T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA'DA 1. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ BANKA BİNALARINDACEPHE DÜZENİ VE SÜSLEME (1926-1929)

GÜNEŞ AKDAĞ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

NİSAN 2019

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ANKARA'DA 1. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ BANKA BİNALARINDA CEPHE DÜZENİ VE SÜSLEME (1926-1929)

Güneş AKDAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan 2019

Güneş AKDAĞ tarafından hazırlanan "Ankara'da I. Ulusal Mimarlık Dönemi Banka Binalarında Cephe Düzeni ve Süsleme (1926-1929)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Başkan : Prof. Dr. Gül TUNÇEL
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Üye : Prof. Dr. Nermin ŞAMAN DOĞAN
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Tez Savunma Tarihi:11.04.2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....
Prof. Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Güneş AKDAĞ

11.04.2019

Canım Annem *Letife AKDAĞ* anısına…

ANKARA'DA 1. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ BANKA BİNALARINDA CEPHE DÜZENİ VE SÜSLEME (1926-1929)

(Yüksek Lisans Tezi)

Güneş AKDAĞ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan 2019

ÖZET

Araştırmamızda Mimar Mongeri'nin Ankara'daki Bankanlar caddesinde inşa etmiş olduğu I. Ulusal Mimarlık Dönemi üslubunu en etkili şekilde yansıtan Osmanlı Bankası (1926), Ziraat Bankası (1926-1929) ve İş Bankası (1929) binalarının cephe düzenlemeleri ve süslemeleri üzerine yoğunlaşılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında İstanbul'da batılı eklektik üslupla yapılar inşa etmiş olan Levanten Mimar Giulio Mongeri, Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkan I. Ulusal Mimarlık Akımına, tasarladığı yapılarla ve Sanayi-i Nefise Mektebindeki görevi boyunca yetiştirdiği öğrencilerle yön veren önemli mimarlardandır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte özellikle Başkent Ankara'nın inşasına önemli katkılarda bulunmuş ve Türkiye'nin çeşitli kentlerinde I. Ulusal Mimarlık üslubu çerçevesinde mimarlık faaliyetlerini devam ettirmiştir. Çalışmamızda, cephe düzenlemeleri ve süsleme programları detaylı çizimleriyle belgelenen yapıların dönem içindeki yeri ve Geleneksel Türk Mimarisinin (Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı) bu döneme etkileri karşılaştırmalı olarak tartışılmış ve dönemler arası bağlantıları tespit edilmiştir. İncelediğimiz yapılar banka binası olarak tasarlanmış, inşa edilmiş ve geçirdikleri bazı onarımlar dışında çok köklü değişimlere uğramamışlardır. Günümüzde de banka binası olarak işlevlerini sürdüren bu yapılar I. Ulusal Mimarlık döneminin en nadide örnekleri olarak varlıklarını korumaktadırlar.

Bilim Kodu : 116405
Anahtar Kelimeler : Ankara, 1. Ulusal Mimarlık Dönemi, Mongeri, Cephe, Süsleme
Sayfa Adedi : 277
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR

FRAMEWORK AND DECORATION IN NATIONAL ARCHITECTURE PERIOD IN ANKARA (1926-1929)

(M. Sc. Thesis)

Güneş AKDAG

GAZI UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

April 2019

ABSTRACT

In our research, the focus was on the facade arrangements and decorations of the buildings of the Ottoman Bank (1926), Ziraat Bank (1926-1929) and Is Bank (1929), which most effectively reflect the style of the 1st National Architecture Period built by the Architect Mongeri on the Bankalar street in Ankara. Levantine architect Giulio Mongeri, who built buildings in western eclectic style in Istanbul in the last years of Ottoman Empire, is one of the most important architects who gave direction to the First National Architecture Movement that emerged in initial years of the Republic, with the buildings he designed and with the students he trained during his duty in "Sanayi-i Nefise" Schools (Academy of fine arts). Architect Mongeri has significantly contributed to the construction of the capital Ankara especially with the proclamation of the Republic and continued his architectural activities in the framework of the First National Architectural style in various cities of Turkey. In this study, the structure of the buildings, which are documented with detailed drawings of façade arrangements and ornamentation programs, their importance in period and the effects of them to Traditional Turkish Architecture (Seljuk, Chiefdoms and Ottoman) on this period are discussed and the connections between the periods are determined. The buildings we have reviewed are designed as a bank building, have been built as bank building and have not undergone any radical changes except for some repairs. These buildings, which continue to function as a bank building today, preserve their existence as the most prominent examples of the First National Architecture period.

Science Code : 116405

Key Words : Ankara, First National Architecture Period, Bank, Facade, Ornamentation

Number of Pages : 277

Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR

TEŞEKKÜR

Çalışmamda bana yol gösteren ve yardımlarını benden esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR'e, alan araştırmalarımda bana destek olan ve cephe çizimleriyle ayrıntılı süsleme çizimlerini titizlikle yapan Mimar Elif Dilan BİLGİLİER'e, Yüksek Lisansa başlamama vesile olan çok sevgili annem merhume Letife AKDAĞ'a, okul dönemim boyunca maddi manevi bana her türlü desteği sunan ablam Ayşe AKDAĞ'a ve bütün aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

Güneş AKDAĞ

Ankara 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……..... iv

ABSTRACT……..... v

TEŞEKKÜR……..... vi

İÇİNDEKİLER……..... vii

ŞEKİLLERİN LİSTESİ……..... xi

RESİMLERİN LİSTESİ……..... xv

HARİTALARIN LİSTESİ..... xxix

1. GİRİŞ..... 1

2. ANKARA'NIN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ..... 7

2.1. Coğrafi Konumu..... 7

2.2. Tarihçesi..... 8

3. BANKACILIK TARİHİ..... 13

3.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık..... 18

3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık..... 20

4. TÜRK MİMARİSİNDE SÜSLEMENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ..... 21

4.1. Süsleme Anlayışını Oluşturan Etkenler..... 21

4.2. Süslemenin Mimarideki Dağılımı..... 23

4.3. Süsleme konuları..... 27

5. 1. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ..... 29

6. GİULİO MONGERİ..... 35

7. KATALOG..... 39

7.1. OSMANLI BANKASI (1926)..... 39
7.1.1. Bulunduğu Yer ve Konumu..... 39
7.1.2. Tarihi..... 39
7.1.3. Mimarı..... 39
7.1.4. Yapım Tekniği ve Malzeme..... 39
7.1.5. Yapının Plan Özellikleri..... 40
7.1.6. Cephe Düzeni..... 42
7.1.6.1. Doğu Cephe (Ön Cephe) 42
7.1.6.2. Güney Cephe..... 46
7.1.6.3. Batı Cephe..... 47
7.1.6.4. Kuzey Cephe (Arka Cephe)..... 48
7.1.7. Üst Örtü..... 50
7.1.8. Süsleme..... 50
7.1.8.1. Süsleme Türleri..... 50
7.1.8.1.1. Doğu Cephe (Ön Cephe)..... 51
7.1.8.1.2. Güney Cephe..... 62
7.1.8.1.3. Batı ve Kuzey Cepheler..... 62
7.1.9. Yapının Kendi İçinde Değerlendirilmesi..... 63
7.2. ZİRAAT BANKASI (1926-1929)..... 64
7.2.1. Bulunduğu Yer ve Konumu..... 64
7.2.2. Tarihi..... 64
7.2.3. Mimarı..... 64
7.2.4. Yapım Tekniği ve Malzeme..... 64
7.2.5. Yapının Plan Özellikleri..... 65
7.2.6. Cephe Düzeni..... 66

7.2.6.1. Doğu Cephe (Ön Cephe)..... 66
7.2.6.2. Kuzey Cephe..... 76
7.2.6.3. Güney Cephe..... 82
7.2.6.4. Batı Cephe (Arka Cephe)..... 83
7.2.7. Üst Örtü..... 87
7.2.8. Süsleme..... 90
7.2.8.1. Süsleme Türleri..... 90
7.2.8.1.1. Doğu Cephe (Ön Cephe)..... 91
7.2.8.1.2. Kuzey ve Güney Cepheler..... 121
7.2.8.1.3. Batı Cephe..... 121
7.2.9. Yapının Kendi İçinde Değerlendirilmesi..... 122
7.3. İŞ BANKASI (1929)..... 124
7.3.1. Bulunduğu Yer ve Konumu..... 124
7.3.2. Tarihi..... 124
7.3.3. Mimarı..... 124
7.3.4. Yapım tekniği ve malzeme..... 124
7.3.5. Plan Özellikleri..... 124
7.3.6. Cephe düzeni..... 125
7.3.6.1. Güney Cephe (Ön Cephe)..... 126
7.3.6.2. Batı Cephe..... 131
7.3.6.3. Doğu Cephe..... 136
7.3.6.4. Kuzey Cephe (Arka Cephe)..... 139
7.3.7. Üst Örtü..... 141
7.3.8. Süsleme..... 141
7.3.8.1. Süsleme Türleri..... 141

7.3.8.1.1 Güney cephe (Ön Cephe)..... 142
7.3.8.1.2 Batı cephe..... 162
7.3.8.1.3 Doğu cephe..... 176
7.3.8.1.4 Kuzey cephe..... 176
7.3.9. Yapının Kendi İçinde Değerlendirilmesi..... 176

8. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME..... 179
8.1. Malzeme Teknik..... 183
8.2. Cephe Düzenlemeleri..... 185
8.3. Giriş Kapıları..... 195
8.4. Pencereler..... 202
8.5. Konsol ve Çıkmalar..... 208
8.6. Kemerler..... 217
8.7. Saçaklar..... 224
8.8. Örtü Sistemi..... 226
8.9. Süsleme..... 229
8.9.1. Bitkisel Kompozisyonlar..... 230
8.9.2. Geometrik Kompozisyonlar..... 244
8.9.3. Mukarnaslar..... 257
9. SONUÇ..... 267
KAYNAKÇA..... 271
ÖZGEÇMİŞ..... 277

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 7.1. Osmanlı Bankası zemin kat planı..... 41

Şekil 7.2. Osmanlı Bankası Doğu Cephe..... 44

Şekil 7.3. Osmanlı Bankası ana giriş kapısı sivri kemer köşeliklerindeki gülbezek..... 51

Şekil 7.4. Osmanlı Bankası zemin kat sivri kemer köşeliklerindeki gülbezek..... 52

Şekil 7.5. Osmanlı Bankası 1. kat balkon alt yüzeyindeki kompozisyon..... 53

Şekil 7.6. Osmanlı Bankası 1. kat balkon konsollarındaki kompozisyon..... 54

Şekil 7.7. Osmanlı Bankası balkon konsollarının iç ve dış yüzey detayı..... 55

Şekil 7.8. Osmanlı Bankası giriş kapısının iç kenar detayı..... 55

Şekil 7.9. Osmanlı Bankası 1. kat balkon korkulukları..... 56

Şekil 7.10 Osmanlı Bankası 1. kat balkon korkuluk detayı..... 56

Şekil 7.11. Osmanlı Bankası balkon babalarındaki detay..... 56

Şekil 7.12. Osmanlı Bankası 1. kat pencerelerinin sivri kemer alınlığı..... 57

Şekil 7.13. Osmanlı Bankası 1. kat pencerelerinin kemer köşelikleri..... 58

Şekil 7.14. Osmanlı Bankası kemer üzengi taşı detayı..... 58

Şekil 7.15. Osmanlı Bankası pencere denizliklerinin alt bordür detayı..... 59

Şekil 7.16. Osmanlı Bankası cepheyi dolaşan bordür detayı..... 59

Şekil 7.17. Osmanlı Bankası 2. kat balkon korkulukları..... 60

Şekil 7.18. Osmanlı Bankası 2. kat balkon korkuluk detayı..... 60

Şekil 7.19. Osmanlı Bankası 2. kat sütun başlığı..... 60

Şekil 7.20. Osmanlı Bankası 2. kat sütun başlığı üstündeki kare pano..... 61

Şekil 7.21. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası zemin zat planı..... 65

Şekil 7.22. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası doğu cephe..... 68

Şekil 7.23. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası kuzey cephe..... 78

Şekil 7.24. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası güney cephe..... 82

Şekil 7.25. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası batı cephe..... 85

Şekil 7.26. Ziraat Bankası giriş ünitesi ayak kaidesi detayı..... 91

Şekil 7.27. Ziraat Bankası giriş ünitesi ayak kaidesi Mukarnaslar..... 92

Şekil 7.28. Ziraat Bankası giriş ünitesi ayaklarındaki sütünce gövdesi..... 92

Şekil 7.29. Ziraat Bankası giriş ünitesi basık kemer üstündeki mukarnas bordürü..... 93

Şekil 7.30. Ziraat Bankası giriş ünitesinin prizmatik üçgenli bitiş şeridi..... 94

Şekil 7.31. Ziraat Bankası giriş ünitesindeki çörten..... 94

Şekil 7.32. Ziraat Bankası doğu cephe zemin kat basık kemerli pencere şebekesi..... 96

Şekil 7.33. Ziraat Bankası doğu cephe zemin kat basık kemer alınlığı..... 97

Şekil 7.34. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat balkon-pencere korkuluk detayı..... 98

Şekil 7.35. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat balkon babaları..... 99

Şekil 7.36. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemerli tepe penceresi..... 100

Şekil 7.37. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemer iç bordür kompozisyonu..... 100

Şekil 7.38. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemer köşeliklerindeki bitkisel kompozisyon.... 102

Şekil 7.39. Ziraat Bankası 1. kat pencere düzeni bitiş bordürü..... 103

Şekil 7.40. Ziraat Bankası ön cephe düşey hatlardaki kabara..... 104

Şekil 7.41. Ziraat Bankası doğu cephe ikinci kat sütun başlıkları..... 105

Şekil 7.42. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemer köşeliklerindeki bitkisel kompozisyon.... 106

Şekil 7.43. Ziraat Bankası 2. kat pencere düzenlemesinin bitiş şeridi..... 107

Şekil 7.44. Ziraat Bankası doğu cephe saçak alt yüzeyindeki kompozisyon..... 108

Şekil 7.45. Ziraat Bankası doğu cephe orta kütle korkulukları..... 109

Şekil 7.46. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat balkon korkuluk detayı..... 110

Şekil 7.47. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemerli pencere alınlığı..... 111

Şekil 7.48. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemerli niş iç yüzey bordürü..... 112

Şekil 7.49. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemer yastığı..... 113

Şekil 7.50. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer üstündeki kabara..... 114

Şekil 7.51. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer köşeliğindeki kabara..... 115

Şekil 7.52. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer köşeliği..... 117

Şekil 7.53. Ziraat Bankası 2. kat pencere düzenlemesi bitiş bordürü..... 118

Şekil 7.54. Ziraat Bankası köşe kuleleri çatı katı pencere şebekesi..... 119

Şekil 7.55. Ziraat Bankası köşe kulesi mukarnaslı bitiş şeridi..... 120

Şekil 7.56. İş Bankası Ulus Hizmet Binası zemin kat planı..... 125

Şekil 7.57. İş Bankası güney (ön) cephe..... 127

Şekil 7.58. İş Bankası batı cephe..... 133

Şekil 7.59. İş Bankası doğu cephe..... 137

Şekil 7.60. İş Bankası giriş kapısının yanındaki sütün başlığı..... 143

Şekil 7.61. İş Bankası giriş sundurmasının konsolu..... 144

Şekil 7.62. İş Bankası girişin yanında yer alan plaster detayı..... 145

Şekil 7.63. İş Bankası güney cephe girişin kapısının üstündeki bitkisel kompozisyon.. 146

Şekil 7.64. İş Bankası güney cephe zemin kat pencere iç bordürü..... 148

Şekil 7.65. İş Bankası güney cephe zemin kat pencere kemer köşeliği..... 149

Şekil 7.66. İş Bankası güney cephe 1. kat balkon korkuluk detayı..... 150

Şekil 7.67. İş Bankası güney cephe 2. kat balkon babalarındaki bitkisel kompozisyon. 151

Şekil 7.68. İş Bankası güney cephe 2. ve 3. kat arası panolarındaki kompozisyon..... 152

Şekil 7.69. İş Bankası güney cephe 3. kat sivri kemer köşelikleri..... 153

Şekil 7.70. İş Bankası güney cephe 3. kat pencere sütun başlıkları..... 154

Şekil 7.71. İş Bankası güney cephedeki kabaralarda yer alan geometrik kompozisyon. 155

Şekil 7.72. İş Bankası güney cephe düşey hatlar üzerindeki pano kompozisyonu..... 156

Şekil 7.73. İş Bankası 4. kat bitiş şeridi..... 157

Şekil 7.74. İş Bankası 4. kat sivri kemer alınlığı..... 158

Şekil 7.75. İş Bankası 4. kat kartuşları..... 159

Şekil 7.76. İş Bankası güney cephe mukarnaslı saçak detayı..... 160
Şekil 7.77. İş Bankası çörten düzenlemesi..... 161
Şekil 7.78. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı sütünce kaidesi..... 162
Şekil 7.79. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı kemer alınlığındaki kompozisyon.... 163
Şekil 7.80. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı kemer üzengi taşı..... 164
Şekil 7.81. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı bordürü..... 165
Şekil 7.82. İş Bankası 1. kat balkon altındaki pano..... 166
Şekil 7.83. İş Bankası zemin kat balkon altındaki sivri kemer köşeliği..... 167
Şekil 7.84. İş Bankası 1. kat balkon alt yüzeyindeki kompozisyon..... 168
Şekil 7.85. İş Bankası 1. kat balkon korkuluklarındaki kompozisyon..... 169
Şekil 7.86. İş Bankası 1. kat, düşey hatlardaki panolardaki geometrik kompozisyon... 170
Şekil 7.87. İş Bankası dışa taşkın köşelerdeki sütun altı bordür detayı..... 172
Şekil 7.88. İş Bankası batı cephe dışa taşkın köşelerdeki sivri kemer alınlığı..... 173
Şekil 7.89. İş Bankası batı cephe dilimli kemer alınlığındaki kabara kompozisyonu.... 174
Şekil 7.90. İş Bankası batı cephe yukarı taşkın köşelerdeki dilimli kemer alınlığı..... 175
Şekil 8.1. Ankara Palas, zemin kat planı..... 181
Şekil 8.2. Etnoğrafya Müzesi, zemin kat planı..... 181
Şekil 8.3. İzmir Osmanlı Bankası zemin kat planı..... 182
Şekil 8.4. İzmir Roma Bankası zemin kat planı..... 182
Şekil 8.5. İzmir Borsa Sarayı zemin kat planı..... 182
Şekil 8.6. İzmir Ziraat Bankası zemin kat planı..... 182
Şekil 8.7. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası planı..... 182
Şekil 8.8. Adana Ziraat Bankası planı..... 182
Şekil 8.9. 1. Vakıf Han, zemin kat planı..... 183
Şekil 8.10. 4. Vakıf Han, zemin kat planı..... 183

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 7.1. Osmanlı Bankası doğu cephe..... 43

Resim 7.2. Osmanlı Bankası doğu cephe..... 43

Resim 7.3. Osmanlı Bankası doğu cephedeki cumbalar..... 45

Resim 7.4. Osmanlı Bankası güney cephe..... 46

Resim 7.5. Osmanlı Bankası batı cephe..... 48

Resim 7.6. Osmanlı Bankası kuzey cephenin batı bölümü..... 49

Resim 7.7. Osmanlı Bankası kuzey cephenin doğu bölümü..... 49

Resim 7.8. Osmanlı Bankası üst örtü..... 50

Resim 7.9. Osmanlı Bankası baca görüntüsü..... 50

Resim 7.10. Osmanlı Bankası doğu cephe ana giriş kapısı sivri kemer köşeliği..... 51

Resim 7.11. Osmanlı Bankası ana giriş kapısı sivri kemer köşelik detayı..... 51

Resim 7.12. Osmanlı Bankası zemin kat penceresi..... 52

Resim 7.13. Osmanlı Bankası zemin kat pencere detayı..... 52

Resim 7.14. Osmanlı Bankası birinci kat balkon alt yüzeyi..... 53

Resim 7.15. Osmanlı Bankası 1. kat balkon alt yüzeyindeki kompozisyon..... 53

Resim 7.16. Osmanlı Bankası birinci kat balkon konsolları..... 54

Resim 7.17. Osmanlı Bankası birinci kat balkon konsol detayı..... 54

Resim 7.18. Osmanlı Bankası balkon konsol detayı..... 55

Resim 7.19. Osmanlı Bankası giriş kapısının iç kenar detayı..... 55

Resim 7.20. Osmanlı Bankası birinci kat balkon korkulukları..... 56

Resim 7.21. Osmanlı Bankası balkon babaları..... 56

Resim 7.22. Osmanlı Bankası balkon babalarındaki detay..... 56

Resim 7.23. Osmanlı Bankası birinci kat pencerelerinin sivri kemer alınlığı..... 57

Resim 7.24. Osmanlı Bankası birinci kat pencerelerinin kemer köşelikleri..... 58
Resim 7.25. Osmanlı Bankası birinci kat pencere kemer üzengi detayı..... 58
Resim 7.26. Osmanlı Bankası birinci kat pencere kemer üzengi detayı..... 58
Resim 7.27. Osmanlı Bankası birinci kat pencere denizliklerinin alt bordürü..... 59
Resim 7.28. Osmanlı Bankası pencere denizliklerinin alt bordür detayı..... 59
Resim 7.29. Osmanlı Bankası cepheyi dolaşan kalın bordür..... 59
Resim 7.30. Osmanlı Bankası ikinci kat balkon korkulukları..... 60
Resim 7.31. Osmanlı Bankası ikinci kat sütun başlığı..... 60
Resim 7.32. Osmanlı Bankası ikinci kat balkon düzenlemesi..... 61
Resim 7.33. Osmanlı Bankası ikinci kat balkon düzenlemesindeki pano..... 61
Resim 7.34. Osmanlı Bankası birinci kat cumba genel görünüş..... 62
Resim 7.35. Osmanlı Bankası birinci kat cumbalarının sütun başlığı..... 62
Resim 7.36. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası doğu (ön) cephe..... 69
Resim 7.37. Ziraat Bankası doğu cephe bodrum kat pencereleri..... 67
Resim 7.38. Ziraat Bankası doğu cephe zemin kat penceresi..... 67
Resim 7.39. Ziraat Bankası giriş ünitesi..... 71
Resim 7.40. Ziraat Bankası giriş ünitesi içindeki tonoz..... 71
Resim 7.41. Ziraat Bankası giriş kapısı..... 71
Resim 7.42. Ziraat Bankası doğu cephe balkon düzenlemesi..... 72
Resim 7.43. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat pencereleri ve balkon düzenlemesi..... 72
Resim 7.44. Ziraat Bankası 2. kat pencere düzeni ve saçak üstündeki korkuluklar..... 73
Resim 7.45. Ziraat Bankası doğu cephe köşe kulesi..... 73
Resim 7.46. Ziraat Bankası doğu cephe, köşe kuleleri 1. kat pencere düzeni..... 74
Resim 7.47. Ziraat Bankası doğu cephe köşe kulesi 2. kat pencere düzenlemesi..... 75
Resim 7.48. Ziraat Bankası doğu cephe, köşe kulesi çatı katı düzenlemesi..... 75
Resim 7.49. Ziraat Bankası kuzey cephe (doğudan batıya doğru bakış)..... 79

Resim 7.50. Ziraat Bankası kuzey cephe (batıdan doğuya doğru bakış)..... 80
Resim 7.51. Ziraat Bankası kuzey cephe batı taraftaki köşe kulesi..... 81
Resim 7.52. Ziraat Bankası kuzey cephe ikinci kat pencereleri..... 81
Resim 7.53. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası güney cephe..... 83
Resim 7.54. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası batı cephe..... 86
Resim 7.55. Ziraat Bankası batı cephe köşe kulesi..... 87
Resim 7.56. Ziraat Bankası ön cephe köşe kulelerindeki saçaklar..... 87
Resim 7.57. Ziraat Bankası ön cephe köşe kulesi saçak altı detayı..... 88
Resim 7.58. Ziraat Bankası kuzey cephe köşe kule kırma çatı ve saçak düzeni..... 88
Resim 7.59. Ziraat Bankası orta bölümde yer alan vitraylı cam örtü..... 89
Resim 7.60. Ziraat Bankası köşe kuleleri arasında kalan ana kütlenin çatı detayı..... 89
Resim 7.61. Ziraat Bankası baca düzenlemesi..... 89
Resim 7.62. Ziraat Bankası baca düzenlemesi..... 89
Resim 7.63. Ziraat Bankası doğu(ön) cephe giriş ünitesi ayak kaidesi..... 91
Resim 7.64. Ziraat Bankası giriş ünitesi ayak kaidesi detayı..... 91
Resim 7.65. Ziraat Bankası giriş ünitesi ayak kaidesi detayı..... 92
Resim 7.66. Ziraat Bankası giriş ünitesi ayaklarındaki sütunceler..... 92
Resim 7.67. Ziraat Bankası doğu cephe giriş ünitesi kemer düzenlemesi..... 93
Resim 7.68. Ziraat Bankası giriş ünitesi basık kemer üstündeki mukarnas bordürü..... 93
Resim 7.69. Ziraat Bankası giriş ünitesinin prizmatik üçgenli bitiş şeridi..... 94
Resim 7.70. Ziraat Bankası giriş ünitesindeki çörten..... 94
Resim 7.71. Ziraat Bankası giriş kapısı ve sütunceler..... 95
Resim 7.72. Ziraat Bankası giriş bölümünün yıldız tonoz detayı..... 95
Resim 7.73. Ziraat Bankası doğu cephe zemin kat basık kemerli pencere şebekesi..... 96
Resim 7.74. Ziraat Bankası doğu cephe zemin kat basık kemer alınlığı..... 97
Resim 7.75. Ziraat Bankası doğu cephe giriş ünitesi üstündeki balkon düzenlemesi.... 97

Resim 7.76. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat balkon-pencere korkuluk detayı..... 98
Resim 7.77. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat balkon babaları..... 98
Resim 7.78. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat balkon babaları..... 99
Resim 7.79. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemerli pencere düzeni..... 99
Resim 7.80. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemerli tepe penceresi..... 100
Resim 7.81. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemer iç bordürü..... 100
Resim 7.82. Ziraat Bankası 1. kat sivri kemer köşelikleri..... 101
Resim 7.83. Ziraat Bankası 1. kat pencere düzeni..... 103
Resim 7.84. Ziraat Bankası 1. kat pencere düzeni bitiş bordürü..... 103
Resim 7.85. Ziraat Bankası doğu cephe 1. kat cephe düzeni..... 104
Resim 7.86. Ziraat Bankası ön cephe düşey hatlardaki kabara..... 104
Resim 7.87. Ziraat Bankası doğu cephe 2. kat sütun başlıkları..... 105
Resim 7.88. Ziraat Bankası 2. kat üçüz sivri kemer köşelikleri..... 106
Resim 7.89. Ziraat Bankası 2. kat pencere düzenlemesinin prizmatik üçgen şeridi..... 107
Resim 7.90. Ziraat Bankası orta kütlenin bitiş şeridi..... 107
Resim 7.91. Ziraat Bankası orta kütlenin bitişini vurgulayan prizmatik üçgen şeridi... 107
Resim 7.92. Ziraat Bankası doğu cephe saçak alt yüzeyi..... 108
Resim 7.93. Ziraat Bankası doğu cephe orta kütle çatı korkuluk detayı..... 109
Resim 7.94. Ziraat Bankası köşe kuleleri 2. kat balkon korkulukları..... 110
Resim 7.95. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemerli pencere alınlığı..... 111
Resim 7.96. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemerli niş iç yüzeyi..... 112
Resim 7.97. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemerli niş iç yüzey bordürü..... 112
Resim 7.98. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemer yastığı..... 113
Resim 7.99. Ziraat Bankası doğu cephe köşe kulesi 2. kat kemer köşelikleri..... 113
Resim 7.100. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer üstündeki kabara..... 114
Resim 7.101. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer köşeliği..... 115

Resim 7.102. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer köşeliğindeki kabara..... 115
Resim 7.103. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer köşelikleri..... 116
Resim 7.104. Ziraat Bankası köşe kulesi 2. kat sivri kemer köşeliği..... 117
Resim 7.105. Ziraat Bankası 2. kat sivri kemer düzenlemesi..... 118
Resim 7.106. Ziraat Bankası 2. kat pencere düzenlemesi bitiş bordürü..... 118
Resim 7.107. Ziraat Bankası köşe kuleleri çatı katı pencere düzenlemesi..... 119
Resim 7.108. Ziraat Bankası köşe kulesi çatı katı pencere şebekesi..... 119
Resim 7.109. Ziraat Bankası doğu cephe köşe kulesi bitiş şeridi..... 120
Resim 7.110. Ziraat Bankası köşe kulesi saçak alt yüzeyi..... 121
Resim 7.111. İş Bankası güney (ön) cephe..... 128
Resim 7.112. İş Bankası güney cephe giriş kapısı ve zemin kat pencereleri..... 129
Resim 7.113. İş Bankası güney cephe orta bölüm düzenlemesi..... 130
Resim 7.114. İş Bankası güney cephe dördüncü kat düzenlemesi..... 131
Resim 7.115. İş Bankası batı cephe..... 134
Resim 7.116. İş Bankası batı cephe..... 134
Resim 7.117. Batı cephe yan giriş kapısı..... 132
Resim 7.118. İş Bankası doğu cephe 138
Resim 7.119. İş Bankası doğu cephe yan giriş kapısı..... 138
Resim 7.120. İş Bankası kuzey cephe (Doğuya yakın dar arka cephe)..... 140
Resim 7.121. İş Bankası kuzey cephe (Batıya yakın geniş arka cephe)..... 140
Resim 7.122. İş Bankası bacaları..... 141
Resim 7.123. İş Bankası girişin yanındaki mukarnaslı konsol ve sütun başlıkları..... 142
Resim 7.124. İş Bankası giriş kapısının yanındaki sütun başlığı..... 143
Resim 7.125. İş Bankası giriş sundurmasının konsolu..... 144
Resim 7.126. İş Bankası girişin yanında yer alan plaster..... 145
Resim 7.127. İş Bankası girişin yanında yer alan plaster detayı..... 145

Resim 7.128. İş Bankası güney cephe girişin kapısının üstündeki kemer alınlığı..... 146
Resim 7.129. İş Bankası güney cephe zemin kat pencere düzenlemesi..... 147
Resim 7.130. İş Bankası güney cephe zemin kat sivri kemerli pencere iç bordürü..... 148
Resim 7.131. İş Bankası güney cephe zemin kat pencere kemer köşeliği..... 149
Resim 7.132. İş Bankası güney cephe birinci kat balkonu..... 150
Resim 7.133. İş Bankası güney cephe ikinci ve üçüncü kat arası panoları..... 152
Resim 7.134. İş Bankası güney cephe ikinci ve üçüncü kat arası panoları..... 152
Resim 7.135. İş Bankası güney cephe üçüncü kat pencere düzenlemesi..... 153
Resim 7.136-137. İş Bankası güney cephe düşey hatlardaki kabaralar..... 154
Resim 7.138. İş Bankası güney cephe düşey hatlar üzerindeki panolar..... 155
Resim 7.139. İş Bankası güney cephe düşey hatlar üzerindeki pano detayı..... 156
Resim 7.140. İş Bankası dördüncü kat pencere düzenlemesi..... 157
Resim 7.141. İş Bankası güney cephe dördüncü kat sivri kemer alınlığı..... 158
Resim 7.142. İş Bankası güney cephe dördüncü kat düzenlemesi..... 159
Resim 7.143. İş Bankası güney cephe dördüncü kat kartuşları..... 159
Resim 7.144. İş Bankası güney cephe saçak detayı..... 160
Resim 7.145. İş Bankası çörten düzenlemesi..... 161
Resim 7.146. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı..... 162
Resim 7.147. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı..... 162
Resim 7.148. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı sütünce kaidesi..... 162
Resim 7.149. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı kemer alınlığı..... 163
Resim 7.150. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı kemer üzengi taşı..... 164
Resim 7.151. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı yanındaki bordürler..... 165
Resim 7.152. İş Bankası birinci kat balkon altındaki pano..... 166
Resim 7.153. İş Bankası zemin kat balkon altındaki sivri kemer köşeliği..... 167
Resim 7.154. İş Bankası birinci kat balkon alt yüzeyi..... 168

Resim 7.155. İş Bankası birinci kat balkon korkulukları..... 169
Resim 7.156. İş Bankası birinci kat balkon babaları..... 169
Resim 7.157. İş Bankası birinci kat balkon babaları detay..... 169
Resim 7.158. İş Bankası birinci kat seviyesi düşey hatlardaki panolar..... 170
Resim 7.159. İş Bankası ikinci kat pencere altlarındaki yatay panolar..... 171
Resim 7.160. İş Bankası batı cephe üç ve dördüncü kat düzeni..... 171
Resim 7.161. İş Bankası üçüncü kat sivri kemer köşeliklerindeki gülbezekler..... 172
Resim 7.162. İş Bankası dışa taşkın köşelerdeki sütun altı bordürleri..... 172
Resim 7.163. İş Bankası dışa taşkın köşelerdeki sütun altı bordür detayı..... 172
Resim 7.164. İş Bankası batı cephe dışa taşkın köşelerdeki sivri kemer alınlığı..... 173
Resim 7.165. İş Bankası batı cephe yukarı taşkın köşelerdeki dilimli kemer alınlığı.... 174
Resim 7.166. İş Bankası batı cephe yukarı taşkın köşelerdeki dilimli kemer alınlığı.... 175
Resim 8.1. İzmir Osmanlı Bankası genel görünüm..... 188
Resim 8.2. İzmir Ziraat Bankası genel görünüm..... 188
Resim 8.3. Adana Ziraat Bankası genel görünüm..... 188
Resim 8.4. İzmir Roma Bankası genel görünüm..... 189
Resim 8.5. İzmir Borsa Sarayı genel görünüm..... 189
Resim 8.6. İzmir Borsa Sarayı genel görünüm..... 189
Resim 8.7. İstanbul 1. Vakıf Han genel görünüm..... 190
Resim 8.8. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası kuzey-batı cephe..... 191
Resim 8.9. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe..... 191
Resim 8.10. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi Binası..... 192
Resim 8.11. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi Binası..... 193
Resim 8.12. Ankara Palas genel görünüm..... 193
Resim 8.13. Etnografya Müzesi genel görünüm..... 194
Resim 8.14. 4. Vakıf Han ön cephe..... 194

Resim 8.15. 4. Vakıf Han güney (ön) cephe..... 197
Resim 8.16. İş Bankası Galata Şubesi ön cephe..... 198
Resim 8.17. İş Bankası Galata Şubesi giriş kapısı..... 198
Resim 8.18. İzmir Osmanlı Bankası giriş cephesi..... 199
Resim 8.19. Sultan Reşat Türbesi giriş kapısı..... 200
Resim 8.20. Roma Bankası giriş kapısı..... 200
Resim 8.21. Adana Ziraat Bankası giriş kapısı..... 201
Resim 8.22. İzmir Ziraat Bankası giriş kapısı..... 201
Resim 8.23. Tekel Başmüdürlük binası giriş kapısı..... 202
Resim 8.24. Borsa Sarayı zemin kat pencereleri..... 204
Resim 8.25. İzmir Osmanlı Bankası 2. kat pencere düzenlemesi..... 204
Resim 8.26. İzmir Osmanlı Bankası bodrum kat pencereleri..... 205
Resim 8.27. Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe 2. kat ikiz pencere düzenlemesi.... 206
Resim 8.28. İzmir Osmanlı Bankası birinci kat ikiz pencere düzenlemesi..... 206
Resim 8.29. 1.Vakıf Han, güney cephe ikiz pencereler..... 206
Resim 8.30. 4. Vakıf Han köşe kulesi ikiz pencereler..... 206
Resim 8.31. Roma Bankası ikiz pencereler..... 206
Resim 8.32. Sultan Reşat Türbesi ikiz pencereler..... 206
Resim 8.33. 4. Vakıf Han üçüz pencere düzenlemesi..... 207
Resim 8.34 1. Vakıf Han üçüz pencere düzenlemesi..... 207
Resim 8.35. Roma Bankası üçüz pencere düzenlemesi..... 208
Resim 8.36. Borsa Sarayı üçüz pencere uygulaması..... 208
Resim 8.37. İzmir Osmanlı Bankası 1. kat balkon konsolları..... 209
Resim 8.38. Ankara Palas kuzey cephe 1. kat balkon konsolları..... 209
Resim 8.39. Tekel Baş Müdürlük Binası kuzey cephe 1. kat balkon konsolları..... 210
Resim 8.40. Tekel Baş Müdürlük Binası batı cephe cumba konsolları..... 210

Resim 8.41. 1. Vakıf Han metal konsollar..... 211
Resim 8.42. 1. Vakıf Han taş konsollar..... 211
Resim 8.43. 4. Vakıf Han metal çubuk konsollar..... 211
Resim 8.44. 4. Vakıf Han taş konsollar..... 211
Resim 8.45. Ankara İş Bankası güney cephe balkon konsolları..... 212
Resim 8.46. Ankara İş Bankası doğu cephe balkon konsolları..... 212
Resim 8.47. İş Bankası Galata Şubesi konsolları..... 212
Resim 8.48. Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe cumbaları..... 213
Resim 8.49. 1. Vakıf Han, cumbalar..... 213
Resim 8.50. 4. Vakıf Han güney (ön) cephe, cumbalar..... 214
Resim 8.51. İzmir Ziraat Bankası, kuzey-batı ve batı cephesindeki cumbalar..... 214
Resim 8.52. Tekel Başmüdürlük köşe kulesi balkon korkuluk detayı..... 216
Resim 8.53. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi balkonları..... 216
Resim 8.54. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi balkon korkuluk detayı..... 216
Resim 8.55. İzmir Osmanlı Bankası 2. kat pencere korkulukları..... 216
Resim 8.56. Ankara Palas 1. kat balkon korkulukları..... 216
Resim 8.57. Ankara Palas 1. kat balkon korkulukları..... 217
Resim 8.58. İş Bankası Galata Şubesi korkulukları..... 217
Resim 8.59. İzmir Osmanlı Bankası zemin kat pencereleri..... 218
Resim 8.60. İzmir Roma Bankası zemin kat pencereleri..... 218
Resim 8.61. Ankara Etnoğrafya Müzesi giriş bölümü..... 218
Resim 8.62. 4. Vakıf Han ön cephe 1. kat pencereleri..... 219
Resim 8.63. İstanbul Sultan Reşat Türbesi giriş kapısı..... 219
Resim 8.64. İzmir Borsa Sarayı zemin kat pencereleri..... 220
Resim 8.65. Ankara Etnoğrafya Müzesi köşe alınlığı..... 220
Resim 8.66. Tekel Başmüdürlük Binası..... 221

Resim 8.67. İzmir Borsa Sarayı genel görünüm..... 221
Resim 8.68. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi..... 221
Resim 8.69. İzmir Borsa Sarayı genel görünüm..... 222
Resim 8.70. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi..... 222
Resim 8.71. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi..... 222
Resim 8.72. Ankara Tekel Başmüdürlük binası balkon korkulukları..... 223
Resim 8.73. İzmir Osmanlı Bankası balkon korkulukları..... 223
Resim 8.74. Kanuni Sultan Süleyman Türbesi, korkuluklarından ayrıntı..... 223
Resim 8.75. Ankara Tekel Başmüdürlük binası saçak uygulaması..... 224
Resim 8.76. Ankara Palas saçak uygulaması..... 224
Resim 8.77. 1. Vakıf Han saçak uygulaması..... 224
Resim 8.78. 4. Vakıf Han saçak uygulaması..... 224
Resim 8.79. İş Bankası Galata Şubesi, saçak..... 225
Resim 8.80. İzmir Borsa Sarayı saçak..... 225
Resim 8.81. İzmir Osmanlı Bankası saçak ayrıntı..... 225
Resim 8.82. İzmir Ziraat Bankası saçak, ayrıntı..... 225
Resim 8.83. Adana Ziraat Bankası saçak, ayrıntı..... 225
Resim 8.84. Ankara Etnoğrafya Müzesi..... 226
Resim 8.85. Sultan Reşat Türbesi saçak, ayrıntı..... 226
Resim 8.86. Tekel Başmüdürlük Binası çatısı..... 226
Resim 8.87. 4. Vakıf Han çatı..... 227
Resim 8.88. Ankara Palas, çatı..... 227
Resim 8.89. Roma Bankası çatı..... 227
Resim 8.90. İzmir Osmanlı Bankası, çatı..... 228
Resim 8.91. Adana Ziraat Bankası çatı..... 228
Resim 8.92. İzmir Osmanlı Bankası cam örtü..... 228

Resim 8.93. İzmir Ziraat Bankası, cam örtü..... 228
Resim 8.94. Tekel Başmüdürlük Binası bacaları..... 229
Resim 8.95. İzmir Ziraat Bankası bacaları..... 229
Resim 8.96. İzmir Osmanlı Bankası bacaları..... 229
Resim 8.97. İzmir Borsa Sarayı bacaları..... 229
Resim 8.98. İzmir Borsa Sarayı 2. kat sivri kemer köşelikleri..... 232
Resim 8.99. Tekel Başmüdürlük Binası köşe kulesi pencere şebekeleri..... 232
Resim 8.100. İzmir Osmanlı Bankası'nın çörtenleri..... 232
Resim 8.101. Karaman Hatuniye Medresesi Batıdaki oda kapı ayrıntısı..... 234
Resim 8.102. Sivas Çifte Minareli Medrese (1271), taç kapı yanındaki pencere nişi.... 234
Resim 8.103. Sivas Divriği Ulu Cami. Batı Taç kapı..... 234
Resim 8.104. Konya Sırçalı Medrese Taç kapı detayı..... 235
Resim 8.105. Balat İlyas Bey Cami doğu cephe kuzey alt pencere detayı..... 235
Resim 8.106. Ankara Palas köşe kulesi, 1. kat kemer köşelikleri..... 236
Resim 8.107. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası genel görünüm..... 236
Resim 8.108. İzmir Osmanlı Bankası 1. kat kemer köşelikleri..... 236
Resim 8.109. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe, dilimli kemer alınlığı..... 237
Resim 8.110. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi, 2. kat kemer köşeliği..... 237
Resim 8.111. 4.Vakıf Han üçüncü kat sivri kemer köşelik ayrıntısı..... 238
Resim 8.112. Sivas Gök Medrese (1271) taç kapı detayı..... 238
Resim 8.113. Karaman Hatuniye Medresesi Batıdaki oda kapı ayrıntısı..... 238
Resim 8.114. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası, batı cephe, 2. kat kemer alınlığı..... 239
Resim 8.115. Divriği Sitte Melik Türbesi, taç kapı kemer köşelikleri..... 241
Resim 8.116. İzmir Osmanlı Bankası 1. kat pencere düzenlemesi..... 242
Resim 8.117. İzmir Osmanlı Bankası 1. kat pencere düzenindeki gülbezekler..... 242
Resim 8.118. Avanos Sarı Han avluya açılan kapıların kemer köşelikleri..... 243

Resim 8.119. İzmir Osmanlı Bankası 2. kat pencere köşeliklerindeki kabaralar..... 243
Resim 8.120. İstanbul Bayezid Cami İmaret Kapısı Kabaraları..... 243
Resim 8.121. Konya Sırçalı Medrese taç kapı..... 245
Resim 8.122. Konya Sırçalı Medrese taç kapı detayı..... 245
Resim 8.123. Ankara Osmanlı Bankası ikinci kat pencere sütünce detayı..... 245
Resim 8.124. Ankara Osmanlı Bankası ikinci kat pencere sütünce detayı..... 245
Resim 8.125. 4. Vakıf Han köşe sütunceleri..... 245
Resim 8.126. 4. Vakıf Han köşe sütünce ayrıntı..... 245
Resim 8.127. 4. Vakıf Han prizmatik üçgen ayrıntıları..... 246
Resim 8.128. 4. Vakıf Han prizmatik üçgen ayrıntıları..... 246
Resim 8.129. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi zemin kat pencere bitiş şeridi..... 246
Resim 8.130. İstanbul Sultan Reşat taç kapı alınlığına geçiş şeridi..... 246
Resim 8.131. İzmir Osmanlı Bankası sütun başlıkları..... 247
Resim 8.132. Tekel Başmüdürlük sütun başlıkları..... 247
Resim 8.133. Ankara Palas birinci kat pencere bitiş şeridi..... 247
Resim 8.134. Etnoğrafya Müzesi saçak alt şeridi..... 247
Resim 8.135. Manisa Muradiye Cami Minber süpürgelik detayı..... 247
Resim 8.136. İzmir Osmanlı Bankası saçak altındaki panolar..... 247
Resim 8.137. Ankara Palas birinci kat balkon korkulukları..... 248
Resim 8.138. İş Bankası Galata Şubesi konsolları..... 248
Resim 8.139. Erzurum Emir Saltuk Türbesi taç kapı alınlığı..... 248
Resim 8.140. Aksaray Ulu Camisi Minberi..... 248
Resim 8.141. Beyşehir Eşrefoğlu Cami ahşap korkulukları..... 249
Resim 8.142. Bursa Yeşil Cami alt kat mahfili..... 249
Resim 8.143. Şehzade Camii Hünkar mahfili pencere detayı..... 249
Resim 8.144. İstanbul Süleymaniye Cami bronz şadırvan şebekeleri..... 249

Resim 8.145. İstanbul Süleymaniye Cami, Mimar Sinan Türbesi bahçe şebekeleri..... 249
Resim 8.146. Edirne Selimiye Camii avlu pencere alınlığı..... 249
Resim 8.147. Gebze Çoban Mustafapaşa Camisi. Taç kapı detayı..... 249
Resim 8.148. İzmir Osmanlı Bankası balkon konsolları altındaki pano..... 250
Resim 8.149. İzmir Osmanlı Bankası ikinci kat köşe pencere korkulukları..... 250
Resim 8.150. Ankara Palas ana kütle birinci kat balkon korkulukları..... 251
Resim 8.151. İstanbul 4. Vakıf Han ön cephe kabaraları..... 251
Resim 8.152. İstanbul İş Bankası Galata şubesi ön cephe üst kat balkon korkulukları.. 252
Resim 8.153. 4. Vakıf Han ön cephedeki kabaralar..... 252
Resim 8.154. 4. Vakıf Han köşe kuleleri, üçüncü kat kemer köşelikleri..... 253
Resim 8.155. Kızıltepe Ulu Camisi. Mihrap ayrıntı..... 253
Resim 8.156. Tokat Gök Medrese. Ana eyvan, ikinci bordürden ayrıntı..... 253
Resim 8.157. Niğde Sungur Bey Camisi. Mihrap, ayrıntı..... 253
Resim 8.158. İznik Yeşil Caminin mihrap detayı..... 253
Resim 8.159. Beyşehir Eşrefoğlu Camisi, minber korkuluk detayı..... 254
Resim 8.160. 4. Vakıf Han balkon alt yüzeyleri..... 255
Resim 8.161. Selçuk İsa Bey Cami batı taç kapı giriş bölümü tavanı, detay..... 255
Resim 8.162. Erzurum Çifte Minareli Medrese avluya açılan kapı alınlığı, detay..... 255
Resim 8.163. Sivas Gök Medrese (1271), taç kapı detayı..... 256
Resim 8.164. Sivas Çifte Minareli Medrese, taç kapı detayı..... 256
Resim 8.165. Karaman Hatuniye Medresesi, taç kapı detayı..... 256
Resim 8.166. 1.Vakıf Han yuvarlatılmış cephe dördüncü kat bitiş şeridi..... 257
Resim 8.167. 1.Vakıf Han dördüncü kat üçüz pencere bitiş şeridi..... 257
Resim 8.168. 4.Vakıf Han köşe kulesi, kubbe saçağındaki mukarnas şeridi..... 257
Resim 8.169. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi bitiş bordürü..... 258
Resim 8.170. Borsa Sarayı'nın girişindeki sivri kemer üzengisi..... 258

Resim 8.171. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi üst kat sütun başlıkları..... 258

Resim 8.172. Manisa Muradiye Camisi güney duvarında mukarnas dizisi..... 259

Resim 8.173. İstanbul Bayezid Cami İmaret Kapısı mukarnaslarından detay..... 259

Resim 8.174. Ankara Etnoğrafya Müzesi, giriş bölümündeki sütun başlıkları..... 259

Resim 8.175. Mardin Kızıltepe Ulucami mihrap, detay..... 260

Resim 8.176. Divriği Ulu Cami kuzey taç kapı detayı..... 260

Resim 8.177. Üsküdar Mihrimah Sultan Cami son cemaat yeri kemer üzengisi..... 260

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 2.1. Ankara İl Haritası..... 7

Harita 7.1. Osmanlı Bankası..... 39

Harita 7.2. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası..... 64

Harita 7.3. İş Bankası Ulus Hizmet Binası..... 124

1. GİRİŞ

Ankara'da I. Ulusal Mimarlık Dönemi Banka Binalarında Cephe Düzeni ve Süsleme (1926-1929) adlı bu çalışmanın konusunu; I. Ulusal Mimarlık Döneminde Mimar Giulio Mongeri tarafından Ankara'da inşa edilen Osmanlı Bankası A.Ş. Ankara Şubesi (1926), T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası (1926-1929) ve Türkiye İş Bankası A.Ş. Ankara Şubesi'nin (1929) cephe düzenleri ile cephelerde yer alan süslemeleri oluşturmaktadır.

Çalışmamızın amacı I. Ulusal Mimarlık Döneminde, Mimar Mongeri tarafından Ankara'da inşa edilmiş olan banka binalarının cephe düzenleri ve cephelerde yer alan süslemelerini dönemin üslubunu da göz önünde bulundurarak biçim ve kompozisyon özellikleri bakımından inceleyerek, cephe düzenlemeleri ile süslemenin söz konusu dönem yapıları içindeki yeri ve önemini vurgulamak ve Geleneksel Türk Mimarisiyle olan bağlantısını tespit etmektir.

Ankara'da I. Ulusal Mimarlık Döneminde inşa edilmiş banka binalarının cephe düzenlemeleri ve süsleme programlarının incelendiği çalışmamızda, dönemin süsleme anlayışını en net ve yoğun biçimde yansıtması nedeniyle Mimar Mongeri'nin üç yapısı seçilmiştir. Bu üç örnek üzerinde bulunan süslemeler; yapıların hangi bölgelerinde yer aldıkları, biçim ve kompozisyonları incelenerek önce eş zamanlı yapılar arasında, sonra kendinden önceki ve sonraki döneme ait örneklerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında I. Ulusal Mimarlık Döneminin genel süsleme anlayışı, Mimar Mongeri'nin banka binaları üzerinden ele alınarak bu banka binalarından hareketle dönemin cephe düzeni ve taş süsleme programlarına ilişkin önemli katkılar, genelleme ve saptamalar yapılmıştır.

İki aşamada gerçekleşen veri toplama çalışmamızın 1. Aşamasında, ilgili kütüphane ve arşivlerde kaynak ve belge taraması yapılarak araştırmamıza faydalı olacak yayın ve belgelere ulaşılmıştır. 2. Aşamada ise eser ve yapılar yerinde incelenmiş; kaynak taraması sonrası elde edilen bilgilerle plan, cephe düzeni ve süslemeler kontrol edilerek çizim için gerekli ölçüler alınmış ve fotoğraflar çekilmiştir. Çizim ve fotoğraflar bilgisayar ortamına aktarılarak cephe düzeni ve süsleme programı ortaya konulmuştur.

İncelediğimiz yapılar hakkında bugüne kadar yapılan araştırmalarda genellikle kısa mimari tanımlar dışında cephe düzeni ve süsleme programlarına yönelik ayrıntılı tanımlamalar yer almamaktadır. Bu durum çalışmamızın önemini arttırmaktadır.

Konumuza yönelik çalışmaların başında yer alan İnci Aslanoğlu'nun "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938)" adlı kitabında erken cumhuriyet dönemi yapıları yapı türlerine göre gruplandırılarak plan ve fotoğraflarla kısaca tanıtılmıştır. Dönem yapılarının bir arada olması nedeniyle, hem katalog hem de karşılaştırma-değerlendirme kısmında örneklerin belirlenmesinde araştırmamıza katkı sağlamıştır.

Özlem İnay Erten'in "Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri", Mongeri'nin hayatı ve eserleriyle ilgili bölümde faydalanılmıştır.

Damla Çinici'nin "Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü" adlı makalesi Mongeri'nin hayatıyla ilgili detaylı bilgiler içeren ve araştırmamıza ışık tutan çalışmaların başında gelmektedir. Mehmet Şener'in "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ziraat Bankası ve İş Bankası Hizmet Binaları: 'Milli Mimarlık' ve Banka Yapıları" adlı makalelerden araştırmamızda faydalanılmıştır.

Yıldırım Yavuz'un "İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri" ve "Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi"; Sedad H. Eldem'in "50 Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı"; Metin Sözen'in "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları" ve "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı"; Metin Sözen ve Osman Nuri Dülgerler'in "Birinci Ulusal Mimarlık Döneminin Önemli Bir Yapısı: Konya'da Sanayi Mektebi"; İnci Kuyulu'nun "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarisi" ve Neslihan Onat'ın "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Yapıları" adlı makaleleri 1. Ulusal Mimarlık Dönemi mimarisi hakkında genel bilgiler içermektedir. Bu makalelerden çalışmamızın özellikle I. Ulusal Mimarlık Dönemi ve karşılaştırma değerlendirme bölümlerinde yararlanılmıştır.

Cengiz Can'ın "İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları" adını taşıyan doktora tezi, Giulio Mongeri bölümünde oldukça faydalı olmuştur.

Hüseyin Öztürk'ün hazırlamış olduğu "Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki Yapıları" konulu Bilim Uzmanlığı Tezi konumuzla ilgili en kapsamlı çalışmalardan biridir. Burada Mongeri'nin Ankara'da inşa ettiği diğer yapılarla birlikte banka binaları da plan ve resimlerle ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Ancak, konumuzu oluşturan cephe düzenlemeleri ve süslemeye yönelik bilgiler sınırlı tutulmuştur.

Zeynep Örnek'in "Gelenekten Değişime: Geç Dönem Osmanlı İstanbul'unda Okullu Mimarlar" adlı Yüksek Lisans Tezi 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde mimarlık eğitimi almış veya eğitim vermiş olan mimarlara değinilmiş ve bazı eserleri genel olarak irdelenmiştir. İncelediğimiz yapılar olmamakla birlikte Mongeri ve dönem üslubu hakkındaki bilgiler çalışmamızda kullanılmıştır.

Metin Erkan Kafkas'ın "19. Yüzyılda İstanbul'da Kamu Yapıları ve Cephe Düzenlemeleri" adlı sanatta yeterlilik ve Ayşe Sıkıçakar'ın "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Giriş Cepheleri Analizi" adlı yüksek lisans tezleri Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarında görülen cephe düzenlemeleriyle ilgili çalışmalardan olmakla birlikte karşılaştırma değerlendirme bölümünün oluşturulmasında faydalı olmuştur.

Hasan Kıvırcık'ın "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sorunları", Emine Esen Gençaydın'ın "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Mekansal Sorunlara Yaklaşımı ve Etkisi"; Beritan Fırat Arık'ın "Erken Cumhuriyet Döneminde G.S.A. ve İ.T.Ü. Mimarlık Bölümlerinde Yabancı Mimarlar" adlı yüksek lisans tezleri çalışmamızın ilgili bölümlerinin oluşmasında katkı sağlamıştır.

Çalışmamızın başında kaynak ve belge tarama aşamasında Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Ankara Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu arşivlerinde yer alan plan ve çizimler 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu nedeniyle tezimizde kullanmamıza izin verilmemiştir. Telif hakları yasası nedeniyle müelliflerden izin almak için çalışmalar yapılmış ancak müelliflere ulaşmak mümkün olmamıştır (Ölüm, adres değişikliği, firmanın kapanması v.b.).

İş Bankası ve Ziraat Bankası'nın planlarına yayınlardan ulaşılabilmiş, Osmanlı Bankası'nın planı ise arşiv çalışmaları esnasında çekilen bir resimden Mimar Elif Dilan Bilgilier tarafından çizime dönüştürülmüştür.

Ayrıca saha çalışmalarında yapıların banka binası olmaları nedeniyle güvenlik amacıyla, iç mekanlardan resim çekilmesine ve ölçü alınmasına hiç izin verilmemiştir. Dış cephelerde de ayrıntılı ölçüm yapılmasına ve resim çekilmesine de kısıtlamalar getirilmiştir. Yaşanan bu sıkıntılardan dolayı iç mekan görüntülerine tezimizde yer verilememiş, cephe ve ayrıntılı süsleme çizimleri fotoğraflar üzerinden çalışılmak zorunda kalınmıştır.

Osmanlı Bankası'nın planı ve araştırmamıza konu olan yapıların hiçbir yayında yer almayan cephe çizimleri ile ayrıntılı süsleme çizimleri Mimar Elif Dilan BİLGİLİER tarafından titizlikle yapılmıştır.

Tezimizde, daha önceki çalışmalardan farklı olarak ilk defa banka binalarının cepheleri, ayrıntılı süsleme çizimleri ve tanımları yapılmıştır. Bu nedenle çalışmamız 1. Ulusal Mimarlık Dönemi cephe düzenlemesi ve süslemeleri açısından Ankara'daki banka binaları ölçeğinde büyük bir açığı kapatarak, bu alanda ileride yapılacak akademik çalışmalara önemli bir katkı sağlayacaktır.

Tezimiz dokuz ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin amacı, önemi ve yöntemi bulunmaktadır.

"Ankara'nın Coğrafi Konumu ve Tarihçesi" başlığında Ankara'nın coğrafi özellikleri ve geçmişten günümüze kronolojik olarak genel tarihçesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

"Bankacılık Tarihi" ana başlığında Banka kavramı irdelenerek bankacılığın ortaya çıkması, bankacılık faaliyetlerinin geçmişten günümüze gelişimi ve ülkemizde bankacılığın başlangıcı ve bankacılık faaliyetlerinin önemi üzerinde durulmuştur.

"Türk Mimarisinde Süslemenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi" bölümünde süslemenin tanımına yer verilerek Türk topluluklarının varlık gösterdikleri dönemlerde ve bölgelerde ortaya koydukları sanatsal yaratıların başlangıcı, gelişimi ve 1. Ulusal Mimarlık Dönemindeki durumu ele alınmıştır.

“1. Ulusal Mimarlık Dönemi” ana başlığında ise Ulusal Mimarlık Döneminde ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumun mimariye yansımaları ve ortaya çıkan bu mimari üslubun özelliklerine değinilmiştir.

“Giulio Mongeri” ana başlığında Mimar Mongeri’nin hayatı ve eserlerine değinilmiştir.

“Katalog” bölümünde araştırmamıza konu olan Ankara Osmanlı Bankası (1926), Ziraat Bankası (1926-1929) ve İş Bankası (1929) binaları, cephe düzenlemeleri ve süslemeleri; yapı özelinde; bulunduğu yer ve konumu, tarihi, mimarı, yapım tekniği ve malzeme, yapının plan özellikleri, cephe düzeni, üst örtü, süsleme ve yapının kendi içinde değerlendirilmesi başlıkları altında çizim ve fotoğraflarla desteklenerek ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

“Karşılaştırma Değerlendirme” bölümünde katalogda detaylı anlatılan yapılar cephe düzenlemeleri ve süsleme olmak üzere iki ana başlık altında, kendi içinde, kendinden önceki kendi dönemi ve daha sonraki dönem örnekleriyle Malzeme teknik, cephe düzenlemeleri, konsol ve çıkmalar, giriş kapıları, pencereler, kemerler, saçaklar, örtü sistemi; süslemeler ise bitkisel, geometrik ve mukarnas alt başlıkları altında karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

“Sonuç” bölümünde ise katalog ve karşılaştırma değerlendirme bölümlerinde elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Çalışmamız, yararlanılan kaynak ve yayınların yazar soyadına göre alfabetik sıralandığı “Kaynakça” bölümüyle sonlanmaktadır.

2. ANKARA'NIN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

2.1. Coğrafi Konumu

26.897 km^2'lik bir alana sahip olan Ankara, deniz seviyesinden ortalama 1000 m. yüksekte ve İç Anadolu Bölgesinin az çok engebeli kuzey kesiminde yer alır. Doğudan Kırşehir ve Kırıkkale, Batıdan Eskişehir, Kuzeyde Çankırı, Kuzeybatı yönünde Bolu ve Güney yönde Konya ve Aksaray illeri ile çevrelenmiştir (Eliçalışkan, 2014).

Harita 7.1. Ankara İl Haritası, İnternet: (cografyaharita.com/haritalarim/4l_ankara_ili_haritasi.png)

Ovalık bir alanda kurulan şehrin yüzölçümünün yaklaşık %50'sini tarım alanları, %28'ini ormanlık ve fundalık alanlar, %12'sini çayır ve meralar, %10'unu ise tarım dışı araziler oluşturmaktadır (Cihan, 2012).

1355 km uzunluğu ile tamamı Türkiye topraklarında yer alan en büyük nehir olan Kızılırmak ilin doğusunu, Sakarya Nehri ise batısını sulamaktadır. Sakarya Nehri'nin kollarından Ankara Çayı, il merkezinden geçer. Güneyinde ise 1300 km^2 ile ülkenin en büyük ikinci gölü olan Tuz Gölü yer alır. Tuz Gölü'nin içinde bulunduğu havza, Türkiye'nin en büyük kapalı havzasıdır (Eliçalışkan, 2014).

Şehrin en yüksek noktası 2015m. yüksekliğindeki Elmadağ, en geniş ovası 3789 km^2'lik yüzölçümü ile Polatlı Ovası, en büyük gölü Tuz Gölü, en uzun akarsuyu Sakarya Nehrinin il içindeki bölümü, en büyük barajı ise 83.8 km^2'lik yüzölçümü ile Sarıyar Barajı'dır. Şehirde genel itibariyle 14 doğal göl, 136 sulama göleti ve 11 baraj bulunmaktadır (Cihan, 2012).

Geniş arazi yapısı itibariyle güneyde step, kuzeyde ılıman ve yağışlı bir iklim tipinin görüldüğü Ankara'da genel olarak yaz ayları sıcak ve kurak, kış ayları soğuk ve az yağışlı karasal iklim tipi görülmektedir. Yağışlar en çok ilkbahar mevsimindedir. Gece ile gündüz, yaz ile kış mevsimi arasında önemli sıcaklık farkları bulunur.

2.2. Tarihçesi

Tarih öncesi devirlerden itibaren sürekli olarak yerleşim görmüş olan Ankara ve çevresinin bilinen ilk tarihi Paleolitik Çağ'a kadar uzanır. Gavurkale, Ergazi, Lordumlu ve Maltepe'de bu döneme ait çeşitli eserlere rastlanmıştır. Bunların dışında Ankara'nın Polatlı İlçesinde de M.Ö. 3000 yıllarına ait insan yerleşmelerine rastlanmıştır. Kent merkezindeki ilk yerleşimin ise Ankara Kalesi'nin bulunduğu bölgede olduğu tahmin edilmektedir (Sargın, 2012: 75).

Kentin adı, eski dönemlerden günümüze kadar çok az değişiklik geçirmiştir. Hititler döneminde kentin hangi adla kurulduğu bilinmemektedir (Hititlerin Ankuva adlı kentinin yerinde kurulduğu ileri sürülmüşse de, bu konudaki bulgular yeterli değildir) Buna karşılık Frigyalılar döneminde adının Ankyra olduğu bilinmektedir. Bu adın "gemi çapası" anlamına gelen "anker" den türediği, Frigya kralı Midas'ın bir gemi çapası bulduğu yerde kenti kurarak bu adı verdiği ileri sürülmektedir (Oflas, 2016).

Anadolu'daki ilk siyasi birlik olan Hititler M.Ö. 2000'lerde Ankara ve çevresinde varlık göstermişlerdir. M.Ö. 8-7. yüzyıllarda Frig egemenliğine giren Ankara ve çevresinde ilk önemli yerleşme de bu dönemde olmuştur. Frig Krallığının başkenti Gordion olmakla beraber kentin kalıntıları Polatlı'nın 29 km kuzeybatısında bulunmaktadır (Sargın, 2012: 86).

Ankara istasyonu civarında, belediye binası yanında, Çankırıkapı'da, Augustus Tapınağı'nın ve Türk Tarih Kurumu binasının temellerinde bulunan kalıntılar ve Anıtkabir ile Atatürk Orman Çiftliği arasındaki Tümülüsler (Frig dönemi nekropolleri) Friglerin bugünkü Ankara sınırları içindeki varlıklarının kanıtlarındandır (Oflas, 2016).

M.Ö 695 yıllarında İran'dan gelen Kimmerler tarafından Frig krallığı yıkılmış ve Kimmerler'in geri çekilmesiyle Lidya'lılar bölgede egemenlik kurmuşlardır. Lidya'lılar döneminde Ankara, Avrupa-Asya arasında göç, ticaret ve fetih yolları üzerinde olduğundan

ticari ve askeri bir merkez konumuna gelerek önemli bir pazar yeri olmuştur (Durmuş, 1997).

M.Ö 547 yılında Pers'lerin egemenliğine geçen Ankara, Batı Anadolu'daki Sardeis (Sardes) ile İran'daki Susa kentleri arasında uzanan Kral yolu üstünde yer aldığından Persler döneminde önemli bir konaklama ve ticaret merkezi olma konumunu güçlendirmiştir. M.Ö. 333 yılında Makedonya kralı Büyük İskender, Anadolu'yu Helen dünyasına açmak için çıktığı seferde Ankara'da konaklamış, Pers'leri Anadolu'dan çıkarmış ve Ankara'yı önemli bir askeri merkez haline getirmiştir (Oflas, 2016).

Kral yolu İskender tarafından Tuz Gölü civarına kaydırıldığından Ankara bir süre ticari yönden önemini yitirmiştir. M.Ö. 3. yüzyılda Kelt ırkından istilacı bir kavim olarak bilinen Galatların egemenliğine girmiş olan Ankara, Galatların üç kolundan biri olan Tektosag'lar tarafından başkent yapılmıştır. M.Ö. 25 yılında Roma İmparatorluğu'na bağlanan Galatya'nın başkentliğini de yapmış olan Ankara'ya, Neron tarafından Metropolis yani Anakent ünvanı verilmiş ve surları yükseltilmiştir (Charles, 2002: 413).

M.S 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölünmüş ve Ankara Doğu Roma yani Bizans sınırları içinde kalmıştır. Bizans döneminde askeri ve ekonomik önemini koruyan Ankara, M.S. 622'de Sasani'lerin ve daha sonra da Arapların saldırısına uğramıştır. Ankara ve çevresi tekrar Bizanslılara geçmiş, saldırılardan korunmak için kalenin eteklerinde kurulan kent surların içine doğru çekilmiş ve 11. Yüzyıla kadar barış dönemi yaşamıştır (Oflas, 2016).

Malazgirt Meydan Savaşından sonra 1073 yılında Ankara Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na geçmiştir (Şensoy, 2018). 12. ve 13. yüzyıllarda Selçuklu sultanlarının çabasıyla Ankara merkezi transit ticarette gelişme göstermiştir. 1341 yılında Anadolu'da çıkan karışıklıklarla "Ahi Teşkilatı" Ankara'nın siyasi iktidarını ele geçirmiştir (Eliçalışkan, 2014). 1354'te Ahi'ler kendi istekleri ile Ankara'yı Orhan Gazi zamanında Rumeli Fatihi Süleyman Paşa'ya devretmişlerdir. Böylece Ankara 1354 yılında Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmıştır (Oflas, 2016).

1402 yılında yapılan Timur ile Yıldırım Bayezid arasında yapılan Ankara Muharebesini Osmanlı'nın kaybetmesi sonucu bölge iktidar boşluğuna düşmüştür. Bu

dönemde büyük ölçüde harap olan Ankara 2. Murat zamanında yeniden onarılmıştır. 1413 yılında sancak merkezi haline gelerek, şehrin nüfusu ve mahalle sayısı artmıştır. 1836 yılında 2. Mahmut döneminde eyalet merkezi olmuştur (Özkan, 2013: 37).

17. ve 18. Yüzyıllarda, çevresindeki ovalarda iyi cins tahıl ve meyve yetiştirilen, otlaklarında iyi cins hayvan(koyun, keçi, at) beslenen, yerel sanayisi gelişmiş bir kent olan Ankara, ekonomisini tiftik sanayisi üzerine kurmuştur (Ulgay, 2009). 19. yüzyılda Avrupa sanayisinin gelişmesi, tiftik tezgahlarının ve hayvancılığın gerilemesine neden olurken diğer yandan sıtma hastalığı ve yangınlar nedeniyle gerileyerek kasabaya dönüşmüştür. Ankara 1892 yılında demir yoluna bağlanmıştır.

Kurtuluş savaşı sırasında, henüz dış güç işgallerine maruz kalmamış, Anadolu platosunun ortasında bulunan, 1892 yılından bu yana demiryoluna bağlanmış ve telgraf sistemi olan coğrafi, stratejik ve siyasi özellikleri nedeniyle bütün cephelerle iletişimi sağlayan bir merkez üs olarak kullanılmıştır. TBMM'deki başkent arayış tartışmaları sürecinde İsmet Paşa bu özellikleri vurgulayan bir yasa teklifi sunmuştur. Teklif 13 Ekim 1923 tarihinde kabul edilerek Ankara başkent ilan edilmiş ve bugünkü modern Ankara'nın temelleri atılmıştır. Başkent olduktan sonra hızlı bir şekilde sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel gelişime sahne olmuştur.

Cumhuriyetten önce yalnızca Kaletepe çevresinde yayılan Ankara, Cumhuriyetle birlikte gelişmeye başlamıştır. O zamanlar kentin iş merkezini oluşturan günümüz Ulus alanına caddeler boyunca, yeni yapılar kurulmuştur (Ulgay, 2009). Yeni başkent Ankara'da Ulus ve Anafartalar bölgesinde yeni devletin kudretini ve ruhunu temsil edecek olan kamu yapılarının, yoğun bir inşaat faaliyetine sebep oldukları görülmüştür (Yavuz, 1973).

1920'lerden 1932'de onanan Ankara İmar Planı'na gelene kadar geleneksel doku içindeki yangın yerlerinin imarı, özellikle Ulus çevresinde yapı faaliyetlerine hız verilmesi, Ulus-Sıhhıye, Ulus-İstasyon, Ulus-Samanpazarı gibi belli başlı bağlantıların geliştirilmesi, kentin elektrik, havagazı, su ve kanalizasyon gibi altyapı sorunlarının çözümü hep ayrı ayrı düşünülmüş ve birbirinden kopuk projeler halinde uygulamaya geçilmiştir. Jansen Planı'nın yürürlüğe konmasına kadar Eski Ankara nazım plansız, parça parça imar edilmeye çalışılmıştır (Bademli, 1985).

Şehrin dünya çapında bir başkent haline getirilmesi için oldukça ciddi ve kapsamlı bir proje düşüncesi ortaya çıkmış ve bu proje için yabancı mimarlara başvurulmuştur. Bunlardan ilki Carl Chistopher Lörcher'dir. Lörcher planında Eski Ankara ve Yeni Şehir için birbirini izleyen planlamalar yapmıştır (Cengizkan, 2004: 67). Ardından mimar Hermann Jansen 1929 yılında bir yarışma kazanarak bir anlamda Lörcher'in planını da kullanarak, şehrin yapılandırılmasını 1939'a kadar sürdürmüştür. İkinci dünya savaşının başlaması, gayrimenkul spekülasyonları ve yoğun göçler şehirleşme planlarını ağırlaştırmıştır (Cengizkan, 2004: 67).

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olan şehir; Türkiye'nin Konya, Bursa, Edirne ve İstanbul'dan sonra beşinci başkentidir. Ankara tarihinde ise; Galatlar'ın üç kolundan biri olan Tektosaglar'ın, M.Ö. 21'de Roma İmparatorluğu'na bağlı Galatya Eyaleti'nin, M.S. 7. ve 8. yüzyılda Bizans'a bağlı Opsikion ve Bukellarion themalarının, Türk tarihindeki ilk tek kent-devlet örneği Ankara (Ahi) Cumhuriyeti'nin başkentliğini yapmıştır (Özkan, 2013).

3. BANKACILIK TARİHİ

Bankalar, faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, değerli eşya saklamaya yarayacak kasa kiralayan, ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında türlü etkinliklerde bulunabilen kuruluşlardır (Türk Dil Kurumu, 2017).

Kelime anlamı masa, sıra, tezgah olan banka, İtalyanca kökenli banco kelimesinden gelmektedir. İlk bankerler sayılan Lombardiyalı Yahudiler, bankacılık işlemlerini pazarlara koydukları birer masa (banco) üzerinde yapmışlardır (Kınık, 2010: 48).

Üst Paleolitik Çağ'da "armağan değiş tokuşu" ile başlayan ilk ticari ilişkilerin, Neolitik Çağ'da farklı grupların birbirleriyle ilişkiye geçerek yaptıkları "doğrudan değiş tokuş" halini almasına, sayılama dizgelerinin oluşumu, bunların çeşitli işaret ve sayı nesneleriyle kayıt altına alınması süreci eşlik etmiştir. Aslında insanoğlunun bir sayılama yöntemi olarak ağaç parçaları, kemik vb nesneler üzerine "kertik" ya da mağara duvarlarına, kaya yüzeyine "çizik" attıkları dönemden, sayıları düğümlenmiş sicimler aracılığıyla kayda geçirmesine, çakıl taşı yığını dizgesinde kullandığı jetonları (calculus'ları) kilden yapılmış toplar/keseler içine koymasına, ilk hesap aleti olarak çörküyü (abaküs) kullanmasına uzanan bu muhteşem süreç, aynı zamanda ağırlık ve ölçü standartlarının belirlendiği, para olarak madenin, özellikle de gümüşün kullanıldığı ve yazının keşfedildiği uygarlaşma sürecidir. Tüm bu süreç, tarihin belirli bir noktasında, Mezopotamya ve çevresinde bankerliği ortaya çıkarmıştır (Ildız, 2013: 2).

"Kentleşme olgusuyla birlikte tapınaklar Mezopotamya'da ekonomik etkinliğin odağında yer almış, bir tapınak ekonomisi oluşmuştur. Tapınak, sadece tarımı, hayvancılığı ve el sanatlarını değil, aynı zamanda ticareti de denetim altında tutan, hammadde sağlayan büyük ekonomik bir birimdi. Tapınaklar büyük toprak sahibi konumundaydı ve topraklarında ortakçılar ve yanaşmalar çalışırdı (Ildız, 2013: 31)."

Mezopotamya'da Uruk kenti yakınlarındaki "Kızıl Tapınak (M.Ö.3400-3200)", bilinen en eski banka yapısıdır (Kınık, 2010: 49).

"Tapınaklar aynı zamanda bir banka gibi faizli borç para vermekte, karşılığında teminat veya kefil almakta, borcunu ödemeyenlere karşı haciz uygulamakta, hatta borcunu ödemeyen özgür vatandaşları köleleştirerek satmakta ve alacağını tahsil etmekteydi. Tartı

ve ölçü aletlerinin standardizasyonu, faiz oranlarının düzenlenmesi gibi pratik işler de tapınağın yetki alanında yer almıştı (Ildız, 2013: 32).”

Mezopotamya’da tapınak ile saray arasında ekonomik iktidar yönünden eski dönemlerden itibaren bir güç mücadelesi olmuş, iktidar zaman zaman el değiştirmiş ve bu durum yüzyıllar boyu devam etmiştir. Ancak saray da faizli borç verme konularında, tapınaklara benzer bir rol üstlenmiştir. Eski Babil Dönemi’nden sonra sarayın ekonomik işlevi artmış, adalet mekanizması din etkisinden çıkmaya başlayınca tapınağın bu rolünde azalma olmuştur (Ildız, 2013: 32).

M.Ö. 5. yüzyılın sonlarında Mezopotamya’da sikke sirkülasyonu devreye girer ve M.Ö. 4. yüzyılda da bölgede sikke darbının başladığı görülür. M.Ö. 1800 yılında Babil Hükümdarı Hammurabi’nin çıkarmış olduğu ünlü Hammurabi Kanunları alacak-borç ilişkisini düzenleyen maddeleriyle kredi ve faiz konularına müdahalesinin ilk örneğini oluşturmaktadır (Urgancı, 1982: 7).

M.Ö. 3. binde, banka gibi ekonomide etkin kurumlar olan tapınakların bankacılık işlevleri sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde M.Ö. 2. binyılın ilk çeyreğinde Anadolu’da kurulan Karum’larda (ticaret merkezi) yer alan bit-karim’ler banka olarak nitelendirilebilecek bir diğer kuruluştur. Bunlar da birer kurum olarak bankacılık yapmıştır. Ptolemaioslar Dönemi’nde Mısır’ın resmi bankaları olan basilikai trapezai (βασιλίκαι τράπεζαι) yani Kraliyet bankaları da şehirlerde ve belirli köylerde örgütlenmiş, hiyerarşik ağa sahip bir banka görünümündedir. Ancak tapınaklar, bit-karim’ler ve basilikai trapezai dışında banka olarak bir kurum göstermek pek mümkün değildir. Günümüzün değişik formattaki (A.Ş. Ltd. Şti. v.b.) şirketleri Yakın Çağ ekonomisinin ürünüdür. Eski Çağ’da ticari ve sınai yatırımlar ya bireysel girişimler olarak kalmış veya adi ortaklıklar olarak gerçekleşmiştir. Ancak Eski Çağ tarihi boyunca adı geçen pek çok ünlü banker (örneğin Babil’de Murasu ve Egibi aileleri, Eski Yunan’da Pasion) yanlarında veznedar, muhasebeci v.b. pek çok kişi çalıştırmışlar, adeta bir banka kurumu gibi örgütlenmişlerdir. Bu bankerlerin firmalarını banka olarak da görmek mümkündür (Ildız, 2013: 3).

[…] M.Ö. 7. yüzyılda Anadolu'nun Lydia Bölgesi'nde ilk elektron sikkeler dolasıma sokuldu. Böylece, devletin bastırdığı ve metalin hem kalitesini hem de ağırlığını garanti ettiği, değişmez biçimleri ve belli ağırlıkları olan sikkeler ile insanlık, paranın hızlı dolaşımda olduğu, ticaretin geliştiği bir ekonomik döneme adım attı (Ildız, 2013: 70).

Eski Çağ ekonomisinde esas zenginlik kaynağı olarak toprak sahipliği görülmüştür. Ancak sikkenin darp edilmesiyle birlikte M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren sikke de giderek artan ölçüde zenginlik ölçütü haline gelmiştir. Sikke darbı, toplumda borç alış verişini hızla yaygınlaştırarak hem toplam kredi hacmini büyütmüş hem de en alt tabakadan en üste kadar günlük toplumsal yaşamın içine sokmuş, kredi işlemlerine derinlik kazandırmıştır (Ildız, 2013: 78).

M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren Yunanistan'da laik bankacılar (trapezites) ortaya çıkmıştır. Para değiştirmenin yanı sıra ödünç vermek amacı ile para toplamışlardır (Öztürk, 1985: 43). Bu tarihten itibaren bunlar üzerindeki hükümet denetimi artarken bir yandan bankerlerin, bir yandan da kamu bankalarının ortaya çıktığı görülmüştür.

Eski Yunan hatipleri kendi aralarında ekonomiyi, görünen (phaneros) ve görünmeyen (aphanes) şeklinde iki farklı gruba ayırmaktaydılar ve bankacılık ile diğer mali faaliyetleri ikinci türden bir faaliyet olarak değerlendirmekteydiler. Bankacılık o dönemde esas olarak sarraflık, mevduat alma ve faizli borç verme sacayağından oluşan bir faaliyetti (Ildız, 2013: 73).

Mısır'da bankacılığın gelişmesi Büyük İskender (M.Ö.356-323)'in burayı işgalinden sonra M.Ö. 3. yüzyılda görülür. Eski Mısır'da "bileşik faiz"i yasaklayan hükümler bulunmaktaydı. Batlamyüs zamanında (M.Ö. 127-51) bankacılık devletin denetimi, daha doğrusu tekeli altına girmiştir. Bu bankacılık alanında kişisel işletmelerin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Ancak ülke Romalılara geçtikten sonra özel bankalar yeniden ortaya çıkmıştır (Kınık, 2010: 49).

Roma'da M.Ö. 2. yüzyılda ortaya çıkan bankacılık işlemleri önceleri belli bir sınıfın tekelinde yapılmış, daha sonra özel bankerler ortaya çıkmıştır (Öztürk, 1985: 43).

Antik Çağ bankacılığının üç belirleyici unsuru olan sarraflık, mevduat alma ve borç verme faaliyetinin kesişme noktası, toplumun sikke kullanımına geçmiş olmasıdır. Ancak Roma'da sikke darbı, Eski Yunan'a ve Akdeniz Bölgesi'ndeki diğer kültürlere göre çok geç başlamıştır. Ticaretin gelişmesine koşut olarak olasılıkla M.Ö. 4. yüzyılın sonları veya 3. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir (Ildız, 2013: 206).

Eski Yunanlar gibi Romalılar da, M.Ö. 5. yüzyılın sonundan itibaren faiz karşılığı borç (fenus ya da feneratio) verme ve mevduat toplamanın bankalar (argentaria veya ars argentaria) tarafından yürütülen bir faaliyet demek olduğunun farkındaydılar. Profesyonel bankerler, mevduat alıyor ve bunu, kendileri alacaklı konumunda olarak üçüncü şahıslara borç veriyorlardı. Roma Dönemi'nde hem bankacılık uygulamaları daha gelişti hem de bu faaliyetin hukuki çerçevesi güçlendi. Ancak en gelişkin bankacılık işlemleri Roma zamanındaki Mısır'da görüldü (Ildız, 2013: 227).

[…]Ortaçağın sonlarına doğru, memleketler arasında gelişmeye başlayan ticari münasebetlere paralel olarak bankacılık da bir ihtisas ve özel ticaret kolu haline gelmiş Avrupa kıtasına yayılmıştır. Önceleri kendi sermayelerinden kredi dağıtan bankalar, daha sonraki yüzyıllarda, saklanmak üzere emanet bırakılan paraların, kendi garantileri altında piyasalara plase edilmesine başlanmış, bu suretle de bankaların mevduat kabulü bugünkü anlamda yürürlüğe girmiştir (Altuğ, 2000: 5).

8. yüzyılda Arap istilaları ve kilisenin faizi yasaklaması nedenleri ile batıda bankacılık faaliyetleri duraklama dönemine girmiştir. 11. yüzyılda ticaretin gelişmesi ile bankacılık alanında gelişmeler başlamıştır. Faaliyetler özellikle Museviler, tapınakçılar ve Lombardiyalı bankerler tarafından yürütülmüştür. İtalya, doğu ile ticareti geliştirmiş, Lombardiyalılar 12. Yüzyıldan itibaren Fransa, İngiltere ve Almanya'ya yayılmışlardır (Öztürk, 1985: 43-44).

Amerika kıtasının keşfiyle, Akdeniz çevresinden dışarıya çıkan ticaret işleri yanında, bankacılık işlemleri ve teşkilatı da yine bu gelişmeye paralel olarak çoğalmış dış ticaret ödemelerine de aracılık etmeye başlamıştır. Diğer yandan, 17. yüzyılın başlarından itibaren, bankaların yatırım kaynakları olan sermaye ve mevduata, banknot ihracı işlemleri

de eklenmiş ve bu imkânlar, banknot çıkarma işleri devletlerce tekel altına alınıncaya kadar devam etmiştir (Ataş, 1966: 8).

Dünyada tarihsel olarak eski dönemlere uzanan bankacılık faaliyetleri 12. yüzyılda İtalya'nın Cenova şehrinde bankerler sayesinde önem kazanmıştır. Bankerler 13. ve 14. yüzyıllarda başka ticaret merkezlerine de yayılmışlardır (Altuğ, 2000: 3).

Bankacılık hareketleri, endüstrinin ve ulaştırma imkânlarının gelişmesiyle 19. yüzyılda büyük ölçüde genişlemiştir. Bu yüzyıldan önce kurulmuş çok az sayıdaki devlet ve belediye bankaları bir yana bırakılırsa, 19. yüzyıldan önce kurulmuş bulunan hemen hemen bütün bankalar, kişilere ait ve genellikle onların hayatları ile sınırlı olarak, "şahsi işletme" niteliğinde iken 19. yüzyıldan sonra kurulan hemen bütün bankalar ise, "sermaye şirketi" şeklinde kurulmuşlardır. Bankacılık tarihinde 19. yüzyılın en belirgin özelliği, bankaların "anonim olarak kurulma ve örgütlenme" şeklinin ilk kez bu yüzyılda uygulanmış olmasıdır. Böylece eski çağların dar imkânlarına sahip, küçük sermayeli ve dağınık bankaları yerine, hemen bütün ülkelerde, geniş sermaye ve büyük finansal imkânlara sahip, çok şubeli "dev bankalar" doğmuştur (Altuğ, 2000: 3-4).

19. yüzyılda Ticaret ve Sanayi alanındaki gelişmeler banka kuruluşlarını zorunlu hale getirmiş. Ulusal topraklarda olduğu kadar, uluslararası ilişkiler alanında da faaliyet göstermeye başlamışlardır. İngiltere'de "Big Five", Fransa'da "Comptoir d'Escompte de Paris" (1848), "Credit Lyonnais" (1863) ve "Societe Generale" (1864), Almanya'da 1851 ile 1872 yılları arasında "Deutsche Bank","Discontogesellschaft","Dresdner Bank,Dormstadder Bank" gibi bankalar kurulmuştur. Banknot madeni paranın yerini almış, para çıkarma yetkisi özel bankacılardan alınarak emisyon (para çıkarma) bankalarına verilmiştir (Öztürk, 1985: 44).

Modern bankacılığın başlangıcı 1609 yılında Amsterdam Bankası'nın kurulması ile başlamış, 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası ve 1907'de ABD'de kurulan Federal Reserve Bank ile olgunluğa ulaşarak modern banka sisteminin iskeletini oluşturmuşlardır (Altan, 2001, s. 42).

3.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık

Osmanlı'da ise bankacılık Tanzimat'la birlikte ortaya çıkmış olmasına rağmen, Osmanlı'nın bünyesindeki bedestenler, önemli birer iktisadi kuruluş olarak günümüzdeki banka ve borsaların görevini görmüştür. Geleneksel Osmanlı kentinde bedestenler halkın, öncelikle esnafın ve tüccarın parasını, kıymetli eşyaları, resmi evrakları, kadı'nın mahkeme sicillerini sakladıkları yerlerdi, önceleri bankalar olmadığından bu kıymetli eşyalar az bir ücret karşılığında kiralanan bedestendeki dolap ve kasalarda saklanırdı (Öztürk, 1985: 44-45).

Osmanlı Devleti yabancı kaynaklardan borçlanmaya, İstanbul'da 1829'larda kurulup 1929 yılı sonlarına kadar yüz yıl süren ve dünyanın en önemli ve işlem bakımından en ön sıralarda yer almış finans faaliyeti olarak görülen "Galata Borsası" ile yine bu borsanın en önemli unsurlarından olan ve İstanbul'un tarihi ve kültürel yapısına da katkıda bulunmuş olan "Galata Bankerleri" adı ile ünlü, İstanbul'da ikamet eden, Venedik ve Cenovalı Latin kökenli Avrupalı sarraflardan (bunlara levanten de denilmektedir) sağladığı iç borçlarla başlamıştır (Özdemir, 2009: 13).

Osmanlı Devletinde bankacılık öteden beri Osmanlı topraklarında kendi gereksinimlerini karşılamak ve dış ticaretini yürütebilmek için banka sermayesine ve teminatına ihtiyaç duyan dış devletler tarafından kurulmak ve geliştirilmek istenmiştir. 19. Yüzyılın ortalarına kadar parasal faaliyetler Galata Bankerlerinin elinde idi. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun yabancı ülkelerle ilişkileri arttıkça ve ticaret batı türü bir mahiyet kazandıkça Galata Bankerleri vasıtasıyla kaynak bulma yolu da yetersiz hale geldi. Şüphesiz, yabancı para değişimi, borç verme ve maaşlar karşılığı verilen ödeme mektuplarının kırdırılması gibi esasta üç çeşit hizmet gören ve bir tür tüccarlık olan bu meslek, bankacılık işlevlerini yerine getirebilecek özellikte ve nitelikte bir faaliyet değildi ve 19 yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti de dış borçlanma ve dış ticaret ilişkileri dolayısıyla bu ihtiyacı her zamankinden fazla duyuyordu (Özdemir, 2009: 14-15).

Dış borçların artışı ve ülkenin sürekli artan finansal kaybı devleti birçok politik karar almasına sevk etmiştir. Bu anlamda ilk olarak 1840 yılında ilk kâğıt para çıkarılmıştır. Bu amaçla, kâğıt para yabancı para karşısında değerlenmesi ve ülkenin açıkları biraz da olsun hız kesmesi beklenmiştir. Kâğıt paranın değerinde kısa sürede artış

yaşanmış ancak bu uzun ömürlü olmamıştır. Kaime adı verilen kâğıt para kısa bir süre sonra yabancı para karşısında ciddi oranda değer kaybı yaşamıştır. Politikanın beklenilenin aksine neticelenmesi hükümeti başka politika arayışlarına sürüklemiştir. Dönemin önde gelen varlıklı ve mali işlerle uğraşan kesimi yani Galata Bankerleri hükümetle bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma kapsamında devlet ve Galata Bankerleri tarafından ortak çözüm olarak 1847 yılında Bank-ı Dersaadet (Banque Constantinople) ismi altında İstanbul Bankası kurulmuştur (Özçam, 2012).

1852 yılına kadar başarılı bir şekilde faaliyet gösteren İstanbul Bankası, paranın sürekli değer kaybetmesi nedeniyle kapatılmıştır. İstanbul Bankası'nın tasfiyesinden sonra 1856 yılında yönetim merkezi Londra olmak üzere Bankı Osmani (Ottoman Bank) kurulmuştur (Erdoğan, 1993).

1867'den sonra tamamı yerli sermayeden oluşacak ulusal bankaların kurulması için çalışmalar başlamıştır. Osmanlı Bankası'ndan sonra 1888'de Selanik Bankası kurulmuştur (Öztürk, 1985: 45).

Çiftçilere yardım için Mithat Paşa tarafından Niş Vilayetinde kurulan "Memleket Sandıkları" 1863 yılında "Memleket Sandıkları Nizamnamesi" ile devlet programında yer alan kuruluşlar haline gelmiştir. 1883'te "Menafi Sandıkları" adını almıştır (Öztürk, 1985: 45).

1888 yılında Mithat Paşa tarafından bu kurumlarla ilgili bir düzenleme yapılmıştır ve hepsi bir çatı altında birleştirilmiştir. Bu iki önemli kurum Ziraat Bankası ismi altında birleşmiştir. Ziraat bankası, bünyesinde olan kurumlardan da anlaşılacağı üzere genel olarak tarımsal kredi teşviki ve çiftçiye gereken finansmanı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Banka, 1916 yılından sonra yeni bir yasayla tekrar düzenlenmiştir ve kamu bankası niteliğini almıştır. Osmanlı Devleti Dönemi'nde kurulmuş olan Ziraat Bankası oldukça önemli bir kamu kurumu olmuş ve bu özelliğini günümüze taşımayı başarmıştır. Ziraat Bankası en köklü milli bankamız olma özelliğini korumuştur (Özçam, 2012).

2. Meşrutiyetin etkisi ile özellikle 1908 yılından sonra milli bankacılık hareketi oldukça önemli konuma gelmiş ve gelişmeleri hız kazanmıştır. Özellikle 1. Dünya Savaşı'nın etkisi de önemli derecede olmuş ve ulusal bankacılığın gelişimini

hızlandırmıştır.1911-1923 yılları arasında milli sermaye ile kurulan toplam banka sayısı 21 adet olmuştur. Kurulmuş olan bankaların çoğunluğu sadece bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren bir ya da iki şubeli bankalar olmuştur (Özçam, 2012).

3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi, bankacılık ile ilgili önemli gelişmelere yol açmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk milli bankası 26 Ağustos 1924 tarihinde Atatürk'ün direktifleriyle kurulan Türkiye İş Bankası'dır. 1923 – 1932 yılları arasındaki dönemde İş Bankasını takiben Türkiye Sınai ve Maadin Bankası ile Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş ayrıca tek şubeli yerel banka sayısında artışlar olmuştur (Çeker, 2011).

Ülkede liberal ekonomi politikalarının benimsenmesi özel sektör bankalarının kurulmasına yol açmıştır. 1930 yılında TCMB kurulması ile Osmanlı Bankası'nda bulunan emisyon yetkisi alınarak merkez bankasına devredilmiştir (Sümer, 2016).

24 Ocak 1980 Kararları Türk Bankacılığının gelişmesi açısından son derece önemlidir. 24 Ocak Kararları her alanda Türkiye'de köklü değişikliklere sebep olmuştur. Kapalı bir ekonomiden dışa açık bir ekonomiye geçilmiş, ihracata dayalı büyüme politikası benimsenmiştir. Bu dönemde faizlerin serbest bırakılarak piyasada belirlenmesine imkan verilmesi, yerli ve yabancı yeni bankaların kurulmasına olanak verilerek rekabetin artırılması, TDHP'nin (Tek Düzen Hesap Planı) uygulanmaya başlanarak tek ve ortak bir muhasebe sistemine geçilmesi, Sermaye Piyasası Kanunu'nun çıkartılması ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın, TCMB bünyesindeki İnterbank (Bankalar arası Para Piyasası) kurulması sağlanmıştır (Sümer, 2016).

Yaşanan gelişmeler sonucunda toplumun tüm kesimleri gelişmiş bankacılık iş ve işlemelerinden faydalanmaya başlamıştır. Gelişen bireysel bankacılık hizmetleri, otomatik vezne makineleri, tüketici kredileri, kredi kartları, ev ve ofis bankacılığı gibi yeni ürün ve hizmetler tüketici piyasasına sunulmaya başlanmıştır. Toplum leasing, factoring, fortfaiting, forward ve swap işlemleri, kredi kartları, yatırım fonları ve tüketici kredileri gibi yeni bankacılık ürünleri ile bu dönemde tanışmıştır (Sümer, 2016).

4. TÜRK MİMARİSİNDE SÜSLEMENİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

4.1 Süsleme Anlayışını Oluşturan Etkenler

En basit haliyle; "bir yüzeye veya eşya üzerine uygulanan, uygulandığı alanı anlamlı kılmak ya da güzelleştirmek amacıyla yapılan ek" olarak tanımlayabileceğimiz süsleme, uygulandığı yüzeyi örterek ilk halinden farklı bir görünüme sokar (Mülayim, 2008: 35).

İnsanlık tarihi boyunca bütün kültürler ve uygarlıklar çevrelerini az ya da çok süsleme ihtiyacı hissetmişler ve bu yönde çalışmalar yapmışlardır. Süsleme yoğunluğu, temaları ve biçim özellikleri her dönemde ve her kültürde farklılık gösterdiği gibi çevresel koşullara, coğrafi yapının malzeme olanaklarına ve inanç sistemlerine bağlı olarak da değişiklik göstermektedir.

Türk topluluklarının varlık gösterdikleri dönemlerde ve bölgelerde ortaya koydukları her türden sanatsal yaratıya kısaca "Türk Sanatı" diyebiliriz. "Tarih boyunca, yayıldığı bölgelerde; Asya göçebe kültürünün verileri ve İslam sanatıyla ortak paydaları olan Türk Sanatı, aynı anda veya sırayla daha başka alt unsurlarla da akrabalıklar kurmuştur. Bir yandan Budizm ve Totemizm, öte yandan Orta Çağ tarikatları ve irili ufaklı yerli kültürlerin katkılarıyla şekillenen bu kavram, her dönemde ve iklimde biraz daha değişerek farklı ivmeler kazanmıştır. Bu evrim boyunca uzun süren bir göç olgusunun insanların önüne açtığı yeni kültür çevreleri ve hareket halindeki toplumun inanç sistemindeki değişmeler sanata da yön verirken, bu katkılar farklı alanlarda değişik ürünleri ortaya çıkarmıştır (Mülayim, 1999: 36)."

İslamiyet'in doğuşu ve yayılması pek çok kültürü etkilemiş ve bu etkileşim sonucunda yeni ürünler ortaya çıkmıştır. Türk toplulukları İslamiyet'i kabul ettikten sonra göç ve akınlar esnasında yerleşik toplumlardan etkilendikleri gibi bu kültürleri etkilemişlerdir. Dolayısıyla Türk-İslam Sanatı olarak adlandırılabilecek bir anlayış gelişmeye başlamıştır.

11. yüzyılın sonlarına doğru Türk boylarının Anadolu'ya akın etmeye başlamaları ve 1071 Malazgirt Zaferinden sonra burada yerleşik konuma geçmeleriyle birlikte Anadolu kentleri değişik bir kültür-sanat sürecine girmiştir. "Daha önce Güney ve Doğu Anadolu coğrafyasında Erken İslam mimarisi formları ve yapı programı ile tanışmış olan Anadolu kentlerinde yeni gereksinimler doğrultusunda değişik bir şehircilik anlayışı ve yapı tipleri siluetin değişmesine yol açmıştır. Tümüne Türkiye Selçukluları Çağı diyebileceğimiz 11.-14. yüzyıllar içinde, başlangıçta yeni yapı programının Anadolu'ya yerleşmesinde Artuklu, Danişmentli, Saltuklu, Mengücekli Dönemi mimarisinin olduğu bir gerçektir (Altun, 2002).

Ön beylikler olarak da tanımlayabileceğimiz bu topluluklar ile Konya ve çevresinde kurulan Selçuklu Beyliği ile başlayan politik çeşitlilik kültürel anlamda da bir hareketlilik sağlamıştır. Bu kültürel hareketlilik en çok ve en yoğun olarak mimarlık alanında kendini göstermiştir. Dolayısıyla Anadolu'nun fethinin ardından yoğun bir yapılaşma sürecine girilmiştir. Bu yapılaşma sürecinde, yerleşilen bölgelere gelen yeni toplulukların gereksinimlerine uygun düzenlemeler yapılmıştır. Konya merkez olmak üzere başlayan bu hızlı yapılaşma çerçevesinde Konya çevresinde Akşehir Beyşehir gibi yeni şehirler kurulmuş ve ilk etapta mevcut yapılar onarılarak gerekli işlevlerde kullanılmak üzere uyarlanmıştır. Örnek olarak kilise ve benzeri dini yapılar yön değişikliği ile cami ve mescid olarak yeniden kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Özellikle 12. yüzyılın ortalarında başlayan yoğun yapılaşma programı çerçevesinde; dini işlevli cami ve mescitler, anı yapıları olan türbe ve kümbetler, eğitim yapıları olan medreseler, sosyal içerikli şifahane ve hamamlar, dini ve sosyal amaçlı hankah ve zaviyeler, sultanlar ve yöneticiler için de saray ve köşkler inşa edilmiştir (Bakırer, 2002).

Bunların dışında kervan trafiğinin yeniden canlandırılması, yol şebekelerine güven sağlaması, tüccar ve yolcuların güvenli konaklayabilmesi için inşa edilen hanlar ve kervansaraylar Asya içlerinden başlayan mimari geleneğin Anadolu'ya taşındığını ve devamlılığı göstermesi açısından önemli yapılardır.

12. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan mimarlık hareketleri beraberinde mimariye bağlı bir süsleme programını da getirmiştir. Hızla ve büyük kitleler halinde

Müslüman olan Türklerin daha önce bağlı oldukları inanç sistemlerine ait motifleri Anadolu'ya taşıyıp getirmeleri, bu dönemde bütün süsleme kategorilerinin toptan bir değişim sürecine girmesine neden olmuştur. İnanç sistemlerine bağlı olarak, süsleme kategorileri ve motiflerin bir kısmı belirli bir yöne doğru ilerlemiş, bir kısmı değişerek olduğundan çok farklı bir hale gelmiş ve bir kısmı da tamamen ortadan kalkmıştır.

Anadolu Türk mimarisinin bünyesinde barındırdığı süsleme örnekleri, malzemeye bağlı olarak taş, tuğla, çini, alçı, ahşap ve kalem işi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbek, 2002).

Anadolu'da farklı türlerde oldukça fazla bulunan taş, Anadolu Türk mimarisinin temel malzemesi olmuştur. Taş malzeme üzerine uygulanan süslemeler de bu dönem mimarisinin temel karakteristiğini oluşturmaktadır (Arık O. , 1993: 173).

Anadolu öncesi Türk mimarisinde özellikle Büyük Selçuklu Dönemi İran yapılarında coğrafi malzeme zorunluluğundan dolayı birincil yapı malzemesi olarak kullanılan tuğla, Anadolu Türk mimarisinde taştan sonra en çok kullanılan yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuğla kendine özgü geometrik yapısı sayesinde sadece yapı malzemesi olarak değil süsleme amaçlı da kullanılmıştır.

Özetle, Anadolu Türk mimarisinde; Coğrafi bölgenin malzeme olanakları, yapı türünün ve yapı kurgusunun özellikleri, bani, mimar ve sanatçıların beğeni ve seçimleri, mevcut yerel ve komşu kültürlerin varlıklarının yansımaları, toplumun düşünce yapısı, gelenekleri ve dinsel inançları süsleme anlayışını şekillendiren başlıca etkenlerdir.

4.2. Süslemenin Mimarideki Dağılımı

Anadolu Türk mimarisinin bünyesinde bulunan taş, tuğla, çini, alçı, ahşap ve kalemişi süslemelerin yapıdaki konumları ve işlevleri farklılık göstermektedir.

Süslemeler genel olarak; taç kapılar, pencereler, son cemaat yerleri, sundurmalar, minareler, köşe kuleleri, mihraplar ve minberlerde yoğunlaşmıştır. Süslemeler, işlev bakımından ise bulundukları bölgede ya salt süsleme amaçlı, ya yapı malzemesini

gizlemek amacıyla ya da yapının anıtsallığını vurgulamak ve görkemini arttırmak amacıyla uygulanmışlardır.

Anadolu'da çeşitliliği, kolay elde edilebilirliği ve bol miktarda bulunması dolayısıyla Anadolu Türk mimarisinde en çok taş malzeme kullanılmıştır. Dolayısıyla taş süsleme Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinden itibaren en yoğun programa sahip olan süsleme türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu Türk Mimarisi içinde önemli bir yeri olan Anadolu Türk Beylikleri mimarisinin ortaya koyduğu örnekler cami, medrese, türbe-kümbet, han, köprü gibi yapılar oluşturmaktadır (Cantay, 2002).

Beylikler dönemine ait yapılarda, diğer ögeler kadar yaygın olmasa da süslemelerin görüldüğü ilk yer cephelerdir. Cephe düzenlemeleri ve süslemeleri Orta Anadolu ve Batı Anadolu beyliklerinde farklılık göstermektedir. Orta Anadolu beyliklerinde cepheler dikdörtgen ya da sivri kemerli pencereler dışında genelde sade tutulmuştur. Batı Anadolu Beyliklerinde ise 14-15. Yüzyıl yapılarında cephelerde, kademeli yüzey bölünmelerinde içbükey, dışbükey ve kaval silmelerle hareketlilik, renkli taşlarla yapılan kakma tekniğin getirdiği çok renklilik, mukarnasın portallerden pencerelere taşınması, çift sıra pencere düzenlemeleri ve sade görünüm dikkat çekmektedir (Görür, 2002).

Taş süsleme dış cephede özellikle; taç kapı, pencere, köşe kuleleri, son cemaat veya giriş revakları ve minarelerde yoğun olarak görülmektedir. Bunlar içinde taş süslemenin en çok uygulandığı taç kapılar, genellikle yapıların yola bakan cephelerinin ortasına, bu cephelerden belli oranda çıkıntı yapacak şekilde ve çoğu zaman duvar saçağı seviyesine kadar (bazı örneklerde duvar seviyesinden yüksek tutulmuşlardır) yükselen dikdörtgen bir kütle olarak konumlandırılmışlardır (Özbek, 2002).

14.-15. yüzyıllarda mimarinin özellikle cami-mescid nitelikli dini mimarinin bünyesinde meydana gelen son cemaat veya giriş revağı ya da avlu gibi değişik unsurlardan kaynaklanan zorunluluktan dolayı taç kapıların boyutlarının küçüldüğü, yüzeylerin süslenmeden sade bırakıldığı izlenmektedir. Son cemaat yeri ve avlu gibi ögelerin olmadığı örneklerde ise taç kapıların daralıp uzatarak duvar seviyesinden daha

yüksek tutulduğu ve yüzeylerin mümkün olduğunca boş bırakılmadan süslendiği dikkat çeker (Özbek, 2002).

14.-15. yüzyıl Anadolu taş süslemeciliğinde izlenebilen ilginç uygulamalardan biri de pencere, kapı gibi unsurların atkı taşlarının zemine bakan yüzeylerinin bezenmiş olmalarıdır. Kolayca görülemeyecekleri dikkate alındığında ne amaçla yapılmış oldukları tam bilinmeyen bu süslemelerin çoğu geometrik düzende yapılmışken, nadiren bitkisel bezemeli örneklerle de karşılaşılmaktadır (Özbek, 2002).

Anadolu'da taş malzemeden sonra en çok kullanılan ve en önemli yapı malzemesi olan tuğla kendi geometrik yapısından dolayı süsleme unsuru olarak da değerlendirilmiştir.

Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinde türbe ve mescit gibi küçük ölçekli yapılarda tuğla malzeme daha çok benimsenmiştir (Bakırer, 2002). Tuğla süsleme yapılarda; minarelerde, kasnak yüzeylerinde, avlu revaklarının kemer köşeliklerinde, avlu kubbelerinde görülmektedir. Tuğla malzemenin sırlı tuğla ve küçük çini parçalarıyla birlikte uygulandığı süsleme türü en yaygın olanıdır (Özbek, 2002).

Tuğla malzeme 14.-15. yüzyıl beyliklerinde daha çok yapısal amaçla kullanılmış, 14. yüzyıl Osmanlı yapılarında ise taşla birlikte almaşık duvar örgüsü şeklinde uygulanmıştır (Özbek, 2002).

Son dönem Bizans mimarisindeki duvar örgüsüyle paralellikler, bezenecek yer ve düzen bakımından farklılıklar gösteren ve etkileşimden ziyade birlikte yaşama koşut olarak var olanı değerlendirme şeklinde yorumlanan 14.-15. yüzyıl Osmanlı tuğla işçiliğinde, 14. yüzyılda daha çok silisli dere taşının, 15. yüzyılda kabayonu ve moloz taşın, 16. yüzyılda da düzgün kesme taşın tuğlayla birlikte kullanıldığı düzenli bir gelişimin varlığı gözlenmektedir (Özbek, 2002).

Çini, Orta Çağ Anadolu Hristiyan mimarisinde örneklerinin olmamasına bakılırsa, Türklerin Anadolu'ya getirdiği mimari süsleme malzemelerinden biridir. Anadolu öncesinde Türkistan ve İran'da inşa edilmiş Karahanlı ve Büyük Selçuklu yapılarında sırlı tuğlayla birlikte çininin de kullanıldığı bilinmektedir (Cezar, 1977: 32).

Çininin Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinde daha çok iç mekanı bezeyen bir malzeme olarak değerlendirildiği, hiçbir zaman İran ve Türkistan'daki yapılarda olduğu gibi kubbeyi ve duvarları dıştan kaplayan bir malzeme olarak ele alınmadığı görülmektedir (Mülayim, 1996).

Anadolu'da dış cephelerde çiniden çok sırlı tuğlanın kullanıldığı ve bunun da minarelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Çini malzeme iç mekanda; mihrap, kubbe yüzeyi, kubbeye geçiş elemanları, eyvan ve belli bir yüksekliğe kadar duvar yüzeylerinde kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır (Özbek, 2002).

Selçuklu döneminde daha çok çini mozaik tekniğinde yapılmış süslemeler görülmektedir. Selçuklu çiniciliği Karamanoğulları, Eşrefoğulları ve Aydınoğulları'nın yapılarında çini mozaik tekniğiyle devam ettirilmiştir (Özbek, 2002).

Osmanlı yapılarında 15. yüzyılın ilk yarısına kadar bir iki örnek dışında çini bezemeyle karşılaşılmazken, yüzyıl sonlarına doğru İznik çini üretimi konusunda önemli bir merkez haline gelerek 16. yüzyılda en parlak dönemini yaşamıştır.

Alçı süsleme ise; Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinin 14. yüzyıl başına kadar geçirdiği evre içinde alçı malzemenin daha çok saray ve köşk gibi sivil mimarlık eserlerinde kullanıldığı görülmektedir.

Cami, köşk ve zaviyeli camilerde iç mekan bezemesinde kullanılan alçı süsleme; mihraplarda, tabhanelerin ocak ve raf gibi unsurlarında ve nişlerde yoğun olarak kullanılmıştır.

Kalemişi süsleme, Ortaçağ Anadolu mimarisinde iç mekanlarda görülmektedir. Çini süslemeye oranla daha seyrek uygulanmıştır.

Cami, mescit, türbe, köşk gibi dini ve sivil mimari örneklerde; mihrap nişlerinde, kubbelerde, tonozlarda, konsollarda, ahşap tavanlarda uygulama alanı bulmuştur.

Ahşap malzemenin süsleme amaçlı olarak Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinde daha çok; minber, kapı, pencere gibi ögelerde kullanıldığı gözlenmektedir. Bunların yanı

sıra strüktürel amaçlarla sütun ve buna bağlı olarak sütun başlığı, konsol v.s. şeklinde kullanımları da söz konusudur. Ahşabın Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinde mihrap olarak kullanıldığı tek örnek Ürgüp Damseköyü Taşkın Paşa Cami mihrabıdır (Özbek, 2002).

Orta Çağ Anadolu Türk Mimarisinde ahşap süslemeleri yaratan sanatçıların, Ahlat, Tiflis, Tebriz, Antep, Harput ve Ankara gibi farklı coğrafyalara mensup olduklarını eserlerine işledikleri kitabelerden anlamaktayız. Özellikle 14-15. yüzyıllarda Ankara'da yerel atölyelerin olduğu ve Ankaralı sanatçıların ön plana çıktıkları, Ankara'daki ahşap eserlerin fazlalığı ve başka şehirlerde eserleri bulunan Ankaralı sanatçılardan hareketle ileri sürülmektedir (Öney, 1989).

4.3 Süsleme Konuları

Türk mimarisinde süsleme konuları; işlendikleri döneme, yapı türüne, etkileşim kurulan kültürlere ve benimsenen inanç sistemlerine göre farklılık göstermektedir.

Yazı ve Türleri, Geometrik Şekiller, Bitkisel Motifler, Figürler, Günlük Eşya Motifleri, Mimari Formlar ve Mukarnas Türk mimarisinin temel konuları olarak karşımıza çıkmaktadır (Mülayim, 1983).

Selçuklu sanatının; Asya, yerel Anadolu ve İslam kültürü olmak üzere en az üç kaynağa dayandığını söyleyen Selçuk Mülayim; Anadolu Selçuklu sanatı için genel eğilim olarak; natüralist ve zoomorfik figürlerin daha önce yaygınlaştığını, geometrik kompozisyonların bunlara eklendiğini ve bitkisel formların daha sonra ortaya çıktığını belirtmektedir (Mülayim, 1999: 33).

Anadolu Selçuklu sanatında insan ve hayvan temalı figürlü süslemeler oldukça fazla kullanılmış, Osmanlı sanatında ise daha çok geometrik ve bitkisel konularda yoğunlaşılmıştır.

Selçuklu sanatını, Osmanlı ve İslam sanatından ayıran en önemli özellik figürlü süslemedir. Tasvir yasağından dolayı figürlü konular Osmanlı ve İslam mimarisinde

görülmezken Selçuklu sanatında kullanılmıştır. Selçuk Mülayim konuya ilişkin şunları söylemektedir;

Anadolu Selçuklu eserlerinde görülen figürlü temalar, yazı, bitki ve geometrik süslemelerle boy ölçüşemeyecek kadar az ve cılızdır. Mimari süsleme ve el sanatlarında figürlü süslemeye rastlanılmaktadır. Belirli sayıdaki bu figürlerde dikkati çeken noktalar şunlardır; üzerinde figürlü süslemelerin yer aldığı yapıların hemen hepsi kervansaray, medrese, saray ve köprü gibi profan yapılardır. Sarayda yer alan insan figürlü çinileri, geniş halk kitlelerinin görebileceği düşünülmez. Öteki yapılarda yer alan yırtıcı hayvan, balık, geyik v.b. hayvanlar ise yapıların göze çarpmayan yerlerinde, adeta gizlenmiş gibidir (Mülayim, 1999: 37).

İnsan figürlerinde bilinçli deformasyon bir üsluplaşmaya ulaşır. Bu görüntü farkına ek olarak dekorasyonda görülen figürlerin ancak 13. Yüzyılın sonuna kadar varlığını sürdürebildiği, Beylikler döneminde iyice azaldığı ve Osmanlı döneminde bütünüyle ayıklandığı bir gerçektir. Geç Osmanlı döneminde benimsenen Barok ve Rokoko üslupları Osmanlı Türkiye'sinde uygulanırken insan figürlerinden arındırılmıştır (Mülayim, 1999: 38).

Anadolu'da benimsenen İslam dininin etkisiyle zaman içinde azalarak biten figürlü konular yerini, yazı, bitkisel ve geometrik konulara bırakmıştır.

Tarihin hemen her döneminde kullanılmış olan geometrik süslemeler, İslam sanatında Emevi, Abbasi, Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu dönemlerinde geliştirilmiş, coğrafi yöre ve kullanılan malzemenin türüne bağlı olarak farklı tipler ortaya çıkmıştır. İran ve çevresinde özellikle tuğla malzemeyle uygulanan kompozisyon türleri, Anadolu'ya yansırken daha çok taş malzemeyle uygulanmış, bu arada çini ve ahşapta da önemli örneklerle zenginleşerek devam etmiştir. Hemen her malzemeyle ve bezemenin her alanında uygulamasını gördüğümüz geometrik kompozisyonlar, öteki süsleme konuları olan bitkisel, yazı ve figürlü kompozisyonlar yanında Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı çağları boyunca varlığını kesintisiz olarak sürdürmüştür (Mülayim, 1982).

5. I. ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİ

18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda özellikle askeri alanda Batının üstünlüğü hissedilmeye başlamış ve Avrupa'ya karşı bir ilgi uyanmıştır. Bu ilgi sanatta ve saray çevrelerinde Batı etkisinin başlamasına ve 19. Yüzyılda gittikçe kuvvetlenerek yerleşmesine neden olmuştur (Yavuz, 1976). 1839 Tanzimat Fermanı ile Batı düşünce ve yaşantısının yoğunlaşmasıyla birlikte bilhassa İmparatorluk başkentinde çevre biçimlenmesi ve sanat, Batı örneklerini tekrarlar nitelikte gelişmiştir. 19. Yüzyıla kadar Hassa Mimarları Ocağından yetişen ustalar tarafından yürütülen mimarlık faaliyetleri, bu yüzyılda gelişen karmaşık mekânsal problemlerin çözümüne, geleneksel yapı yöntemleriyle karşılık veremeyen bu ocağın tekelinden çıkarak yabancı uyruklu mimarların veya genellikle Batı eğitimi görmüş olan azınlık mimarlarının eline geçmiştir (Yavuz, 1976).

Özellikle 2. Abdülhamit döneminde, toplumu ve kurumları yenileştirmek için Batı modelini esas alan saray ve çevresinin önayak olduğu yoğun yapı çalışmalarında görev alan yabancı uyruklu veya azınlık mimarların ortaya koydukları yapıtlarda dev ölçekli, seçmeci biçimli, abartılmış süslemeli yapay bir çevre anlayışı görülmektedir (Yavuz, 1976). Dini ve askeri yapıların yanı sıra modern yaşam biçiminin ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlayan eğitim kurumları, kütüphaneler, müzeler, konutlar, hastaneler, hükümet konakları, bankalar, postaneler ve liman, gar, tren yolu, köprü gibi ulaşım yapıları inşa edilmiştir (İnay Erten, 2016: 33).

19. Yüzyılda Osmanlı topraklarında yabancı mimarların yoğun etkisiyle gerçekleşen mimari faaliyetlerde bilhassa İtalyan mimarlar önemli rol oynamıştır. Aynı dönemde İtalya'da yaşanan siyasal istikrarsızlık ve bağımsızlık savaşı sonrası pek çok İtalyan mimar ve sanatkar Osmanlıya sığınmış ve sarayda çeşitli görevler elde etme fırsatı bulmuşlardır (İnay Erten, 2016: 33).

1882 yılında 2. Abdülhamit'in isteğiyle, Osman Hamdi Bey tarafından ilk güzel sanatlar okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi kurulmuştur. Okulun eğitim kadrosu yabancı, ağırlıklı olarak da İtalyan ve Fransız eğitimcilerden oluşmakla birlikte eğitim sisteminde Paris Beaux Arts Mimarlık Okulu model alınmıştır (İnay Erten, 2016: 33).

20. Yüzyılın başlarında çağdaş eğitim kurumlarında eğitim gören Türk mimarları Türk mimarlık alanında etkili olmaya başlamışlardır. Özellikle Mimar Kemalettin Bey ve Mimar Vedat Tek Bey'ler yurt dışı eğitimlerini tamamlayıp yurda dönerek ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik duruma uygun ulusal bilinci ve birlikteliği vurgulayıcı sembolik bir mimarlık faaliyeti yürütmeye başlamışlardır (Yavuz, 1973). Birinci Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılan bu faaliyetler 1908-1930 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun sonları ve Cumhuriyetin ilk çeyreğinde varlığını gösteren ve ekseriyetle dönemin siyasi konjonktürünün etkisiyle şekillenmiş mimari bir üsluptur. Klasik Osmanlı mimarisinin form ve biçimlerinin kullanıldığı ve batı mimarisinden de ister istemez etkilenen bu akımda geçiş dönemi izleri görülür (Çaha, 2014). Önceleri "Milli Osmanlı Rönesans'ı", sonradan "Meşrutiyet Milli Mimarisi" diye de adlandırılan Birinci Milli Mimarlık Akımı 1908'de II. Meşrutiyetin ilanının hazırladığı milliyetçilik hisleri içinde belirginleşmiş, 1911-1922 yılları arasında süren uzun savaş dönemi içinde güçlenmiş, cumhuriyetin ilk yıllarında Türkçülük idealinin henüz geçerli olduğu ideolojik ortamda da devam etmiştir (Aslanoğlu, 1984).

Bu akımın temelinde geleneksel Türk Mimarlık biçimlerinin çağdaş mimarlık fonksiyonlarına uyarlanabileceği düşüncesi yatmaktadır (Alsaç, 1976: 11). Mimarinin milli duyguları yansıttığına inanılan bu dönemde benimsenen sembolik mantık dolayısıyla, yapının fonksiyonu ile konstrüksiyonunun uyum içinde olması veya olmaması problemi mimarların ilk aşamada üzerinde durdukları bir konu olmamıştır. Mimarlar yapıtlarıyla daha çok toplumun sembolik beklentilerine cevap vermeye çalışmışlardır. Daha önce özellikle Alexander Vallaury[1] ve Jachmund'un uygulamalarında görüldüğü gibi batı seçmeciliğine uygun tasarlanmış yapılara, İslam dünyasının veya Osmanlı mimarlığının bazı ögelerini ekleyici tutum yerine, genellikle Selçuklu, Osmanlı dönemi yapı ögelerinin ön plana alınışı, belirgin olarak varlığını duyurmaktadır. Ancak temeldeki seçmeci tutumda bir ayrım ortaya çıkmamakta, yaslanılan kültürün seçiminde açıklık getirilmekte, diğer kültürlerin etkilerinden sıyrılma eğilimi güçlenmektedir (Sözen, 1984).

Sanayi-i Nefise Mektebi ile Mühendis Mektebinde yerli ve yabancı öğretim üyelerinin ulusal mimari üslubuna ağırlık vermeleri, bu üsluba uygun yapı etkinliklerinde bulunmaları ve yönetimlerin bu üslubu destekleyerek yaygın bir uygulama alanı yaratması,

[1] Vallaury aynı zamanda Ulusal Mimarlık Döneminin en önemli isimlerini yetiştiren Sanayi-i Nefise Mektebi binasının mimarıdır (Doğan, 2016).

bu dönemde faaliyet gösteren mimarların büyük bölümünün ulusal mimarlık akımına bağlı kalmasına neden olmuştur. Söz konusu mimarlık faaliyetleri kamusal alanların düzenlenmesi ve yapılanmasından konutlara kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır. Dönemin öncü mimarları geleneksel mimari ögelerini dikkatle incelemiş ve yapılarında Selçuklu ve Klasik Osmanlı mimarlık unsurlarından faydalanarak bilhassa cephe düzenlemelerine büyük önem vermişlerdir (Sözen, 1984).

Selçuklu ve Osmanlı döneminde kullanılmış olan değişik kemer biçimleri cephe düzenleri içinde çeşitli varyasyonlarla uygulanarak cephelere hareket kazandırılmıştır. Ancak cephelerin zaman zaman mekan içleriyle olan ilişkilerinin düzgün kurulamadığı görülmektedir. Bu duruma ilişkin İnci Aslanoğlu "Birinci ve İkinci Milli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler" konulu konuşmasında şu sözlere yer vermiştir; "Bu akım yapılarında yeni malzeme ve tekniğin kullanıldığı yapısal sistemler içte gizleniyor, gereksiz kubbe ve kemerlerle donatılan dış görünüşü ile yapının strüktürü organik bir bütünlüğe erişemiyordu. Köşelerin ya da simetri aksının üstündeki kubbeler –bunlar çok kez yalancı kubbelerdir- dönem yapılarının büyük bir bölümünde Osmanlı görüntüsü sağlamak üzere kullanılmaktaydı. Bu, sosyal nitelikli bir yapı (İzmir Türk Ocağı binası gibi), bir otel (Ankara Palas), han (İstanbul 4. Vakıf Hanı, İzmir Kardiçalı Han), borsa binası, müze (Ankara Etnoğrafya Müzesi) ya da bir kamu yönetim yapısı (Tekel Başmüdürlüğü) olabiliyordu (Aslanoğlu, 1984)."

Bu dönemde cephelerin orta, yan ve köşe akslarının dışarı taşırılıp yükseltilerek ayrı çatılarla vurgulandığı ve belli bir düzen içinde kornişlerin yardımıyla yatay olarak üç parçaya bölündüğü görülmektedir[2]. Cephelerin bu haliyle, Rönesans mimari anlayışını yansıttığı söylenebilir (Aslanoğlu, 1984).

Dönemin bir diğer göze çarpan özelliği de girişlere özel önem verilmesidir. Mermer sütunlar, çeşitli kemer tipleri ve kabartmalı girift bitkisel bezeme ağırlıklı kemer alınlıkları, çini panolar ile zenginleştirilmeye çalışılarak, çoğu zaman Geç dönem Osmanlı kapı girişleri şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu ögelerin yapıların önemine bağlı olarak ön cephenin tamamında kullanıldığı da olmuştur. Cephelerde girişleri, köşeleri ve düşey

[2] Yapı yüzeylerinin bu biçimde üç ana bölüme ayrılması özellikle Rönesans dönemi saraylarında görülmektedir. Bu bölümlenmenin nedeni klasik çağ mimarisinden esinlenen "Rönesans" yapılarında, "Yunan" çağının geçerli üç düzeninin (dorik, iyonik ve korint), yapı yüzeyinin üç ayrı bölümünde, aynı anda kullanma çabasına dayanmaktadır (Gençaydın, 1996).

çizgileri vurgulamak için kubbelerin kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu kubbeler genellikle anıtsal bir görünüm sağlamak amacıyla yalancı kubbe şeklinde düzenlenmişlerdir. Klasik Osmanlı etkisi olarak mermer sütunlarda genellikle baklava dilimli veya mukarnaslı sütun başlıkları tercih edilmiştir. Desteklerle taşınan saçakların alt yüzeylerinde ve mermer balkon korkuluklarında genellikle Selçuklu kökenli geometrik bezeme kompozisyonları kullanılmıştır (Sözen, 1984).

Dönemin cephe düzeni anlayışının belirgin bir diğer özelliği ise çıkmalardır. Çıkmalar farklı biçimde konsollarla desteklenerek dışarı taşırılmış ve cepheye olduğundan daha hareketli bir görünüm sağlanmıştır (Sözen, 1984).

Köşe arsalarına konumlandırılan yapılarda köşeler yuvarlatılarak zemin kattan sonra dışarı taşırılmaktadır. Bu dönemde köşe arsalarını en ustalıklı kullanan mimarlardan biri de Giulio Mongeri'dir. Mimar Mongeri, Mimar Valaury ve Raimondo d'Aronco başta olmak üzere büyük boyutlu yapılar üretmiş ve geniş uygulama olanağı bulmuşlardır (Sözen & Dülgerler, 1981).

Dönemin yapılarında, her cephenin aynı özenle ele alınmadığı; yapının önemine, yapıldığı arsaya ve bulunduğu bölgeye göre değişkenlik gösteren bir cephe düzeni ayrımının gözetilmiş olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bazı yapılarda sadece ön cephede bezeme unsurları görülürken, bazı yapılarda yuvarlatılmış köşelerin olduğu yüzeyler ve yan cepheler de oldukça yoğun bir bezemeyle hareketlendirilmiştir. Yapılarda genellikle arka cepheler bezemesiz, hareketsiz oldukça sade bir şekilde bırakılmıştır. Bu haliyle yapılar yarım kalmış izlenimi yaratmaktadır (Sözen, 1984).

Ülkemizde 19. Yüzyıl sonu 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde Birinci Ulusal Mimarlık Akımı varlık gösterirken aynı dönemde Avrupa'da ve dünyada mimarlık alanında farklı gelişmelerin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak işlevselliğe önem vermeye çalışan mimarlar, ayrıntılı cephe düzenlerinden, yoğun bezemelerden uzaklaşarak teknolojiyi mimarlığa yansıtabilmenin çabası içine girmişlerdir. O dönemde kısmen dışa kapalı bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde dünya mimarlığında yaşanan bu gelişmelerin yansıması eş zamanlı olmamıştır. Yavaş yavaş gündeme gelen devrimlerle, ulusal bilinç yaratmak isteyen mimarların geçmiş kültür değerlerini kullanarak gerçekleştirdikleri mimari faaliyetler çelişkili bir ortam yaratmaya

başlamıştır. 1926-27 yıllarında dünyadaki gelişmeler ülkemizde etkisini göstermeye başladıkça bu akıma olan eleştiriler yoğunlaşmaya başlamıştır (Sözen, 1984).

Cumhuriyet öncesi Eğitim Kuruluşlarını ele alarak yenileştirme programı içinde, Plastik Sanatlar öğretiminin yenilenmesi konusu ele alınarak İstanbul'daki Sanayi-i Nefise Mektebi, öğretim kadrosu ve öğretim planında yapılan yeniliklerle 1927 yılında Güzel Sanatlar Akademisi olarak isimlendirilmiştir (Söylemezoğlu, 1973).

1927'den başlayarak mimarlık ortamımız dışarıya açılmış, gelenekçi tutumdan uzaklaşarak ulusal mimari akımından farklı bir biçim anlayışına geçmiştir (Kıvırcık, 1992: 146-148). 1930'lara doğru bu akıma bağlı örneklerin yoğunluğu yalınlaşarak azalmaya başlamış, siyasal, toplumsal ortamdaki değişiklikler, dünyaya açılma istekleri eleştirileri de birlikte getirmiştir (Sözen, 1987). Cumhuriyet ideolojisiyle paralel bir şekilde, mimaride modernist akımın egemen olmaya başlamasıyla birlikte I. Ulusal Mimarlık Akımının önemli temsilcileri olan Mimar Vedat Tek, Mimar Kemalettin Bey, Giulio Mongeri gibi mimarlar mimarlık faaliyetlerinin dışında bırakılmaya başlanmıştır (İnay Erten, 2016). Bu mimarların yerine değişik anlayışta yabancı mimarların getirilmeleri modern mimarlık eylemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası mimarlık anlayışını ülkemize yansıtmaya çalışan bu mimarlar, uygulamalarıyla işleve uygun çözümlere yönelmiş, cepheleri bezemelerden arındırıp geniş pencerelere ve düz çatılara yer vermişlerdir. İşleve uygun akılcı tutumun sonucunda çağdaş yapı yöntemleri ülkemize aktarılmış malzeme olarak çimento ve demir yoğun olarak kullanılmıştır. Eğitim kurumlarında yapılan değişiklikler, yabancı mimarların ilk ürünlerini vermeye başlamaları ve batıya her alanda yetişme isteği, I. Ulusal Mimarlık anlayışının yavaş yavaş terkedilerek yeni bir dönemi birlikte getirmiştir (Sözen, 1984).

6. GİULİO MONGERİ

Roberto Giulio Mongeri, 1 Ağustos 1873 yılında İtalyan kökenli Luigi Mongeri ve İngiliz kökenli Tecla Taylor'ın en küçük çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir (Çinici, 2015). 1849 yılında Avusturya işgalinden kaçan İtalyan aile Osmanlı İmparatorluğuna sığınmıştır. Babası Luigi Mongeri Sultan Abdülmecid döneminde Osmanlı sarayında doktor olarak çalışmış ve Türkiye'de modern psikiyatrinin doğuşunda önemli rol oynamıştır. Dokuz yaşındayken babasını kaybeden Mongeri, babasının ölümünden sonra Milano'ya gitmiş ve amcalarının yanında büyümüştür. Milano'da Mimarlık Yüksekokuluna kaydolmuş; Süsleme, Sanat tarihi ve perspektif dersleri almıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiştir (Çinici, 2015).

İstanbul'da yaşadığı süre boyunca üç evlilik yapan ve yedi çocuk sahibi olan Mongeri'nin ilk evliliğinden bir, ikinci evliliğinden beş, üçüncü evliliğinden bir olmak üzere toplamda yedi çocuğu olmuştur. Mongeri, genellikle farklı semtlerde kendi tasarladığı evlerde yaşamıştır (İnay Erten, 2016), (Çinici, 2015).

1898 yılında İstanbul'a dönen Mongeri bir süre serbest mimar olarak çalışmıştır. 1907 yılında İtalyan büyükelçiliği mimarı olarak atanmıştır. 1911 yılında Osmanlı Bankası resmi mimarı olmuştur (Can, 1995: 96).

Batılı anlamda mimarlık eğitimi veren ilk kurumlardan biri olan Sanayi-i Nefise Mektebinde 1909 yılında mimarlık şubesinde hoca olarak göreve başlamıştır (Cezar, 1983: 68). Çeşitli aralıklarla yaklaşık yirmi yıllık eğitimcilik kariyerinde; Sedad Hakkı Eldem, Arif Hikmet Koyunoğlu, Şevki Balmumcu, Macit Rüştü Kural, Hüsnü Tümer gibi Türk Mimarlığının önemli isimlerini yetiştirmiştir. Hayata geçirdiği projelerde öğrencilerine de yer vermiş ve bu sayede pek çok öğrencisine iş imkanı sağlamıştır. Trablusgarp savaşının sürdüğü yıllarda Mongeri'nin akademideki görevine ara verilmiştir (Çinici, 2015: 25).

1928 yılında Sanayi-i Nefise Mektebindeki görevinden ayrıldıktan sonra Ticaret Bankasında danışmanlık görevi yapmış, 1932'de ise Arslan Çimento Şirketi'nin yöneticisi olarak atanarak 1941 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür (İnay Erten, 2016).

II. Dünya savaşının başlamasıyla 1941 yılında eşi Tecla ve Kızı Alda ile birlikte Venedik'te yaşayan kızı Giovanna'nın yanına gitmiştir. Giulio Mongeri İtalya'ya döndükten sonra resim sanatıyla ilgilenmeye başlamıştır. Eskiz defterinde Venedik çeşmeleri ve kemerleri v.b. çok sayıda çizimi bulunmaktadır. Antikalara karşı büyük bir merakı olan Mongeri'nin Resim, kitap, anahtar ve pul gibi kolleksiyonları vardır. 1951 yılında tekrar İstanbul'a gelen Mongeri'nin katarakt ameliyatı olduğu bilinir. Aynı yıl Venedik'e dönen Mongeri burada hayatını kaybetmiştir. Milano'da bulunan Cimitero Monumentale'deki aile anıt mezarlığına defnedilmiştir (Çinici, 2015: 35).

Sanayi-i Nefise Mektebinin kıymetli hocalarından olan Mimar Mongeri, ulusal kimlikli mimari tasarımlara sıcak bakarken aynı zamanda da modernist çizgileri de sevmekte ve kullanmaktadır (Örnek, 2013: 86). Mongeri'nin eserleri "Batı Etkili Eklektik Üslup", "Ulusal Mimarlık Akımı" ve "Modern Mimarlık" olmak üzere üç farklı üslupta. İncelenebilir. Bilinen ilk yapısı, İstabul'da yaşayan İtalyanlar için, Mimar Eduardo Nari ile birlikte tasarladığı Beyoğlu İstiklal caddesinde yer alan St. Antoine Kilisesi ve apartmanlarıdır (1906-1912). İmparatorluğun son yıllarında İstanbul'da tasarladığı binaları çoğunlukla İtalyanlar için tasarlamıştır. Assicurazioni Generali Han (1909), İtalyan Elçilik Binası (1919), Majik sineması (1914-1920), Karaköy Palas (1920), ve Maçka Palas (1922-1926) gibi yapılarında batılı seçmeci (eklektik) üslubu tercih etmiştir (Çinici, 2015: 25).

Yüzyılın başında II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte mimari üslupta değişimler görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde bütün dünyada olduğu gibi Osmanlı imparatorluğunda da milliyetçilik akımı etkili olmuş mimari alanda da bu düşünce kimlik arayışına sebep olmuştur. Selçuklu ve Klasik Osmanlı dönemi mimarlık biçimlerini batılı mimari biçimlerin yerine kullanarak, betonarme, demir ve çelik gibi yeni inşaat teknikleriyle birleştirmeyi amaçlayan bir mimari üslup doğmuştur (Bozdoğan, 2002: 31). Bu üslup I. Ulusal Mimarlık akımı olarak adlandırılmıştır. Mongerinin bu yıllarda İstanbul'da tasarladığı Bulgur Palas (1912), Nurettin Bey Pavyonu (1912-1924), Boslu Holding (1920) ve Şişli Mongeri Evi (1925) gibi konut yapılarının bu akımdan etkilendiği görülmektedir (Çinici, 2015: 25).

Mimarlık kariyerinin neredeyse tamamını Türkiye'de geçirmiş olan Mongeri, Ulusal mimarlık dönemi boyunca Mimar Kemalettin, Vedat Tek ve Arif Hikmet

Koyunoğlu ile birlikte Ankara'nın inşasında önemli rol oynamıştır[3] (Berkant, 2015). Ankara'da Bankalar Caddesi boyunca konumlanan Osmanlı Bankası (1926), Ziraat Bankası (1926-1929), Tekel Başmüdürlüğü (1928), İş Bankası (1929), İzmir Osmanlı Bankası (1926) yapılarında ve Taksim Anıtı Kaidesinde I. Ulusal Mimarlık Akımını benimsemiştir. Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcasında (1935) ve Nişantaşı Güzelbahçe'deki kendi evinde (1929) ise Modern Mimarlık etkileri görülmektedir (İnay Erten, 2016).

1920'lerin sonunda mimaride rasyonelliği ve sadeliği savunan modern hareket ülkemizde benimsenmiş ve Mongeri tasarımlarında süslemeye verdiği ağırlık nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır. 1930'lara doğru dönemin değişen mimarlık anlayışı doğrultusunda uluslararası üslup öne çıkmış ve Vedat Tek, Mimar Kemalettin Bey, Mongeri gibi mimarlar mimarlık faaliyetlerinin dışında bırakılmaya başlanmıştır. Eğitim bakanlığı tarafından eğitimde yapılan düzenleme ile Vedat Tek ve Mongeri'nin Sanayi-i Nefise Mektebindeki atölyeleri kapatılmıştır. Mongeri'nin yerine İsviçreli mimar Ernest Egli göreve getirilmiştir. Bu yıllarda Mongeri'nin I. Ulusal Mimarlık Akımı ilkelerine göre tasarladığı Gazi Köşkü projesinin reddedilmesi ve Clemens Holzmeister'ın modern anlayışla tasarladığı Cumhurbaşkanlığı Köşkü projesinin kabul edilmesi devlet tarafından I. Ulusal Mimarlık Akımına desteğin de kesildiğini göstermektedir. Mongeri'nin bilinen son yapısı Bursa Çelik Palas oteli ve Kaplıcası Art Deco ile dönemin mimari eğilimlerine uygun olan Modern Mimarlık üslubunu yansıtmaktadır. "Günlüğüne 1933 yılından sonra yapı tasarlamayı bıraktığını yazmıştır (Çinici, 2015: 34) ."

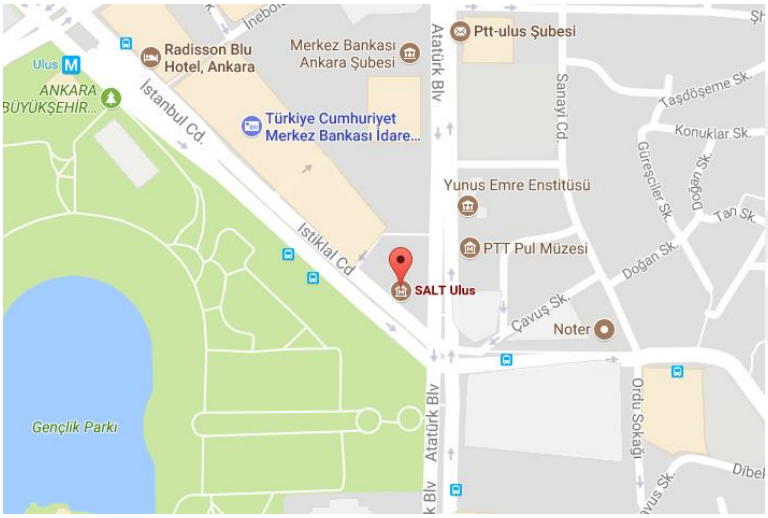
[3] Mongeri St. Antoine Kilisesi inşaatında öğrencilerinden Arif Hikmet Koyunoğlu'na, Ankara'daki Ziraat Bankası ve Osmanlı Bankası inşaatında Sedad Hakkı Eldem'e iş imkanı sağlamış, Bursa'daki Çelik Palas Oteli tasarımında ise Hüsnü Tamer ile çalışmıştır (Arık B. F., 2006).

7. KATALOG

7.1. Osmanlı Bankası (1926)

7.1.1. Bulunduğu Yer ve Konumu:

Ulus'ta Anafartalar Mahallesi'nde Atatürk Bulvarı'yla (Eski Bankalar Caddesi) İstanbul caddesinin kesiştiği köşede yer alır. Ulus meydanının güneyinde, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultularında eğimli bir köşe arazisi üzerinde kurulmuştur.

Harita 7.1. Osmanlı Bankası [4] İnternet: (google, 2019)

7.1.2. Tarihi: 1926

7.1.3. Mimarı: Giulio Mongeri (1873-1953)[5]

7.1.4. Yapım Tekniği ve Malzeme:

Taraklanmış taşla kaplı olan yapı betonarme iskelet sistemine sahiptir. Bodrum kat griye yakın renkte diğer katlar pembeye çalan kahverenginde taş taklidi sıvalıdır.

[4] Osmanlı Bankası günümüzde Garanti Bankası olarak faaliyet göstermektedir.
[5] Giulio Mongeri bölümünde Mimar Mongeri'nin hayatı hakkında geniş bilgi yer almaktadır.

7.1.5. Yapının Plan Özellikleri:

Osmanlı Bankası Binası günümüzde Garanti Bankası olarak işlevini sürdürmektedir.

Bodrum kat üzerine üç katlı yapıda iki kez basamaklarla çıkılan zemin katın ortasında banka holü ile çevresinde çalışma alanları vardır. Yapının sadece zemin kat planı bulunaktadır. Bu nedenle planda sadece zemin kat anlatılacaktır. Köşe parseli olması nedeniyle yapı, düzgün olmayan dokuzgen bir alana oturmaktadır. İç mekan, kuzey güney yönünde uzun ve doğu batı yönünde kısa olan "L" planlı bir koridorun doğu, batı, güney ve kuzeyine yerleştirilen farklı genişlikte ve yönelişte mekanlardan oluşmaktadır (Şekil 7.1.).

Koridorun en düzgün bölümü doğu bölümdür. Eksende iki kademeli dikdörtgen girişin batısında dört basamakla koridora çıkılmaktadır. Girişin iki yanında farklı büyüklükte ikişerden dört mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan kuzeydeki doğu batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Kuzeyde simetrik üç pencere ile dışa, güney duvarının batısındaki kapı ile koridora, doğusundaki kapı ile yan mekana açılmaktadır. Kuzeydeki ikinci bölüm kareye yakın dikdörtgen planlıdır doğu duvarında simetrik iki pencere ile dışa, batıda simetrik iki pencere ile koridora, kuzey duvarının doğusundaki kapı ile de yan mekana bağlantısı bulunmaktadır (Şekil 7.1).

Koridorun güneyindeki ilk doğu batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Doğusunda bir pencere ile dışa açılırken, batısında çift yönlü merdivenle alt kata inilmektedir. İkinci mekan doğu batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Mekan doğuda eksende bir pencere ile dışarıyla, batı duvarın güneyindeki kapı ile koridorla, güney duvarın batısındaki kapı ile de yan mekanla bağlantı kurmaktadır (Şekil 7.1).

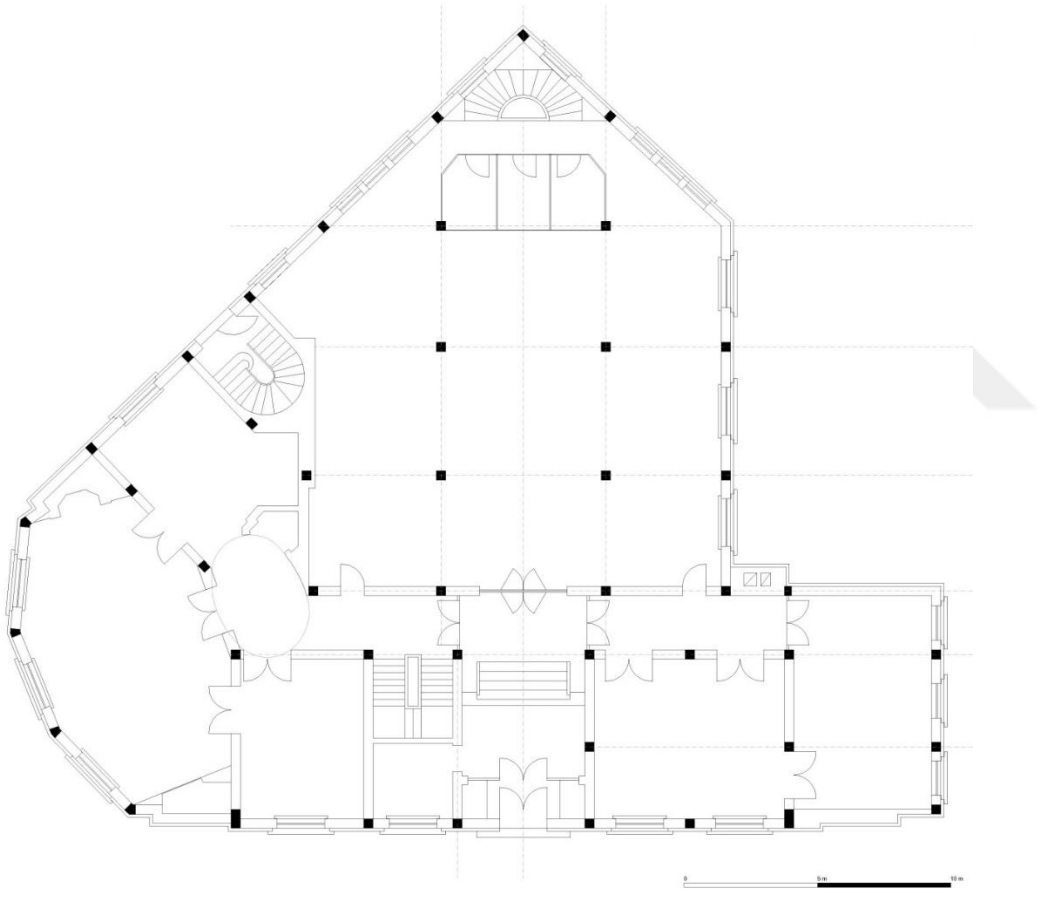
Güneyde düzgün olmayan dokuzgen planlı mekan güneyde simetrik üç pencere ile dışa, kuzeyde üç kapı ile koridor ve yan mekana açılmaktadır. Mekanın batısında yarım sekizgen bir niş görülmektedir (Şekil 7.1).

L planlı koridorun uzun kenarı batıda simetrik ortadaki iki kanatlı diğerleri tek kanatlı üç kapı ile düzgün olmayan altıgen planlı bölüme açılmaktadır. Mekanın ortasında simetrik yerleştirilmiş kare kesitli altı ayak bulunmaktadır. Bu bölümün kuzeyinde iki,

kuzeybatısında üçlü bir, batısında ise güneydeki tek, kuzeydeki üçlü olmak üzere iki pencere ile dışarıya açılmaktadır. Batıdaki ayaklara bitişik üç küçük mekan vardır. Bu mekanların batıdan birer kapısı bulunmaktadır (Şekil 7.1.).

L koridorun kısa kenarının batısında bir pencere vardır. Koridor ile batıdaki bölüm arasında üst kata çıkışı sağlayan yarım daire planlı merdiven yer almaktadır (Şekil 7.1.).

Yapının kuzeybatı köşesinde yarım daire planlı kovalı bir başka merdiven görülmektedir (Şekil 7.1.).

Şekil 7.1. Osmanlı Bankası zemin kat planı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

7.1.6. Cephe Düzeni:

Bodrum kat üzerine üç katlı olan yapının güney cephesi üç kenarla dönülen bir köşe yapısıdır. Yapı eğimli bir arazi üzerinde kurulmuş olduğundan güney cephede bodrum katın bir kısmı doğuya doğru, doğu cephede ise tamamına yakını kod altında kalmıştır. Yapının doğu cephesinde bulunan ana giriş dışında batı cephede bodrum katta iki girişi daha vardır.

7.1.6.1. Doğu Cephe (Ön Cephe):

Ana giriş yapının Atatürk bulvarına bakan doğu cephesindedir. Binanın giriş cephesi simetriktir. Cephede ana aksı giriş kapısı oluşturmakta ve cephenin diğer öğeleri aksın iki yanında simetrik olarak kurgulanmıştır (Şekil 7.2., Resim 7.1.).

Cephe bodrum katla birlikte, yatay olarak üç (Bodrum kat, zemin ve birinci katın olduğu orta bölüm ve ikinci katın bulunduğu üst bölüm), düşey olarak ise yedi bölüme ayrılmıştır.

Cephe iki yanda düşeyde birer niş ile sınırlandırılmış, ana düzenleme de bu iki niş arasındaki beş bölümden oluşan ana kütlede gerçekleştirilmiştir.

Bodrum kat cephe yüzeyi üst katlardaki cephe yüzeylerinden dışa çıkıntılıdır. Bu nedenle kat bitişi içe girintili silme ile belirlenmiştir. Bodrum kat pencereleri arazinin eğiminden dolayı belli bir form ve simetri içermemektedir. Kuzey ve güney kenarlarda yer alan demir çubuk parmaklıklı küçük dikdörtgen pencereler(Kuzey kenardakiler eğimden dolayı yarımdır) üst kat pencereleriyle aynı düşey doğrultuda yer almaktadır (Şekil 7.2, Resim 7.1).

Zemin katta giriş kapısının iki yanında dikdörtgen çerçeveli sivri kemerli niş içinde ikişerden dört pencere yer almaktadır. Cephe yüzeyinden içte kalan dikdörtgen pencereler demir çubuk parmaklıklıdır. Sivri kemerli alınlık pencereleri ise bal peteği biçiminde şebekelere sahiptir (Resim 7.1).

İki basamakla çıkılan giriş kapısı, cephenin ekseninde dikdörtgen çerçeve içinde profilli sivri kemerli bir düzenlemeye sahiptir. Sivri kemerli niş iki yandan üst kat balkonunu taşıyan konsollarla sınırlandırılmıştır. Sivri kemerli niş, bezemeli köşelikler ve

konsollardan oluşan bu düzenleme girişe anıtsal bir görünüm kazandırmıştır. Dışta demir, içte ahşap çift kanatlı birer kapı bulunmaktadır Girişin iki yanındaki konsolların alt ucunda birer fener görülmektedir (Şekil 7.2, Resim 7.1).

Resim 7.1. Osmanlı Bankası Doğu Cephe

Resim 7.2. Osmanlı Bankası Doğu Cephe, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.2. Osmanlı Bankası Doğu Cephe
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci katta iki kenarda konsolların desteklediği birer cumba yer almaktadır. Cumbalar ortada kare kaideli, yuvarlak gövdeli ve mukarnas başlıklı bir sütun ile ayrılmış sivri kemerli ikiz pencere düzenlemesine sahiptir. Kaide ve başlığa yuvarlak bilezikle geçiş yapılmıştır. Dikdörtgen pencerelerin dış köşeleri pahlıdır. Bezemeli sivri kemerli alınlıkların üzerindeki sivri kemer biçimli silmeler, iki kemer arasında birleşerek yatay doğrultularda yan yüzlere doğru devam etmektedir. Cumbaların üst kısmı ikinci katta balkon olarak düzenlenmiştir (Resim 7.3).

Resim 7.3. Osmanlı Bankası, doğu cephedeki cumbalar, Çekim: Güneş Akdağ

Cumbaların arasında kalan iki pencere ve ana girişin üstündeki balkon kapısı sivri kemerli niş içindedir. Bu pencerelerin araları kemer üzengi seviyesine kadar, geometrik bezemeli geniş bir bordürle hareketlendirilmiştir (Resim 7.3).

Konsolların desteklediği balkon, cephe ortasında, girişin hemen üstünde yer almaktadır. İki köşede yer alan köşeleri pahlı balkon babalarının arasında, aynalı kemerli niş şeklinde düzenlenmiş balkon korkulukları bulunmaktadır (Resim 7.2).

İkinci kat pencereleri üst köşelerine yerleştirilen küçük konsollarla aynalı kemerli yatay dikdörtgen pencere şeklinde düzenlenmiştir. Oldukça büyük tutulan bu kattaki pencerelerin balkon arasında kalan bölümlerinde sütunceler görülmektedir. Birinci kattaki cumbaların üstüne denk gelen pencereler, kare kaideli prizmatik üçgen başlıklı birer sütun ile iki yandan sınırlandırılmıştır. Büyük dikdörtgen biçimli bu pencereler üst köşelerden büyükçe birer konsolla sınırlandırılarak aynalı kemer görünümü verilmiştir (Resim 2). Bu kat, büyük pencereleri, pencere aralarındaki sütunları ve pencere kenarlarındaki

sütunceleriyle galeriyi andırmaktadır. Balkon korkulukları sekiz köşeli yıldız şeklinde düzenlenmiştir.

7.1.6.2. Güney Cephe:

Yapının üç kenarla dönülen yuvarlatılmış cephesidir. Cephe, bodrum kat, zemin ile birinci katın olduğu orta bölüm ve ikinci katın bulunduğu üst bölüm olmak üzere yatay ve düşey olarak üç bölüme ayrılmıştır. İki yanda dar düşey yüzeylerle sonlanmaktadır. Üç kademeli cephe düzenlemesi görülmektedir. Üst katlara oranla dışa çıkıntılı bodrum katta açıklık yoktur. Üst katlardan içe girintili farklı genişlikte üç silmeyle ayrılmıştır. Zemin ve birinci kat cephesi bodrum kattan içerde, ikinci kattan ise dışarda kalmaktadır. Bu cephede zemin ve birinci kat pencereleri ön cepheyle ikinci kat pencereleri ise ön cephedeki orta bölüm pencereleriyle aynı şekilde düzenlenmiştir (Resim 7.4).

Resim 7.4. Osmanlı Bankası güney cephe
Çekim: Güneş Akdağ

7.1.6.3. Batı Cephe:

Batı cephe, yapının doğu (giriş) ve güney cephesine göre oldukça sade ve asimetrik bir düzenlemeye sahiptir. Cephe bodrum kat kapı ve pencereleri, zemin ve birinci kat pencereleri ile ikinci kat pencereleri olmak üzere yatay olarak üç bölüme; yuvarlatılmış köşeye yakın olan kenardaki dar düşey yüzey ve pencerelerin yer aldığı ana kütle olmak üzere düşey olarak da iki bölüme ayrılmıştır. Pencereler ve bodrum katın girişleri aynı düşey doğrultularda yer almaktadır.

Bu cephede giriş cephesinin aksine farklı boyutlarda ve daha düzensiz bir pencere dağılımı görülmektedir. Zemin ve birinci katta merdiven boşluğunu aydınlatan pencereler aşağıya kaydırılmıştır.

Bodrum katta biri büyük iki dikdörtgen giriş kapısı yer almaktadır. Kapılardan kuzeye yakın olanı dikdörtgen iki kademeli çerçeve içine alınmış ve iç kenarları birer sütünce ile belirlenirken güneye yakın kapı ise oldukça sade tutulmuştur. Güneye yakın kapının üzerinde kareye yakın dikdörtgen biçimli iki pencere, kuzeye yakın kenarda ise kare biçimli iki pencere yer almaktadır. Pencereler demir çubuk parmaklıklıdır.

Zemin kat pencereleri sivri kemerlidir. Yalnız düşey nişin yanındaki pencere dikdörtgen niş içine açılmış sivri kemerli bir düzenlemeye sahiptir. Güney cephedeki zemin kat pencere düzeni köşelerdeki rozetler dışında aynen tekrarlanmıştır. Bu pencerenin yanında dikdörtgen bir pencere, onun yanında da düşey dar dikdörtgen niş içine alınmış sivri kemerli dikdörtgen bir pencere yer almaktadır. Bu pencerenin yanında kareye yakın dikdörtgen bir niş içinde, ortadaki niş, iki yanda pencere olmak üzere üçlü sivri kemerli bir düzenleme yer almaktadır. Bu düzenlemenin güneyinde yine dar düşey dikdörtgen niş içinde sivri kemerli bir pencere daha görülmektedir. Pencereler demir çubuk parmaklıklıdır.

Birinci katta altı sivri kemerli pencere ile bir sivri kemerli niş yer almaktadır. Güneyden kuzeye doğru bir, iki, dört, beş, altı ve yedinci pencereler, aynı boyutta sivri kemerli niş içinde ve dikdörtgendir. Üçüncü sırada ise sivri kemerli niş içinde dikdörtgen niş bulunmaktadır. Dikdörtgen pencere nişin altına yerleştirilmiştir. Kat bitişi doğu ve güney cephedekilerle aynı silme düzenlemesiyle belirtilmiştir.

İkinci katta güneye yakın düşey hat üzerindeki pencere doğu cephenin orta bölüm pencereleriyle aynıdır. Bu pencerenin yanında dikdörtgen dört küçük pencere ile bunların yanında ise doğu cephenin orta bölüm pencerelerine benzeyen dört pencere görülmektedir. Kat bitişi doğu ve güney cephedeki aynı silmeyle vurgulanmıştır (Resim 7.5).

Resim 7.5. Osmanlı Bankası batı cephe
Çekim: Güneş Akdağ

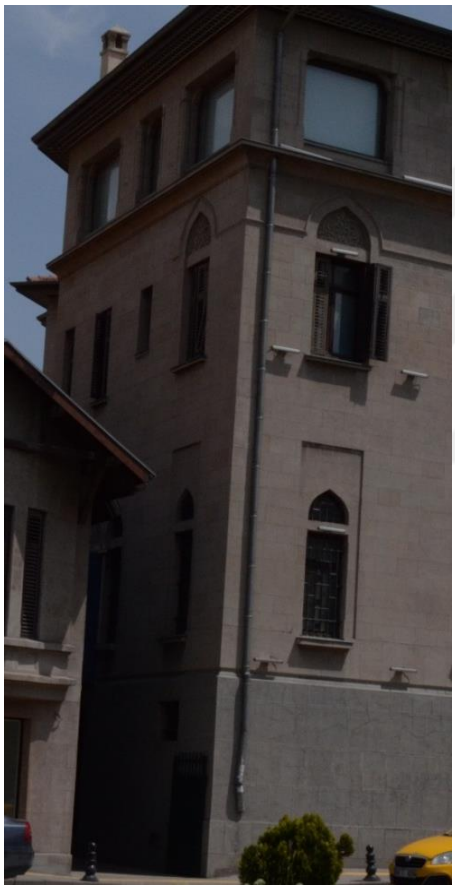
7.1.6.4. Kuzey Cephe (Arka Cephe):

Kuzey cephe batı bölümü bodrum kat seviyesinde batı duvara yakın kenarda dikdörtgen bir kapı ve kapının sol üst köşesinde kare bir pencere yer almaktadır. Zemin katta batı cephedeki pencereler iki kez tekrarlanmış, birinci katta batı cephedeki pencereler bir kez tekrarlanmış ve bir küçük iki büyük olmak üzere üç dikdörtgen pencere görülmektedir. İkinci kat pencereleri ortadaki daha küçük olmakla beraber diğer cephelerdeki ikinci kat pencerelerinin tekrarıdır (Resim 7.6).

Kuzey cephenin doğu bölümünde bodrum katın, eğimden dolayı büyük ölçüde kodun altında kaldığı görülmektedir. Zemin katın doğu bölümünde; aynı boyutlara sahip basık kemerli üç pencere yer almaktadır (Resim 7.7).

Birinci katın doğu bölümünde; üç kenarla dönülen bir cumba yer almaktadır ve cumbanın üstü ikinci katta balkon olarak değerlendirilmiştir. Cumba üstündeki pencereler; profilli sivri kemerli niş içinde ve dikdörtgen biçimindedir. Cumbanın batısında dikdörtgen bir pencere yer almaktadır (Resim 7.7).

İkinci kat diğer cephelerden biraz daha içte kalmaktadır. Doğu bölümde alt katın cumba çıkıntısı bu katta balkon olarak düzenlenmiştir. İki kenarda yer alan kare kaideli, yuvarlak gövdeli, prizmatik üçgen başlıklı sütunlar balkona hareket katmıştır (Resim 7.7).

Resim 7.6. Kuzey cephenin batı bölümü
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.7. Kuzey cephenin doğu bölümü
Çekim: Güneş Akdağ

7.1.7. Üst Örtü:

Yapının üst örtüsünü geniş saçaklı kırma çatı oluşturmaktadır. Çatıda Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır (Resim 7.8). Üstü kırma çatı ile örtülü uzun ve dikdörtgen bacaların dar yüzlerinde bir, geniş yüzlerinde üç küçük dikdörtgen duman penceresi yer almaktadır (Resim 7.9).

Resim 7.8. Osmanlı Bankası üst örtü
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.9. Osmanlı Bankası baca
Çekim: Güneş Akdağ

7.1.8. Süsleme

7.1.8.1. Süsleme Türleri

Yapıda geometrik, bitkisel ve mukarnas olmak üzere üç tür süsleme kullanılmıştır.

Genel itibariyle sade bir süsleme programına sahip olan yapıda geometrik süslemeler; konsollarda, bordürlerde, balkon korkuluklarında, balkon alt yüzeyinde, sütun başlıklarında ve kemer üzengi taşlarında görülmektedir.

Geometrik kompozisyonları zig zag, baklava, prizmatik üçgen, düzgün olmayan onikigen, sekiz köşeli yıldız, sekiz kollu yıldız ve On kollu yıldız oluşturmaktadır.

Bitkisel süslemeler; kemer köşeliklerinde, kemer alınlıklarında, balkon babalarının başlıklarında, konsol kenarlarında yer almaktadır.

Bitkisel kompozisyonları, gülbezekler, kıvrım dal-rumi ile palmet-rumi-kıvrımdal, palmet-rumi kompozisyonları oluşturmaktadır.

Mukarnaslar ise sadece sütun başlıklarında görülmektedir.

7.1.8.1.1. Doğu Cephe (Ön Cephe):

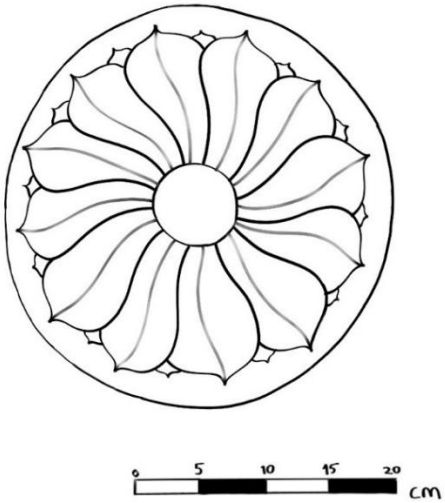
Giriş kapısının sivri kemer köşeliklerinde bir göbek etrafında iki kademeli her kademesi 12 kıvrık yapraktan oluşan gülbezek bulunmaktadır (Şekil 7.3, Resim 7.10-7.11).

Resim 7.10. Doğu cephe ana giriş kapısı, sivri kemer köşelik detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.11. Ana giriş kapısı sivri kemer köşelik detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.3. Ana giriş kapısı sivri kemer köşeliklerindeki gülbezek
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

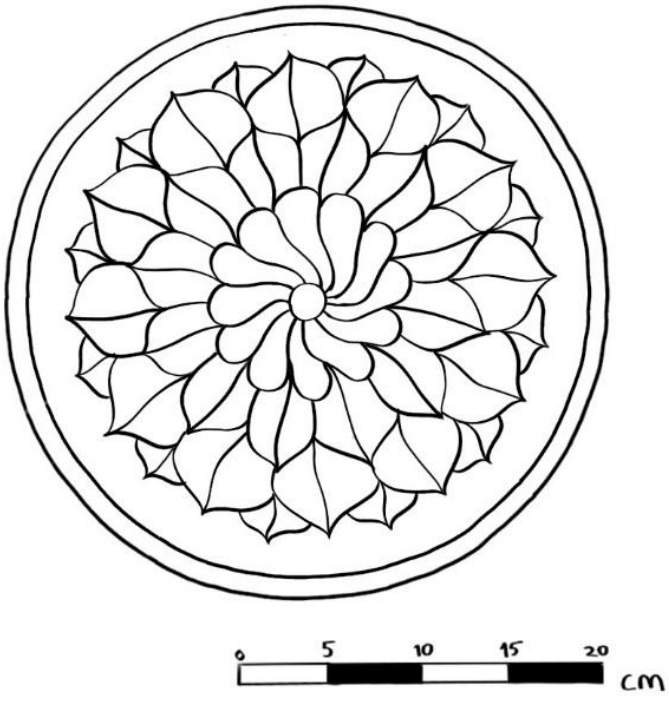
Zemin kat pencerelerinin kemer köşeliklerinde daha büyük boyutlarda üç kademeli, her kademesi 12 yapraklı ve göbeği çarkıfelek biçimli kabaradan oluşan *gülbezekler* dıştan bezemesiz daire biçiminde çerçeve içine alınmıştır (Şekil 7.4, Resim 7.12-7.13).

Resim 7.12. Zemin kat penceresi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.13. Zemin kat pencere detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.4. Zemin kat pencerelerinin sivri kemer köşeliklerinde görülen gülbezek
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

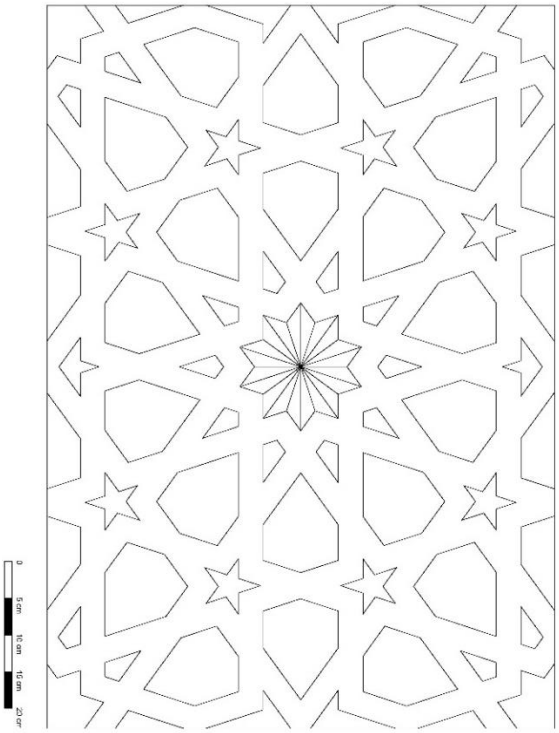
Giriş kapısının tavanı ve balkonun altında yer alan dikdörtgen panolarda; kırık çizgilerin belli açılarda kırılarak kesişmesiyle merkezde 10 kollu yıldız, aralarda dörtgen, düzgün olmayan altıgen ve beş köşeli yıldızlardan oluşan *on kollu yıldız kompozisyonu* görülmektedir. Yıldızların ortasında kabara şeklinde on köşeli yıldız vardır (Şekil 7.5, Resim 7.14-7.15).

Resim 7.14. Birinci kat balkon alt yüzeyi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.15. Birinci kat balkon alt yüzeyindeki geometrik kompozisyon
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.5. Birinci kat balkon alt yüzeyindeki geometrik kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

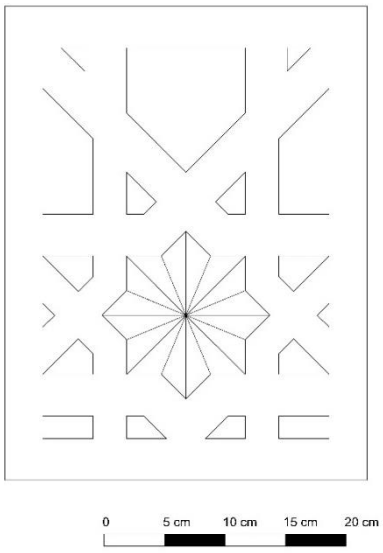
Giriş kapısı üzerindeki balkonu taşıyan konsolların ön yüzünde; kırık çizgilerin belli açılarda kırılarak kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan dörtgen, üçgen ve düzgün olmayan beşgenlerden oluşan *Sekiz kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir. Kompozisyonun ortasında kabara şeklinde sekiz köşeli yıldız yer almaktadır (Şekil 7.6, Resim 7.16-7.17).

Resim 7.16. Birinci kat balkon konsolları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.17. Birinci kat balkon konsol detayı
Çekim: Güneş Akdağ

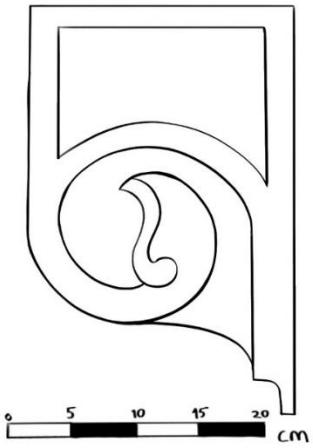

Şekil 7.6. Birinci kat balkon konsollarında görülen kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Rumi; Giriş kapısı üzerindeki balkonu destekleyen konsolun alt kademesinin iç ve dış yüzeylerinde; içe sarmal oluşturan birer Rumi motifi yer alır (Şekil 7.7, Resim 7.18).

Resim 7.18. Balkon konsol detayı
Çekim: Güneş Akdağ

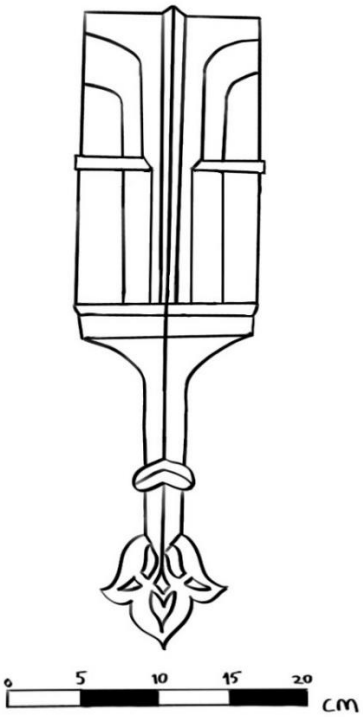

Şekil 7.7. Balkon konsollarının iç ve dış yüzey detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş kapısının iki yan kenarının iç yüzeyindeki tek sıra mukarnasların ucunda üç yapraklı ters palmet motifi görülmektedir (Şekil 7.8, Resim 7.19).

Resim 7.19: Giriş kapısının iç kenar detayı
Çekim: Güneş Akdağ

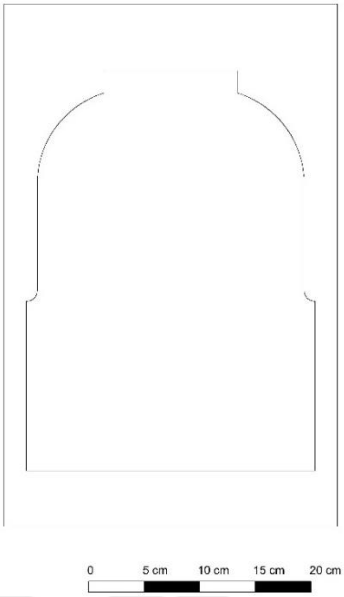

Şekil 7.8. Giriş kapısının iç kenar detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

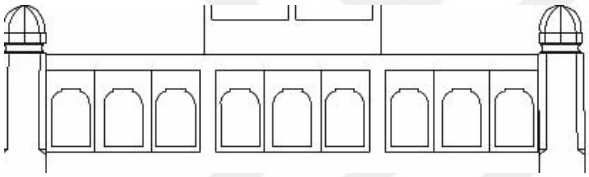
Balkon korkulukları üç bölüme ayrılmıştır. Her bölümdeki dikdörtgen panolar içinde üçer aynalı kemer dizisi uygulanmıştır (Şekil 7.9-7.10, Resim 7.20).

Resim 7.20. Birinci kat balkon korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.10. Birinci kat balkon korkuluk detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Şekil 7.9.Birinci kat balkon korkulukları
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

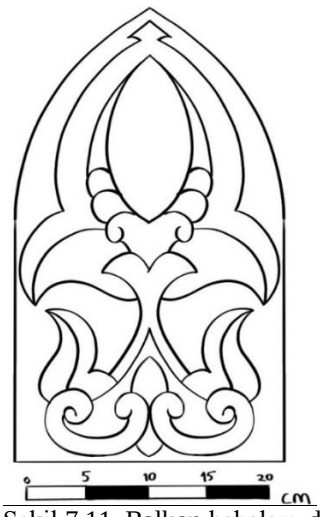
Palmet-rumi kompozisyonu; Balkon korkuluklarındaki babaların topuzlarında; palmet motifinin saplarından gelişen Rumiler, palmetin altında birleşerek küçük bir palmet motifi oluşturmuştur (Şekil 7.11, Resim 7.21-7.22).

Resim 7.21. Balkon babaları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.22. Balkon babaları, detay
Çekim: Güneş Akdağ

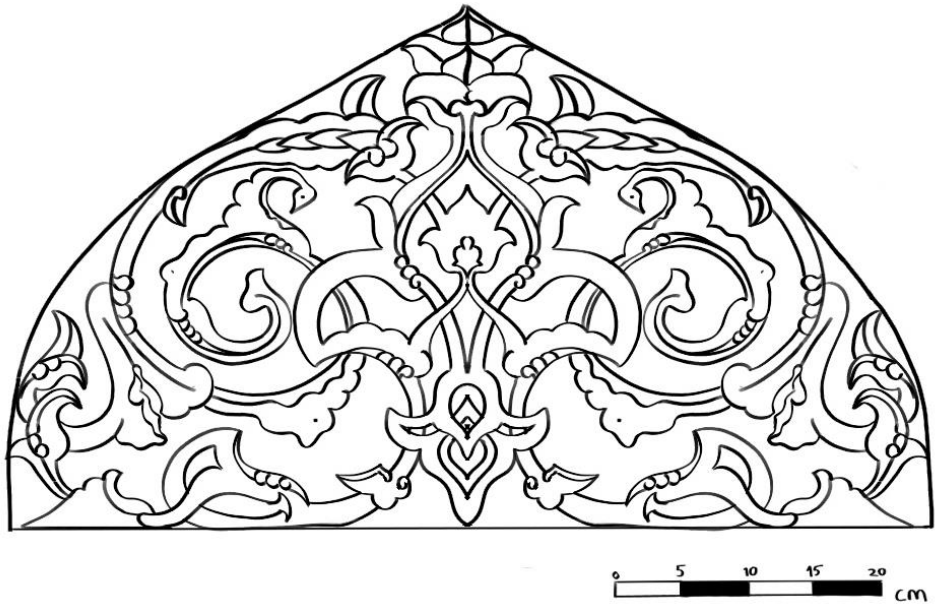

Şekil 7.11. Balkon babaları, detay
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Palmet-rumi-*kıvrımdal kompozisyonu*; Birinci kat pencerelerinin kemer alınlıklarında; İki rumi motifi birleşerek büyük bir palmet halinde merkezde yer alan küçük palmet motifini çerçeve içine almış ve tepe noktasında yeni bir palmet oluşturmuştur. Aşağıda yer alan ters palmet motifinin sapları ise alttan çerçeve yapan palmetin taç yaprağına bağlanmıştır. Merkezdeki küçük palmetin taç yapraklarından iki yana doğru gelişen kıvrım dallar spiraler oluşturarak ilerlerken rumilerle sonlanmıştır. Çerçeve yapan palmetin sapları ters palmetin altından iki yana doğru dönerek kıvrılıp birer rumiyle tamamlanmıştır (Şekil 7.12, Resim 7.23).

Resim 7.23. Birinci kat pencerelerinin sivri kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

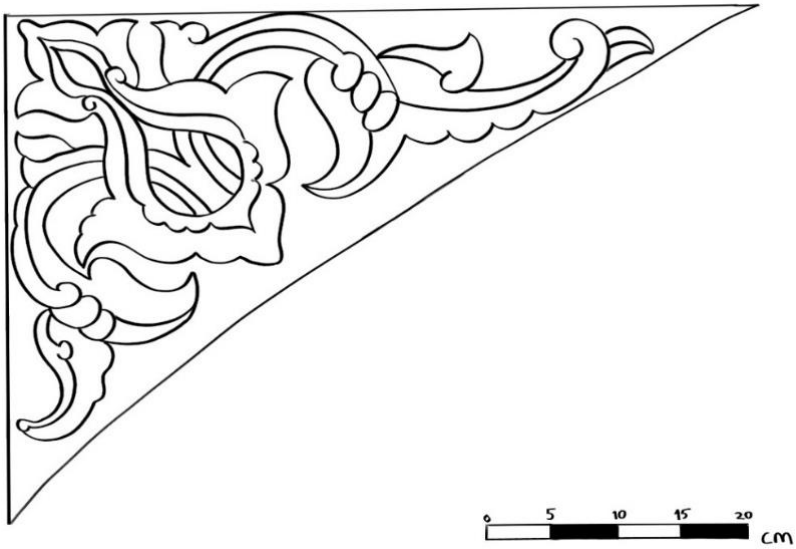

Şekil 7.12. Birinci kat pencerelerinin sivri kemer alınlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat pencerelerinin kemer köşeliklerinde, tepe noktasındaki palmetin saplarından çıkan iki ruminin aşağıda ters palmet oluşturması ve rumilerin meydana getirdiği ters palmetin iç yüzeyinden iki yana doğru gelişen kıvrım dalların birer rumi oluşturmasıyla meydana gelen bir kompozisyon görülmektedir (Şekil 7.13, Resim 7.24).

Resim 7.24. Birinci kat pencerelerinin kemer köşelikleri. Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.13. Birinci kat pencerelerinin kemer köşeliği. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

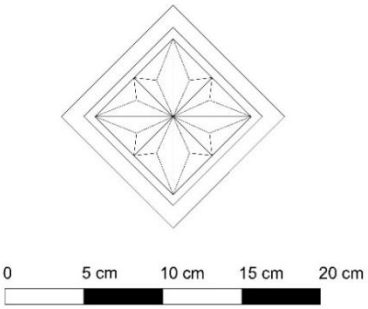
Birinci katta cumbaların arasında kalan orta bölümün pencere kemer üzengi taşlarında içinde *sekiz köşeli yıldız motifi* olan eşkenar dörtgenler yer almaktadır (Şekil 7.14, Resim 7.25-7.26).

Resim 7.25. Birinci kat pencere kemer üzengi taşı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.26. 1. kat pencere kemer üzengi taşı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.14. Kemer üzengi detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

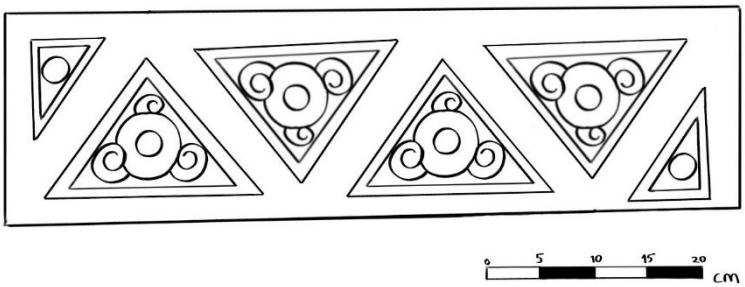
Zig zag kompozisyonu, Birinci kat pencerelerinin denizliklerinin altındaki bordürde; kırık çizgiyle oluşturulan ters-düz üçgenlerin içlerinde androlak motifi olan bir kompozisyon uygulanmıştır (Şekil 7.15, Resim 7.27-7.28).

Resim 7.27. 1. kat pencere denizliklerinin alt bordürü
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 28: Pencere denizliklerinin alt bordür detayı
Çekim: Güneş Akdağ

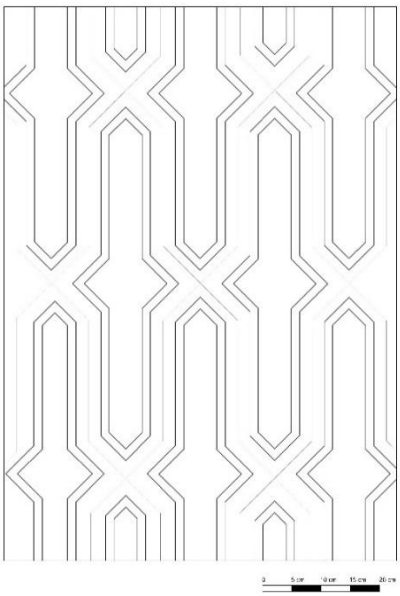

Şekil 7.15. Pencere denizliklerinin alt bordür detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Düzgün olmayan Onikigenler; Birinci kat pencere kemerlerinin hizasında cepheyi dolaşan kalın bordür üzerinde; çizgilerin belli açılarla birbiri içine geçmesiyle oluşan düzgün olmayan onikigenlerden oluşan kompozisyon uygulanmıştır (Şekil 7.16, Resim 7.29).

Resim 7.29. Cepheyi dolaşan kalın bordür
Çekim: Güneş Akdağ

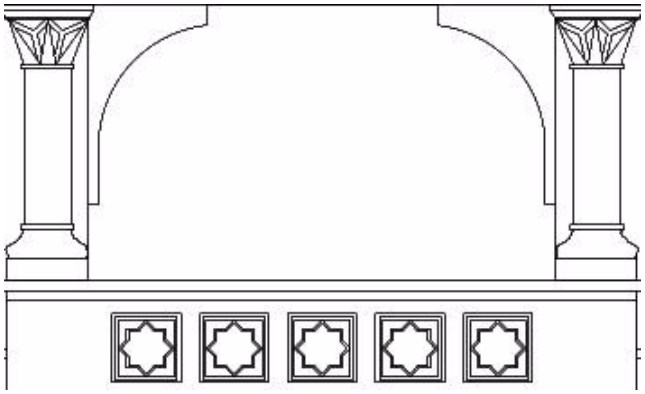

Şekil 7.16. Cepheyi dolaşan bordür detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

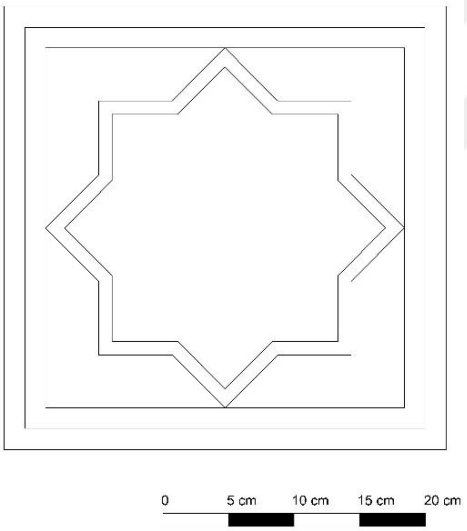
İkinci kat balkon korkuluklarında; profilli kare nişler içinde *sekiz köşeli yıldız* uygulaması görülmektedir (Şekil 7.17-7.18, Resim 7.30).

Resim 7.30. İkinci kat balkon korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.17. İkinci kat balkon korkulukları
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

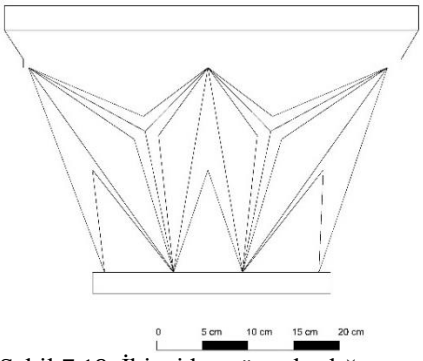

Şekil 7.18. İkinci kat balkon korkuluk detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

İkinci kat balkonundaki sütun başlıklarında *prizmatik üçgenler* kullanılmıştır (Şekil 7.17, 7.19, Resim 7.30-7.31).

Resim 7.31. İkinci kat sütun başlığı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.19. İkinci kat sütun başlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

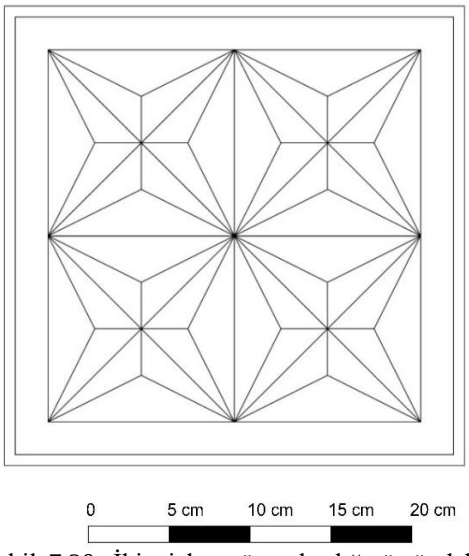
İkinci kat balkonundaki sütun başlıklarının hemen üstünde baklava dilimli birer kare pano yer almaktadır. Panoların içinde yatay, düzey ve çapraz olarak kesişen çizgiler baklavalar ve dört küçük kare oluşturmaktadır. Karelerin içlerinde dört köşeli yıldızlar, yıldızların çapraz köşelerinin birleşmesiyle meydana gelen eşkenar dörtgen/baklava çerçeve içinde de sekiz köşeli bir yıldız görülmektedir. (Şekil 7.20, Resim 7.32-7.33).

Resim 7.32. İkinci kat balkon düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.33. İkinci kat balkon düzenlemesindeki pano
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.20. İkinci kat sütun başlığı üstündeki kare pano
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kattaki cumbaların üzerinde yer alan sütunların başlıklarında; iki sıra mukarnas uygulaması görülmektedir (Resim 7.34-7.35).

Resim 7.34. Birinci kat cumba genel görünüş
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.35: Birinci kat cumbalarının sütun başlığı
Çekim: Güneş Akdağ

7.1.8.1.2. Güney Cephe:

Ön cepheye göre oldukça sade bir görünüme sahip olan güney cephede; birinci kat pencere altı bordüründe, sivri kemer üzengi taşında ve pencerelerin sivri kemer aralarını dolaşan geniş bordürlerde yer alan geometrik kompozisyonlar ön cephenin tekrarıdır (Resim 7.4).

Bu cephenin zemin kat pencere kemer köşeliklerinde ve birinci kat sivri kemer alınlık ve köşeliklerinde ön cepheyle aynı süsleme unsurları tekrarlanmıştır (Resim 7.4).

7.1.8.1.3. Batı ve Kuzey Cepheler:

Oldukça sade olan batı cephede birinci kat pencere alınlıklarında ve Kuzey cephenin batı kenarına yakın olan tekli pencerenin sivri kemer alınlığında, ön cephedeki kemer alınlığı tekrar edilmiştir (Resim 7.5-7.6-7.7).

7.1.9. Yapının Kendi İçinde Değerlendirilmesi:

Genel itibariyle oldukça sade bir görünüme sahip olan yapıda simetri ögeleri cephelere göre farklılık göstermektedir. Giriş cephesi ve yuvarlatılmış cephede görülen belirgin simetrik düzen diğer cephelerde aynı özenle devam ettirilememiştir. Ön cephede girişin iki yanında devam eden dikdörtgen niş içindeki sivri kemerli pencere düzenleri ve üst katta iki yanda yer alan ikiz pencereli çıkmalar birbirinin tekrarı olup cephedeki simetriyi güçlendirmektedir.

Pencere, balkon, cumba ve girişler genel olarak aynı düşey ve yatay doğrultularda izlenmektedir (Batı cephedeki merdiven boşluğu aydınlatma penceresi dışında, bu pencere yatay doğrultuyu bozmuştur).

Balkonların yarı açık galeri şeklinde düzenlenmesi batı etkili bir uygulama olarak karşımıza çıkar. Kemer üzengi hizalarında görülen dişli frizler Yunan ve Roma tapınaklarından etkilenmeyi göstermektedir.

Cephelerde hareketliliği sağlamak için pencere ve giriş açıklıkları kullanılmıştır. Ön cephenin iki yanındaki çıkmalar, ikiz pencere düzenleri, balkon korkulukları, cumba ve balkonları taşıyan konsollar, mukarnaslı ve prizmatik üçgen desenli başlıklarıyla sütunlar, sivri kemerli pencereler, silme ve bordürler cephelere hareketlilik katmaktadır.

Sivri kemerli giriş kapısı son derece sade olmakla birlikte, hemen üzerinde yer alan balkon ve balkonu taşıyan konsolların yardımıyla hareketlendirilerek girişin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Yapıda oldukça sınırlı tutulan geometrik ve bitkisel bezemeler genel olarak; pencere kemerlerinin alınlık ve köşeliklerinde, konsollarda, sütun başlıklarında ve balkon korkuluklarında yoğunluk göstermektedir. Bitkisel kompozisyonlar; pencerelerin kemer alınlıkları ve kemer köşeliklerinde, geometrik kompozisyonlar ise balkon alt yüzeyi, konsollar, sütun başlıkları ve bordürlerde kullanılmıştır.

Cephelerde aynı süsleme kompozisyonlarının tekrarlandığı görülmektedir.Giriş cephesi ve yuvarlatılmış cephede görülen simetrik düzenin ve bezemelerin diğer cephelerde aynı şekilde uygulanmamış olması yapıda yarım kalmışlık hissi yaratmaktadır.

7.2. Ziraat Bankası (1926-1929)

7.2.1. Bulunduğu Yer ve Konumu:

Altındağ ilçesi Doğanbey Mahallesi, Atatürk Bulvarı (Eski Bankalar Caddesi) üzerinde yer alır. Ulus Meydanı'nın güneyinde, kuzey-güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerinde kurulmuştur.

Harita 7.2. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası. (google, 2019)

7.2.2. Tarihi: 1926-1929

Binanın arsası 26 Şubat 1926 tarihinde teslim alınmış ve fiilen inşaata geçilmiştir. Bina 1929 yılı sonunda tamamlanmış ve 26 Kasım 1929 tarihinde İsmet İnönü ve Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Özalp Paşa ile resmi bir açılış töreniyle açılışı gerçekleştirilmiştir (Hazar, 1986).

7.2.3. Mimarı: Giulio Mongeri (1873-1953)[6]

7.2.4. Yapım Tekniği ve Malzeme:

Betonarme iskelet arası tuğla dolgu olarak inşa edilmiş olan yapının bodrum katı griye yakın renkte, diğer katlar pembeye çalan kahverengi taş taklidi sıvalıdır.

[6] Giulio Mongeri bölümünde Mimar Mongeri'nin hayatı hakkında geniş bilgi yer almaktadır.

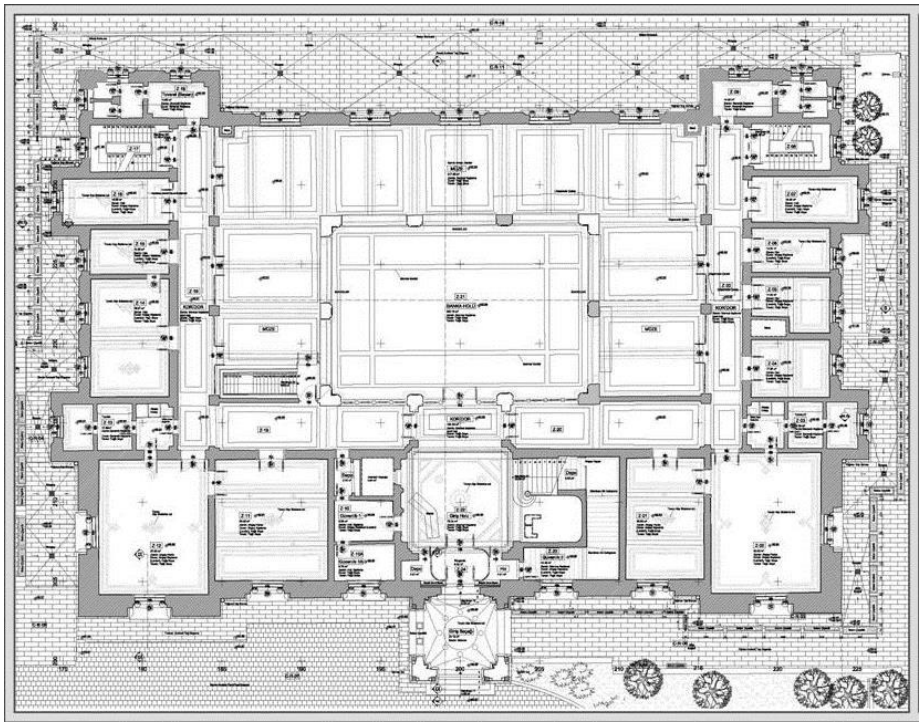
7.2.5. Yapının Plan Özellikleri:

Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası günümüzde hem Müze hem de Genel Müdürlük Birimlerinin Bankacılık faaliyetlerini devam ettirdiği bir bina olarak kullanılmaktadır.

Dönemin diğer önemli banka merkez binalarının bulunduğu Bankalar Caddesi'ni de içine alan Taşhan semtinde 13.745 m²'lik bir arsa üzerine inşa edilmiş olan bina; bodrum katı, yüksek zemin üzerine çıkılan iki kat, bir asma kat ve çatı katından oluşmaktadır (Şener, 2016).

Dikdörtgen planlı yapıda, mekanlar zemin ve üstündeki katlar boyunca uzanan merkezi ve üstü ışıklık içeren yine dikdörtgen olarak tasarlanmış banka holü etrafında şekillenmiştir (Şener, 2016). Diğer katlarda da aynı düzen takip edilmiştir (Şekil 7.21).

Çeşitli tarihi eserlerin sergilendiği alt kattaki müze revaklarla çevrilidir ve sivri kemerli bu revaklar asma katı taşımaktadır. İç mekanda ışık tavandaki vitraylı cam örtüden sağlanmıştır.

Çizim 7.21. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası Zemin Kat Planı
(Ziraat Bankası İnşaat Yönetimi Bölüm Başkanlığı)

7.2.6 Cephe Düzeni:

Dikdörtgen planlı yapıda cepheler birkaç değişiklik dışında aynı şekilde düzenlenmiştir. Üzerine oturduğu arazinin eğiminden dolayı bodrum katın, kuzey ve batı yönlerde tamamı, güney ve doğu yönlerde de yarısı toprak seviyesi altında kalmaktadır. Anıtsal bir görünüme sahip ana giriş doğu cephede yer alır.

Genel olarak yapıda üç yatay, yedi düşey hat dikkati çekmektedir. İki köşe kulesi arasında kalan bölüm beş düşey hat ile köşe kulelerinden daha içte ve daha alçakta tutulmuştur.

7.2.6.1. Doğu Cephe (Ön Cephe):

Doğu cephe, giriş ünitesi orta eksene alınarak simetrik düzenlenmiştir. Yapının köşeleri, cephe yüzeyinden dışa ve yukarı doğru taşırılarak kule şeklinde tasarlanmıştır (Şekil 7.22, Resim 7.36).

Köşe kulelerinden bir kat daha alçak olan orta cephe yüzeyi, düşey olarak beş bölüme, yatay olarak üç bölüme ayrılmıştır. Yatay bölümlenmeler silmelerle gerçekleştirilmiştir. Yatay hat üzerinde ilk iki kat, köşe kuleleri, pencere, kemer, kemer alınlıkları ve bezemeleriyle birebir aynı şekilde düzenlenmiştir. Cephenin eşit boyuttaki üst kat pencereleri sivri kemerli üçüz bir düzenlemeye sahiptir. Kemerler; kare kaideli, silindirik gövdeli, prizmatik üçgen başlıklı sütunlara oturmaktadır (Şekil 7.22, Resim 7.36).

Bodrum katın pencereleri cephedeki diğer katlarla aynı düşey doğrultuda yer alır ve zemin kata taşan iki kenarı serbest, üzeri eğimli betonarme sundurmalı kapalı bir kütle ortasında iki dikdörtgen pencere şeklinde düzenlenmiştir. Arazideki eğimden dolayı bodrum kat pencerelerinin bir kısmı kodun altında kalmıştır (Resim 7.37).

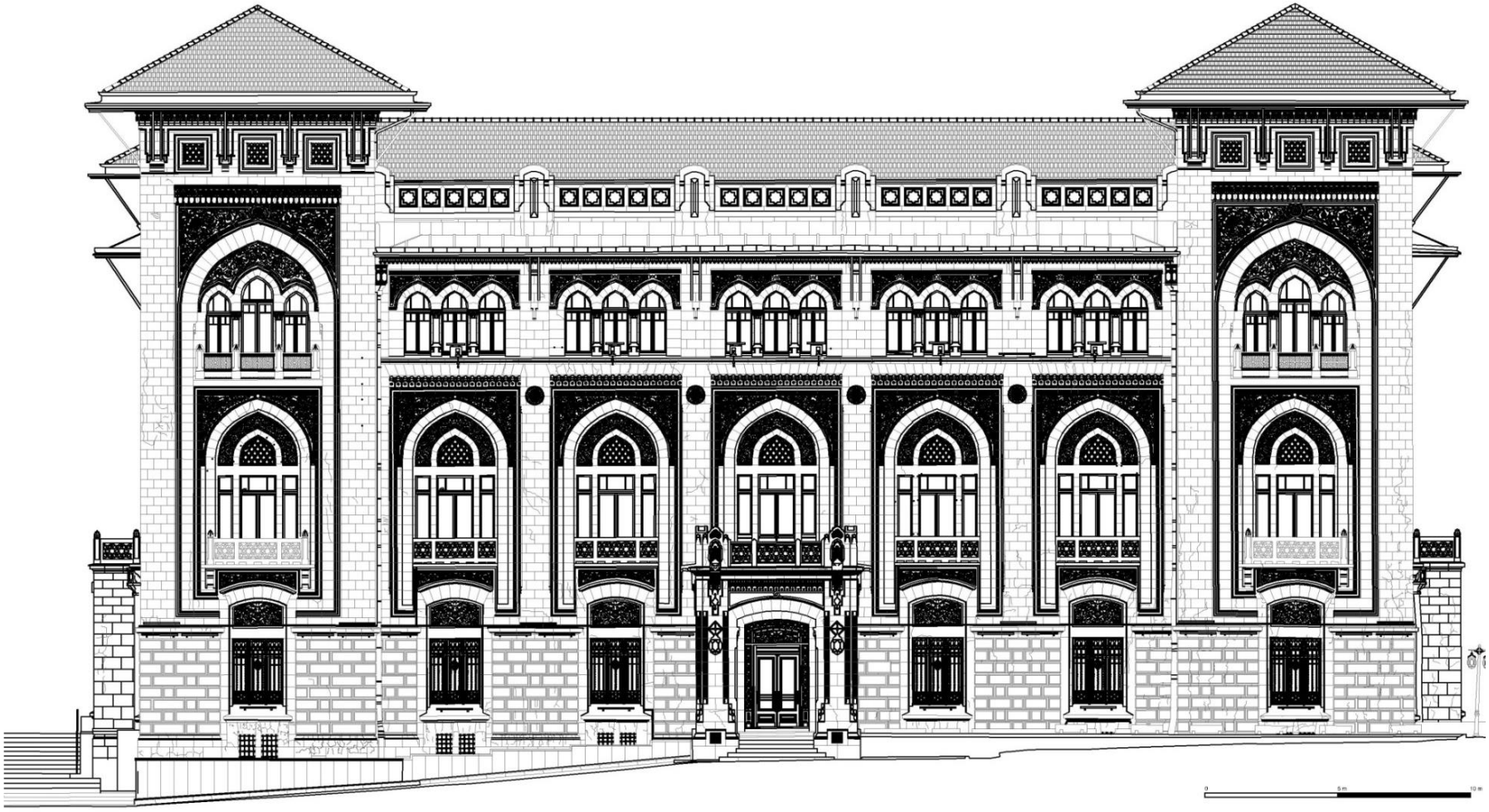

Resim 7.37. Ziraat Bankası doğu cephe bodrum kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

Cephe yüzeyinden içte kalan ve bodrum kat pencerelerinin hemen üzerinden başlayan dikdörtgen zemin kat pencereleri, basık kemerli şebekeli tepe penceresiyle birlikte basık kemerli bir niş içinde yer alır. Bu düzenleme basık kemerli tepe penceresinden itibaren birinci kata taşmıştır (Resim 7.38). Zemin kat bitişi profilli silmelerle vurgulanmıştır.

Resim 7.38. Ziraat Bankası doğu cephe zemin kat penceresi
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.22. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası Doğu Cephe
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.36: Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası doğu(ön) cephe
Çekim: Güneş Akdağ

Cephe ortasında ve ana eksende yer alan anıtsal giriş, dört kalın ayak üstüne oturtulmuştur. Öndeki iki ayak serbest, arkadakiler duvara bitişiktir. İçten aynalı yıldız tonoz örtülü giriş ünitesi üstte balkon oluşturan üç açıklıklı ve basık kemerli bir düzenlemeye sahiptir (Resim 7.39-7.40).

Basık kemerli, dışta demir parmaklıklı içte ahşap olmak üzere çift kanatlı dikdörtgen giriş kapısı ise tepe pencerelidir. Kapı ile ayakların köşelerinde, zig zag gövdeli, yivli yuvarlak ve köşeleri pahlı olmak üzere iki kademeli başlıklı sütunceler bulunmaktadır (Resim 7.41).

Giriş ünitesinin ayaklarının pahlı iç ve dış köşelerinde zig zag gövdeli sütunceler ve ayakların ön yüzlerinde birer fener yer almaktadır. Girişteki basık kemerin ön yüzünde Ziraat Bankası yazısı, kemerin üzerinde ise düğüm motifi ile bunun üzerinde çift sıra mukarnaslı bir bordür görülür. Alt sıradaki mukarnas yüzeylerinde gülbezekler bulunmaktadır. Mukarnaslı bordürün üstünde üç cepheyi dolaşan saçak şeridinde prizmatik üçgen motifi görülmektedir (Resim 7.39).

Girişin üstündeki çörtenlerin devamında kare pano içinde birer gülbezek, bu panonun devamında aşağı doğru üç kademede daralan bir pano içinde mukarnas sırası ve onu takip eden iki ucu palmet motifli ortası boş bir şemseden oluşan düzenleme görülür. Girişin üzerindeki balkon düzenlemesinin her üç yüzünde yer alan dilimli kemer alınlıklı yuvarlak kemerli balkon babaları ve babaların devamı niteliğindeki çörten düzenlemesi hem dekoratif birer unsur olarak hem de büyük boyutlu oluşuyla girişin anıtsallığını vurgulamıştır. Balkon babalarının arasındaki üç bölümlü korkuluklar birinci kat pencereleriyle aynı geometrik kompozisyona sahiptir (Resim 7.39, 7.42).

Resim 7.39. Ziraat Bankası giriş ünitesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.40. Giriş ünitesi içindeki tonoz
Çekim: Güneş Akdağ

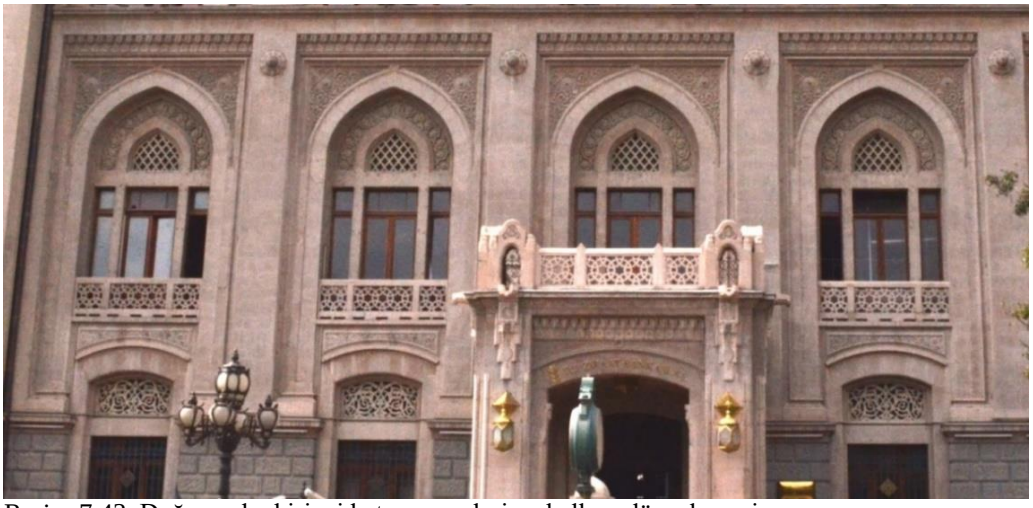

Resim 7.41. Giriş kapısı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.42. Doğu cephe balkon düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Birinci kat pencereleri profilli dikdörtgen nişin çerçevelediği daha derin sivri kemerli bir niş içinde, yandakiler ince ortadaki geniş olmak üzere üçlü dikdörtgen pencere şeklinde düzenlenmiştir. Ortadaki geniş pencerenin üstünde sivri kemerli bir tepe penceresi yer alır. Tepe penceresi dıştan bitkisel bezemeli bordürle çevrilidir. Birinci kat pencere korkulukları giriş ünitesinin üstündeki balkon korkuluklarıyla aynıdır. Dıştaki dikdörtgen niş alt kenarından zemin kat tepe penceresinin yukarı taşmasıyla kesilmiştir (Resim 7.43).

Resim 7.43. Doğu cephe birinci kat pencereleri ve balkon düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

İkinci kat pencereleri yatay dikdörtgen nişler içerisinde üçüz sivri kemer düzenlemesine sahiptir. Prizmatik üçgen başlıklı silindirik gövdeli sütunlar üzerine oturan kemerlerin köşelikleri bitkisel bezemelidir. Cephe bitişi prizmatik üçgen şeridiyle sonlandırılmıştır. Bu düzenlemenin üstünde basit çubuk konsollarla desteklenen geniş saçak yer almaktadır. Saçağın üzerinde ortadakiler tam iki köşedeki yarım babalar ve bunların arasında geometrik düzenlemeli korkuluklar görülmektedir (Resim 7.44).

Resim 7.44. Doğu cephe ikinci kat pencere düzenlemesi ve saçak üstündeki korkuluklar
Çekim: Güneş Akdağ

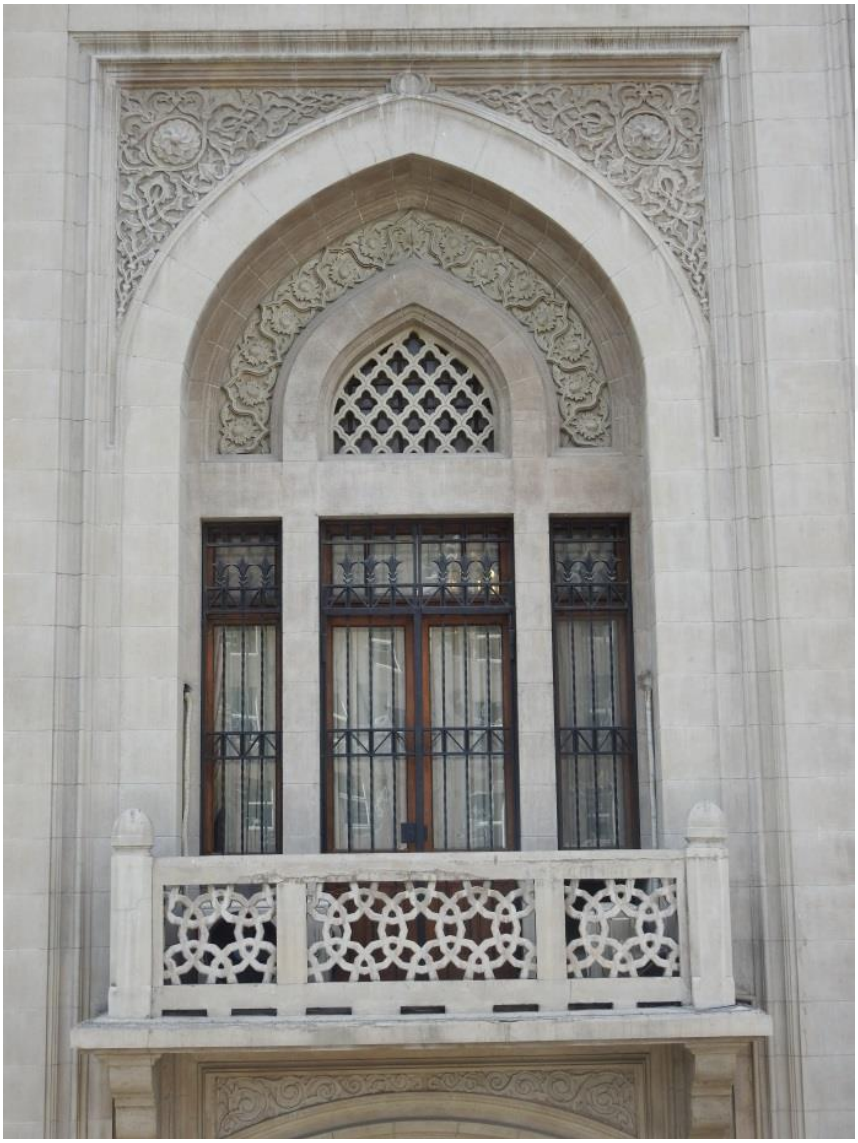
Köşe kuleleri, her kat aralığını farklı biçimde kemerlerin oluşturduğu pencere düzenine sahiptir. Kat araları yatay doğrultularda silmelerle belirlenmiştir (Şekil 7.22, Resim 7.36, 7.45).

Resim 7.45. Doğu cephe köşe kulesi
Çekim: Güneş Akdağ

Bodrum kat ve zemin kat pencereleri köşe kulelerinin ortasında kalan ana kütledeki pencerelerle aynı düzenlemeye sahiptir (Şekil 7.22, Resim 7.37-7.38).

Birinci ve ikinci kat pencereleri dikdörtgen niş içinde büyük boyutlu sivri kemerli bir niş içinde düzenlenmiştir. Zemin kat pencerelerinin basık kemerleri de dıştaki dikdörtgen nişin içerisinde kalmıştır. Birinci katta, iki yandakiler ince ortadaki geniş olmak üzere dikdörtgen biçimli üçlü pencere ve kapılar, konsollarla desteklenmiş hafif çıkıntılı balkon düzeni içinde yer almaktadır. Balkonlu düzenlemesi dışında yapının ana kütlesinde yer alan birinci kat pencereleriyle aynı düzenlemeye sahiptir (Resim 7.46).

Resim 7.46. Doğu cephe, köşe kuleleri birinci kat pencere düzeni
Çekim: Güneş Akdağ

İkinci katta ise sivri kemerli niş içinde ortadaki geniş ve yüksek, iki yandaki daha dar ve alçak olmak üzere üçlü sivri kemerli bir düzenleme dikkati çeker. Gömme balkon ortada ve yanlarda ikişerden dört babalı olup araları üç bölüm halinde korkulukludur. Köşe kulelerinin ana kütleden yukarı taşırılmış olan çatı katında kademeli silmelerle hareketlendirilmiş kare şeklinde üç küçük pencere yer almaktadır. Mukarnaslı bir bordür ile sonlandırılan köşe kuleleri kırma çatı ile örtülmüştür (Resim 7.47-7.48).

Resim 7.47. Doğu cephe köşe kulesi ikinci kat pencere düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.48. Doğu cephe, köşe kulesi çatı katı düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

7.2.6.2. Kuzey Cephe:

Ön cephede olduğu gibi, cephe, iki yanda köşe kuleleriyle vurgulanmıştır. Kırma çatı ile örtülmüş olan köşe kulelerinden doğudaki ile batıdaki farklı düzenlemeye sahiptir (Şekil 7.23, Resim 7.49-7.50).

Cephenin doğusundaki kule yüzeyi doğu cephedeki ön kule ile aynı şekilde düzenlenmiştir.

Batıdaki köşe kulesinde ise cephe yüzeyi silmelerle yatay olarak üç bölüme ayrılmış, düşey olarak iki hatla vurgulanmıştır. Farklı büyüklükteki pencereler, iki ayrı düşey doğrultuda yerleştirilmiştir. Merdiven boşluğunu aydınlatan pencereler kaydırıldığından, yatay düzlemde pencereler birbirini karşılamamaktadır (Resim 7.51).

Bu kulenin zemin kat pencereleri basık kemerli niş içinde olup batı kenara yakın olan pencere uzun dikdörtgen, doğu kenara yakın pencere daha küçük boyuttadır. Bu pencerenin altında küçük yatay dikdörtgen bir pencere daha yer almaktadır (Resim 7.51).

Birinci, ikinci ve üçüncü katlarda pencereler asimetrik bir düzenlemeye sahiptir. Aynı düşey doğrultudaki pencereler dikdörtgen niş içinde yer alan sivri kemerli daha derin bir içine alınmıştır. Üçüncü katın pencereleri sivri kemerli olup birinci ve ikinci kattaki pencereler farklı boyutlarda dikdörtgen biçimlidir (Resim 7.51).

Çatı katı, doğu köşe kulesi ile aynı şekilde düzenlenmiş, ancak burada ortadaki pencere yerine kademeli silmeli kare niş kullanılmıştır (Resim 7.51).

Köşe kulelerinin arasındaki ana kütle daha alçakta olmakla beraber cephenin ortası hafif dışa çıkıntılıdır. Ön cepheye yansımayan asma kat bu cephede dışa yansıtılmıştır. Yatay olarak silmelerle üç bölüme ayrılmış olan cephe yüzeyinde pencereler, ön cephede olduğu gibi yatay ve düşey hatlarda aynı hizada yer almaktadır. Her kat kendi içinde aynı pencere düzenine sahiptir (Şekil 7.23, Resim 7.49-7.50).

Bodrum katta, cephe ortasındaki dışa çıkıntılı yüzeyin düşey pencere doğrultularını karşılayan, ikili olmak üzere üç grup küçük dikdörtgen pencere yer almıştır.

Zemin katın pencereleri süslemeleri dışında ön cephedeki pencerelerle aynı şekilde düzenlenmiştir. Zemin katta köşe kuleleriyle cephe ortasındaki çıkıntılı yüzey arasındaki bölümler her iki yanda çıkma yapmıştır. Bu kattaki bütün pencereler ön cephedeki pencerelerle aynı şekilde düzenlenmiştir. Ancak herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Pencere aralarında kemer üzengi hizasında içi boş yatay dikdörtgen panolar yer almaktadır (Resim 7.49-7.50).

Şekil 7.23. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası kuzey cephe Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.49. Kuzey cephe (doğudan batıya doğru bakış)
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.50. Kuzey cephe (Batıdan doğuya doğru bakış)
Çekim: Güneş Akdağ

Birinci katta doğu ve batı kenarlar yüzeyden biraz daha içte olup pencere ve kapılar zemin kattaki çıkmaların üstünde yer alan balkona açılmaktadır. Birinci ve asma kat pencereleri aynı dikdörtgen çerçeve ve sivri kemerli niş içinde düzenlenmiştir. Asma kat pencereleri sivri kemerli olup birinci kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir. İki kat arası yatay silmelerle belirlenmiştir (Resim 7.49-7.50).

İkinci katın hafif dışa çıkıntılı orta bölümünde altı sivri kemerli, iki kenar yüzeyinde ise ikiz sivri kemerli pencere yer almaktadır. Boyut ve biçim bakımından birbiriyle aynı olan pencerelerin kemer silmeleri üzengi hizasında birleşerek devam etmektedir. Kat bitişi profilli silmelerle sağlanmıştır. İki kenardan boşluk bırakılan saçak bölümü cephenin ortasında yer almaktadır (Resim 7.52).

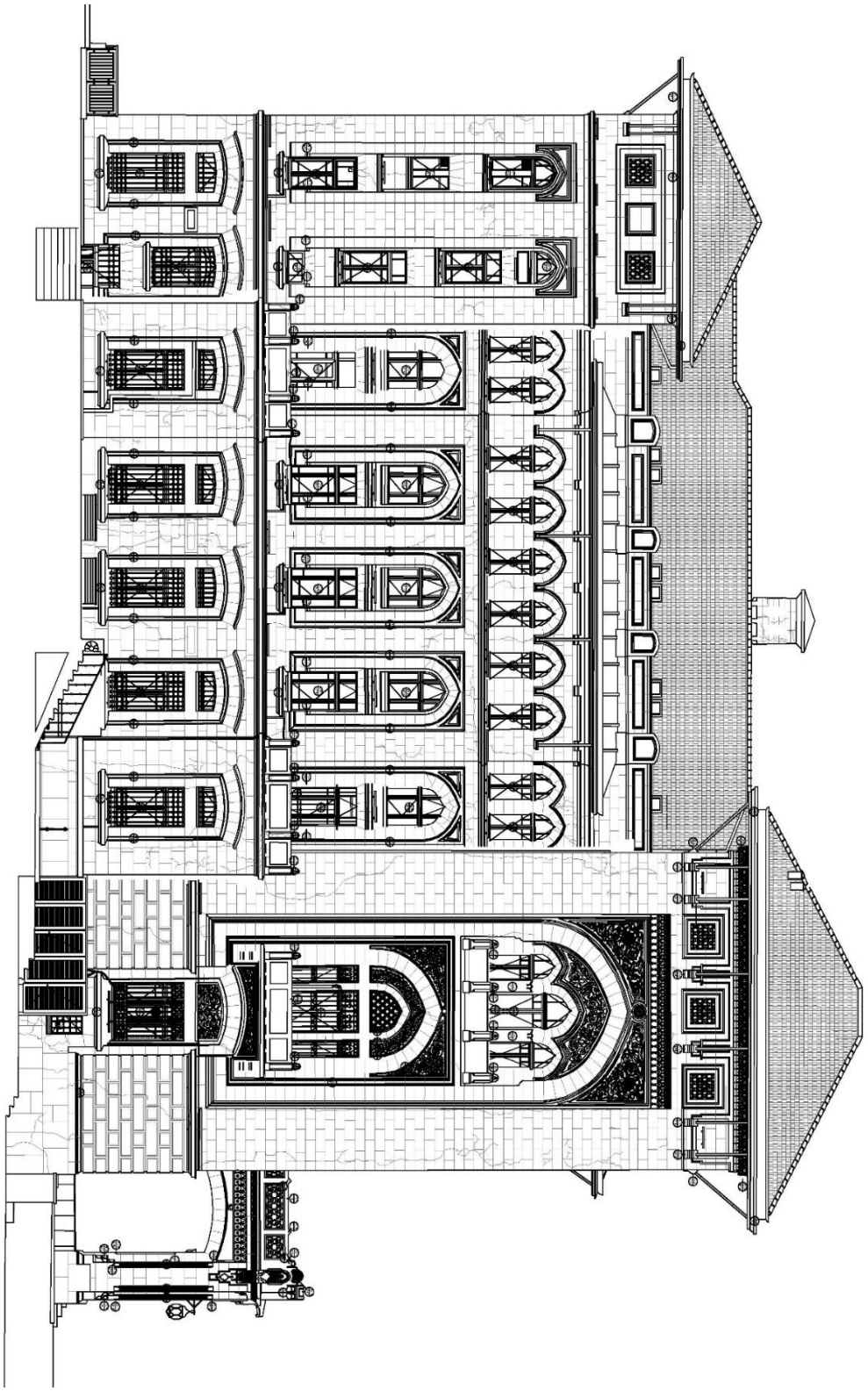
Resim 7.51. Kuzey cephe batı taraftaki köşe kulesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.52. Kuzey cephe ikinci kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

7.2.6.3. Güney Cephe:

Kuzey cephe ile aynı şekilde düzenlenmiştir (Şekil 7.24, Resim 7.53).

Şekil 7.24. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası güney cephe Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.53. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası güney cephe
Çekim: Güneş Akdağ

7.2.6.4. Batı Cephe (Arka Cephe) :

Diğer cephelerde olduğu gibi iki yanda köşe kuleleri yer alırken orta bölüm daha alt seviyededir. Kat araları yatay doğrultuda silmelerle belirlenmiştir. Pencereler yatay ve düşey hatlarda aynı hizada simetrik düzenlenmiştir (Şekil 7.25, Resim 7.54).

Köşe kulelerinde, diğer köşe kulelerinden farklı olarak katlardaki pencereler aynı yatay ve düşey doğrultularda yer almaktadır. Her kattaki pencere grupları kendi içinde aynı biçim ve boyutta düzenlenmiştir (Şekil 7.25, Resim 7.54-7.55).

Köşe kulelerinin bodrum kat seviyesinde, diğer kattaki pencerelerle aynı düşey doğrultuda dört dikdörtgen pencere yer almaktadır (Şekil 7.25).

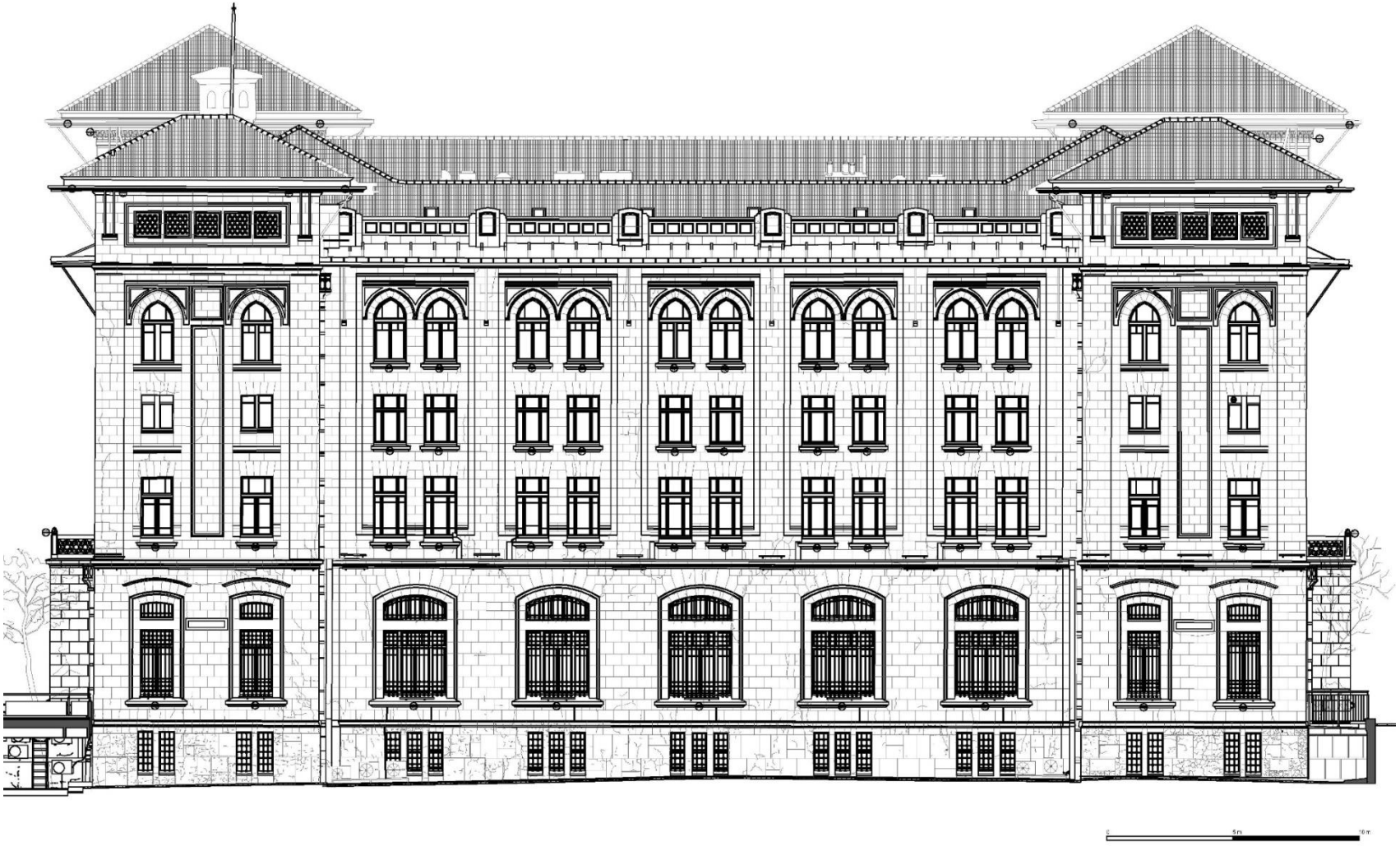
Köşe kulelerinde zemin kat pencereleri basık kemerli niş içinde dikdörtgen biçimli olup basık kemerli tepe pencereli bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 7.25, Resim 7.54).

Köşe kulelerinde birinci, asma ve ikinci kat pencereleri düşey doğrultuda dar dikdörtgen nişler içinde yer alan derin sivri kemerli nişler içinde düzenlenmiştir. Düşey dikdörtgen çerçeve aralarında sivri kemer üzengi seviyesinde kare, hemen altında düşey doğrultuda dar dikdörtgen pano bulunmaktadır. Çatı katındaki pencereler diğer köşe kulelerinde olduğu gibi yatay dikdörtgen çerçeve içinde yer almaktadır. Bu çerçeve içinde beş küçük kare pencere bulunmaktadır (Resim 7.54-7.55).

Köşe kulelerinin arasında kalan orta kütlede; zemin kat pencereleri süslemeleri dışında ön cepheyle aynı şekilde düzenlenmiştir (Resim 7.54).

Birinci, asma ve ikinci kat pencereleri düşey dikdörtgen nişler içinde düzenlenmiş ve her niş içinde ikişer pencere yer almaktadır. Birinci kat pencereleri dikdörtgen, asma kat pencereleri kareye yakın dikdörtgen ve ikinci kat pencereleri ise sivri kemerli düzenlemeye sahiptir (Resim 7.54).

Ön cepheye göre oldukça sade bir görünüme sahip olmakla beraber; kat aralarını ve yatay-düşey hatları belirleyen silmelerle zemin ve ikinci katta kullanılan kemerler cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Şekil 7.25. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası batı cephe Çizen:
Mimar Elif Dilan Bilgilier

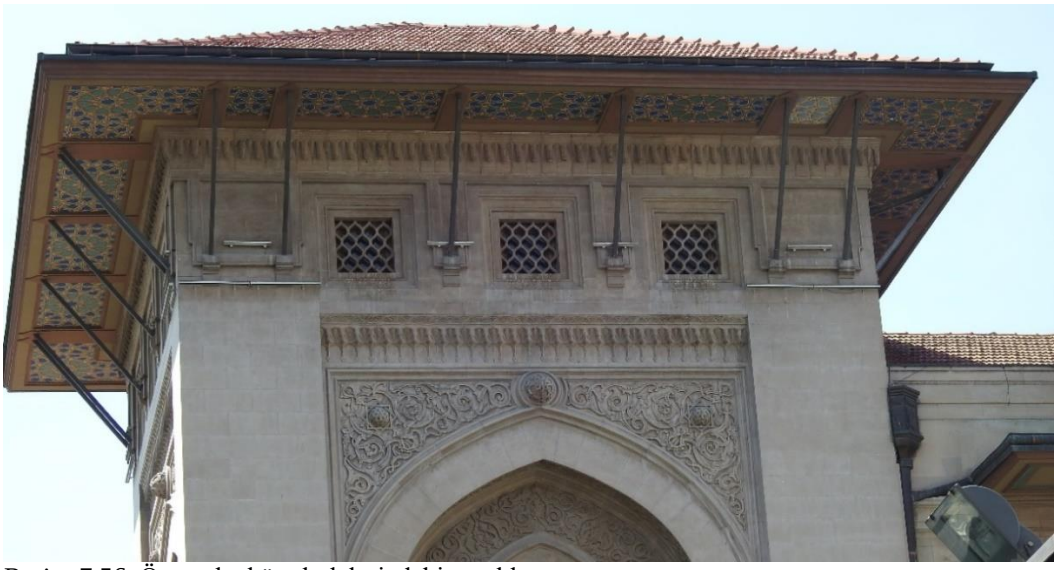
Resim 7.54. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası batı cephe
Çekim: Güneş Akdağ

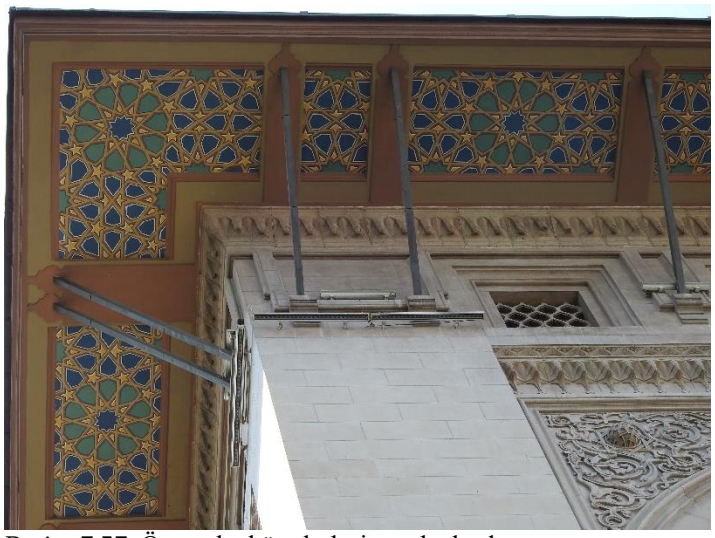
Resim 7.55. Batı cephe köşe kulesi
Çekim: Güneş Akdağ

7.2.7. Üst Örtü:

Üst örtü köşe kulelerinde kırma çatı olmakla birlikte Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Geniş saçaklar metal çubuk konsollarla desteklenmiştir (Şekil 7.22-7.23-7.24-7.25, Resim 7.56-7.57-7.58).

Resim 7.56. Ön cephe köşe kulelerindeki saçaklar
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.57. Ön cephe köşe kulesi saçak altı detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.58. Kuzey cephe köşe kule kırma çatı ve saçak düzeni
Çekim: Güneş Akdağ

Köşe kuleleri arasında kalan ana kütlede çatı katının ortasında dikdörtgen planlı üstü vitraylı cam örtülü aydınlık açıklığı yer alır (Resim 7.59). Aydınlığın kenarlarında kalan kısımlar beşik çatı ile örtülmüştür. Yine Marsilya tipi kiremit kullanılmış olup saçaklar köşe kuleleriyle aynı özelliktedir (Resim 7.60).

Uzun dikdörtgen bacaların altı dar üstü geniştir ve kırma çatı ile örtülmüştür. Bacaların dar olan kısımlarında iki geniş olan kısımlarında sivri kemerli üçer duman penceresi yer almaktadır. Dar kısımdaki pencere köşeliklerinde birerden 3 gülbezek görülmektedir (Resim 7.61-7.62).

Resim 7.59. Orta bölümde yer alan vitraylı cam örtü
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.60. Köşe kuleleri arasında kalan ana kütlenin çatı detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.61. Baca düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.62. Baca düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

7.2.8. Süsleme

7.2.8.1. Süsleme Türleri:

Yapıda geometrik, bitkisel ve mukarnas olmak üzere üç tür süsleme kullanılmıştır.

Geometrik süslemeler yapıda; balkon korkuluklarında, panolarda, kabaralarda, kapı-pencere bitişini belirleyen bordürlerde, pencere şebekelerinde, sütun başlıklarında, sütünce gövdelerinde uygulanmıştır. Ayrıca saçak altı yüzeylerinde de görülmektedir. Geometrik kompozisyonları zig zag, üçgen prizma, düğüm, sekizgen, altı köşeli yıldız, sekiz köşeli yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız oluşturmaktadır.

Bitkisel süslemeler; pencere kemer alınlıklarında, kemer köşeliklerinde, çörtenlerde, balkon korkuluk babalarının başlıklarında, pencere şebekelerinde, kat ve/veya pencere bitişini vurgulayan bordürlerde, kabaralarda ve kemer iç yüzeylerinde görülmektedir. Palmet, rumi, şakayık, gülbezek ve kıvrım dallar yapıdaki bitkisel kompozisyonları oluşturan başlıca motiflerdir. Kompozisyonların, özellikle palmet ve rumi çeşitlemelerinden oluştuğu görülmektedir.

Mukarnaslar; Kemer konsollarında, çörtenlerde, cephe yüzeyi ile kapı-pencere bitişini vurgulayan bitiş şeritlerinde görülmektedir.

7.2.8.1.1. Doğu Cephe (Ön Cephe):

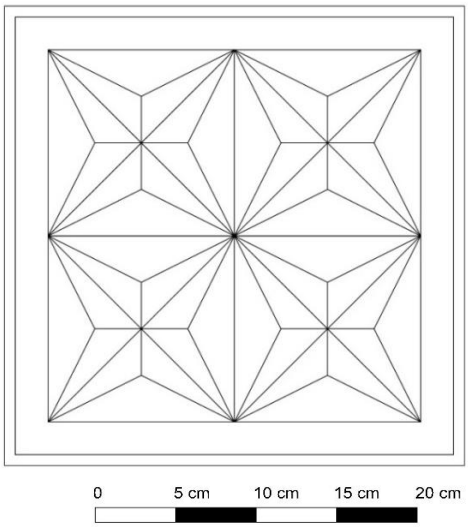
Giriş bölümünün kaidelerinde yer alan kare panoların içindeki eşkenar dörtgenlerin içinde sekiz köşeli yıldız kompozisyonu bulunmaktadır (Şekil 7.26, Resim 7.63-7.64).

Resim 7.63. Doğu(ön) cephe giriş ünitesi ayak kaidesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.64. Giriş ünitesi ayak kaidesi detayı
Çekim: Güneş Akdağ

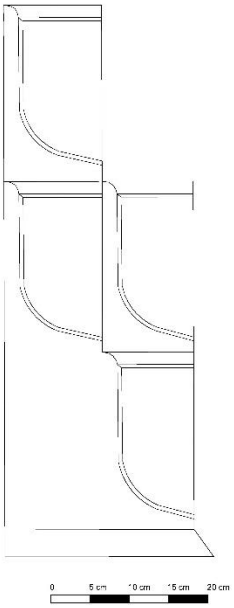

Şekil 7.26. Giriş ünitesi ayak kaidesi detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Kare panoların hemen üzerinde ayakların pahlanmış köşelerinde üç sıra ters mukarnas düzenlemesi vardır (Şekil 7.27, Resim 7.63, 7.65).

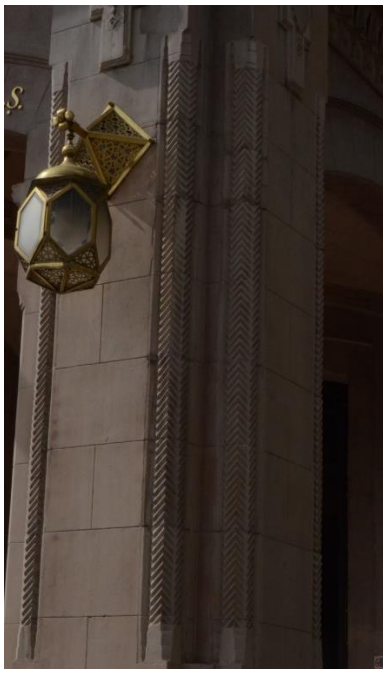

Resim 7.65. Giriş ünitesi ayak kaidesi detayı
Çekim: Güneş Akdağ

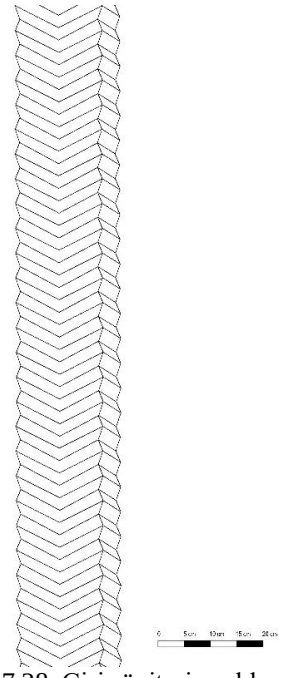

Şekil 7.27. Giriş ünitesi ayak kaidesi Mukarnaslar
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Ayak iç köşelerindeki sütuncelerin gövdeleri zig zag bezemelidir (Şekil 7.28, Resim 7.66).

Resim 7.66. Giriş ünitesi ayaklarındaki sütunceler
Çekim: Güneş Akdağ

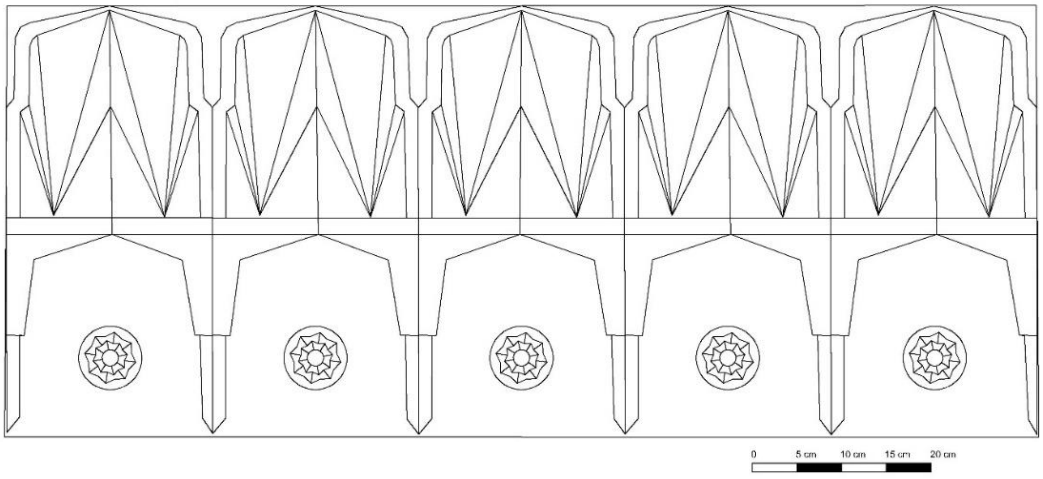
Şekil 7.28. Giriş ünitesi ayaklarındaki sütünce gövdesi, Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş bölümündeki basık kemer üst bordüründe iki sıra mukarnas uygulanmış olup mukarnas sarkıtları arasına bir göbek etrafında iki kademeli her kademesi 8 yaprak olan küçük gülbezekler yerleştirilmiştir. Giriş bölümünün üç kenarını da dolaşan bitiş şeridinde prizmatik üçgen uygulanmıştır (Şekil 7.29-7.30, Resim 7.67-7.68-7.69).

Resim 7.67. Doğu cephe giriş ünitesi kemer düzenlemesi. Çekim: Güneş Akdağ

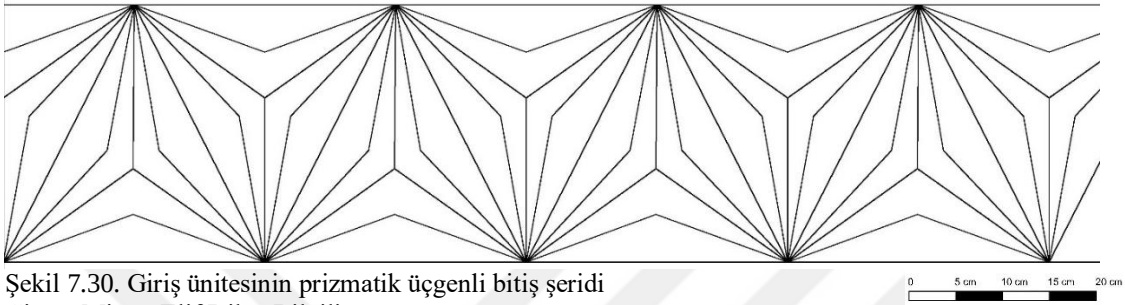

Resim 7.68. Giriş ünitesi basık kemer üstündeki mukarnas bordürü. Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.29. Giriş ünitesi basık kemer üstündeki mukarnas bordürü. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.69. Giriş ünitesinin prizmatik üçgenli bitiş şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

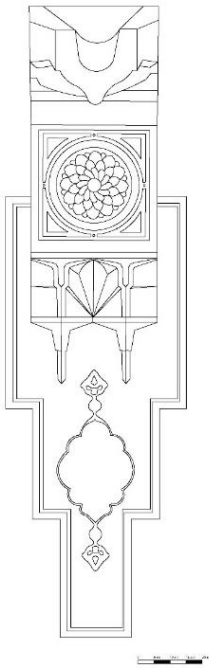

Şekil 7.30. Giriş ünitesinin prizmatik üçgenli bitiş şeridi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş bölümündeki çörtenlerin hemen altındaki üç kademeli çerçeveli kare panoda; yatay ve düşey eksenlerinde küçük düğümleri bulunan daire biçimli bezemesiz çerçeve içinde, bir göbek etrafında dört kademeli ve her kademesinde on iki yaprak bulunan birer gülbezek yer almaktadır. Bu panonun altında üç kademeli aşağı doğru daralan bir pano içinde; üstte iki sıra mukarnas ile altta iki ucunda birer palmet motifi olan ortası dilimli kartuş şeklinde bir şemse görülmektedir (Şekil 7.31, Resim 7.70).

Resim 7.70. Giriş ünitesindeki çörten
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.31. Giriş ünitesindeki çörten
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

İçteki giriş kapısının iki yanındaki köşelerde düşey zig zag bezemeli gövdeli sütunceler yer almaktadır. Sütünce kaideleri ile iki kademeli başlığın üstteki kademesi yüzeysel mukarnaslıdır. Başlığın birinci kademesi ise yuvarlak dilimlidir (Resim 7.71).

Resim 7.71. Giriş kapısı ve sütunceler
Çekim: Güneş Akdağ

Giriş bölümündeki kubbenin eteği mukarnas dizisiyle çevrelenmiş ve dış kenarlarına belli aralıklarla mukarnas sarkıtları yerleştirilmiştir. Kubbenin ortasından altıgen lamba bulunmaktadır (Resim 7.72).

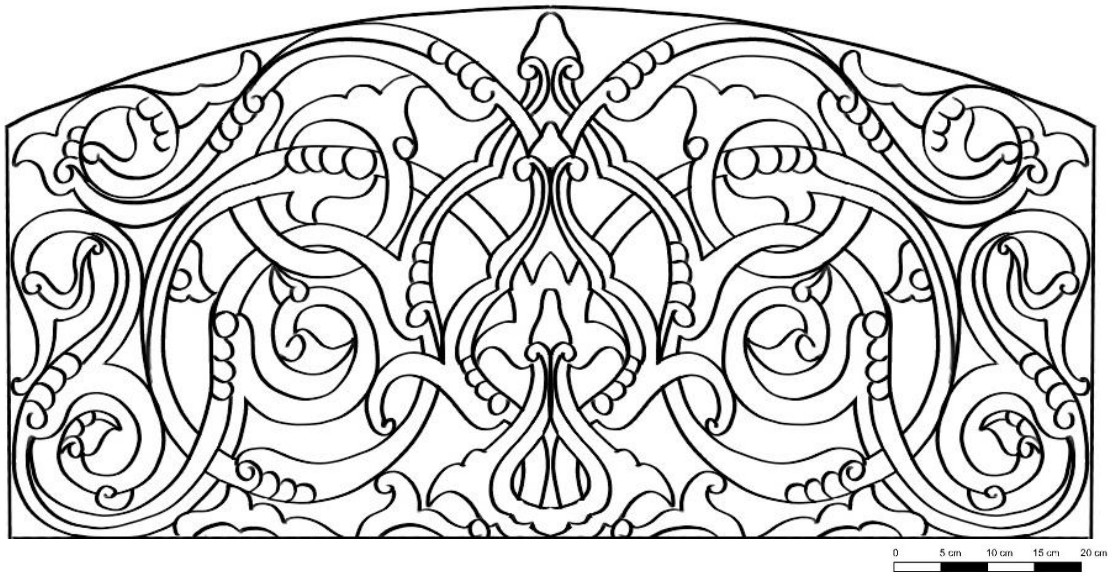

Resim 7.72. Giriş bölümünün yıldız tonoz detayı Çekim: Güneş Akdağ

Zemin kat basık kemerli tepe pencere şebekelerinde; Merkezdeki palmet motifinin sapları, içerden iki yana ve yukarı doğru kıvrılarak kendine çerçeve oluşturan bir palmet meydana getirmiştir. Bu palmetin taç yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yana doğru ilerleyerek birer rumi ile sonlanmıştır. Merkezdeki palmetin taç yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yanda spiral yaparak içte iki kola ayrılan büyük birer rumi oluşturmuştur. Oluşan ruminin bir kolu basık kemerli çerçevenin yan kenarına doğru kıvrım yaparak sonlanırken, diğer kolu merkezdeki palmete çerçeve yapan ikinci palmetin çerçevesini oluşturmuştur. Kompozisyon eksenden düşey olarak kesildiğinde simetrik bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 7.32, Resim 7.73).

Resim 7.73. Doğu cephe zemin kat basık kemerli tepe pencere şebekesi
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.32. Doğu cephe zemin kat basık kemerli tepe pencere şebekesi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Basık kemerli zemin kat pencere alınlığında; kemer kenarlarından başlayan kıvrım dallar her dönüşte iki kola ayrılmaktadır. Kollardan biri içe doğru spiral yaparak birer rumi ile sonlanırken, diğeri dışa doğru kıvrılıp yine iki kola ayrılarak kompozisyonu tekrar etmektedir. Kemer alınlığının ortasına doğru incelerek birer rumi ile sonlanmaktadır. Buradaki kompozisyon da simetrik bir düzenlemeye sahiptir (Şekil 7.33, Resim 7.74).

Resim 7.74. Doğu cephe zemin kat basık kemer alınlığı. Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.33. Doğu cephe zemin kat basık kemer alınlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

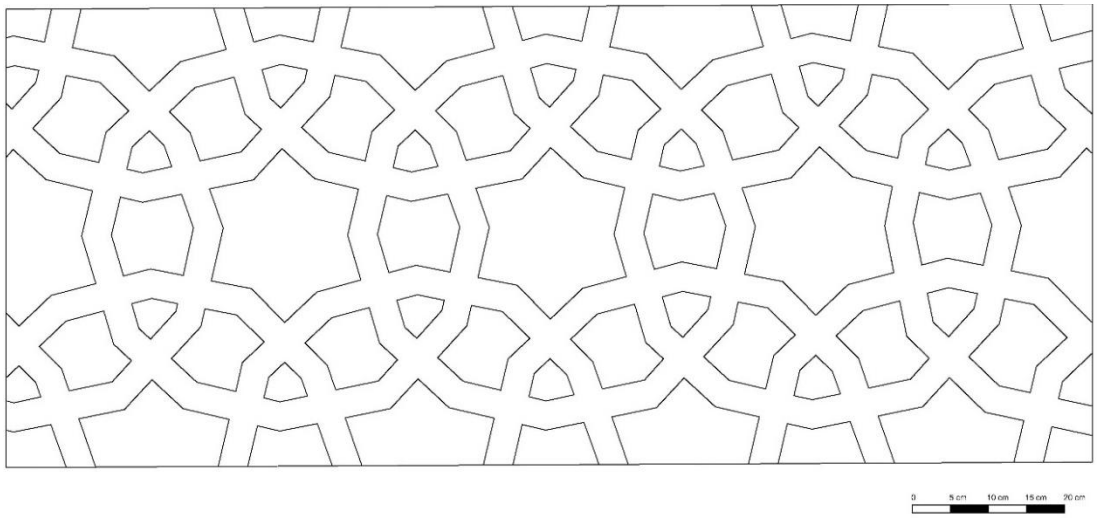
Giriş bölümünün üstündeki balkon korkuluğu ve birinci kat balkon/pencere korkuluklarında; onikigenlerin belli açılarla birbirine geçmesiyle merkezde altı köşeli yıldız, yanlarda düzgün olmayan altıgen ve sekizgenlerin oluşturduğu altı köşeli yıldız kompozisyonu oluşturmaktadır (Şekil 7.34, Resim 7.75-7.76).

Resim 7.75. Doğu cephe giriş ünitesinin üstündeki balkon düzenlemesi. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.76. Doğu cephe birinci kat balkon-pencere korkuluk detayı. Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.34. Doğu cephe birinci kat balkon-pencere korkuluk detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

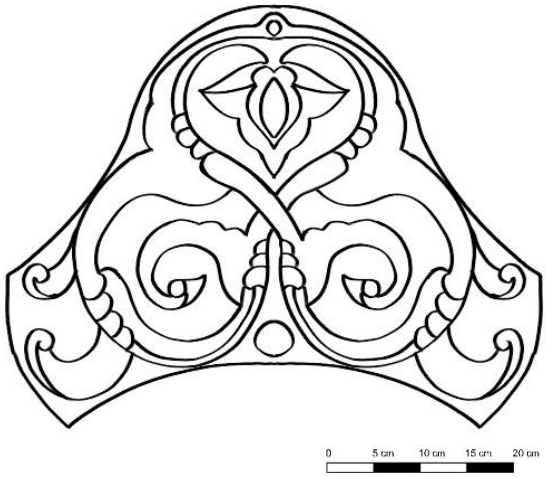
Girişin üstündeki balkon babalarının başlıklarında; iki ruminin kıvrılarak çapraz kesişmesiyle tepe noktasında ters palmet motifi oluşmuştur. Burada da simetrik bir düzenleme görülmektedir (Şekil 7.35, Resim 7.77-7.78).

Resim 7.77. Doğu cephe birinci kat balkon babaları
Çekim: Güneş Akdağ

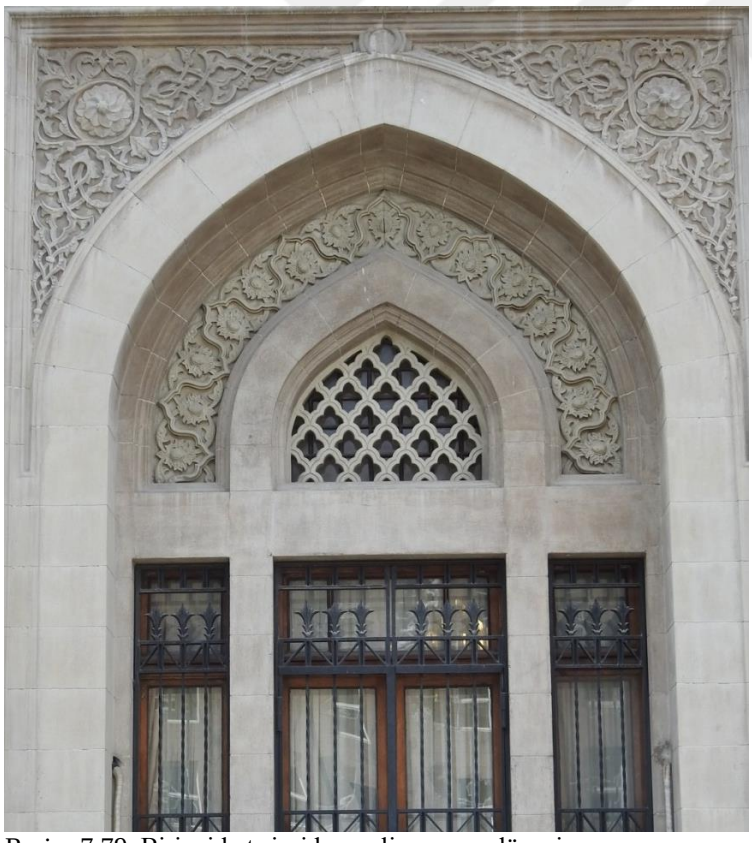

Resim 7.78. Doğu cephe birinci kat balkon babaları
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.35. Doğu cephe birinci kat balkon babaları
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat sivri kemerli tepe pencere şebekelerinde, dilimli çapraz çizgilerin kesişmesiyle stilize palmet motifinin tekrarından oluşan bir kompozisyon görülmektedir (Şekil 7.36, Resim 7.79-7.80).

Resim 7.79. Birinci kat sivri kemerli pencere düzeni
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.80. Birinci kat sivri kemerli tepe penceresi
Çekim: Güneş Akdağ

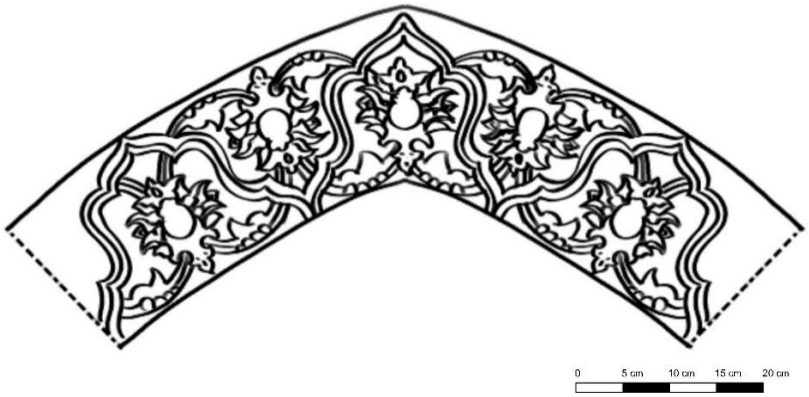

Şekil 7.36. Birinci kat sivri kemerli tepe penceresi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Sivri kemerli nişin iç bordüründe; düz-ters dilimli kemerli çerçeveler içinde düz-ters şakayık çiçeğinden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Şakayık motifleri birbirine alttan ve üstten yapraklarla bağlanmıştır (Şekil 7.37, Resim 7.81).

Resim 7.81. Birinci kat sivri kemer iç bordürü. Çekim: Güneş Akdağ

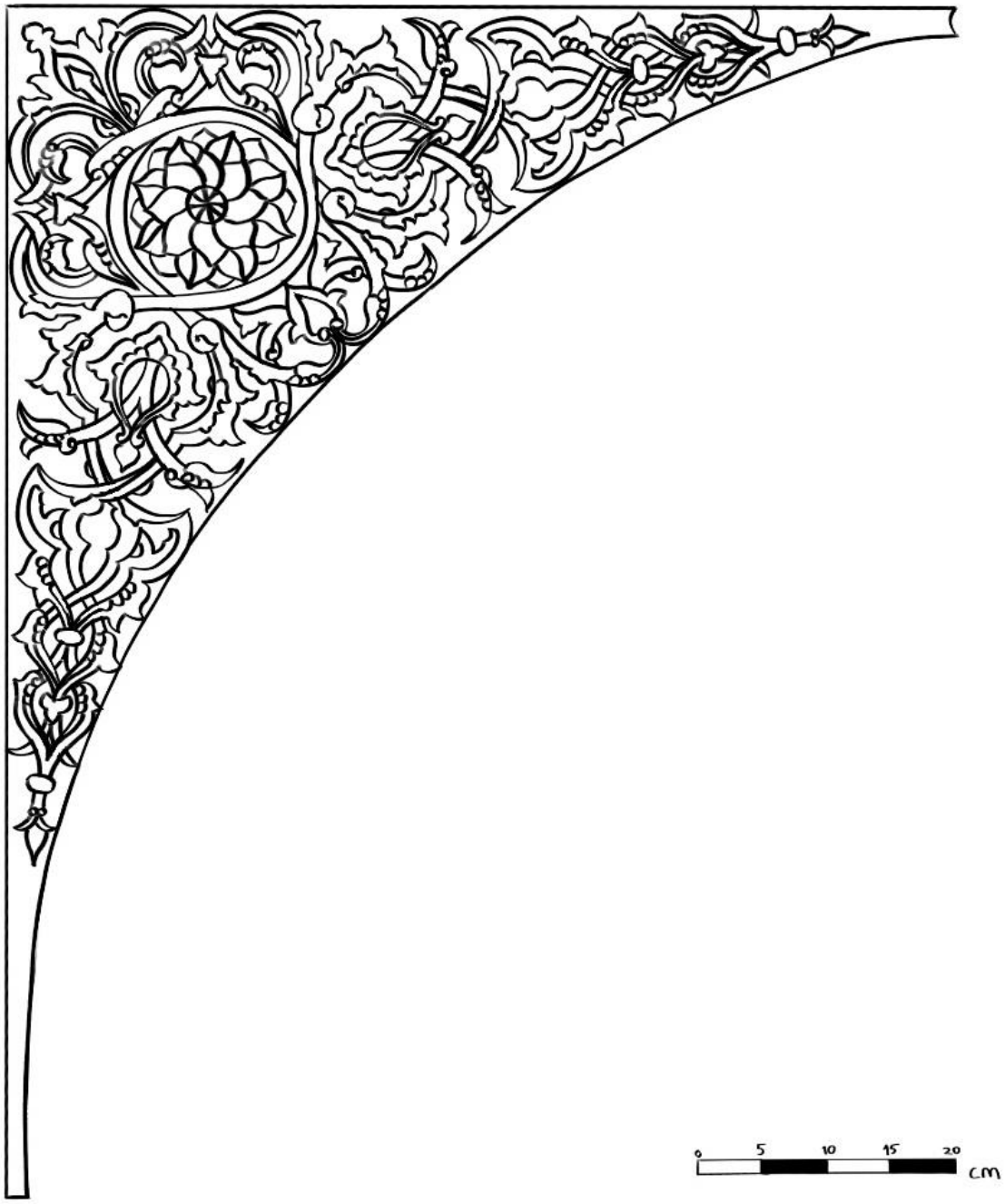

Şekil 7.37. Birinci kat sivri kemer iç bordür kompozisyonu.
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Ortası düğümlü sivri kemer köşeliklerinde; merkezde yer alan üç kademeli her kademesinde sekiz yaprak olan çiçek, dilimli kabaradan oluşan bir göbek etrafında gelişmiştir. Merkezdeki çiçeğin üstünde yer alan iki yapraklı palmetin yan yapraklarından iki yana doğru çıkan kıvrık dallar spiral dönerek iki kola ayrılmıştır. Bir kolu yukarı doğru dönüp birer rumi ile sonlanırken diğer kollar uzayarak merkezdeki çiçek motifine çerçeve oluşturacak biçimde çiçeğin etrafını dolaşarak köşelerde çapraz şekilde kesişmişlerdir. Kıvrım dallar kesiştikleri noktadan itibaren iki kola ayrılmıştır. Yukarı doğru kıvrılan kollar birer rumi ile sonlanırken, aşağıda rumiler birleşerek bir palmet meydana getirmiştir. Kesişme noktasında ayrılan kollardan köşelere doğru yönelen dallar, çapraz kesişerek üzerlerindeki rumilerle köşelere doğru daralan palmetler birer bağla demet haline getirilerek sonlandırılmıştır. İlk kademedeki palmetin içinde, iki ruminin birleşerek oluşturduğu palmetin alt kısmından iki dal yukarı doğru kıvrılarak birer rumi ile sonlanmıştır (Şekil 7.38, Resim 7.82).

Resim 7.82. Birinci kat sivri kemer köşelikleri
Çekim: Güneş Akdağ

Çizim 7.38. Birinci kat sivri kemer köşeliklerinde görülen bitkisel kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

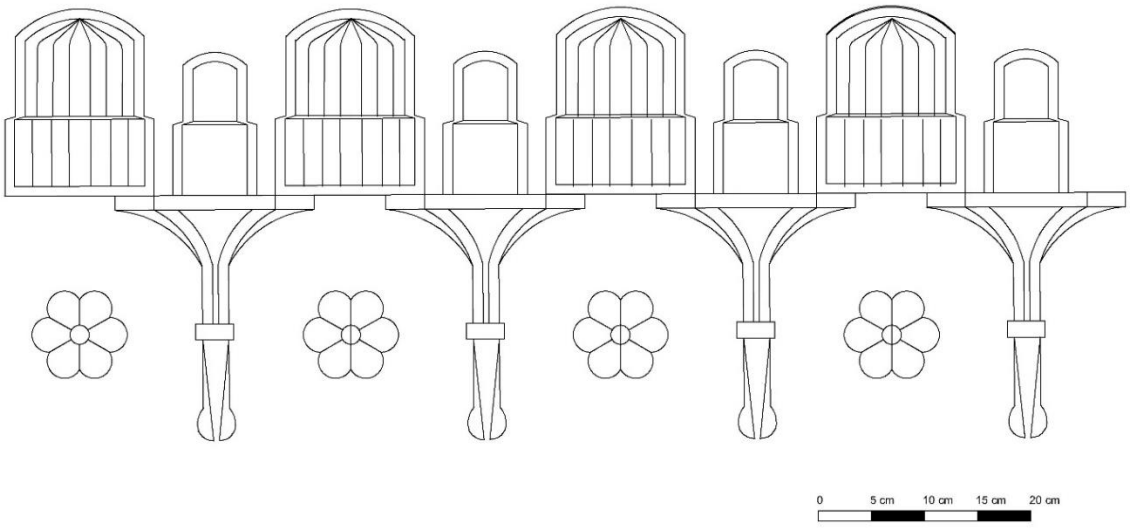
Orta bölümdeki birinci kat pencere düzenlemesinin bitiş bordüründe; istiridye kabuğu biçimi ve mukarnasın atlamalı olarak dizildiği ve mukarnas sarkıtlarının arasına altı yapraklı küçük çiçeklerin yerleştirildiği bir kompozisyon yer almaktadır. Bu bordür köşe kulelerinin pencere düzenlemesinde görülmez (Şekil 7.39, Resim 7.83-7.84).

Resim 7.83. Birinci kat pencere düzeni, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.84. Birinci kat pencere düzeni bitiş bordürü, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.39. Birinci kat pencere düzeni bitiş bordürü
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

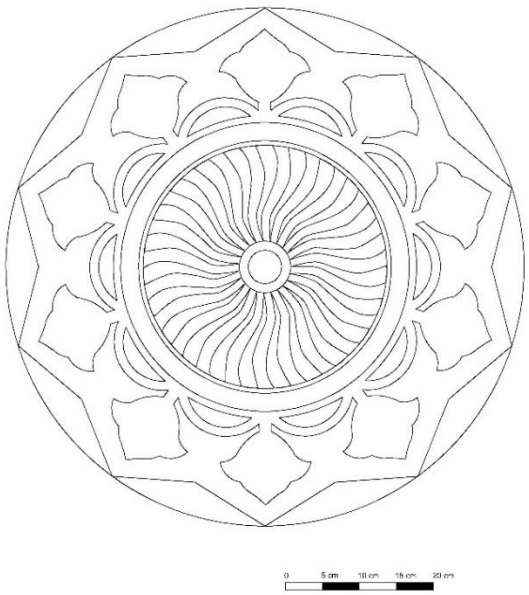
Orta bölümdeki düşey hatların üst seviyelerinde; merkezde çarkıfelek şeklindeki kabaralar, on köşeli yıldızın ortasına yerleştirilerek yıldızın her köşesi üzerine birer palmet motifi gelecek şekilde çerçevelenerek merkezi bir kompozisyon oluşturmaktadır (Şekil 7.40, Resim 7.85-7.86).

Resim 7.85. Doğu cephe birinci kat cephe düzeni, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.86. Ön cephe düşey hatlardaki kabara
Çekim: Güneş Akdağ

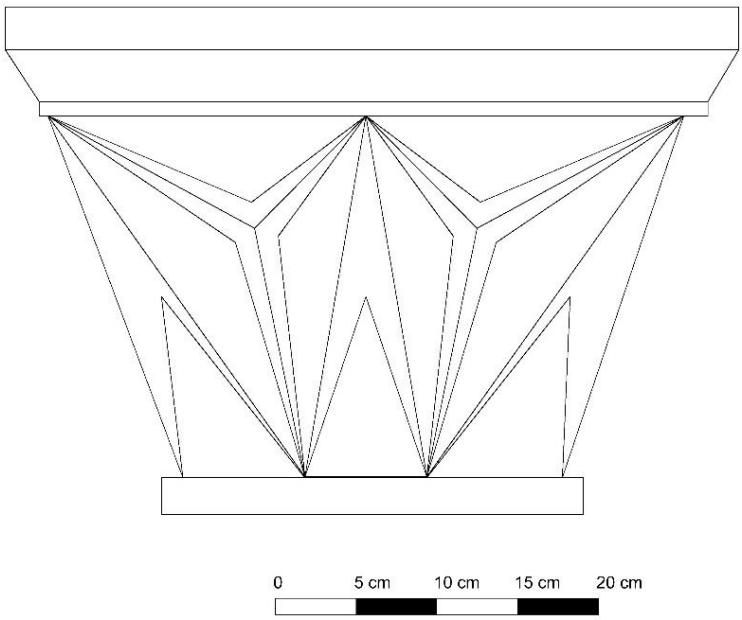

Şekil 7.40. Ön cephe düşey hatlardaki kabara
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

İkinci kat üçlü pencere düzenlemesinde görülen sivri kemerlerin oturduğu sütun başlıkları prizmatik üçgendir (Şekil 7.41, Resim 7.87).

Resim 7.87. Doğu cephe ikinci kat sütun başlıkları, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.41. Doğu cephe ikinci kat sütun başlıkları
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

İkinci kat pencere düzenlemesinin ortalarında düğüm motifi bulunan kemer köşeliklerinde; çapraz birleşen iki ruminin uçları tepe noktasındaki üç yapraklı palmetin sapını oluşturmaktadır. Rumilerin içerden yukarı ve yanlara doğru kıvrılan uçlarından çıkan kıvrım dallar, köşelere doğru yönelerek iki koldan spiral yapmış ve birer rumi ile sonlanmışlardır. Üçlü kemerin orta kısmında ise merkezdeki palmetin saplarından çıkan iki rumi aşağıda birleşmiştir. Palmetin taç yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yana doğru spiral oluşturarak ilerlemiş ve iki kola ayrılmıştır. Kollardan biri köşelere doğru birer rumi ile sonlanırken diğeri merkezdeki palmet motifine çerçeve oluşturacak biçimde kıvrılarak palmetin üst noktasında sonlanmıştır. Üçüz sivri kemerli pencere alınlıklarının üzerindeki şeritte ise prizmatik üçgen uygulanmıştır (Şekil 7.42-7.43, Resim 7.88).

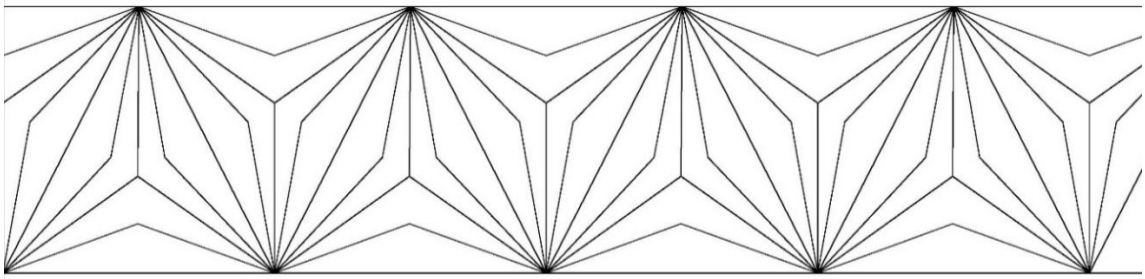
Resim 7.88. İkinci kat üçüz sivri kemer köşelikleri, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.42. İkinci kat sivri kemer köşeliklerinde uygulanan bitkisel kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.89. İkinci kat pencere düzenlemesinin prizmatik üçgenli bitiş şeridi, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.43. İkinci kat pencere düzenlemesinin prizmatik üçgenli bitiş şeridi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Orta kütlenin bitişi prizmatik üçgen şeridiyle vurgulanmıştır (Resim 7.90-7.91).

Resim 7.90. Orta kütlenin bitiş şeridi, Çekim: Güneş Akdağ

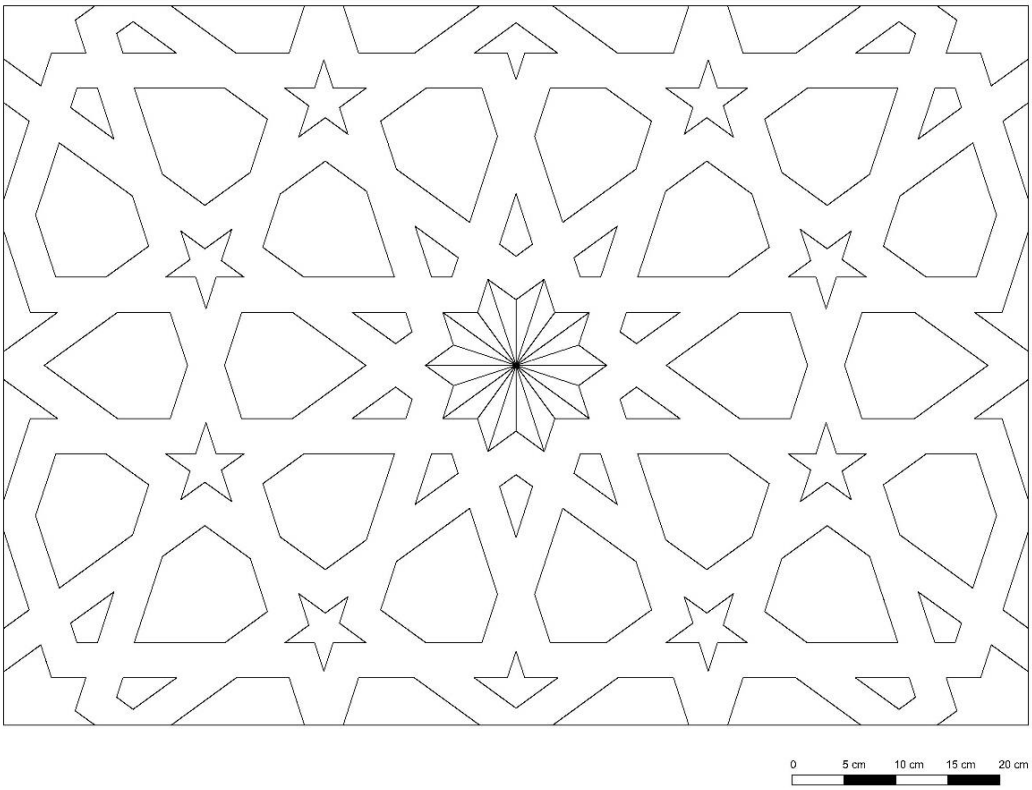

Resim 7.91. Orta kütlenin bitişini vurgulayan prizmatik üçgen şeridi, Çekim: Güneş Akdağ

Saçak alt yüzeyinde; kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde on kollu yıldızdan oluşan ve aralarda düzgün olmayan dörtgen ve altıgenlerden oluşan *on kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir. On kollu yıldızlardan gelişen ongenlerin bitişinde beş köşeli yıldızlar meydana gelmiştir. Ahşap üzerine uygulanmış olan bu kompozisyon sarı, lacivert ve yeşil tonlar ile vurgulanmıştır (Şekil 7.44, Resim 7.92).

Resim 7.92. Doğu cephe saçak alt yüzeyi, Çekim: Güneş Akdağ

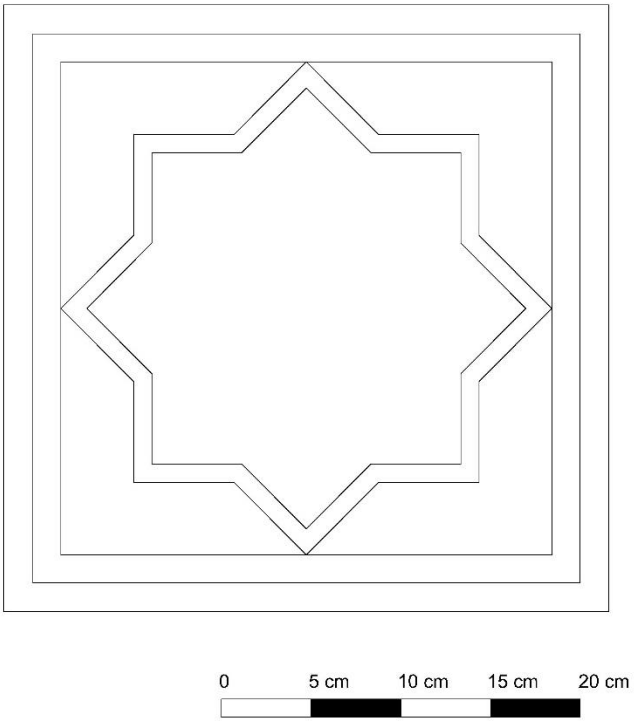

Şekil 7.44. Doğu cephe saçak alt yüzeyindeki geometrik kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Orta kütlenin çatı katı korkuluklarında kare çerçeveler içinde sekiz köşeli yıldızlar yer almaktadır (Şekil 7.45, Resim 7.93).

Resim 7.93. Doğu cephe orta kütle çatı korkuluk detayı, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.45. Doğu cephe orta kütle korkuluklarındaki sekiz köşeli yıldız
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

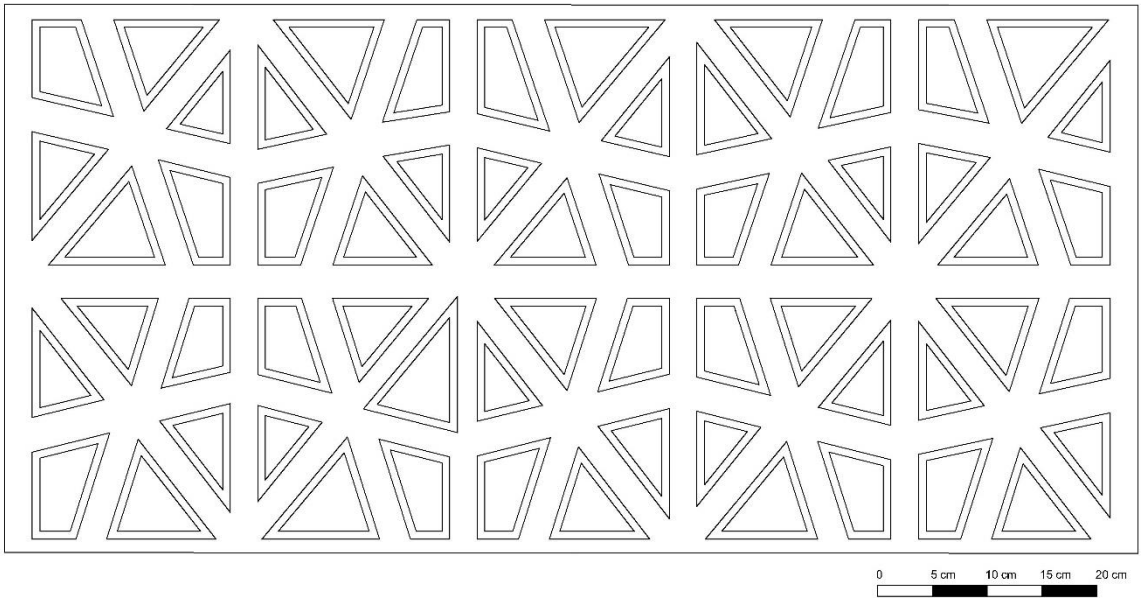
Köşe kuleleri;

Köşe kulelerinde zemin ve birinci kat bezemeleri orta kütle ile aynı özellikleri gösterir (Şekil 7.32-7.33-7.34, 7.36-7.37-7.38-7.39, Resim 7.73-7.74-7.75-7.76, 7.79-7.80-7.81-7.82-7.83-7.84).

Köşe kulelerinin ikinci kat pencere korkuluklarında; Eksendeki yatay düz çizgiyle, düşey ve çapraz akslardan belli açılarla gelen kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan merkezde sekizgen aralarda dört köşeli yıldız ve yıldızlara çerçeve oluşturan baklava/eşkenar dörtgenlerden oluşan geometrik bir kompozisyon yer almaktadır (Şekil 7.46, Resim 7.94).

Resim 7.94. Köşe kuleleri ikinci kat balkon korkulukları, Çekim: Güneş Akdağ

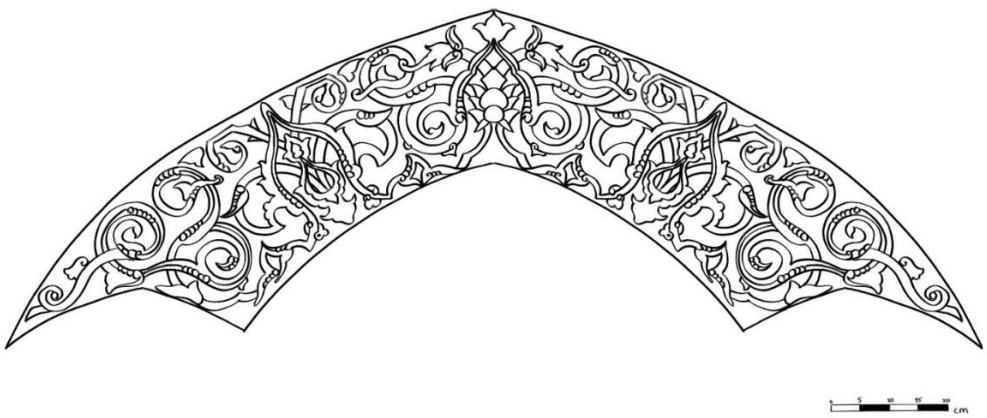

Şekil 7.46. Köşe kuleleri ikinci kat balkon korkuluklarındaki geometrik kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Köşe kulelerinin ikinci kattaki üçlü sivri kemerli pencere alınlığında; merkezde yer alan şakayık çiçeğinin yan yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yana doğru dönerek iki kola ayrılmıştır. Kollardan biri yukarı doğru spiral yapıp birer rumi ile sonlanırken diğeri aşağı doğru spiral yaparak birer rumi ile sonlanmıştır. Bu Rumilerin birer kanadı merkezdeki şakayık çiçeğine çerçeve oluşturacak şekilde yukarı doğru yönelerek tepe noktasında yer alan üç yapraklı palmet motifinin saplarını oluşturmuştur. Merkezdeki şakayık çiçeğinin taç yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yana doğru yönelerek birer rumi ile sonlanmıştır. Bu kompozisyonun yanındaki düzenlemede ise; çapraz birleşerek merkezde yer alan küçük palmet motifine çerçeve yapan rumilerin sapları, merkez kompozisyondaki şakayık çiçeğinin saplarıyla birleşmektedir. Merkezdeki küçük palmetin saplarından gelişen rumiler aşağı doğru birleşerek en alttaki ters palmet motifinin saplarını oluşturmaktadır. Birbirine eş iki parçadan oluşan bu kompozisyonda da simetrinin hakim olduğu görülmektedir (Şekil 7.47, Resim 7.95).

Resim 7.95. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemerli pencere alınlığı, Çekim: Güneş Akdağ

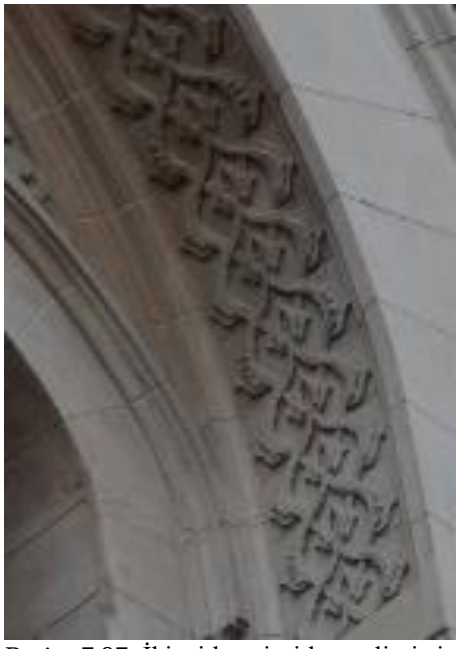

Şekil 7.47. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemerli pencere alınlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

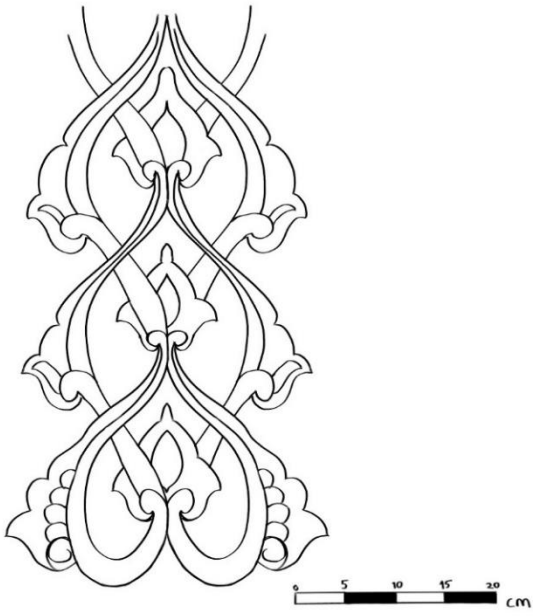
İkinci kattaki sivri kemerli nişin iç yüzey bordüründe; Palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin birbiri içinden geçerek tekrarlanmasıyla oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Burada iki rumi çapraz birleşerek merkezdeki üç yapraklı palmet motifine çerçeve yapmış ve üstteki palmetin saplarını meydana getirmiştir (Şekil 7.48, Resim 7.96-7.97,). Bu bordürün altındaki kemer yastığında; prizmatik üçgen şeridi ve iki sıra mukarnastan oluşan bir düzenleme görülmektedir (Şekil 7.49, Resim 7.98).

Resim 7.96. İkinci kat sivri kemerli niş iç yüzeyi, Çekim: Güneş Akdağ

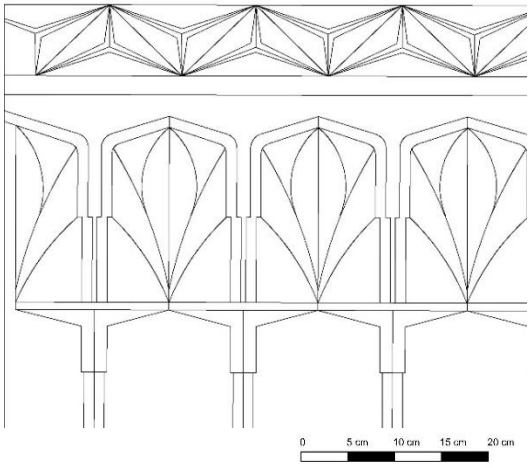
Resim 7.97. İkinci kat sivri kemerli niş iç yüzey bordürü
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.48. İkinci kat sivri kemerli niş iç yüzey bordürü
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.98. İkinci kat sivri kemer yastığı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.49. İkinci kat sivri kemer yastığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

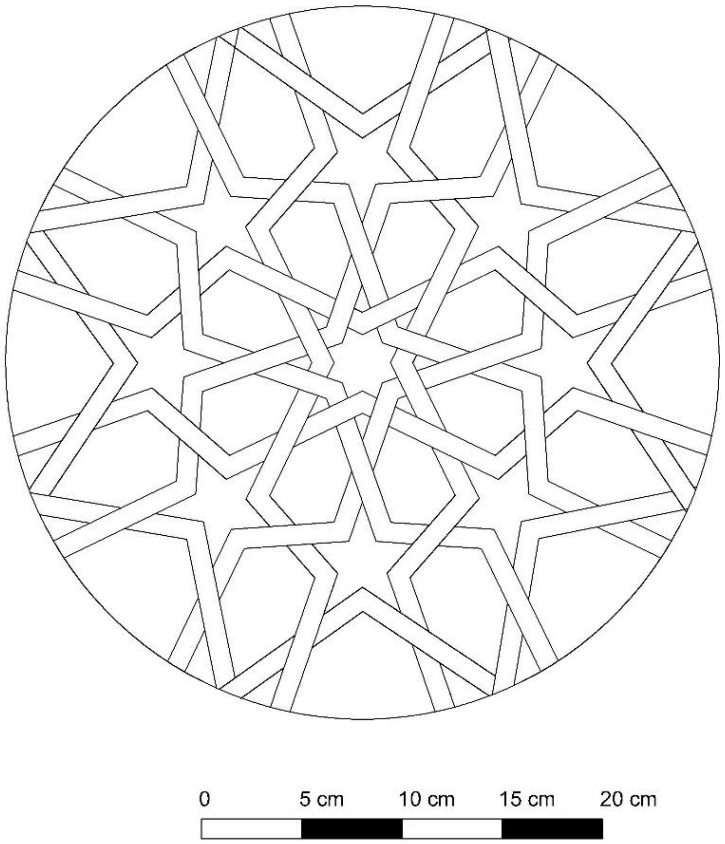
Köşe kulelerinde sivri kemerli nişin tepe noktasında yer alan kabarada; merkezde sekiz kollu yıldız ve aralarda düzgün olmayan dörtgen ve altıgenler oluşturan *sekiz kollu yıldız* kompozisyonu görülmektedir. Sekiz kollu yıldızlar beş köşeli yıldızlarla çerçevelenmiştir. (Şekil 7.50, Resim 7.99-7.100).

Resim 7.99. Doğu cephe köşe kulesi ikinci kat kemer köşelikleri, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.100. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer üstündeki kabara
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.50. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer üstündeki kabara
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

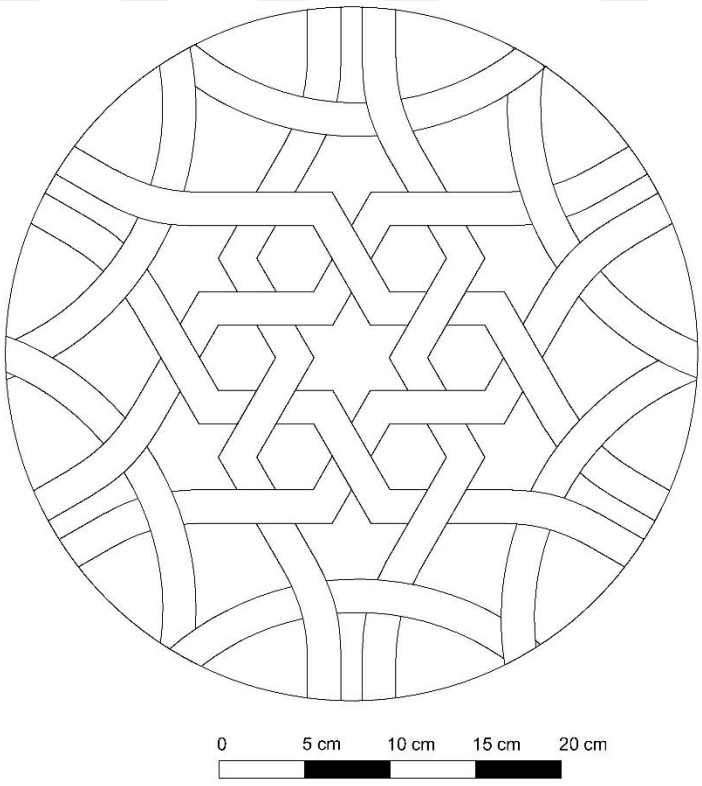
Köşe kulelerindeki sivri kemer köşeliklerinde; İki karenin çapraz biçimde birbirine geçmesiyle oluşan sekiz köşeli yıldızın çerçevelediği kabaralar, merkezde altı köşeli yıldız ve aralarda oluşan altıgenlerden gelişen altı kollu yıldız kompozisyonu görülmektedir (Şekil 7.51, Resim 7.101-7.102).

Resim 7.101. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer köşeliği, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.102. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer köşeliğindeki kabara, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.51. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer köşeliğindeki kabara
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

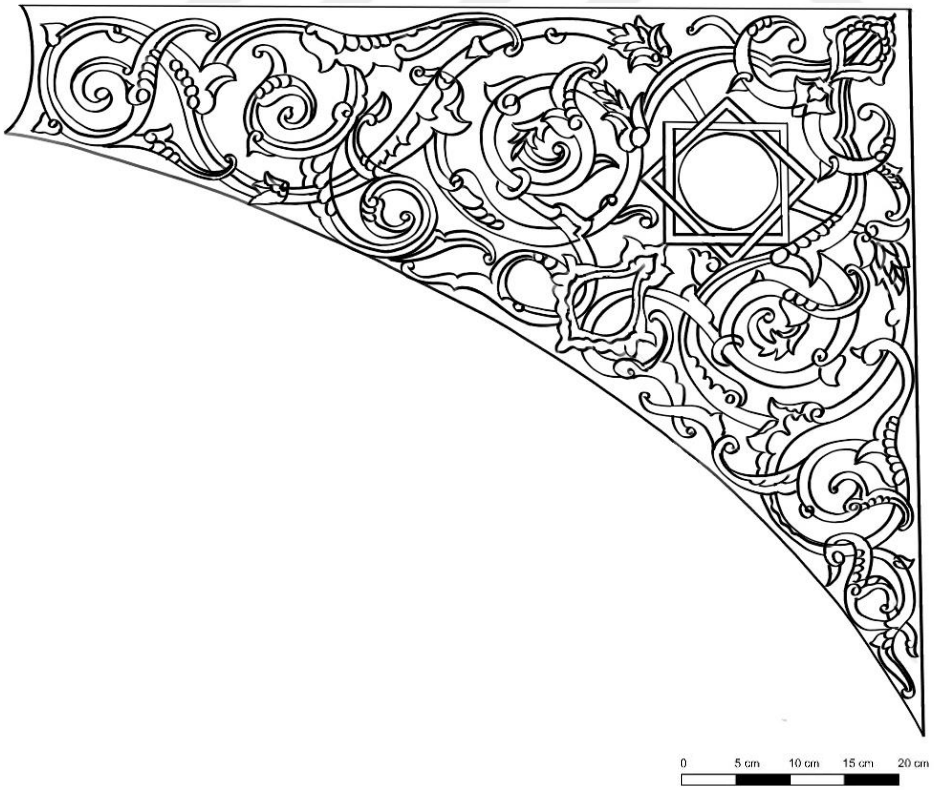
Köşe kulelerindeki sivri kemer köşeliklerinde yer alan geometrik kompozisyonlu kabaraların etrafında bitkisel kompozisyonlar bulunmaktadır. Burada; içinde kabara bulunan merkezdeki sekiz köşeli yıldızın iki çapraz kesişme noktasından yanlara doğru çıkan kıvrık dallar birer rumiyle sonlanmaktadır. Rumiler aşağı doğru spiral yaparak dönerken iki kola ayrılmışlardır. Kollardan biri kemer köşelerine doğru dönerek kendi içinde iki kola ayrılmıştır. Bu kollardan biri spiral oluşturup köşelerde birer rumi ile sonlanmış, diğer kol ise aksi yöne doğru dönerek kendi içinde tekrar iki kola ayrılmış ve spiral oluşturarak birer rumi ile sonlanmıştır. Yıldızın altından çıkan ana kollardan diğeri yıldız yönünde yukarı doğru spiral dönerek kendi içinde iki kola ayrılmıştır. Kollardan biri içe doğru spiral oluşturup tekrar iki kola ayrılmıştır; ayrım noktasındaki bağla kollar birbirine bağlanmıştır. Kollardan biri yukarı doğru birer rumi ile sonlanırken diğer rumi aşağı doğru kıvrılarak birer rumi ile sonlanmıştır. Yıldız yönünde yukarı doğru devam eden diğer kol sekiz köşeli yıldıza çerçeve oluşturacak şekilde kıvrım yaparak kemer köşeliğinin tepe noktasında birer rumi ile sonlanmıştır. Tepe noktasındaki rumilein sapları aşağıda yer alan ters palmetin saplarını oluşturmuştur. Ters palmetin yan yapraklarından iki yana doğru çıkan kıvrık dallar birer rumi ile sonlanmıştır. Sekiz köşeli yıldızın alt kısmında çapraz birleşen iki rumi tepe noktasındaki palmetin saplarını oluşturmuştur. Buradaki palmet ile yıldızın üstüne denk gelen ters palmet motifi aynı eksen üzerinde yer almaktadır. Burada da kompozisyon yine simetrik bir düzenleme göstermektedir (Şekil 7.52, Resim 7.103-7.104).

Resim 7.103. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer köşelikleri, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.104. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer köşeliği, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.52. Köşe kulesi ikinci kat sivri kemer köşeliği
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

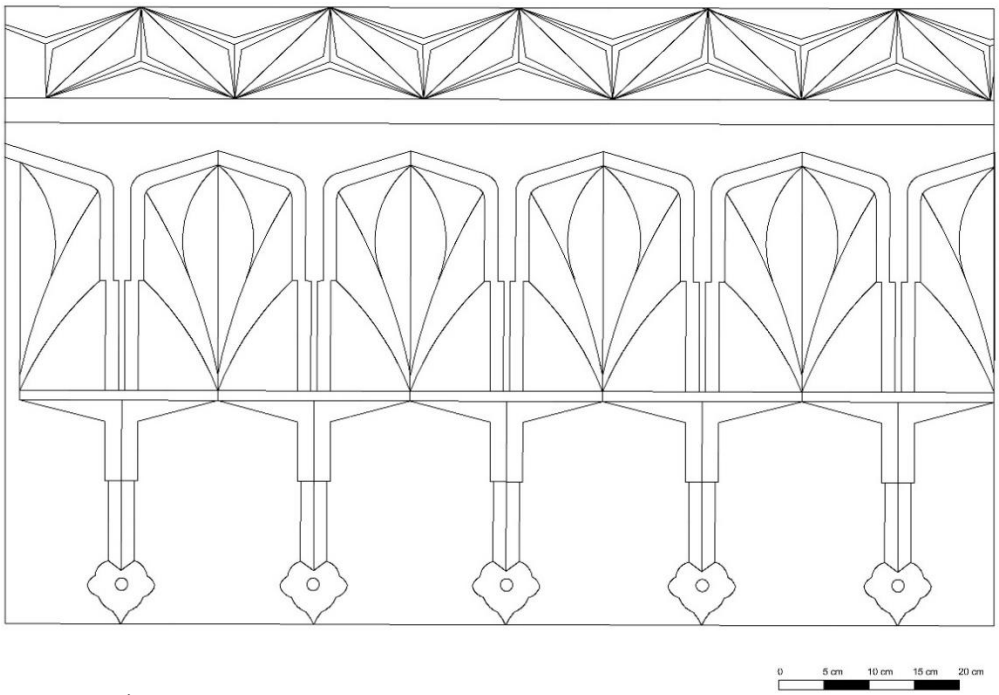
Sivri kemer köşeliklerinin üstünde yer alan geniş bordürde mukarnas dizisi yer almakta ve mukarnas sarkıtlarının uçları ters palmet motifiyle sonlanmaktadır. Bu bordürün üstünde ince bir prizmatik üçgen şeridi yer almaktadır (Şekil 7.53, Resim 7.105-7.106).

Resim 7.105. İkinci kat sivri kemer düzenlemesi. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.106. İkinci kat pencere düzenlemesi bitiş bordürü. Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.53. İkinci kat pencere düzenlemesi bitiş bordürü. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

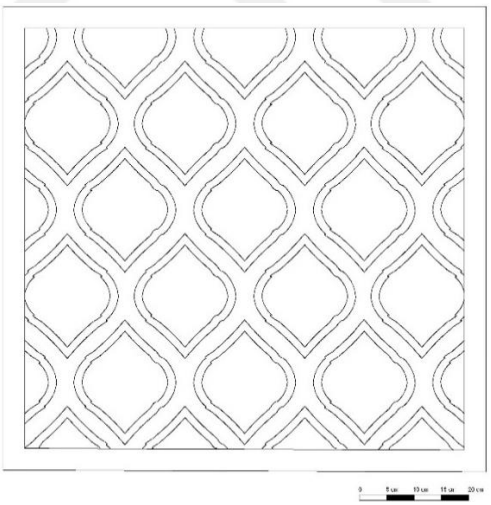
Köşe kulelerinin çatı katında pencere şebekelerinde damla biçimli motiflerin dizilimiyle oluşan bir düzenleme görülür (Şekil 7.54, Resim 7.107-7.108).

Resim 7.107. Köşe kuleleri çatı katı pencere düzenlemesi, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.108. Köşe kulesi çatı katı pencere şebekesi, Çekim: Güneş Akdağ

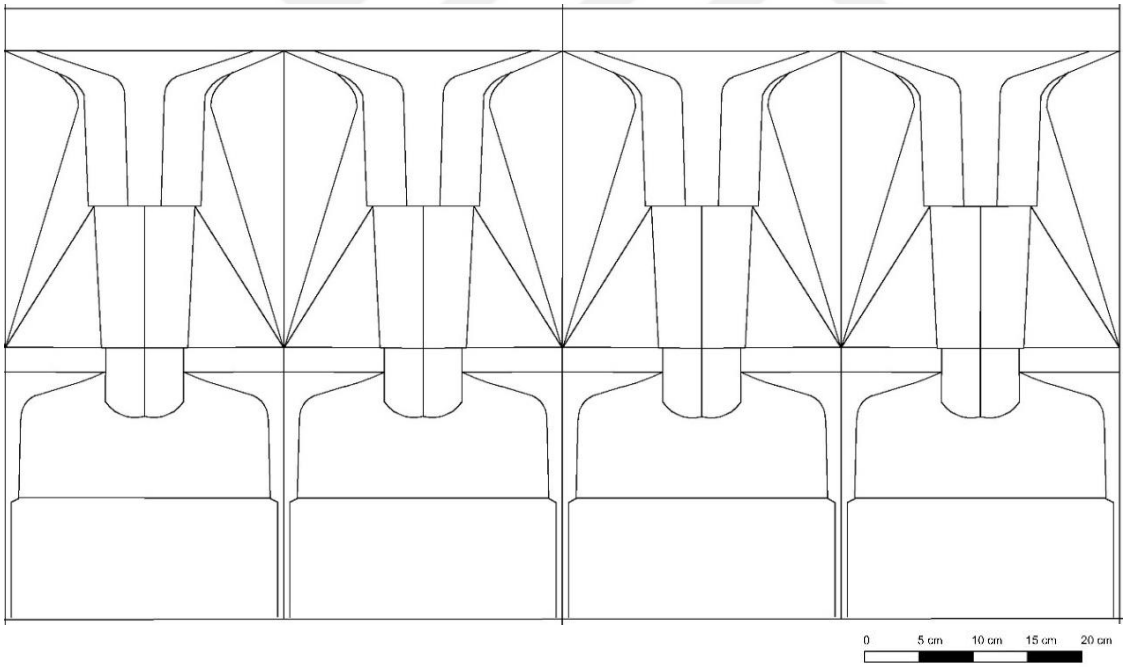
Şekil 7.54. Köşe kuleleri çatı katı pencere şebekesi Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Köşe kulelerinin cephe yüzeyi iki sıra mukarnastan oluşan bir şeritle sonlandırılmıştır (Şekil 7.55, Resim 7.109).

Ön cephe saçak altlarında ve köşe kulelerin iki yan cepheye bakan yüzeylerinin saçak altlarında, merkezde on kollu yıldızdan gelişen ongenlerin bitişinde; beş kollu yıldızların, düzgün olmayan dörtgen ve altıgenlerin oluşturduğu geometrik kompozisyon görülmektedir (Şekil 7.44, Resim 7.110).

Resim 7.109. Doğu cephe köşe kulesi bitiş şeridi, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.55. Köşe kulesi mukarnaslı bitiş şeridi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.110. Köşe kulesi saçak alt yüzeyi. Çekim: Güneş Akdağ

7.2.8.1.2. Kuzey ve Güney Cepheler:

Her iki cephede de köşe kuleleri cephe düzeni ve süsleme programı açısından ön cephedekiyle aynı özellikleri göstermektedir.

Ortadaki ana kütlede de birinci kat balkon korkulukları yine ön cephedeki birinci kat balkon korkulukları ile aynı kompozisyona sahiptir (Şekil 7.34, Resim 7.75-7.76).

7.2.8.1.3. Batı Cephe:

Bu cephede herhangi bir süsleme unsuru olmamakla birlikte pencere düzenlerini çerçeveleyen, kat aralarını, yatay ve düşey hatları belirleyen silmeler ve pencere kemer düzenleri cepheye hareketlilik kazandırmıştır (Şekil 7.25, Resim 7.54).

7.2.9. Yapının Kendi İçinde Değerlendirilmesi:

Yapının genel cephe düzenlemesinde, İki yandaki dışa taşırılmış ve yukarı çıkma yapan köşe kulelerinin birbirinin tekrarı olduğu ve bu iki kule arasında kalan orta kütlenin biçimlenmesinde simetrik bir dağılımın sergilendiği görülmektedir.

Yapıda giriş, pencere ve balkon düzenlemeleri aynı yatay ve düşey doğrultularda kaldığından bu hatlar rahatlıkla izlenebilmektedir. Bodrum katın tüm cephelerde dışarı çıkıntılı olmakla beraber her katın cephesi farklı bir düzenlemeye sahiptir. Yapının köşeleri her cephede kuleler ile vurgulanmıştır.

Pencere ve giriş açıklıklarının cepheye hareket kazandırmada ana unsur olarak kullanıldığını görmekteyiz. Basık, sivri ve üçlü sivri kemer gibi farklı kemer biçimlerinin ve türlerinin, baklava dilimli başlıklarıyla sütunların pencere düzenlemelerinde uygulanması; silme, plaster ve kornişlerin hatları vurgulamada ve sınırları belirlemede kullanılması cephedeki hareketliliği artırmıştır.

Ana eksen üzerinde yer alan ve üç yönden açıklığı bulunan giriş ünitesinde; çörtenlerle ve üstte balkon korkuluklarıyla anıtsal bir görünüm elde edilmeye çalışılmıştır.

Yapıda görülen geometrik ve bitkisel süslemelerin de pencere düzenlemelerinde; pencere-balkon korkuluklarında, kemer alınlıklarında ve kemer köşeliklerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bitkisel kompozisyonların genellikle pencerelerin kemer alınlıkları ve kemer köşeliklerinde, geometrik kompozisyonların ise pencere ve balkon korkuluklarında uygulandığı görülmektedir.

Pencere şebekelerinde ise iki tür karşımıza çıkar. Biri orta kat sivri kemerli pencere şebekelerinde kullanılmış olan palmet, diğeri ise köşe kulelerinin çatı katı pencere şebekelerinde kullanılan su damlası biçimidir.

Yapıda dikkati çeken bir diğer önemli nokta ise ön cephede düzenleme ve süslemeye verilmiş olan önemin diğer cephelere verilmemiş olmasıdır. Köşe kulelerinin iki yan cepheye bakan yüzeyleri yine aynı süslemelere sahip olmakla birlikte yan ve arka cephe

yüzeylerinin tamamen boş bırakılmış olduğu görülmektedir. Bu şekilde caddeye bakan giriş cephesi vurgulanmıştır.

Katların bölünerek her katın farklı düzenlenmesi, ana caddeye/meydana bakan cephelerin süsleme programına daha çok önem verilerek simetri unsurunun belirgin bir şekilde hissettirilmesi dönem üslubunun etkileri olarak görülmektedir. Yapı ortasındaki renkli cam örtü süslemesi barok etkilidir. Balkon, konsol, bağlantı bölümünün üzerindeki korkuluk batı etkili mimari ögelerdir.

Palmetli bordürler, kıvrım dal ve palmetli kompozisyonlar, simetrik Rumili kompozisyonlar, geometrik kompozisyonlar ve geometrik düğümler, yıldız motifleri, kabara, rozet gibi süsleme unsurları Selçuklu Dönemi süsleme özelliklerinin yapı üzerinde uygulandığını göstermektedir.

Girişin anıtsal bir görünümde olması, sivri kemerler, aynalı kemerler, mukarnaslı ve üçgenli silmeler, mukarnaslı sarkıtlar, prizmatik üçgen başlıklı sütun ve sütunceler Klasik Osmanlı Dönemi;

Yivli sütun/sütünce gövdeleri, basık kemerler, çörten, yüksek baca, kırma ve beşik çatılar ile eliböğründe destekler, madalyonlar Geç dönem Osmanlı özelliklerini yansıtır.

Yapıdaki aynı süsleme kompozisyonlarının farklı bölümlerde tekrarlandığı görülmektedir.

Yapıda tekli, ikili ve üçlü pencere düzenlemelerinin uygulanarak cepheleri hareketlendirmede oldukça etkili olduğu görülmektedir.

Yapının girişinde görülen fenerler yeni bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cephe üzerinde malzemenin üç şekilde ve kademeli olarak değiştiği görülmektedir. Bodrum kat düz beton, alt kat pencerelerinin kemer hizasına kadar örme taş taklidi ve alt kat pencerelerinin basık kemerlerini de içine alacak şekilde aynı hizadan başlayarak yapının saçak altlarında sonlanmasına kadar ise kesme taş taklidi kullanılmıştır.

7.3. İş Bankası (1929)

7.3.1. Bulunduğu Yer ve Konumu:

Altındağ ilçesi Hacı Bayram Mahallesi'nde Ulus meydanının kuzeyinde Atatürk Bulvarı ile Çam sokağın kesiştiği köşede yer almaktadır.

Harita 7.3. İş Bankası Ulus Hizmet Binası (google, 2019)

7.3.2. Tarihi: 1929

7.3.3. Mimarı: Giulio Mongeri (1873-1953)[7]

7.3.4. Yapım tekniği ve malzeme:

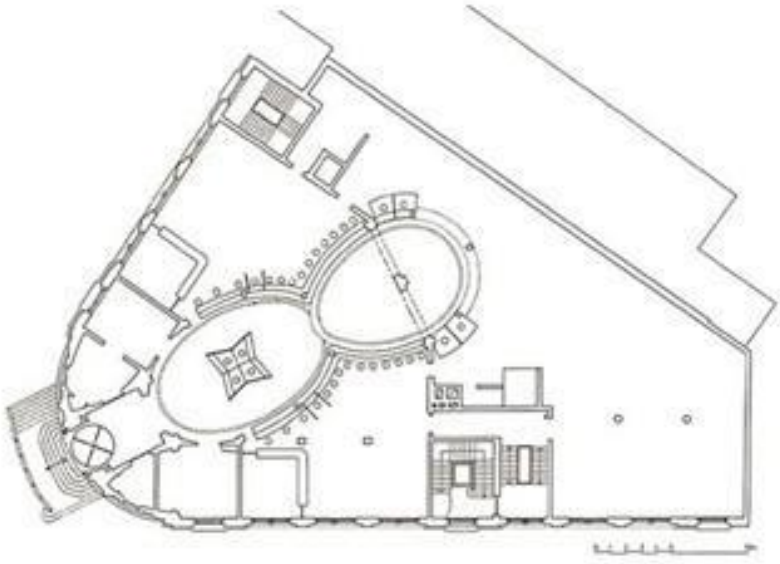
Kazık temeller üzerine betonarme iskelet sistemi ile inşa edilmiştir. Bodrum kat griye yakın renkte taş taklidi sıvalı, kuzey cephe gri düz sıvalı geri kalan tüm cephe pembe renge çalan Ankara taşı kaplamadır.

7.3.5. Plan Özellikleri:

Güney ucu yuvarlatılmış üçgen planlı olan yapı; bodrum kat ve yüksek zemin üzerinde simetrik olarak planlanmış ortası avlulu dört kattan oluşur (Şekil 7.56). Doğu cephedeki kapının kuzeyindeki bölüm 1952-1953 yılları arasında eklenmiştir (Öztürk, 1985, s. 345).

[7] Mongeri ile ilgili bölümde ayrıntılı bilgi yer almaktadır.

Yapının ana girişi yuvarlatılmış köşeden olmakla birlikte, yan cephelerden de birer girişi bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı giriş holü ortadaki oval planlı salona açılmaktadır. Salon yanlardaki boşluklardan dört kare ayakla ayrılmıştır. Ön tarafta salonun iki yanında simetrik olarak yerleştirilen çalışma bürolarının salona ve giriş holüne açıklıkları vardır. Yanlarda ayakların arasındaki boşluklar çalışma alanları olarak değerlendirilmiştir. Ziraat Bankasına benzer şekilde beş kat boyunca devam eden orta avlulu bir planlama etrafında şekillenen bir mekan kurgusu göze çarpar. Yapının tepesinden alınan ışık yoluyla aydınlatılan bu oval planlı avlu, onun devamında yer alan benzer formlu salon ve giriş aksı ekseninde simetrik bir planlamaya gidilmiştir (Şener, 2016).

Şekil 7.56. İş Bankası Ulus Hizmet Binası (Aslanoğlu, 2001)

7.3.6. Cephe düzeni:

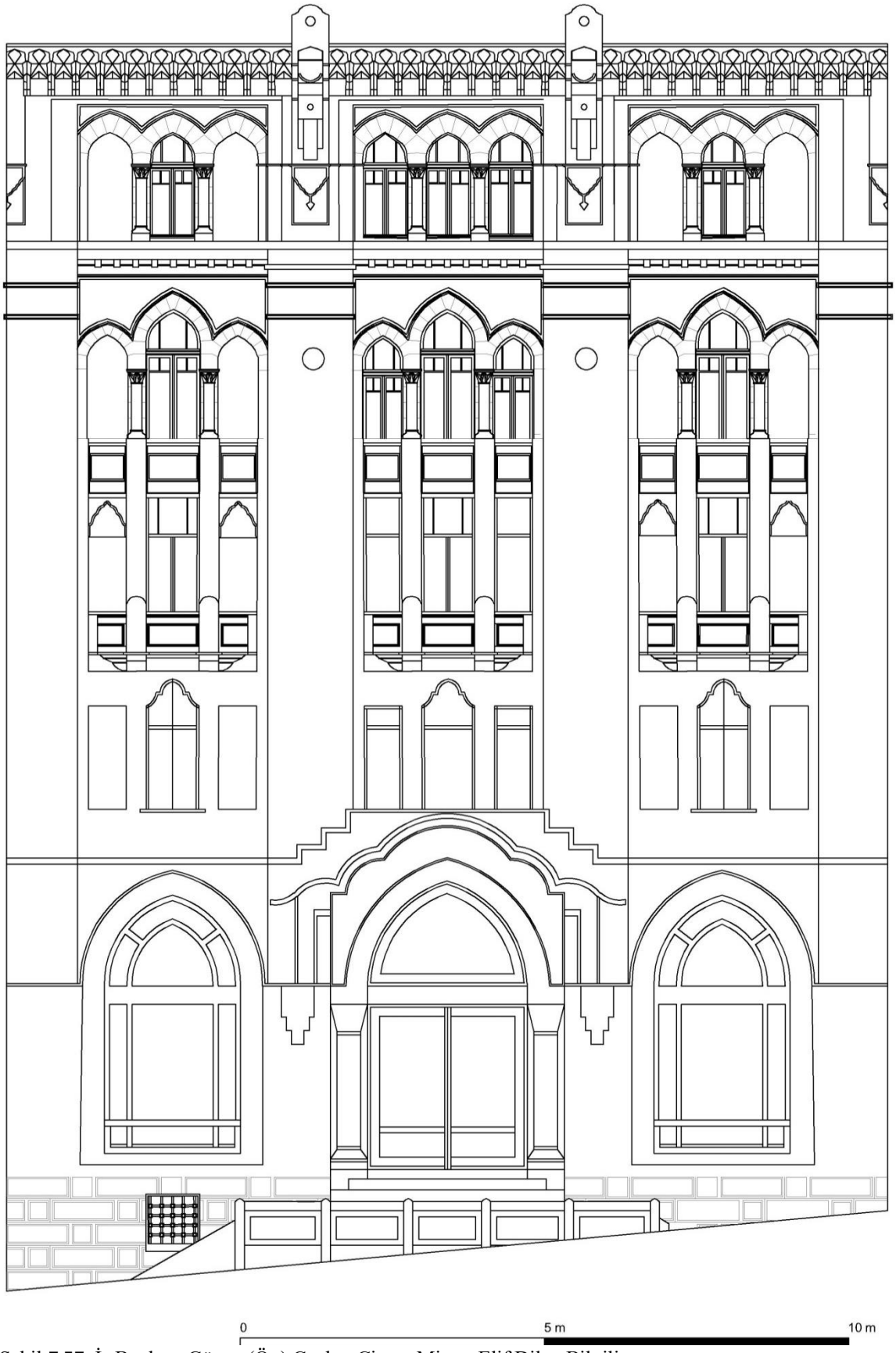
Yapının doğu ve batı cepheleri birkaç farklılık dışında aynı şekilde düzenlenmiştir. Ana giriş, Ulus meydanına bakan yuvarlatılmış güney cepheden sağlanmakla birlikte doğu ve batı cephelerde de sivri kemerli birer giriş kapısı mevcuttur. Yapının cepheleri genel itibariyle zemin katın bulunduğu alt bölüm, birinci, ikinci ve üçüncü katın bulunduğu orta bölüm ve dördüncü katın bulunduğu üst bölüm olmak üzere üç yatay hatla bölümlenmiştir.

7.3.6.1. Güney Cephe (Ön Cephe):

Ulus meydanına bakan ve ana girişin yer aldığı yuvarlatılmış olan bu cephe, giriş eksen alınarak simetrik düzenlenmiştir. Cephe yatayda ve düşeyde üçer bölüme ayrılmıştır. Yatayda zemin katın bulunduğu alt bölüm, birinci, ikinci ve üçüncü katın bulunduğu orta bölüm ve dördüncü katın bulunduğu üst bölüm; Düşeyde ise ana giriş kapısının olduğu orta eksen ve iki yan yüzey olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Şekil 7.57, Resim 7.111).

Bodrum kat seviyesi zemin kattan biraz daha dışa taşkın olarak yapılmış ve içe girintili silme ile zemin kattan ayrılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda eğimli bodrum katın, orta kısmı giriş kapısının merdivenleri ile kapanmıştır (Şekil 7.57, Resim 7.111).

Zemin kat üç bölümden oluşmaktadır. Orta bölümde; önü korkuluklu, çift taraflı merdivenlerle çıkılan, dış köşelerinde silindirik gövdeli, mukarnas başlıklı sütunlara oturan sivri kemerli tonoz kavsaralı giriş kapısı yer almaktadır. Kapı kemerinin üzerinde dilimli kemerli cam örtülü sundurma bulunmaktadır.

Şekil 7.57. İş Bankası Güney (Ön) Cephe. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

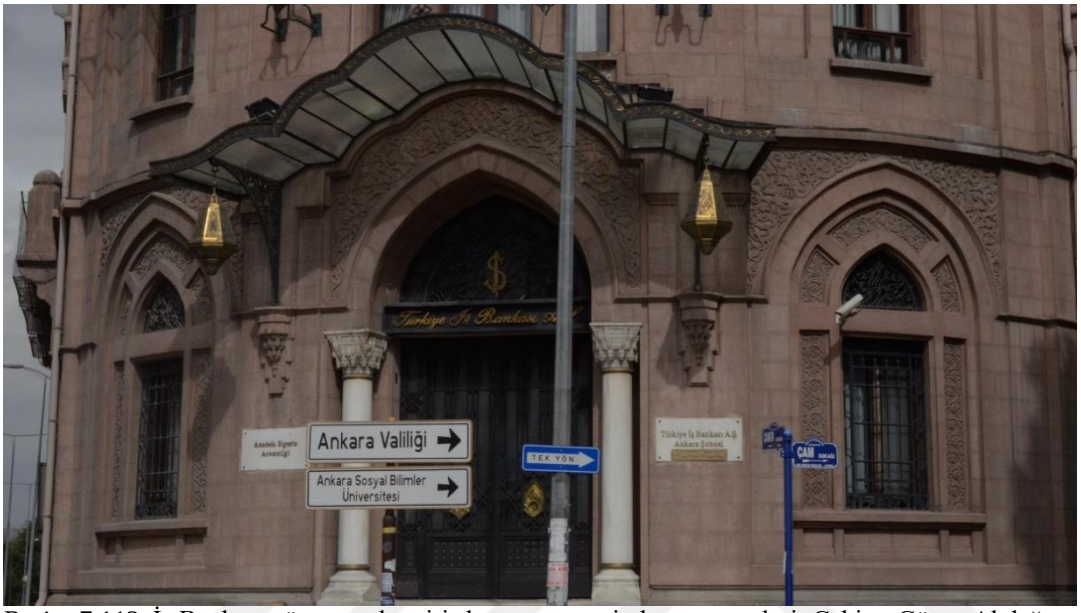

Resim 7.111. İş Bankası Güney (Ön) Cephe, Çekim: Güneş Akdağ

Sundurma köşelerde, üzengi taşı hizasından aşağı doğru daralan üç kademeli bir bordür üzerinde, beş kenarlı iki kademeli mukarnaslı konsollara oturtulmuştur. Konsolların iki ucundan sekiz kenarlı birer fener sarkmaktadır. Giriş kapısı bu haliyle anıtsal bir görünüm kazanmıştır (Resim 7.112).

Girişin iki yanında yer alan zemin kat pencereleri kademeli nişlerle hareketlendirilmiştir. Nişler dışta dikdörtgen içte ise üç kademeli sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Sivri kemer köşelikleri bitkisel bezemeli olup sivri kemerlerin dıştaki iki

kademesi sade, üçüncü kademe bitkisel bezemeli bordürlerle bölümlere ayrılmıştır. Nişlerin içinde sivri kemerli tepe penceresi ile birer dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencere altında yer alan yatay dikdörtgen pano; iki yanda kare, ortada dikdörtgen olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır (Resim 7.112).

Resim 7.112. İş Bankası güney cephe giriş kapısı ve zemin kat pencereleri, Çekim: Güneş Akdağ

Yapının birinci, ikinci ve üçüncü katlarının bulunduğu ortadaki yatay bölüm kendi içinde düşey hatlarla üç bölüme ayrılmıştır. Düşey hatlar cephe yüzeyinden dışa taşkın olan plastırlarla vurgulanmıştır. Plastırlar üst seviyede birer kabara ve geometrik bezemeli başlıklarla sonlanmaktadır. Her üç bölüm de dikdörtgen niş içinde düzenlenmiştir. Niş içinde üçlü sivri kemerli düzenleme dikkat çekmektedir. Orta bölüm diğerlerinden farklı olarak üçlü pencere şeklinde, yan bölümler ise ortada pencere, yanlarda niş şeklinde düzenlenmiştir (Resim 7.111, 7.113).

Orta bölümün birinci kat pencerelerinde, iki yandakiler dikdörtgen, ortadaki ise dilimli kemerli bir düzenleme görülmektedir. Bu katta herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır (Resim 7.111, 7.113).

Orta bölümün ikinci ve üçüncü katları birlikte tasarlanmıştır. Üçüncü kat pencereleri ortada büyük yanlarda küçük, sivri kemerli derin bir niş içinde üçlü pencere olarak düzenlenmiştir. Pencere kemerleri prizmatik üçgen başlıklı sütunlara oturmaktadır.

Sütun kaidelerinin altından aşağıya inen iki plastır dikdörtgen ikinci kat pencerelerini ayırarak balkonda son bulmaktadır. Oval biçimdeki balkonu iki köşede konsollar desteklemektedir. Ana eksenin iki yanındaki düzenleme kenarlardaki sivri kemerli nişler dışında ana eksenle aynı düzenlemeye sahiptir. Bu bölüm üstte farklı genişlikte ikincisi diş biçimli bezemeli, diğer üçü sade olmak üzere dört bordürle dördüncü kattan ayrılmaktadır (Resim 7.111, 7.113).

Resim 7.113. İş Bankası güney cephe orta bölüm düzenlemesi, Çekim: Güneş Akdağ

Dördüncü katın bulunduğu üst bölüm yine düşey hatlarla ayrılmış aynı ölçüde sivri kemerli üçlü pencere düzenine sahiptir. Kemerler prizmatik üçgen başlıklı sütunlara oturmaktadır. Yanlarda dört kademeli dikdörtgen niş içindeki, ortada sivri kemerli pencere yanlarda sivri kemerli nişlerden oluşan düzenlemeler diğer katlardaki düzenlemelerin tekrarıdır. Söz konusu kademelenme en dışta bezemeli yarım kartuş ile sonlandırılmıştır. Pencere düzenlemesinin üzerinde zikzak kompozisyonlu geometrik süslemeli bir bordür ve onun üzerinde iki sıra mukarnas yer almaktadır. Mukarnaslar üzerindeki sade bordürle cephe sonlanmaktadır. Saçak kısmındaki mukarnas dizisi hizasında cepheden yukarı taşırılmış birer alınlık içinde iki yandan konsollarla desteklenmiş olan istiridye kabuğu biçimli çörtenler bulunmaktadır (Resim 7.114).

Resim 7.114. İş Bankası güney cephe dördüncü kat düzenlemesi, Çekim: Güneş Akdağ

7.3.6.2. Batı Cephe:

Batı cephe silmelerle yatay olarak üç, düşey olarak ise beş bölüme ayrılmıştır. Kenarlardaki iki düşey hat yukarı ve dışa taşırılarak yapıya anıtsal bir görünüm kazandırılmıştır. Her katın cephesi farklı düzenlenmiş olmakla birlikte düşey doğrultudaki pencere düzenleri aynen tekrar edilmiştir. Kat bitişlerini belirleyen silmeler ön cephe ile aynı özelliktedir (Şekil 7.58, Resim 7.115).

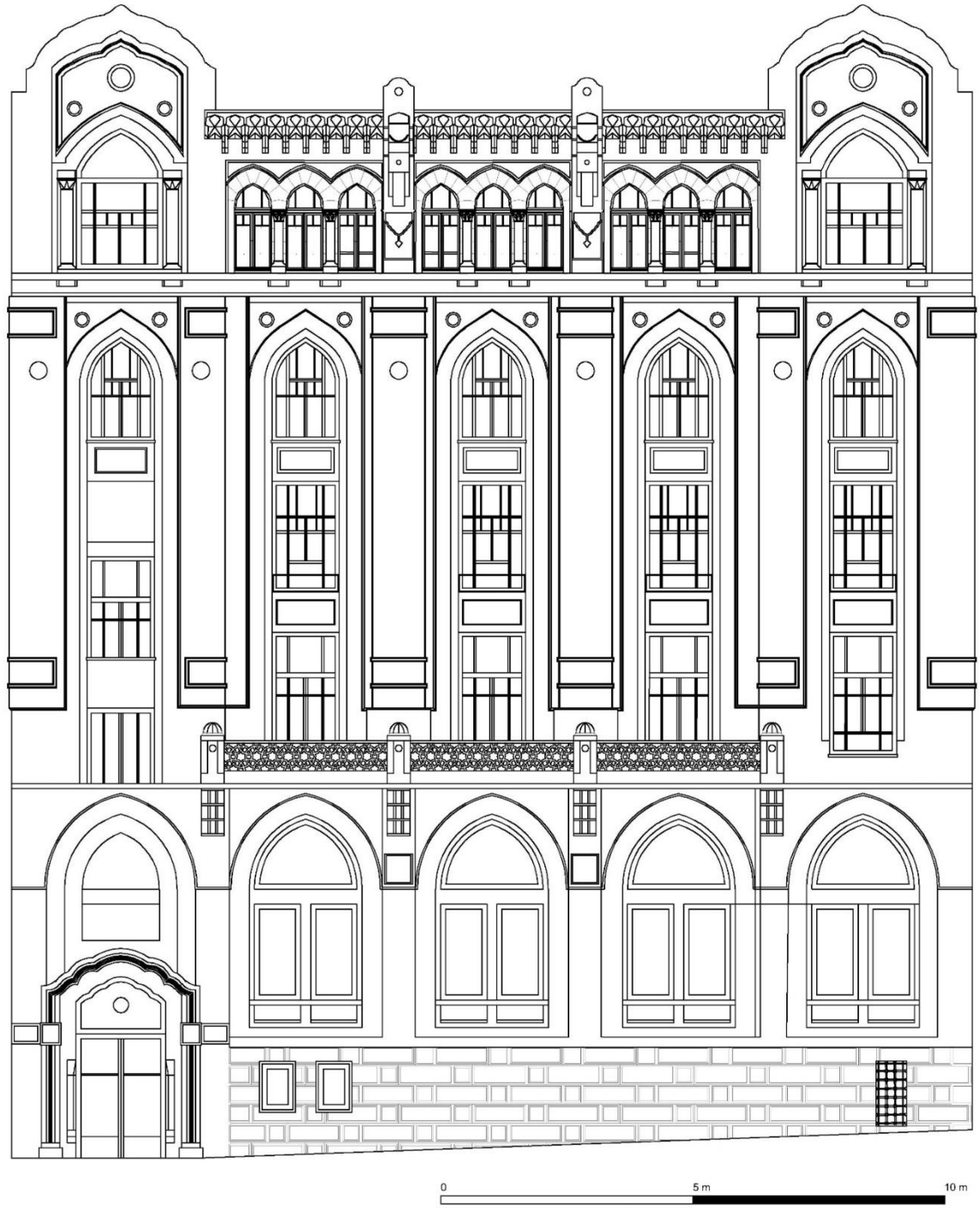
Topoğrafyayla bağlantılı doğu-batı yönündeki eğim nedeniyle doğu cephede görünmeyen bodrum kat, bu cephede görülmektedir. Bodrum katın güneye yakın kısmında bir, kuzeye yakın kısmında iki kareye yakın dikdörtgen pencere yer alır[8] (Şekil 7.58, Resim 7.116).

Cephenin kuzeyinde yer alan dikdörtgen yan giriş kapısı, beş dilimli kemerli niş içinde yer almaktadır. Nişin iki yanında iç köşelerde mukarnas başlıklı birer sütünce yer alır. Kapının üst kısmı, kemer üzengi hizasından itibaren zemin kata taşmıştır. Beş dilimli kemerli alınlıkta merkezdeki gülbezek motifini çevreleyen bitkisel bir kompozisyon yer almaktadır. Cephe yüzeyinden dışa taşkın olan kapı ön cephedeki giriş kapısına oranla oldukça sade tutulmuştur (Şekil 7.58, Resim 7.116-7.117).

[8] Günümüzde bu pencereler ATM olarak kullanılmaktadır.

Resim 7.117. Batı cephe yan giriş kapısı, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.58. İş Bankası batı cephe
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.115. İş Bankası batı cephe. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.116. İş Bankası batı cephe
Çekim: Güneş Akdağ

Zemin kat, yatay dikdörtgen çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Cephede simetrik yerleştirilmiş beş sivri kemerli niş bulunmaktadır. Güneyden kuzeye doğru ilk dört niş içinde sivri kemerli, kuzeyde küçük dikdörtgen bir pencere görülmektedir. Kuzey kenarda giriş kapı alınlığı yukarı taştığı için buradaki pencere daha küçük tutulmuştur (Şekil 58, Resim 7.115-7.116).

Birinci, ikinci ve üçüncü katlar ön cephede olduğu gibi aynı yatay bölümlenme içinde düzenlenmiştir. Bu üç katın pencereleri, aynı düşey doğrultuda olan dışta dikdörtgen çerçeveler ile içte ise sivri kemerli çerçeveler içine alınmışlardır. Pencere büyüklükleri eşit olmakla birlikte pencere kat aralarında profilli yatay dikdörtgen çerçeveli panolar yer almaktadır (Şekil 7.58, Resim 7.115-7.116).

Birinci katta, dikdörtgen pencereler dört kez tekrarlanmıştır. Balkon gerisinde kalan açıklıklardan ortadaki kapı, diğerleri pencere açıklığıdır. Kuzey kenardaki, pencerelerin yatay düzleminden aşağıya doğru kaydırılmış pencere, merdivenleri aydınlatmaktadır. Bu katta düşey doğrultuda ortadaki üç pencere düzenlemesini de içine alan balkon konsollarla desteklenmiştir (Şekil 7.58, Resim 7.115-7.116).

İkinci katta dikdörtgen pencere düzenlemesi birbirinin tekrarı olmakla birlikte, kuzey kenardaki pencere yatay doğrultudan biraz aşağıda kalmıştır. Bunun üstünde kareye yakın dikdörtgen bir niş yer almaktadır (Şekil 7.58, Resim 7.115-7.116).

Üçüncü kat pencereleri, birinci ve ikinci katın pencerelerinden farklı olarak düz değil, sivri kemerlidir. Bu katta bulunan beş pencere de aynı düzenlemeye sahiptir (Şekil 7.58, Resim 7.115-7.116).

Birinci, ikinci ve üçüncü katın birlikte ele alındığı orta yatay bölümün bitişi ön cepheden devam eden silme ile belirlenmiştir.

Dördüncü katta, güney ve kuzeyde kalan iki kenar dışa ve yukarı taşırılarak vurgulanmıştır. Bu kenarlardaki dikdörtgen pencereler iki yanda sütunlara oturan sivri kemerli niş içinde yer almaktadır. Bu düzenleme dışta dilimli kemerli bir çerçeve ile tamamlanmıştır (Şekil 7.58, Resim 7.116).

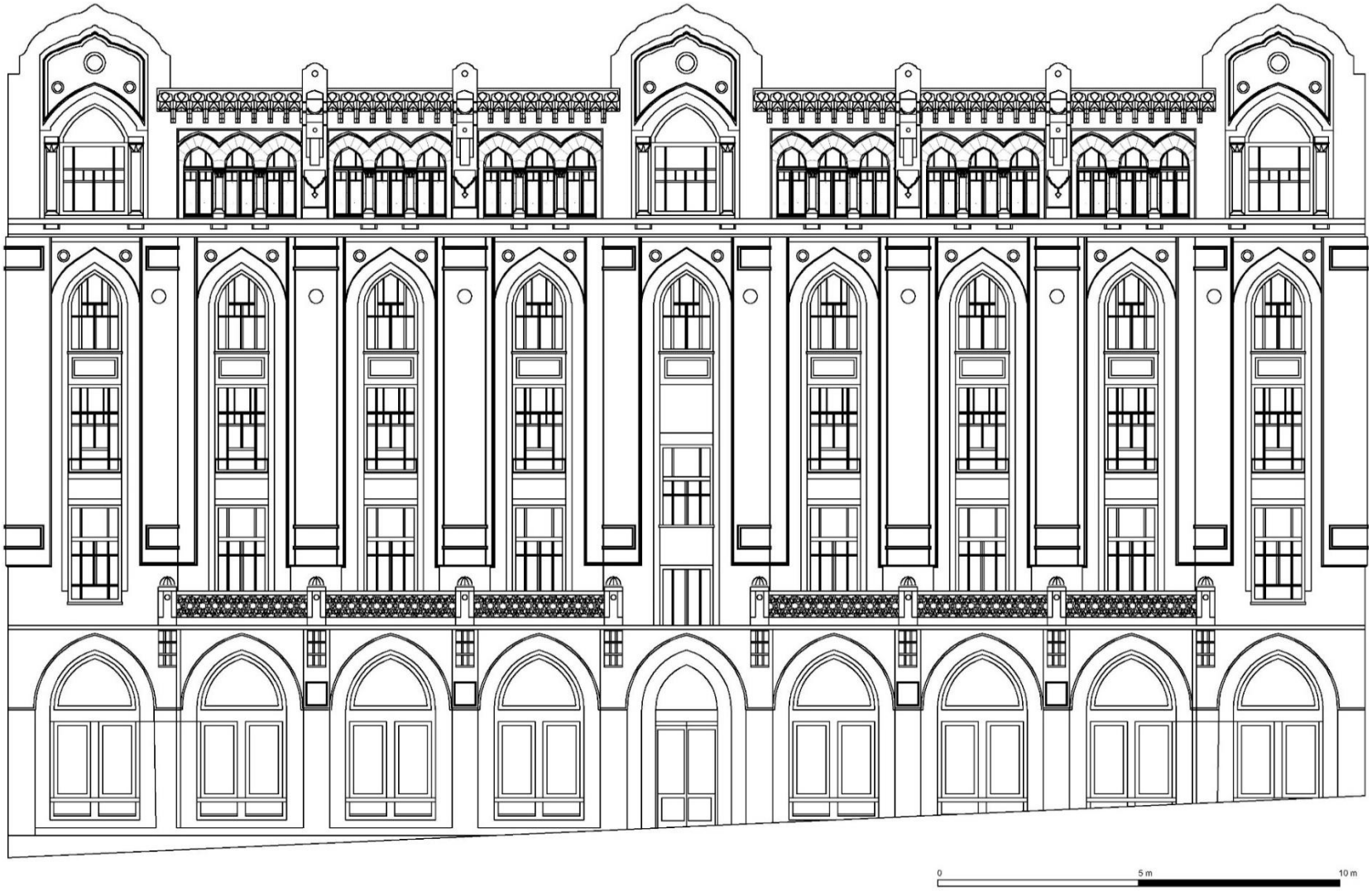
Ortadaki bölümün pencereleri ön cephedeki pencere düzeninin aynısı olmakla birlikte ön cephede iki yanda görülen pencere düzenlerindeki nişler bu cephede pencere açıklığı şeklindedir (Şekil 7.58, Resim 7.116).

7.3.6.3. Doğu Cephe:

Doğu cephenin kuzeyde kalan yarısı 1952-1953 yılları arasında eklenmiştir (Öztürk, 1985). Eklemede, güneyde kalan orijinal cephe düzenlemesi aynen tekrarlanmıştır (Şekil 7.59, Resim 7.118).

Bu cephede bodrum kat toprak seviyesinin altında kaldığından yapının yan girişi zemin kat hizasındadır. İç içe sivri kemerli niş içinde düzenlenen yan giriş kapısı ön cephe ve batı cephedeki girişlere oranla son derece sade bir görünüme sahiptir (Şekil 7.59, Resim 7.119).

Giriş kapısı dışında bu cephede, batı cephesindeki düzenlemenin aynısı tekrarlanmıştır.

Şekil 7.59. İş Bankası Ulus Hizmet Binası doğu cephe
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.118. İş Bankası doğu cephe, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.119. İş Bankası doğu cephe yan giriş kapısı, Çekim: Güneş Akdağ

7.3.6.4. Kuzey Cephe (Arka Cephe):

Bu cephe 1952-1953 yılları arasında eklenmiştir (Öztürk, 1985, s. 346). Yapının diğer cephelerine oranla son derece sade bir görünüme sahiptir (Resim 7.120).

Cephenin doğuya yakın olan dar yüzünde pencereler yatay ve düşey doğrultularda aynı hizadadır. Zemin katta üç altta üç üstte olmak üzere kareye yakın dikdörtgen altı pencere yer alır (Resim 7.120).

Birinci katta ise zemin kata oranla üç küçük dikdörtgen pencere, ikinci, üçüncü ve dördüncü katlarda kareye yakın dikdörtgen üçer büyük pencere yer almaktadır (Resim 7.120).

Cephenin batıda kalan geniş yüzünde; pencereler aynı yatay ve düşey doğrultulardadırlar. Bodrum ve zemin katın dışında, doğu yüzündeki büyük pencereler, her katta 10'ar kez tekrarlanmıştır. Bu yüzün batısındaki, içe girintili olan dar yüzünde ise; küçük dikdörtgen pencereler her katta 3'er kez tekrarlanmıştır. Arka cephenin batı yarısında, birinci kata kadar yükselen bir eklenti kısım daha vardır (Öztürk, 1985, s. 346-347).

Resim 7.120. İş Bankası kuzey cephe (Doğuya yakın dar arka cephe), Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.121. İş Bankası kuzey cephe (Batıya yakın geniş arka cephe)
Çekim: Güneş Akdağ

7.3.7. Üst Örtü:

Üçgen planlı yapının ortasında yer alan üçgen aydınlık boşluğu cam örtülü, kenarlardaki boşluklar ise beşik çatı ile örtülüdür. Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Uzun dikdörtgen olan bacaların alt kısımları dar, üst kısımları geniştir. Kırma çatı ile örtülü bacaların geniş yüzlerinde ikişer dikdörtgen duman penceresi bulunur.

Resim 7.122. İş Bankası bacaları
Çekim: Güneş Akdağ

7.3.8. Süsleme

7.3.8.1. Süsleme Türleri:

Yapıda geometrik, bitkisel ve mukarnas süsleme olmak üzere üç tür süsleme uygulanmıştır. Geometrik ve bitkisel bezemenin birlikte uygulandığı alanlar da görülmektedir.

Geometrik süslemeler; balkon korkuluklarında, panolarda, kabaralarda, sütun başlıklarında, kat bitişlerini vurgulayan şeritlerde, saçaklarda, çörtenlerde, kapı üzengi taşında(batı giriş kapısı), balkon alt yüzeylerinde karşımıza çıkmaktadır.

Bitkisel süslemeler; kemer alınlıkları ve köşeliklerinde, kemer iç şeritlerinde, panolarda, destek çıkmalarının mukarnas içlerinde, kabaralarda, balkon babalarının başlıklarında, madalyonlarda, çörtenlerde ve bordürlerde görülmektedir.

Mukarnaslar; Sütun başlıklarında, konsollarda ve saçaklarda yer almaktadır.

7.3.8.1.1. Güney cephe (Ön Cephe):

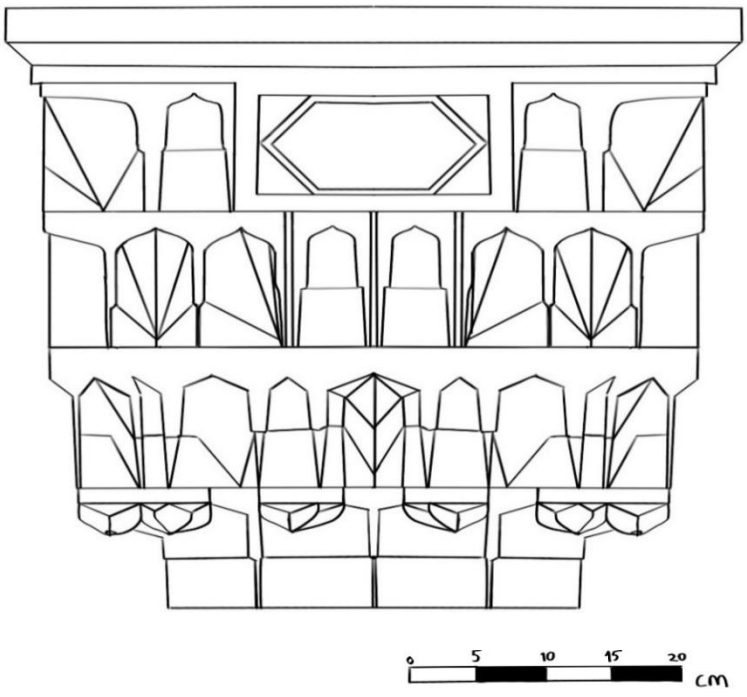
Giriş kapısının iki yanında yer alan sütun başlıklarında ve sundurmanın konsollarının oturduğu desteklerde üç sıra mukarnas uygulanmıştır (Şekil 7.60-7.61, Resim 7.123-7.124).

Resim 7.123. Güney cephe girişin iki yanındaki mukarnaslı konsol ve sütun başlıkları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.124. Giriş kapısının yanındaki sütun başlığı
Çekim: Güneş Akdağ

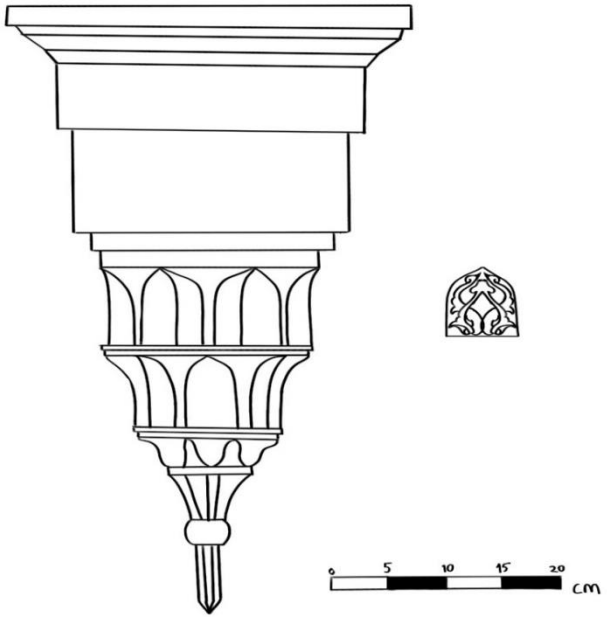

Şekil 7.60. Giriş kapısının yanındaki sütün başlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Girişin iki yanında metal sundurma konsollarının oturduğu üç sıra mukarnaslı, iki sırası sade tutulmuş beş sıralı konsollar vardır. Konsolun alt sırasında yer alan ikinci ve üçüncü mukarnas sıralarındaki mukarnas yüzeylerinde; iki rumi çapraz birleşerek merkezde bir palmete dönüşmektedir. Bu palmeti oluşturan rumilerin uçları üste yine birleşerek daha küçük bir palmet oluşturmaktadır. Merkezde oluşturulan palmetin saplarından çıkan Rumiler yukarı dönerek palmetin içinden geçip üstte iki yanda birer rumi ile sonlanmaktadır (Şekil 7.61, Resim 7.125).

Resim 7.125. Giriş sundurmasının konsolu
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.61. Giriş sundurmasının konsolu
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Konsol detayı

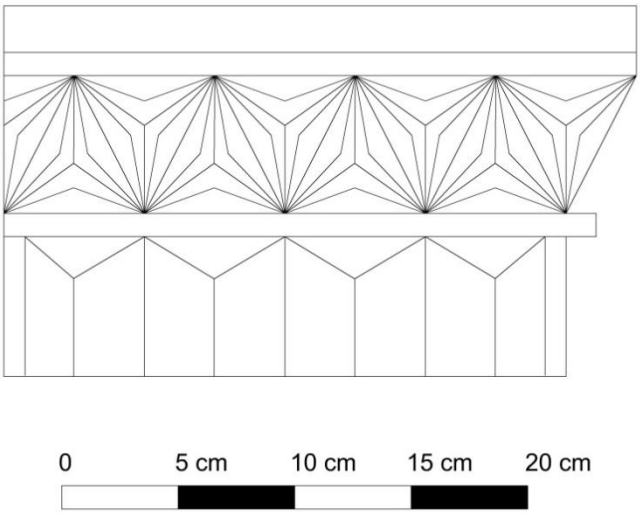
Sundurmanın altından kemer üzengi seviyesine kadar olan düşey bölümde görülen plaster *prizmatik üçgen* başlık ve yivli kısa bir gövdeye sahiptir (Şekil 7.62, Resim 7.126-7.127).

Resim 7.126. Girişin yanında yer alan plaster, Çekim: Güneş Akdağ

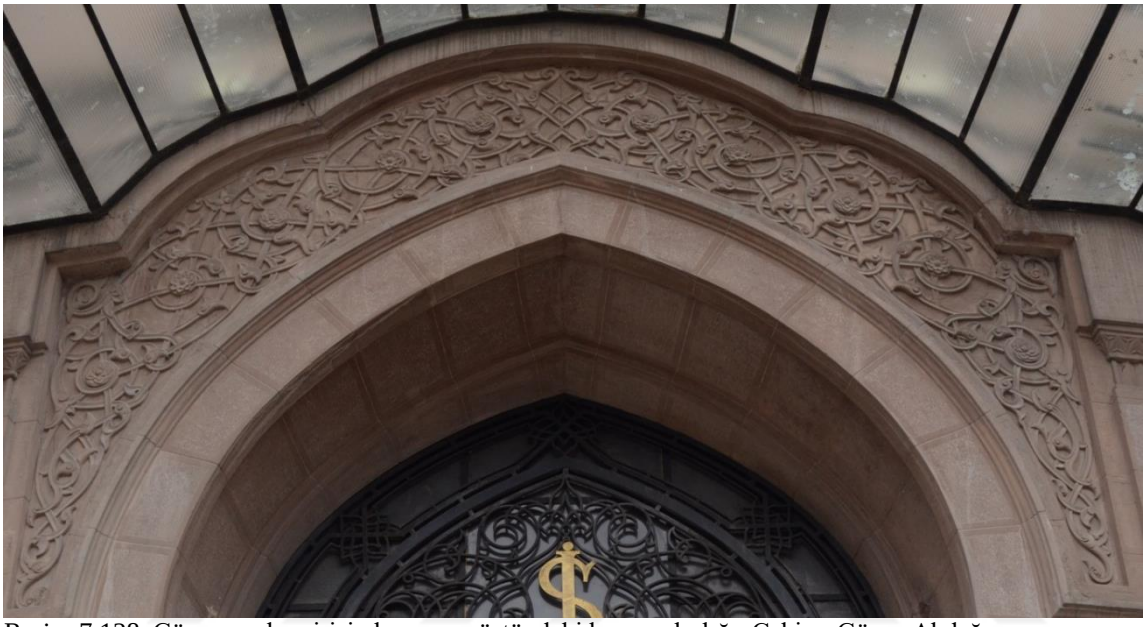

Resim 7.127. Girişin yanında yer alan plaster detayı, Çekim: Güneş Akdağ

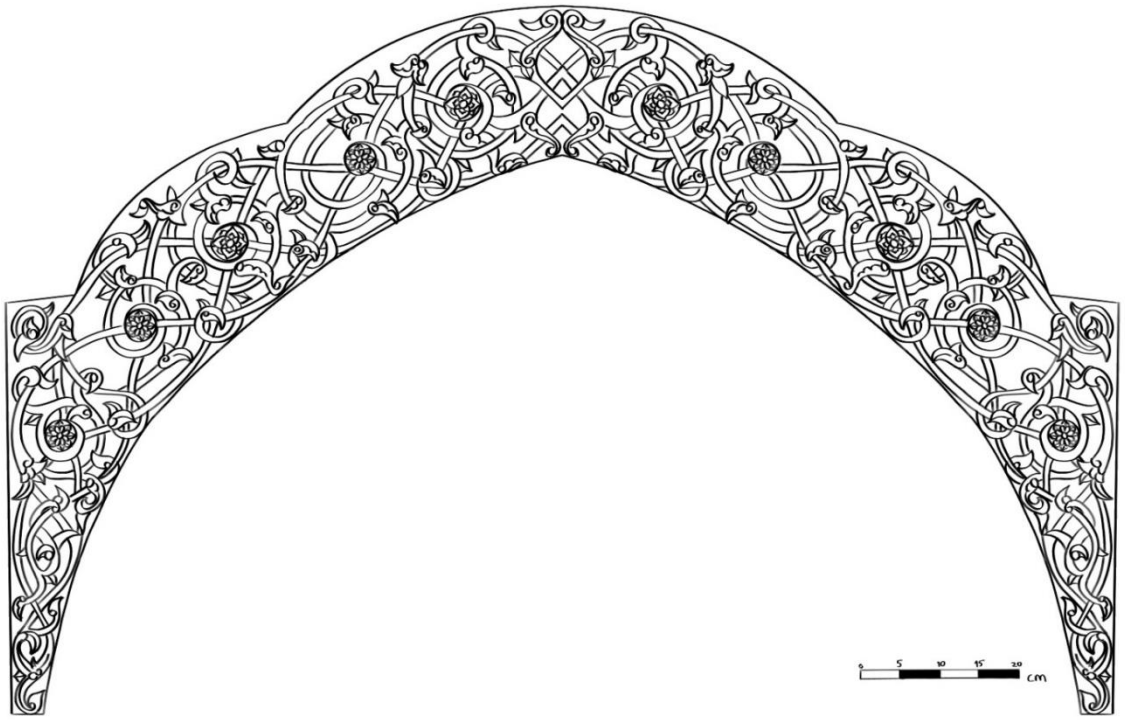

Şekil 7.62. Girişin yanında yer alan plaster detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş kapısı üzerinde yer alan kemer alınlığı bitkisel bezemeli simetrik bir kompozisyona sahiptir. Üç koldan gelişen uçları rumi motifli kıvrım dallar; spiraller yaparak ilerlerken kesiştikleri noktalarda yine rumiler çıkmakta ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş iki katlı sekiz yapraklı ve üç katlı dört yapraklı çiçek motiflerini çevreleyerek sonlanmaktadır (Şekil 7.63, Resim 7.128).

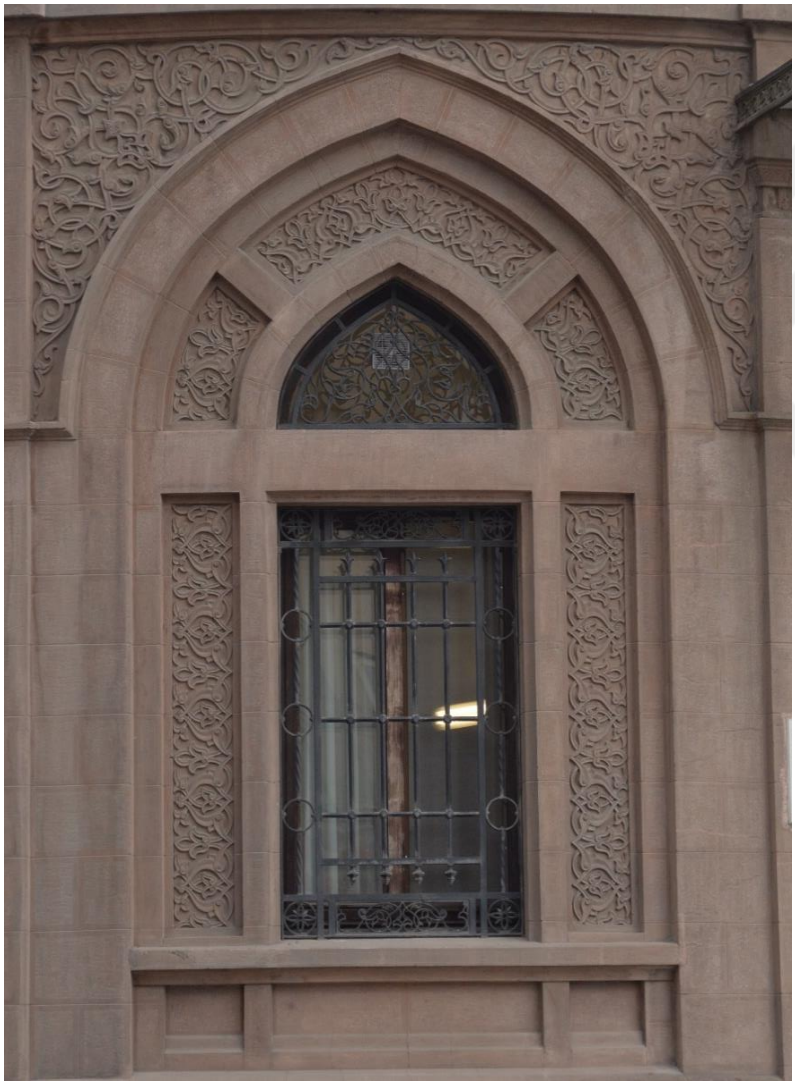

Resim 7.128. Güney cephe girişin kapısının üstündeki kemer alınlığı, Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.63. Güney cephe girişin kapısının üstündeki bitkisel kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

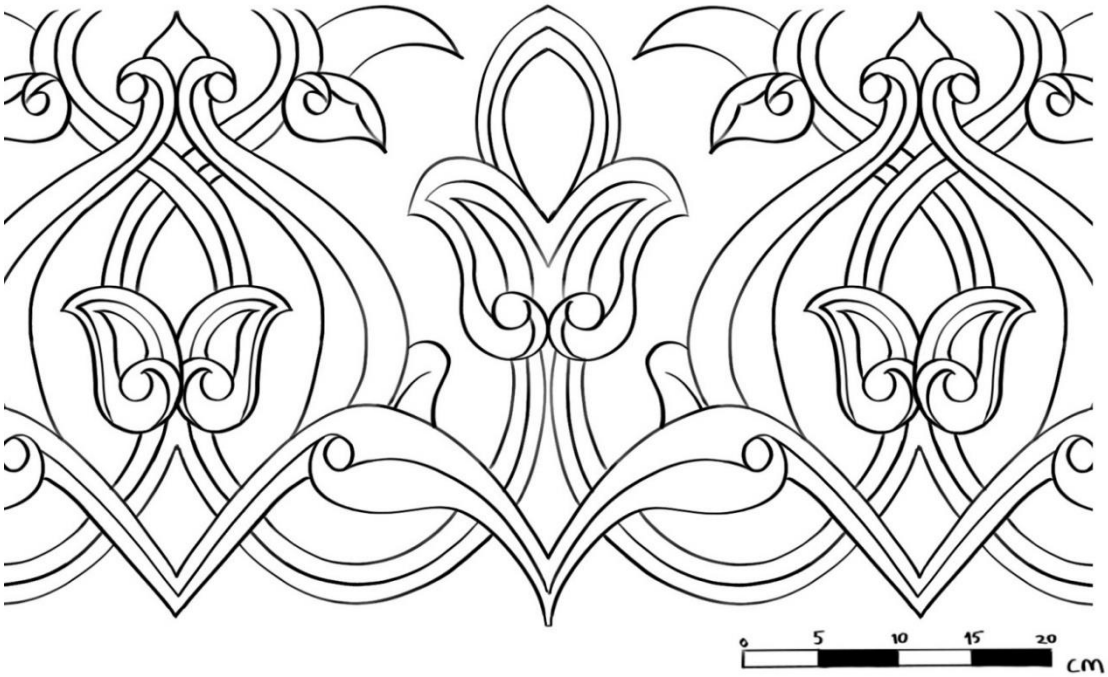
Giriş kapısının iki yanında yer alan sivri kemerli pencerenin iç kademesinde yer alan bordürler, sıralı palmet dizisinden oluşan bitkisel bir kompozisyona sahiptir. İki büyük rumi birleşerek ortadaki palmete çerçeve oluşturmuştur. Çerçeve içindeki palmetin taç yaprakları yukarıda çapraz birleşerek çerçeve dışına doğru devam ederek birer rumi ile sonlanmıştır. Çerçeve içindeki palmetin sapları ise çerçeve yapan ruminin yaprağı altından uzanarak ortadaki palmetin sapına bağlanmaktadır. Bu ikili palmet düzeni bordür boyunca devam etmektedir(Şekil 7.64, Resim 7.129-7.130).

Resim 7.129. Güney cephe zemin kat pencere düzenlemesi, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.130. Güney cephe zemin kat sivri kemerli pencere iç bordürü, Çekim: Güneş Akdağ

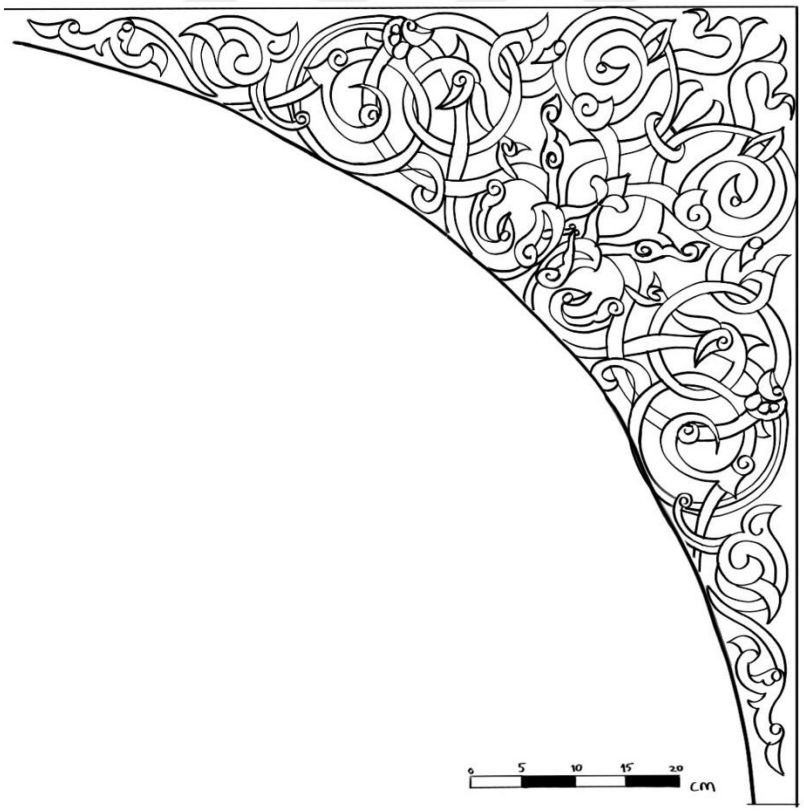

Şekil 7.64. Güney cephe zemin kat pencere iç bordürü
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş kapısının iki yanında yer alan sivri kemerli pencerenin kemer köşeliklerinde; merkezdeki palmet motifinin üstünde küçük bir palmet yer almaktadır. Merkez aldığımız ana palmetin yan yapraklarından çıkan kıvrım dalların yukarıya doğru yönelen kolları küçük palmeti çerçeveleyerek yukarıda bir bağ ile bağlandıktan sonra, yukarıya ve yanlara doğru uzayıp spirallerle köşede birleşerek birer rumi oluşturmaktadır. Ana palmetin saplarından gelişen kıvrım dallar da spiraller yaparken rumiler oluşturarak kemer alt köşelerinde birer rumi ile sonlanmaktadır (Şekil 7.65, Resim 7.131).

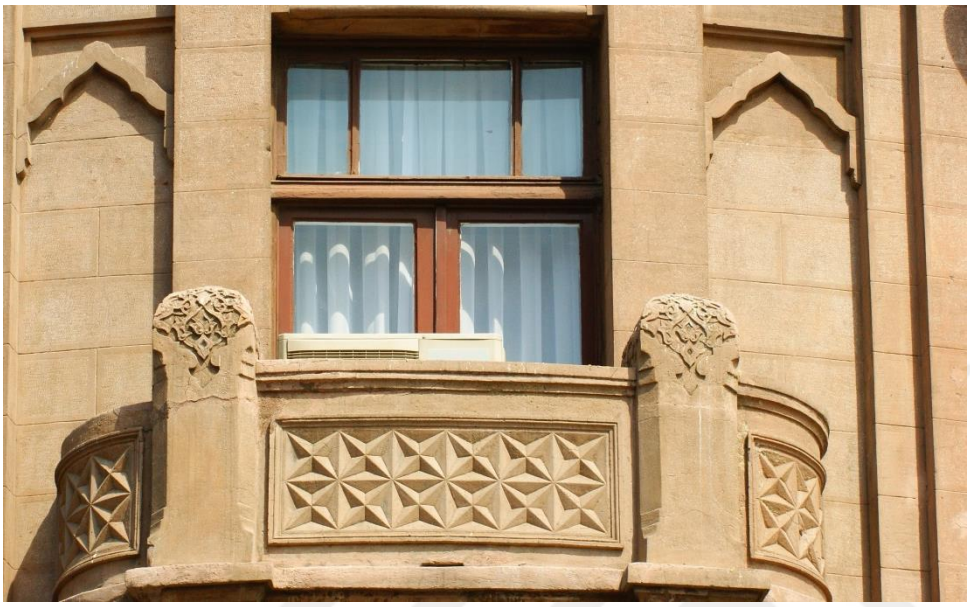

Resim 7.131. Güney cephe zemin kat pencere kemer köşeliği
Çekim: Güneş Akdağ

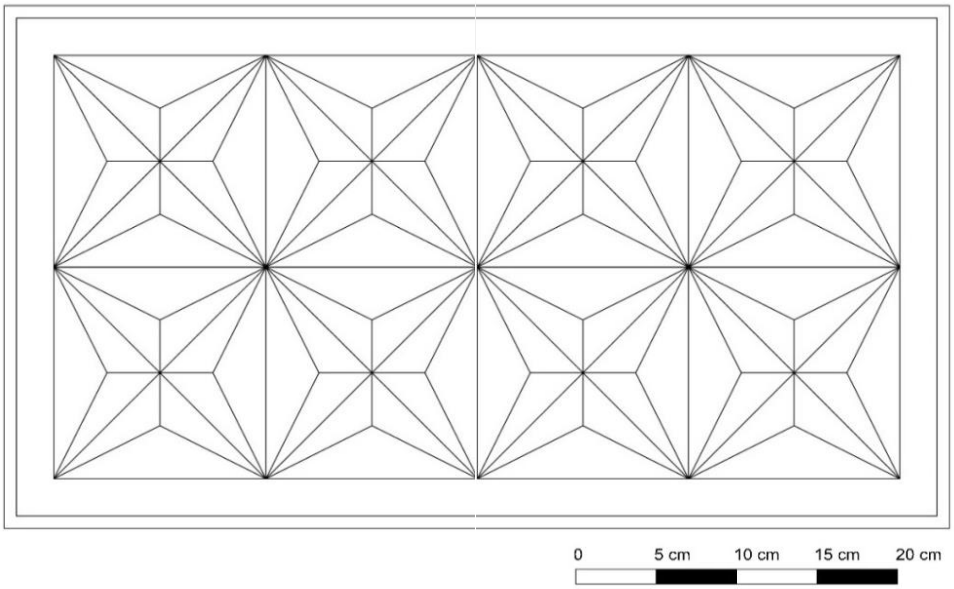

Şekil 7.65. Güney cephe zemin kat pencere kemer köşeliği
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

İkinci kat balkon korkulukları, iki kenardaki babalarla üç bölüme ayrılmıştır. Bölümler içindeki panolarda sekiz köşeli yıldız kompozisyonları görülmektedir (Şekil 7.66, Resim 7.132).

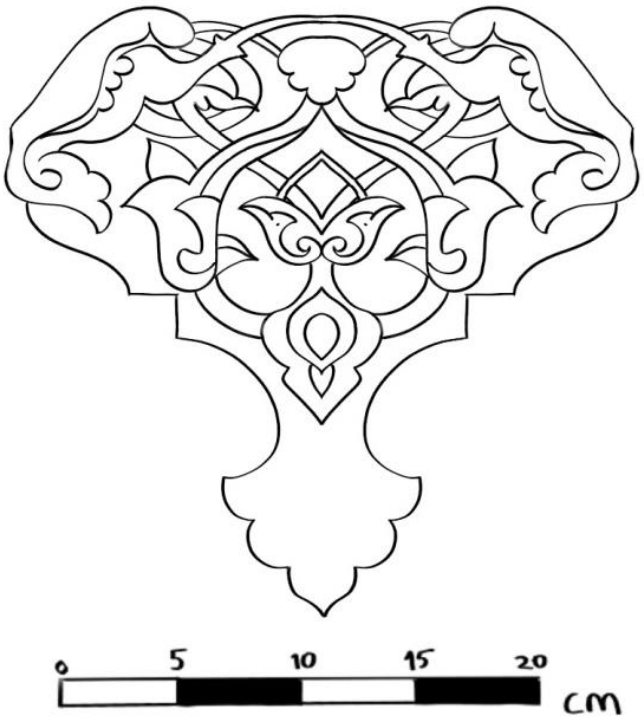

Resim 7.132. Güney cephe birinci kat balkonu (Muhammet Görür arşivinden)

Şekil 7.66. Güney cephe birinci kat balkon korkuluk detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

İkinci kat balkon babalarının başlıklarında; merkezdeki palmet motifi iki yandan birer rumi ile çerçeve içine alınmıştır. Palmetin sapları ters palmet motifi ile sonlanmaktadır. Buradaki süsleme tahrip olduğundan kompozisyon tam olarak betimlenememektedir (Şekil 7.67, Resim 7.132).

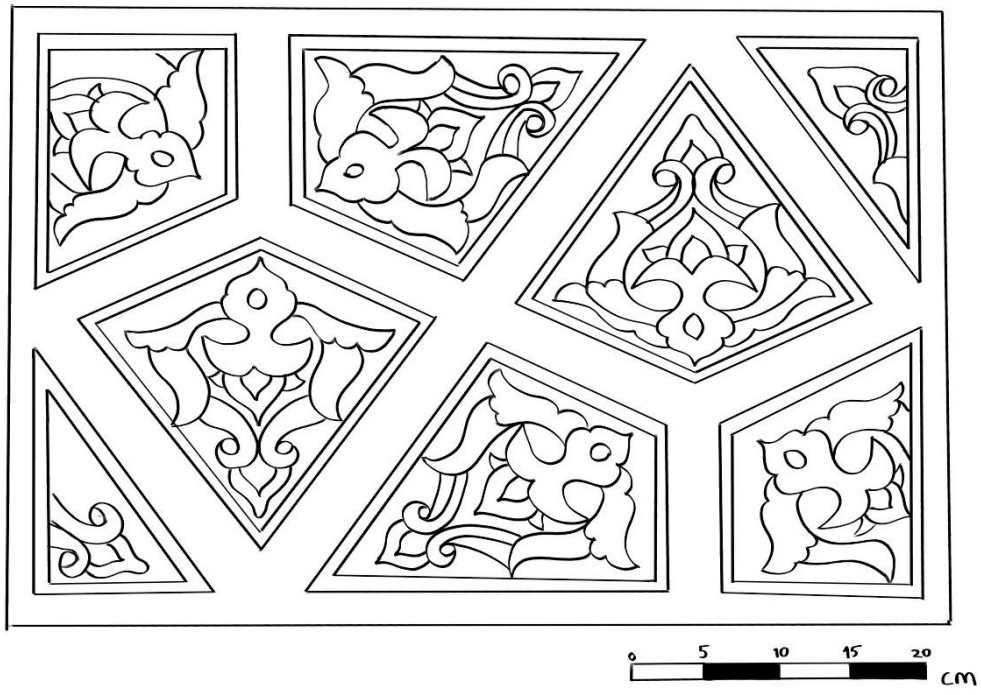

Şekil 7.67. Güney cephe ikinci kat balkon babalarındaki bitkisel kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Üçüncü kat pencere denizliklerinin altındaki panolarda yarım altıgen ve kırık çizgilerin zik zak yaparak birbirini kesmesiyle aralarda düzgün olmayan dörtgenlerden oluşan yarım altıgen kompozisyonu görülmektedir. Aralarda oluşan düzgün olmayan dörtgenlerin içinde de merkezde yer alan palmet motifinin sapları aşağıda ters palmet şeklinde sonlanan bitkisel kompozisyon bulunmaktadır. Bu düz ters palmet düzenlemesi iki yandan birer ruminin birleşmesiyle çerçevelemiş ve bu rumiler tepe noktasında küçük bir palmet oluşturmuştur (Şekil 7.68, Resim 7.133-7.134).

Resim 7.133. Güney cephe ikinci ve üçüncü kat arası panoları (Muhammet Görür arşivinden)

Resim 7.134. Güney cephe ikinci ve üçüncü kat arası panoları (Muhammet Görür arşivinden)

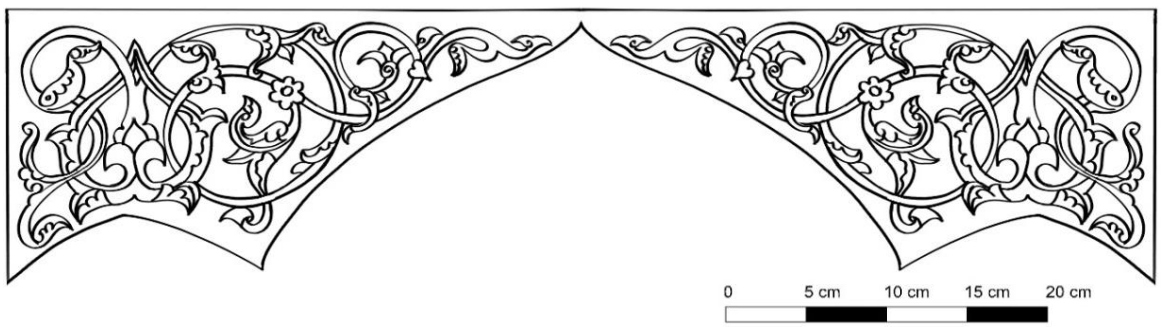

Şekil 7.68. Güney cephe ikinci ve üçüncü kat arası panolarındaki kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

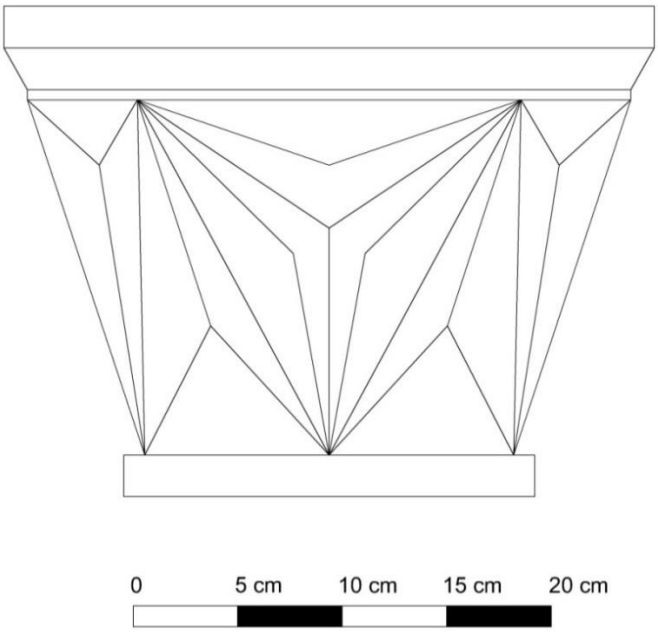
Üçüncü katta yer alan ortada büyük yanlarda küçük olarak düzenlenmiş ve prizmatik üçgen başlıklı sütunların desteklediği üçlü sivri kemer düzenlemesinin köşeliklerinde; yan kenarlara yakın kısımda merkezdeki palmet motifinin sapları yüzeyden taşkın rumiler şeklinde iki yandan yukarı doğru gelişerek birleşmiş ve merkezdeki palmet motifine çerçeve oluşturmuştur. Merkez aldığımız palmetin taç yapraklarının bir ucu çerçeve yapan ruminin altından geçerek bir spiral yapmış ve bu noktada bir gülbezek ile iki yöne ayrılarak her iki yönde rumiler oluşturmuş, büyük sivri kemerin köşesine doğru rumiler yaparak ilerlemiş ve yine bir rumi ile sonlanmıştır. Merkez aldığımız palmetin diğer taç yaprağı ise kemer köşeliğinin kenar kısmına doğru çerçeve yapan ruminin üstünden geçerek ardarda iki rumi oluşturarak sonlanmıştır. Bu üçlü pencere düzenlemesi üstte dendan dizisiyle sonlandırılmıştır (Şekil 7.69-7.70, Resim 7.135).

Resim 7.135. Güney cephe üçüncü kat pencere düzenlemesi (Muhammet Görür arşivinden)

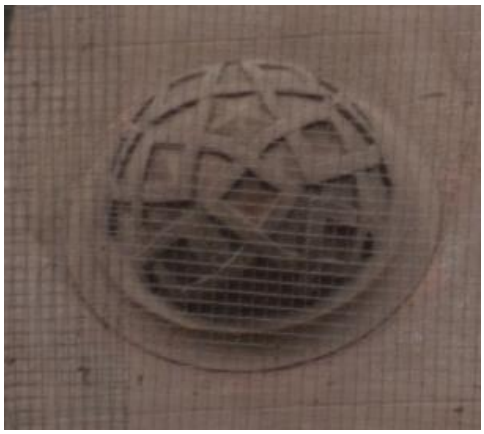

Şekil 7.69. Güney cephe üçüncü kat sivri kemer köşelikleri. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

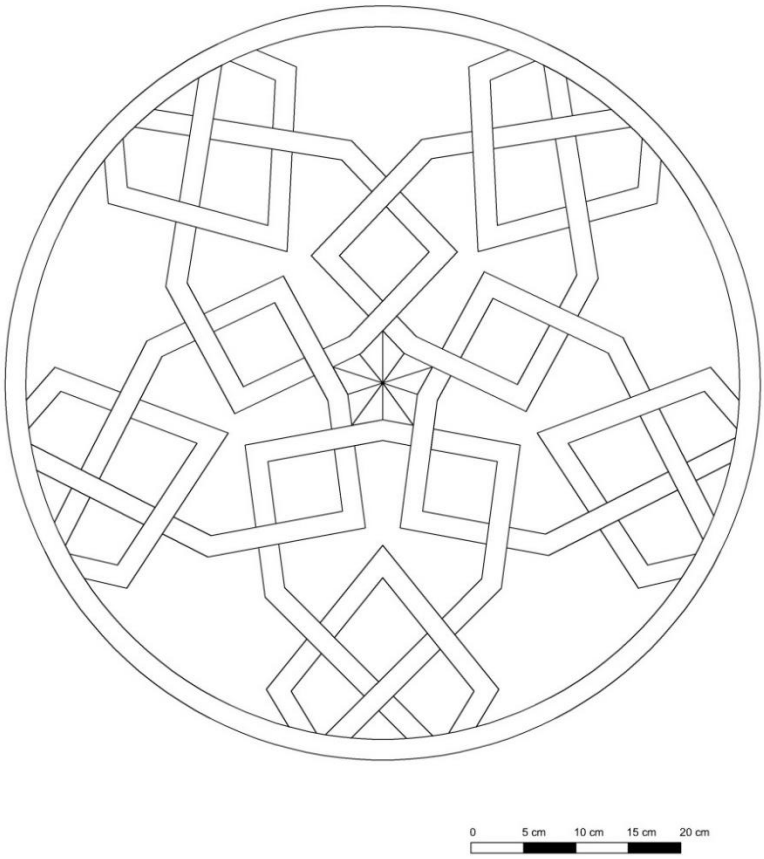

Şekil 7.70. Güney cephe üçüncü kat pencere sütun başlıkları
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Cephedeki düşey hatlar üzerinde, üçüncü katın kemer üzengi hizasında yer alan kabaralarda; Kırık çizgilerin kesişerek oluşturduğu düzgün olmayan beş altıgenin belli açılarla birbirine geçmesiyle merkezde beş köşeli yıldız, aralarda baklava ve kazayağı motiflerinden oluşan geometrik kompozisyon yer almaktadır (Şekil 7.71, Resim 7.136-7.137).

Resim 7.136-7.137. Güney cephe düşey hatlardaki kabaralar

Şekil 7.71. Güney cephedeki kabaralarda yer alan geometrik kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

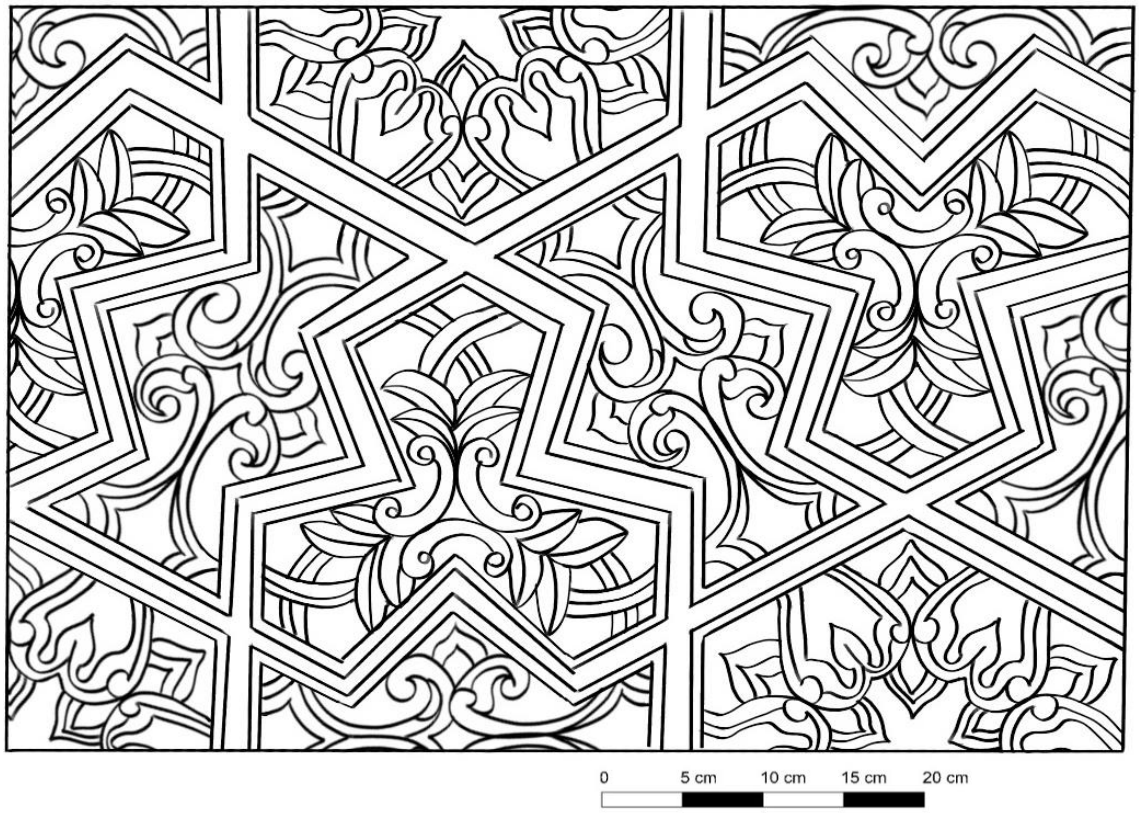
Cephenin orta bölümünde düşey hat bölünmelerinin üst seviyesinde yer alan yatay dikdörtgen panolarda; C kıvrımları ve üç yan yapraklı palmetlerden oluşan bitkisel bir kompozisyonlu zemin üzerinde kırık çizgilerin birbirini kesmesiyle oluşan düzgün olmayan ondörtgenlerinde birbirine belli aralıklarla geçmesiyle aralarda kaz ayaklarından oluşan geometrik bezeme görülmektedir (Şekil 7.72, Resim 7.138-7.139).

Resim 7.138. Güney cephe düşey hatlar üzerindeki panolar
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.139. Güney cephe düşey hatlar üzerindeki pano detayı
Çekim: Güneş Akdağ

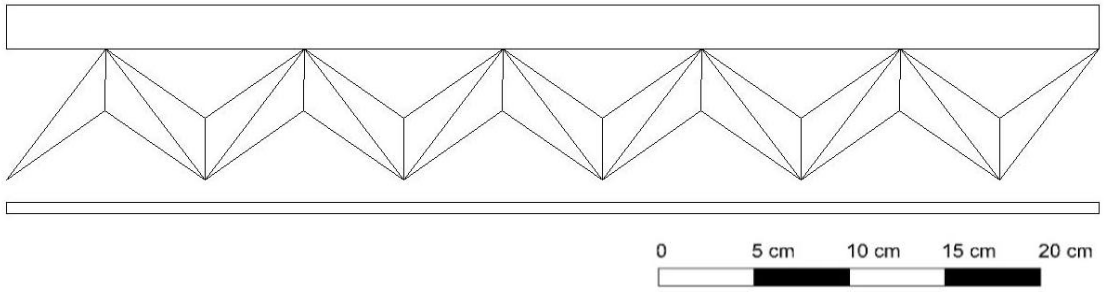

Şekil 7.72. Güney cephe düşey hatlar üzerindeki pano kompozisyonu
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Dördüncü kat sivri kemerli pencere düzenlemesinde kemerler silindirik gövdeli prizmatik üçgen başlıklı sütunlarla desteklenmiş ve kat bitişi *prizmatik üçgen* şeridiyle sonlandırılmıştır (Şekil 7.70, 7.73, Resim 7.140).

Resim 7.140. Dördüncü kat pencere düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

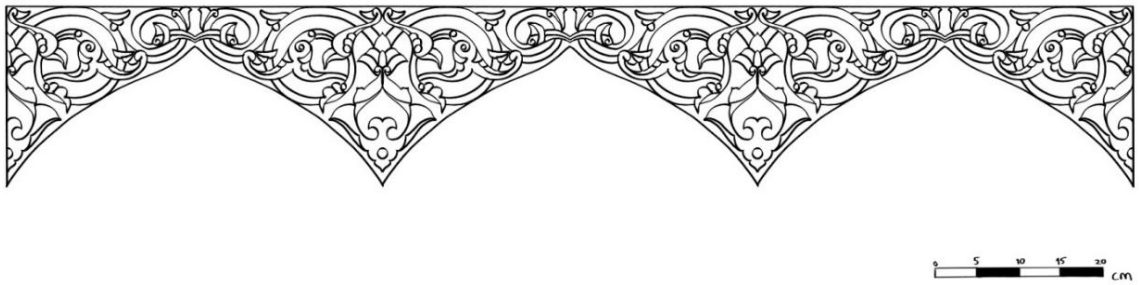

Şekil 7.73. Dördüncü kat bitiş şeridi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Dördüncü kat sivri kemerli üçüz pencere düzenlemesinin kemer alınlıklarında; merkezde yer alan küçük palmetin sapları iki yandan yukarı doğru dönüp, birer rumi oluşturarak kendisini çerçevelemiştir. Rumilerin üst birleşim noktasında da yeni bir palmet oluşmuştur. Bu palmetin taç yapraklarından çıkan kıvrım dallar her iki yöne doğru spiraller yaparak ilerleyip köşelerde rumilerle sonlanmıştır (Şekil 7.74, Resim 7.141).

Resim 7.141. Güney cephe dördüncü kat sivri kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.74. Dördüncü kat sivri kemer alınlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

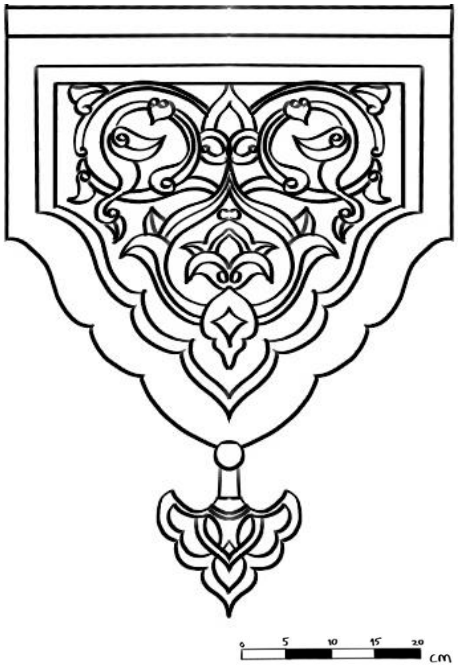
Düşey hatta dördüncü katın kemer üzengi hizasındaki kartuşların içinde; merkezde yer alan palmet motifinin saplarından çıkıp iki yandan yukarı doğru dönen rumiler üstte birleşerek tepedeki küçük palmetin saplarını oluştururlar. Tepedeki palmetin yan yaprakları hizasından çıkan kıvrım dallar spiraller yaparak ilerlerken rumiler oluşturmuş ve merkezdeki palmetin taç yapraklarına bağlanarak sonlanmışlardır. Dilimli kartuştan aşağıya doğru ters bir palmet motifi sarkmaktadır(Şekil 7.75, Resim 7.142-7.143).

Resim 7.142. Güney cephe dördüncü kat düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.143. Güney cephe dördüncü kat kartuşları

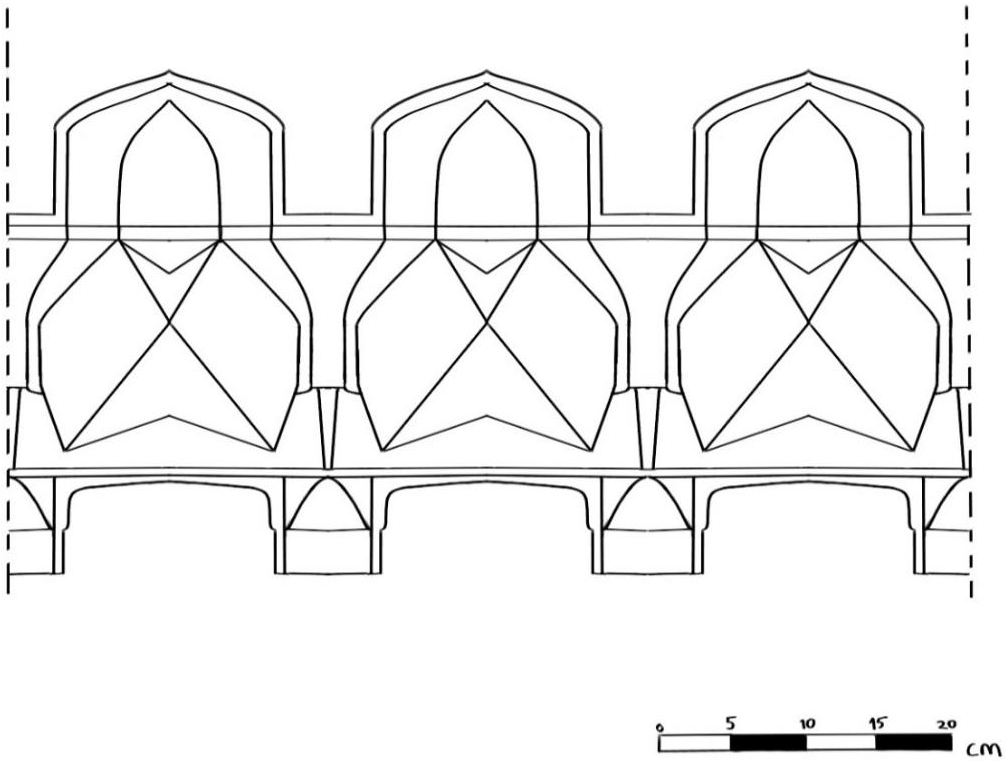

Şekil 7.75. Dördüncü kat kartuşları
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Saçak kısmındaki iki sıra mukarnas dizisi ve çörtenlerle cephe sonlandırılmıştır. Çörtenler alınlık, oluk ve oluk altı düzenlemesiyle oldukça gösterişli bir yapıya sahiptir. Yukarı taşan alınlık kısmında üç katlı her katında sekiz yaprak bulunan büyük bir gülbezek yer almaktadır. Oluk kısmına istiridye kabuğu biçimi verilmiştir. Çörten oluğunun hemen altında yuvarlak çerçeve içinde bir göbek etrafında sekiz yapraktan oluşan küçük bir gülbezek yer almaktadır. Gülbezeğin altında ise bir sıra mukarnas ile çörten düzenlemesi sonlandırılmıştır (Şekil 7.76-7.77, Resim 7.142, 7.144-7.145).

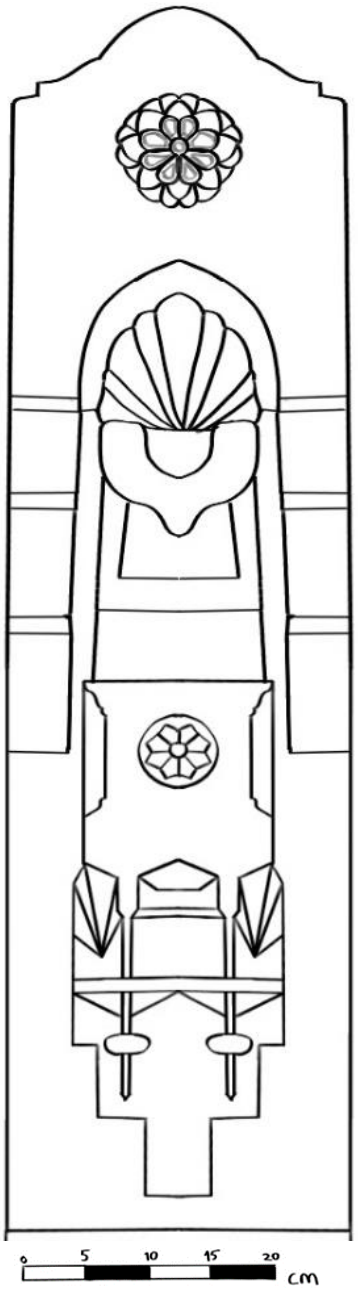
Resim 7.144. Güney cephe saçak detayı (Muhammet Görür arşivinden)

Şekil 7.76. Güney cephe mukarnaslı saçak detayı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Resim 7.145. Çörten düzenlemesi

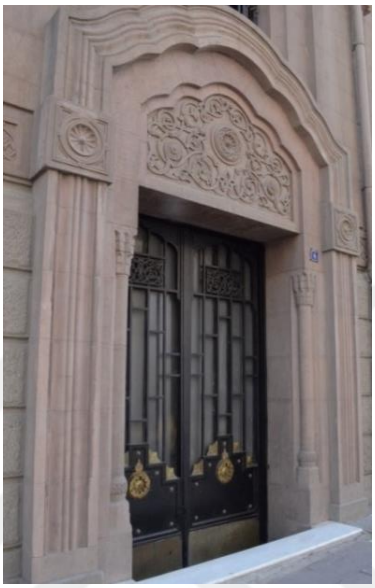
Şekil 7.77. Çörten düzenlemesi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

7.3.8.1.2. Batı cephe:

Yan giriş kapısının sütünce kaideleri yarım daire biçiminde olup, üzerinde dört yapraklı çiçeklerin sıralı dizilmesiyle oluşan bitkisel kompozisyon bulunmaktadır. Sütunce başlıkları iki sıra mukarnaslıdır (Şekil 7.78, Resim 7.146-7.147-7.148).

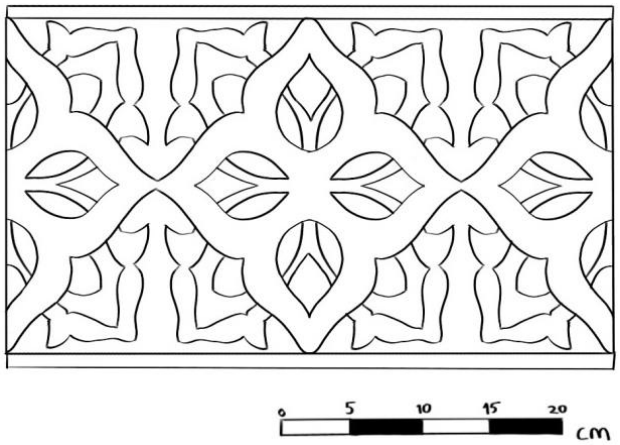
Resim 7.146. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.147. İş Bankası batı cephe yan giriş kapısı

Resim 7.148. Batı cephe yan giriş kapısı sütünce kaidesi
Çekim: Güneş Akdağ

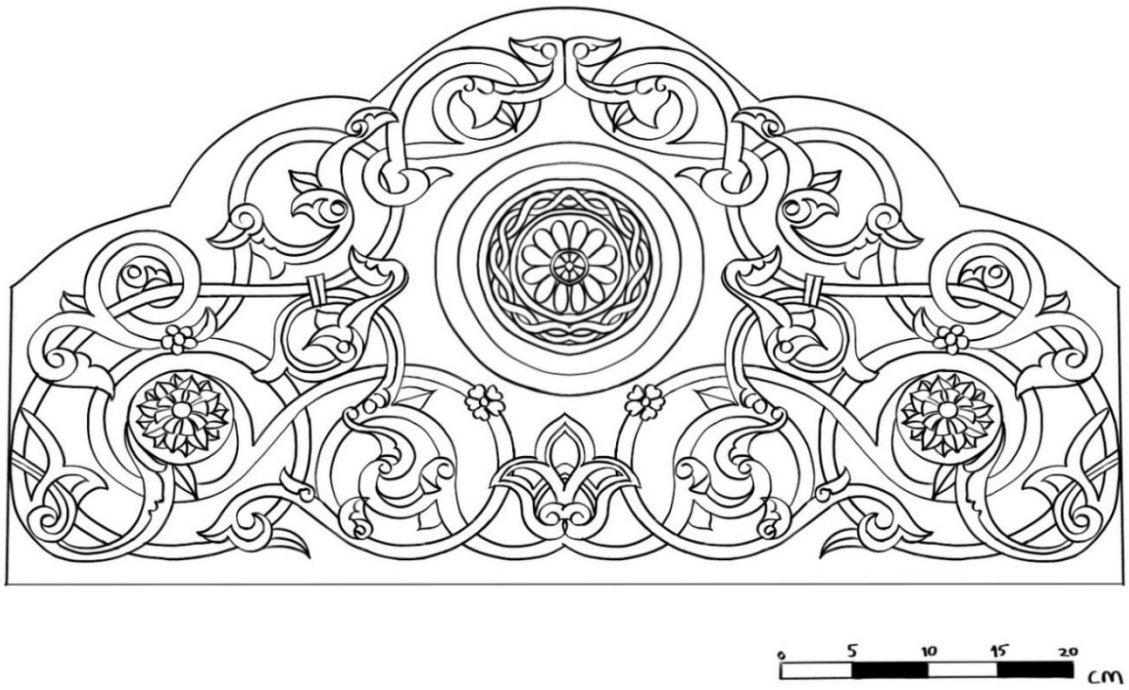
Şekil 7.78. Batı cephe yan giriş kapısı sütünce kaidesi
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş kapısı üzerindeki beş dilimli kemer alınlığı içinde; ortada sırasıyla; üç kademe düz, bir zencerek, bir düz şeritle çevrelenmiş on iki yapraklı ortası kabarık iç bükey bir gülbezek yer almaktadır. Ortadaki gülbezeğin altında yer alan palmetin saplarından gelişen kıvrım dallar iki yönden ilerlerken rumiler oluşturmakta ve dilimli kemerin iki kenarına

yakın bölgede kabarık, üç katlı, her katta sekiz yaprağı olan, toplam yirmi dört yapraklı birer gülbezekle sonlanmaktadır. Bu gülbezeklerin hemen üstünde; kıvrım dallara, beş yapraklı birer küçük gülbezek yerleştirilmiştir. Beş yapraklı küçük gülbezekler palmetin yan yapraklarının altından geçerek kıvrılan dalların hemen üstüne de yerleştirilmiştir. Kompozisyon ortadan bölündüğünde birbirine eş iki parça olacak şekilde simetrik düzenlenmiştir (Şekil 7.79, Resim 7.149).

Resim 7.149. Batı cephe yan giriş kapısı kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

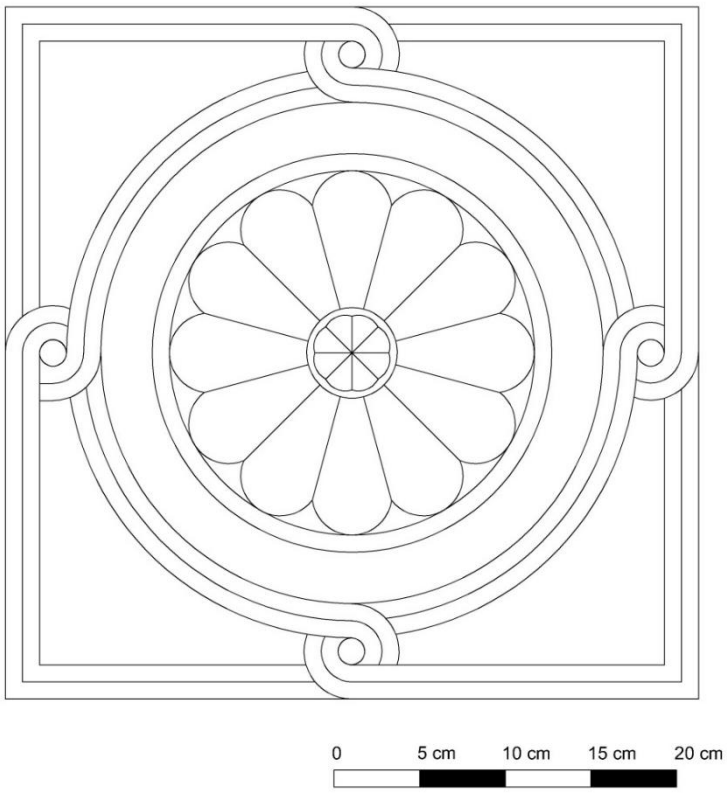

Şekil 7.79. Batı cephe yan giriş kapısı kemer alınlığındaki bitkisel kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Giriş kapısının kemer üzengi taşlarının üzerindeki kare panoda; yatay ve düşey eksenlerde düğüm motiflerinin görüldüğü androlak çerçevenin merkezinde, daire çerçeve içinde bir göbek etrafında gelişen on iki yapraklı içbükey bir gülbezek kompozisyonu görülmektedir (Şekil 7.80, Resim 7.150).

Resim 7.150. Batı cephe yan giriş kapısı kemer üzengi taşı
Çekim: Güneş Akdağ

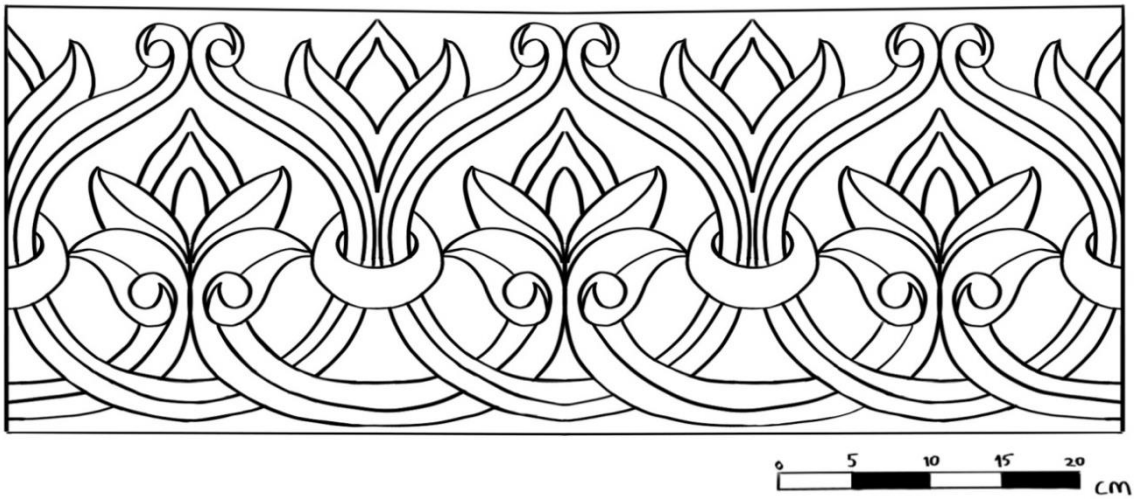

Şekil 7.80. Batı cephe yan giriş kapısı kemer üzengi taşı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Kemer üzengi hizasında iki yanda lotusların palmetlere çerçeve oluşturduğu palmet lotus dizisinden oluşan yatay dikdörtgen iki bordür yer almaktadır. Palmetlerin sapları lotus sapları arasından geçerek diğer palmet sapına bağlanmış aynı şekilde lotus sapları da palmet saplarının altından geçerek diğer lotus sapına bağlanarak atlamalı bir şekilde devam etmiştir. Bu kompozisyon yapının başka hiçbir bölümünde uygulanmamıştır (Şekil 7.81, Resim 7.151).

Resim 7.151. Batı cephe yan giriş kapısı kemer üzengi taşı yanındaki bordürler
Çekim: Güneş Akdağ

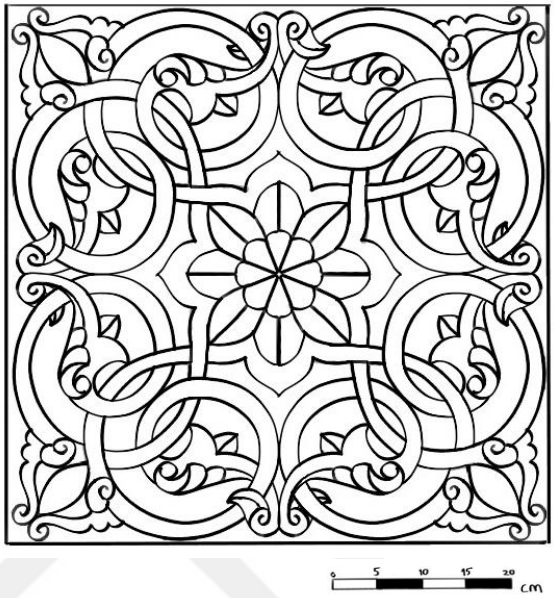

Şekil 7.81. Batı cephe yan giriş kapısı bordürü
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat balkonunu taşıyan konsolların hemen altında kare pano içinde; merkezde sekiz dilimli kabaradan gelişen sekiz yapraklı yıldız çiçeği motifinin panonun köşelerine yönelik uçlarından çıkan kıvrım dallar çapraz şekilde birbirinin içinden geçerek spiraller oluşturup birer rumi ile sonlanmıştır. Kıvrım dalların köşelere yakın kısımlarında yer alan rumiler köşelerde birleşmişlerdir (Şekil 7.82, Resim 7.152).

Resim 7.152. Birinci kat balkon altındaki pano
Çekim: Güneş Akdağ

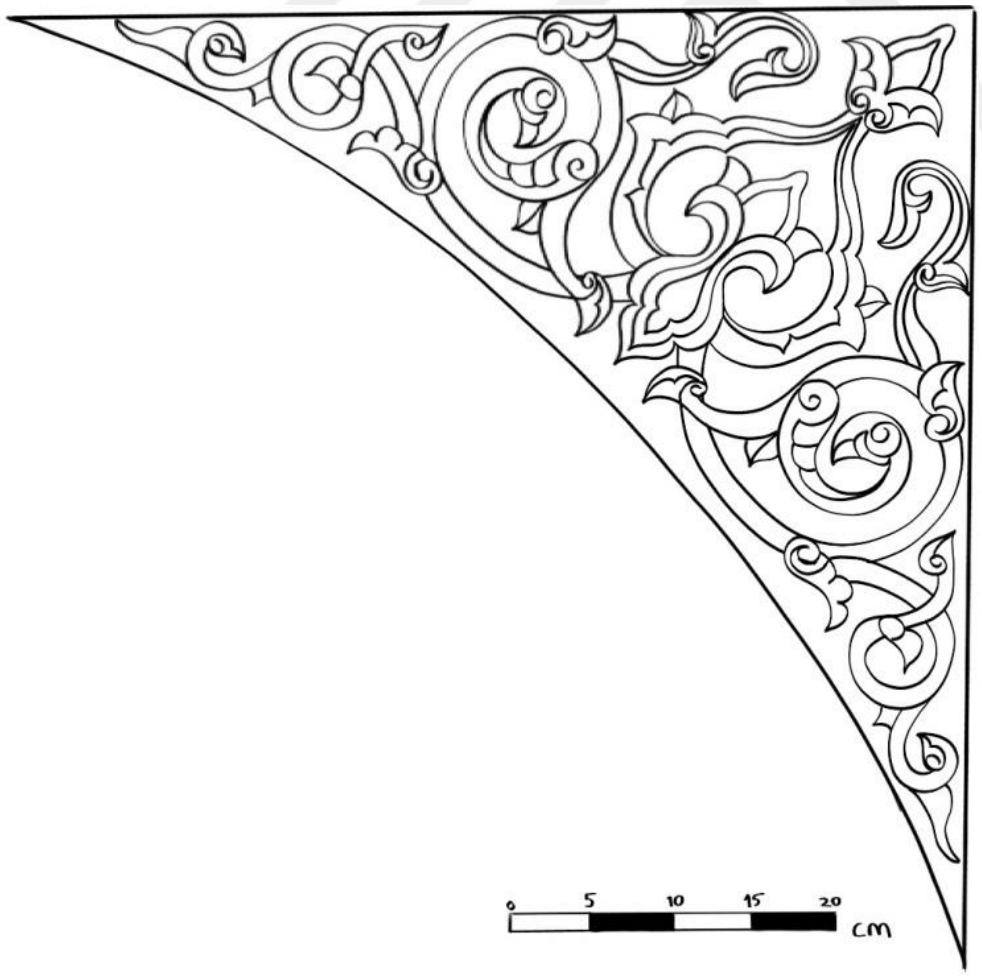

Şekil 7.82. Birinci kat balkon altındaki pano
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Zemin katta, birinci kat balkonunun altında yer alan pencerelerin sivri kemer köşeliklerinde; merkezdeki palmet motifinin sapları aşağıda başka bir palmet oluşturmuştur. Merkezdeki palmeti iki yandan birer rumi birleşerek çerçevelemiş ve bu rumilerin tepede birleşmesiyle de başka bir palmet oluşmuştur. Merkez palmetin altındaki ters palmetin yan yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yönde köşelere doğru spiraller yaparak ilerleyip rumilerle sonlanmaktadır (Şekil 7.83, Resim 7.153).

Resim 7.153. Zemin kat balkon altındaki sivri kemer köşeliği
Çekim: Güneş Akdağ

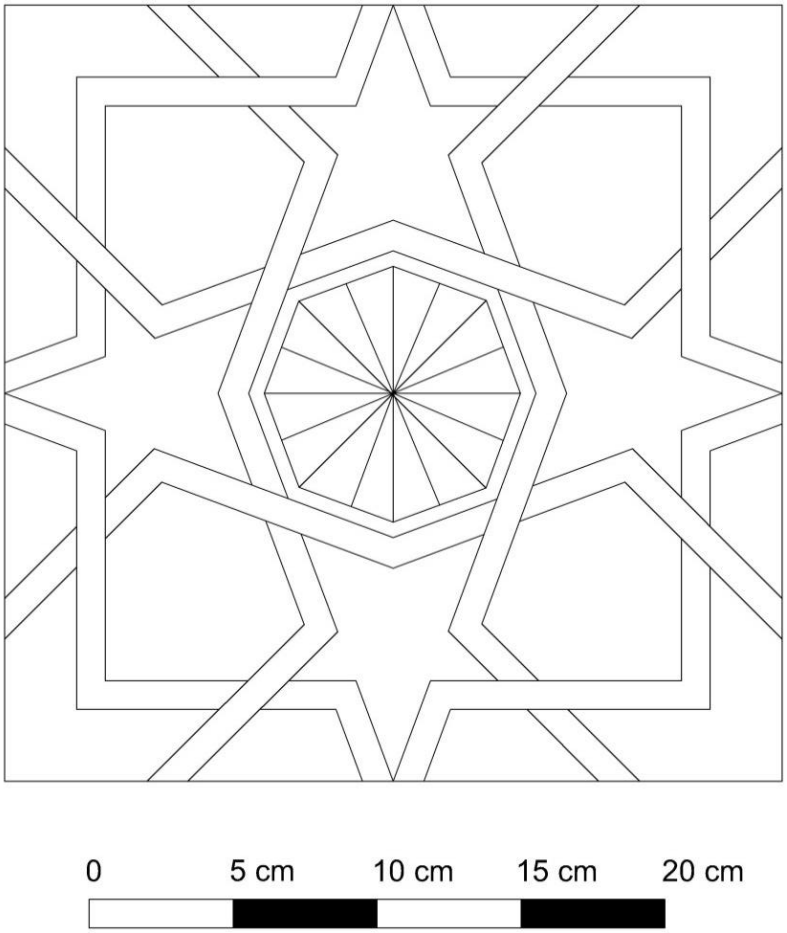

Şekil 7.83. Zemin kat balkon altındaki sivri kemer köşeliği
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat balkon alt yüzeyinde kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde içinde kabaralar yer alan sekizgenler ve onları ana akslarda kuşatan beş köşeli dört yıldız, çapraz akslarda ise dört düzgün olmayan altıgenden oluşan, sekizgen kompozisyonu görülmektedir (Şekil 7.84, Resim 7.154).

Resim 7.154. Birinci kat balkon alt yüzeyi
Çekim: Güneş Akdağ

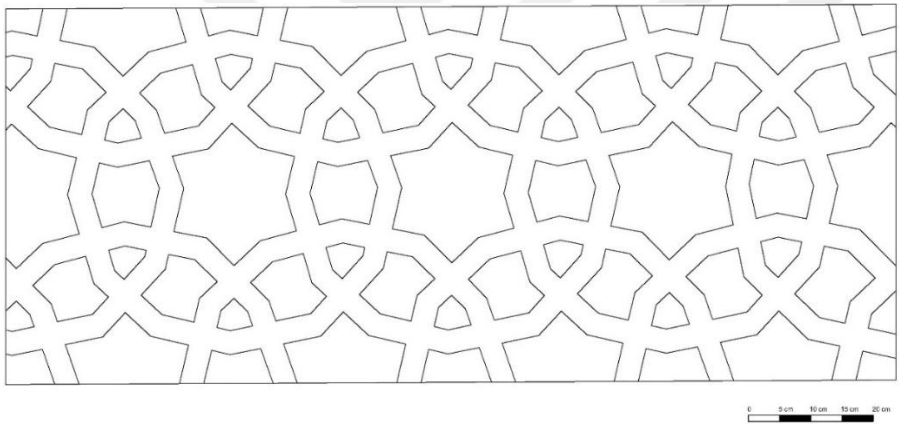

Şekil 7.84. Birinci kat balkon alt yüzeyindeki kompozisyon. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat balkon korkulukları, kenarlarda birer, ortada ikişer olmak üzere dört baba ile bölümlenmiştir. Bölüm araları onikigenlerin belli açılarla birbiri içine geçmesiyle merkezde altı köşeli yıldızlar ile aralarda düzgün olmayan altıgen ve çokgenlerden oluşan geometrik kompozisyonla bezenmiştir (Şekil 7.85, Resim 7.155).

Resim 7.155. Birinci kat balkon korkulukları. Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.85. Birinci kat balkon korkuluklarındaki kompozisyon. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat balkon korkuluk babalarının üst hizasında; yuvarlak çerçeve içinde bir göbek etrafında gelişen üç katlı her katında sekiz yaprak olan birer gülbezek yer alır (Resim 7.156-7.157).

Resim 7.156. Birinci kat balkon babaları
Çekim: Güneş Akdağ

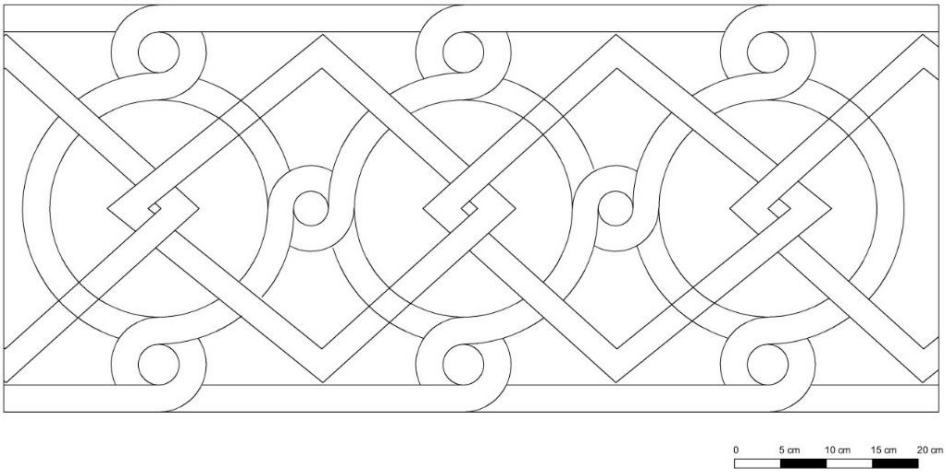

Resim 7.157. Birinci kat balkon babaları detay
Çekim: Güneş Akdağ

Düşey bölümlerin birinci kat pencere seviyesindeki yatay dikdörtgen bordürde; yatay ve düşey eksenlerde düğümler yapan dairelerin içinden zig zag yaparak geçen kırık çizgilerin daire merkezlerinde kesişerek eşkenar dörtgen/baklava oluşturduğu geometrik kompozisyon yer almaktadır (Şekil 7.86, Resim 7.158).

Resim 7.158. Birinci kat seviyesi düşey hatlardaki panolar
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.86. Birinci kat seviyesi düşey hatlardaki panolarda görülen geometrik kompozisyon
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Birinci kat ile ikinci kat penceresinin arasında yer alan yatay dikdörtgen panoda görülen kompozisyon güney cephedeki balkon korkuluklarında görülen kompozisyonun aynısıdır (Şekil 7.66, Resim 7.132, 7.159).

Resim 7.159. ikinci kat pencere altlarındaki yatay panolar
Çekim: Güneş Akdağ

Üçüncü kat pencerelerinin altındaki panolar, düşey hatlarda yer alan kabaralarla onların hemen üstündeki panolar ve dördüncü kat cephe düzenlemesi ön cephenin aynısıdır (Şekil 7.71-7.72, Resim 7.136-7.137-7.138-7.139, 7.160).

Resim 7.160. Batı cephe üç ve dördüncü kat düzeni, Çekim: Güneş Akdağ

Üçüncü kat sivri kemer köşeliklerinde birer gülbezek yer almaktadır. Bu gülbezekler, yan giriş kapısı üzerindeki dilimli kemer alınlığının ortasında uygulanan gülbezeklerin tekrarıdır (Şekil 7.79, Resim 7.149, 7.161).

Resim 7.161. Üçüncü kat sivri kemer köşeliklerindeki gülbezekler
Çekim: Güneş Akdağ

Dördüncü katın cephe yüzeyinden dışarıya ve yukarıya doğru taşırılan köşelerindeki pencere düzenlemesinde;

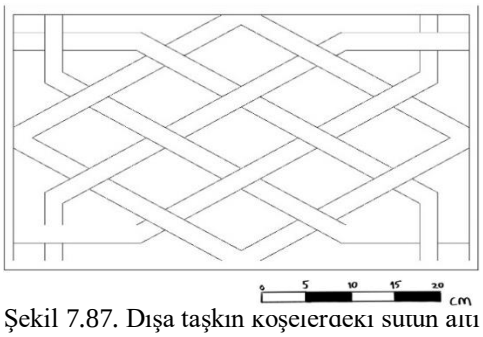
Bu kattaki prizmatik üçgen başlıklı sütunların hizasında ve eninde devam eden dışarı taşkın silindirik birer bordür yer almaktadır. Bordür içleri, dört çapraz kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda oluşan baklavaların, hepsini içine alan büyük baklava ile çerçevelendiği baklava kompozisyonu ile bezenmiştir (Şekil 7.87, Resim 7.162-7.163).

Resim 7.162. Dışa taşkın köşelerdeki sütun altı bordürleri, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 7.163. Dışa taşkın köşelerdeki sütun altı bordür detayı

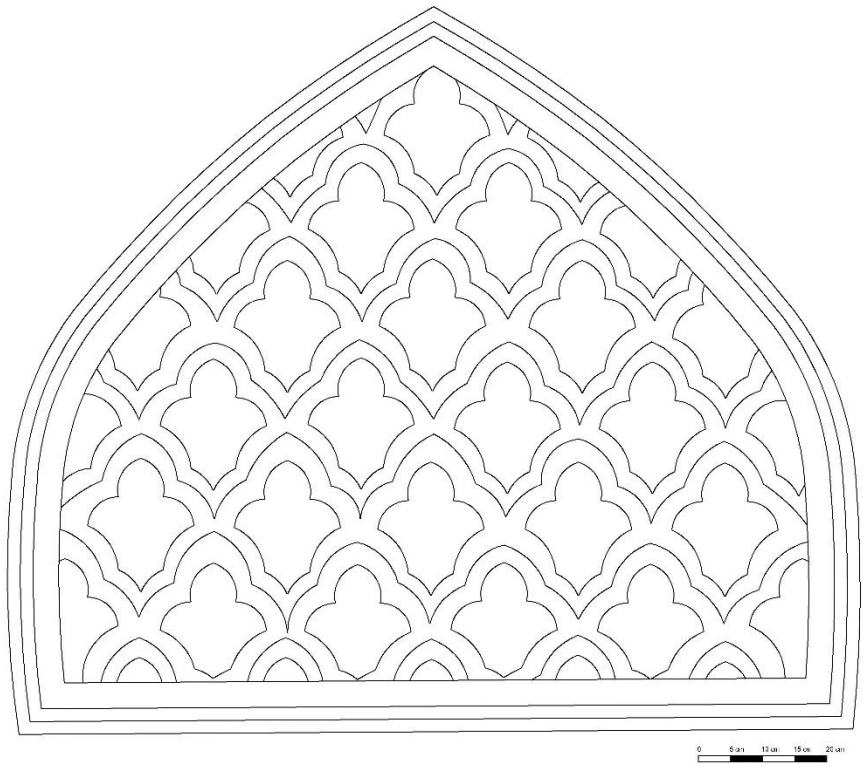

Şekil 7.87. Dışa taşkın köşelerdeki sütun altı bordür detayı. Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Cephenin dışa ve yukarı taşırılmış kenarlarında dördüncü kat sivri kemerli pencere alınlığında, dilimli çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle oluşan eşit boydaki palmetlerin yatay ve çapraz diziliminden oluşan stilize bitkisel kompozisyon görülmektedir (Şekil 7.88, Resim 7.164).

Resim 7.164. Batı cephe dışa taşkın köşelerdeki sivri kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

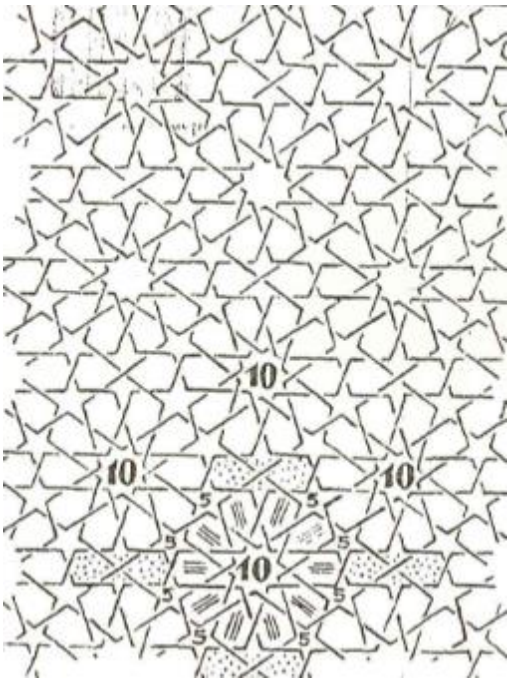

Şekil 7.88. Batı cephe dışa taşkın köşelerdeki sivri kemer alınlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

Dördüncü katın cephe yüzeyinden dışarıya ve yukarıya doğru taşırılan köşelerindeki sivri kemerin üstündeki dilimli kemerli alınlığın ortasında büyük, yanlarında küçük üç kabara yer alır. Ortadaki büyük kabaranın üzerinde kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan dörtgen ve altıgenler ve kolların ucunda beş köşeli yıldızlar ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan on kollu yıldız kompozisyonu görülmektedir (Şekil 7.89, Resim 7.165).

Resim 7.165. Batı cephe dışa ve yukarı taşkın köşelerdeki dilimli kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

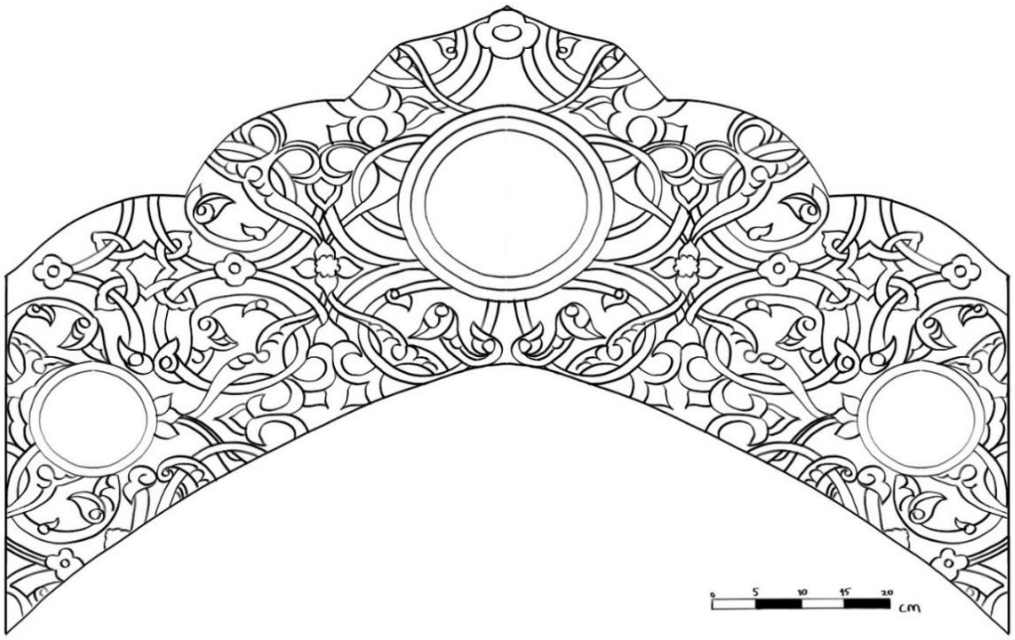

Şekil 7.89. Batı cephe dilimli kemer alınlığındaki kabara kompozisyonu, (Schneider, 1980)

Sivri kemer üzerindeki dilimli kemer alınlığında; merkezde geometrik bezeli büyük bir kabara, iki yanda ise daha küçük yivli birer kabara yer almaktadır. Kabaraların dışında kalan bütün zemini bitkisel bezemeli kompozisyon doldurmaktadır. Palmet saplarından gelişen kıvrım dallar rumiler oluşturarak ilerlerken küçük gülbezeklerle birbirine bağlanmış ve ortadaki büyük kabaranın iki yanında baklava biçimli bir çerçeve oluşturarak içindeki dört yapraklı çiçek motifine bağlanmışlardır. Kıvrım dallar; iki yandaki küçük kabaraların üst tarafında birer düğüm oluşturmuştur (Şekil 7.90, Resim 7.166).

Resim 7.166. Batı cephe dışa ve yukarı taşkın köşelerdeki dilimli kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

Şekil 7.90. Batı cephe dışa ve yukarı taşkın köşelerdeki dilimli kemer alınlığı
Çizen: Mimar Elif Dilan Bilgilier

7.3.8.1.3. Doğu cephe:

Giriş dışında batı cephe ile aynı şekilde düzenlenmiş olan bu cephede giriş kapısı, iç içe sivri kemerli nişler içine alınmıştır. Herhangi bir bezeme unsuru taşımayan giriş oldukça sade bir görünüme sahiptir (Şekil 7.56, Resim 7.118-7.119).

7.3.8.1.4. Kuzey cephe:

Cephe düzenlemesi olarak da oldukça sade olan kuzey cephede herhangi bir süsleme unsuru yer almamaktadır (Resim 7.120-7.121).

7.3.9. Yapının Kendi İçinde Değerlendirilmesi:

Üçgen planlı olan bina, üzerine oturduğu arsa itibariyle güney cephesi yuvarlatılmış bir köşe yapısıdır. Doğu ve batı cepheleri simetrik düzenlenmiş olmakla beraber; doğu cepheye sonradan eklenen bölüm, yapının orijinalindeki simetriyi bozmuştur. Her cephe kendi içinde belli bir düzene ve simetriye sahiptir.

Kuzey cephe dışında yapının geneline üç yatay bölüm (zemin kat, birinci-ikinci ve üçüncü katların bulunduğu orta bölüm, ve dördüncü katın yer aldığı üst bölüm) hakim olmakla beraber yatay bölümlenmeleri sağlayan silmeler her cepheden izlenebilmektedir. Buna karşın cephelerde düşey çizgiler daha çok göze çarpmaktadır.

Giriş, pencere, balkon ve alınlıklar aynı düşey ve yatay hizada olmakla beraber cephelere hareket kazandıran ana unsurlardır. Yan cephelerde dışa ve yukarı taşırılmış dilimli kemer alınlıkları, üçlü sivri kemer düzenlemeleri, kemerlerin üzerine oturtulan silindirik gövdeli sütunlar, yatay ve düşey hatlarda yer alan panolar, çörtenler, saçaklar, silme ve plasterlar hareketliliği arttırarak cephelerin daha zengin bir görünüm kazanmasını sağlamışlardır.

Yuvarlatılmış ön cephede yer alan ana giriş; sivri ve dilimli kemer düzenlemesi ile sundurmanın iki yanından sarkan fenerlerle anıtsal bir görünüm kazanmıştır. Cephe köşelerinin dışarı ve yukarı taşırılarak kemerli yoğun süslemeli düzenlenmiş olması yapının anıtsallığını vurgulayan diğer bir özelliktir.

Yapıda görülen geometrik kompozisyonlar; balkon korkuluklarında, kabaralarda, pencere altı panolarında, düşey hatların alt ve üst sınır panolarında yoğun olarak kullanılmıştır.

Bitkisel kompozisyonlar ise daha çok; kapı-pencere kemer köşeliklerinde ve kemer alınlıklarında, balkon altlarında konsolların bitiminde yer alan kare panolarda uygulanmıştır.

Yapıda bitkisel ve geometrik kompozisyonların birlikte kullanıldığı alanlar da yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde yer alan rozetlerin dışta yuvarlak içten zencirek ile çerçeveli düzenlenmesi, üçüncü kat pencere altında yer alan ve düşey hatların üst seviyesindeki yatay dikdörtgen panolarda geometrik kompozisyon içlerinin bitkisel motiflerle doldurulması bitkisel ve geometrik bezemenin birlikte kullanılmasına örnek olarak gösterilebilir.

Pencere şebekeleri bodrum kat ve zemin kattaki sivri kemerli pencerelerde görülmekle birlikte ağırlıklı olarak bitkisel kompozisyona sahiptir.

Yapıda caddelere bakan güney, doğu ve batı cephelerinin oldukça yoğun bir süsleme programına sahipken sonradan eklenen kuzey cephenin (arka cephe) hem cephe düzeni hem de bezeme açısından hiç işlenmemiş olması dikkat çekicidir.

Cephe üzerinde malzeme bodrum katında griye yakın renkte taş taklidi sıvalı, arka cephede gri düz sıvalı ve diğer cephelerde pembe renge çalan açık kahverengi Ankara taşı olarak değişmektedir.

8. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Ankara'da 1. Ulusal Mimarlık Dönemi Banka Binalarında Cephe Düzeni ve Süsleme (1926-1929) adlı bu çalışmada; I. Ulusal Mimarlık Döneminde Mimar Giulio Mongeri tarafından Ankara'da inşa edilen Osmanlı Bankası A.Ş. Ankara Şubesi (1926)[9], T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası (1926-1929) ve Türkiye İş Bankası A.Ş. Ankara Şubesi'nin (1929) cephe düzenlemeleri ile süslemeleri ele alınmıştır.

Bu bölümde araştırmamıza konu olan Osmanlı Bankası (1926), Ziraat Bankası (1926-1929) ve İş Bankası Binası (1929); öncelikli olarak Ankara, İstanbul ve İzmir[10] gibi büyük kentlerdeki Mimar Giulio Mongeri veya dönemin diğer mimarları tarafından inşa edilen eserlerin cephe düzenlemeleri (taç kapı, kapı, niş, pencere, çıkma, balkon, saçak, çatı vb.) ile süsleme tür ve kompozisyonları (geometrik, bitkisel, mukarnas) açısından karşılaştırılarak değerlendirilecektir. Süsleme karşılaştırmasında 12. Yüzyıl sonu ile 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilen Anadolu Türk Mimari örneklerinde yer alan süsleme kompozisyonları da kullanılacaktır. Böylece dönemin felsefesini oluşturan Geleneksel Türk Mimari ve süslemesine ait öğelerin ne derece kullanıldığı ve etkileri net olarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda ilk olarak dönem yapılarından; Giulio Mongeri'nin; İzmir Osmanlı Bankası Binası (1926), Ankara'daki Tekel Başmüdürlük Binası[11] (1928), İzmir Ziraat ve Adana Ziraat Bankası (1930); Mimar Kemalettin Bey'in; Sultan Reşat Türbesi (1911-1912) (Kum, 2005), Birinci Vakıf Han Binası (1918), Dördüncü Vakıf Han Binası (1911-1926), Ankara Palas (1924-1928); Arif Hikmet Koyunoğlu'nun; Etnografya Müzesi (1925-1927); Mimar Hüseyin Mazlum-Mimar Tahsin Sermet'in birlikte tasarladıkları (Pehlivanoğlu, 2012); İzmir Borsa Sarayı (1926-1928)[12]; Mimar Ahmet Kemal'in; Roma

[9] Ankara Osmanlı Bankası, günümüzde Garanti Bankası olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir.
[10] İzmir'de Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından, başta Sanayi-i Nefise Mektebi mezunlarından olan Tahsin Sermet ve Necmettin Emre Beyler olmak üzere Mimar Vedat Bey ve Mimar Kemalettin Bey gibi pek çok ünlü mimar çalışmıştır. Eserleri tıpkı İstanbul ve Ankara'da olduğu gibi kentin önemli bölgelerinde boy gösteren bu isimler sayesinde İzmir de bu diğer iki kent gibi bir Birinci Ulusal Mimarlık laboratuvarına dönüşmüştür (Çıkış, 2011)
[11] Tekel Başmüdürlük Binası günümüzde Yunus Emre Vakfı olarak işlevini sürdürmektedir.
[12] İzmir Borsa Sarayı 1892'de kurulmuş olan İzmir Ticaret Borsası tarafından 1926-1928 yılları arasında yaptırılmıştır (Kuyulu, 2000).

Bankası[13] (1930-1932); Mimar Levon Nafilyan'ın; İstanbul'daki İş Bankası Galata Şubesi Binası (1934) vb. yapılar ile benzerlikler ve farklılıklar ele alınarak değerlendirilecektir.

Çalışma konumuzu oluşturan yapılar, topoğrafik olarak eğimli araziler üzerine yerleştirilmiş ve dönemin protokol yolu üzerinde inşa edilmişlerdir. Özellikle Osmanlı ve İş bankası binaları iki cadde (Osmanlı bankası) ve ana cadde ile bir sokağın kesiştiği köşede yer alan köşe yapısı olma özellikleriyle dönemin planlama özeliklerini de yansıtmaktadırlar. Dönemin protokol ve en işlek caddesi üzerinde yatay ve düşeyde kapladıkları alan, çok katlı cephe düzenlemeleri ve süslemeleriyle öne çıkarak dikkat çeken yapılardır.

Ankara İş Bankası ve Osmanlı Bankası binaları işlek iki ana caddenin kesiştiği köşelerde konumlanmış birer köşe yapısı olarak İzmir Osmanlı Bankası (1926), İzmir Ziraat Bankası (1930), Adana Ziraat Bankası (1930), Ankara Tekel Başmüdürlük (1926) ve 1. Vakıf Han (1918) binalarıyla ortak özellik göstermektedirler. İzmir Borsa Sarayı (1926-1928) ve İzmir Roma Bankası (1930-1932)[14] ise diğer köşe yapılarından farklı olarak iki köşeye yerleştirilerek üç caddeye bakan birer cepheye sahiptir. Ayrıca, Mimar Kemalettin ve Vedat Tek'in Ankara Palas (1924-1928) ve İş Bankası Galata Şubesi (1918) binası Mongeri'nin yapılarında olduğu gibi ana cadde üzerinde eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir.

Konumuzu oluşturan binalar banka binası olarak tasarlanmış, inşa edilmiş daha sonradan da başka işlevler yüklenmemiştir. Bu nedenle yapılarda işlev değişikliğinden kaynaklanan çok fazla müdahale olmamıştır.

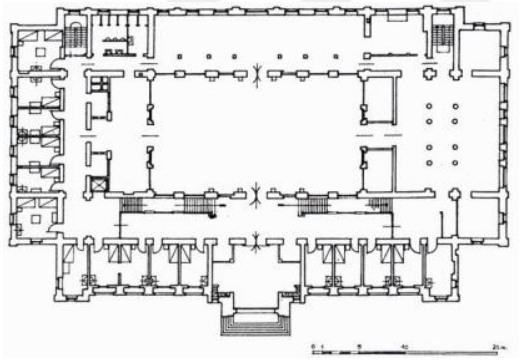
Fonksiyona bağlı ihtiyaçların dikkate alındığı, özellikle müşteri servis holüne mekan organizasyonunda önem verildiği, yatay ve düşey sirkülasyonun da yine fonksiyonel ihtiyaçlar doğrultusunda yerleştirildiği görülmektedir (Saban, 2016)

Yapılar iç mekan tasarımı açısından, kapalı orta avlu ve etrafını çevreleyen çalışma alanlarından oluşmalarıyla ortak özellik göstermekle birlikte oturum olarak ve kat sayıları bakımından da çeşitlilik göstermektedir.

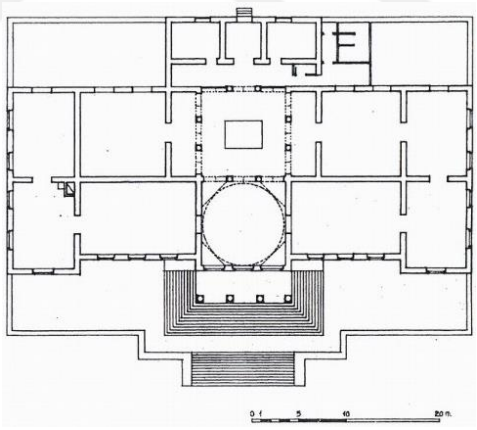
[13] Roma Bankası günümüzde Vakıf Bank Bölge Müdürlüğü olarak faaliyet göstermektedir.
[14] İzmir Bulvar Şirketi tarafından finanse edilerek uygulanmıştır (Onat, 1992).

Osmanlı Bankası Binası (1926) kenarları birbirine eşit olmayan dörtgen planlı ve çalışma alanlarının, ortadaki banka holü çevresine yerleştirildiği bir düzene sahip olmakla birlikte bodrum kat üzerine üç katlıdır (Şekil 7.1). Güney ucu yuvarlatılmış üçgen planlı İş Bankası'nın da ortasında avlu yer almakta olup bodrum kat ve yüksek bir zemin üzerine dört katlıdır (Şekil 7.56). Dikdörtgen planlı Ziraat Bankası'nda da mekanlar banka holü etrafında şekillenmiş olup, İş Bankasında olduğu gibi katlar bodrum kat ve yüksek zemin üzerinde iki kat, bir asma ve çatı katı ile birlikte olmak üzere beş katlıdır (Şekil 7.21).

Ankara Ziraat Bankası dikdörtgen planlı olmasıyla Ankara Palas ve Etnoğrafya Müzesi'yle benzerdir. Ankara Osmanlı Bankası (1926) düzgün olmayan dörtgen planlı olmasıyla İzmir Osmanlı Bankası, İzmir Roma Bankası (Vakıflar Bankası), İzmir Borsa Sarayı ve İzmir Ziraat Bankası'yla benzerlik göstermektedir. İş Bankası Galata Şube Binası düzgün olmayan dikdörtgen (Aktemur & Arslan, 2006), Ankara Tekel Başmüdürlük Binası ve Adana Ziraat Bankası L biçimli[15], 1. Vakıf Han kare, 4. Vakıf han ise düzgün olmayan çokgen planıyla araştırmamıza konu olan binalardan farklı plan şemalarına sahiptirler (Şekil: 8.1.-8.2-8.3.-8.4.-8.5.-8.6.-8.7.-8.8.-8.9.-8.10.).

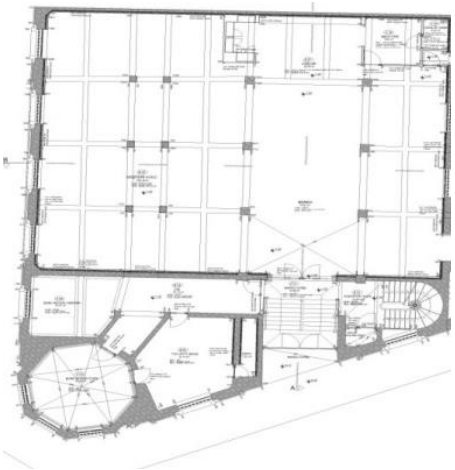

Şekil 8.1. Ankara Palas, zemin kat planı (Aslanoğlu, 2001)

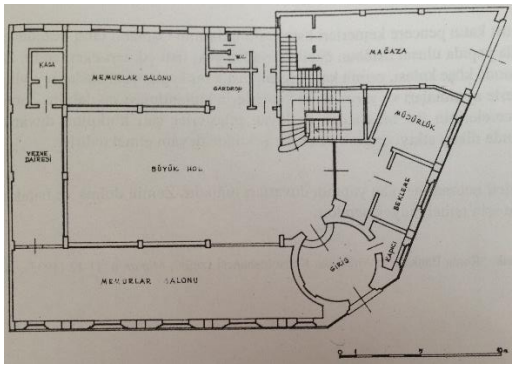

Şekil 8.2. Etnoğrafya Müzesi, zemin kat planı (Aslanoğlu, 2001)

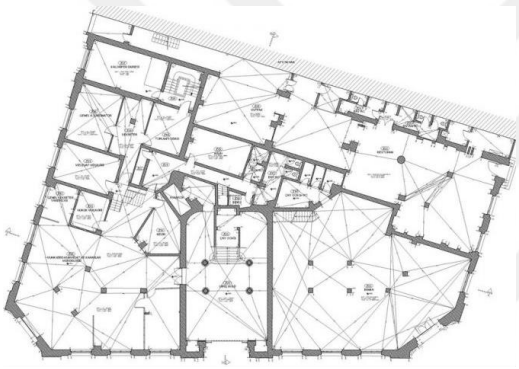
[15] 1930'da tamamlanan Ziraat Bankası Adana Merkez Şubesi binası L formuna sahip 1 nolu parsel üzerinde inşa edilmiş, 1965 yılında bulunduğu parsel bugünkü durumuna getirilerek dikdörtgene yakın bir forma ulaştırılmıştır (Saban, 2016).

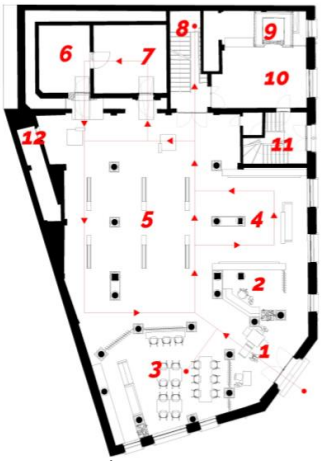
Şekil 8.3. İzmir Osmanlı Bankası zemin kat planı (Pakben Mimarlık)

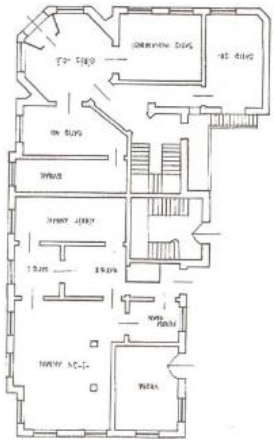
Şekil 8.4. İzmir Roma Bankası zemin kat planı (Aslanoğlu, 2001)

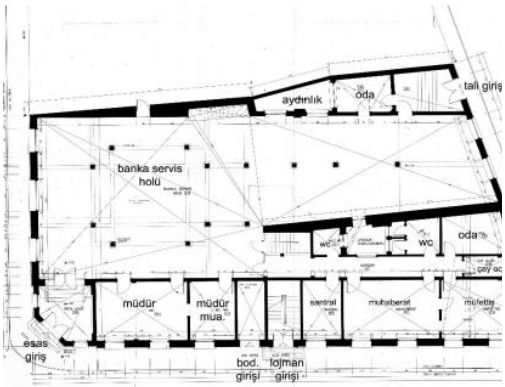
Şekil 8.5. İzmir Borsa Sarayı zemin kat planı (Pakben Mimarlık)

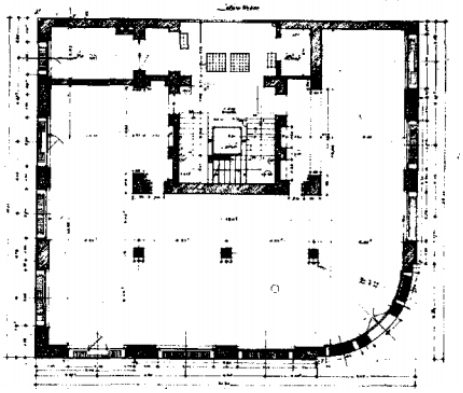
Şekil 8.6. İzmir Ziraat Bankası zemin kat planı (Ziraat Bankası Arşivi)

Şekil 8.7. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası planı (Aslanoğlu, 2001)

Şekil 8.8. Adana Ziraat Bankası zemin kat planı (Saban, 2016)

Şekil 8.9. 1. Vakıf Han, zemin kat planı (Yavuz, 1976)

Şekil 8.10. 4. Vakıf Han, zemin kat planı

Ankara Osmanlı Bankası (1926) bodrum kat üzerinde üç katlı oluşuyla İzmir Osmanlı Bankası, Roma Bankası, Borsa Sarayı ve Ankara Tekel Başmüdürlük Binalarıyla benzerlik göstermektedir (Resim: 8.1., 8.4-8.5.- 8.6., 8.8.). Ankara Etnoğrafya Müzesi bodrum üzerinde tek katlı, Ankara Palas ve Adana Ziraat Bankası bodrum kat üzerine iki katlı, İzmir Ziraat Bankası zemin katla birlikte üç katlı, İstanbul İş Bankası Galata Şubesi bodrum ve zemin üzerine altı katlı, 1. ve 4. Vakıf Hanları bodrum katla birlikte yedi katlı olmaları nedeniyle kat sayısı bizim örneklerimizden farklıdır (Resim: 8.2.- 8.3., 8.7., 8.10.- 8.11.- 8.12.- 8.13.- 8.14.).

8.1. Malzeme Teknik

Araştırmamıza konu olan yapılarda inşa malzemesi olarak beton, tuğla, mermer, sıva ve demir; süsleme malzemesi olarak da mermer, sıva ve demir kullanılmıştır. Yapılar betonarme inşaat arası tuğla dolgu tekniği ile inşa edilmişlerdir.

Karşılaştırma amacıyla ele aldığımız dönem yapıları İzmir Osmanlı Bankası, Roma Bankası, Ankara Tekel Başmüdürlük, Ankara Palas ve İstanbul 1. Vakıf Han'da da betonarme inşaat arası tuğla dolgu tekniği kullanılmıştır. Ancak, 4. Vakıf Han çelik iskelet (Ortabağ, 2008), Borsa Sarayı betonarme, karkas ve yığma karışık olarak, Adana Ziraat Bankası'nda yığma taş (Saban, 2016), Etnoğrafya Müzesi ise betonarme teknikleri kullanılarak inşa edilmiş yapılardır.

Üç yapımızda da taş taklidi sıva kullanımı ortak özellik olarak görülmektedir. Cephe yüzeylerinde sıva derzlenerek taş görünümü elde edilmiştir.

Ankara Osmanlı Bankası'nın bodrum katı düzgün kesme taş görünümünde sıvalı, Ankara Ziraat Bankası'nın bodrum katı düz sıvalı ve Ankara İş Bankası'nın bodrum katı kaba taş görünümlü sıvalıdır (Resim 7.4-7.5, 7.37, 7.111).

Ankara Ziraat Bankası'nın zemin katı kaba yontu taş görümü veren sıva ile kaplıdır. İş Bankası ve Osmanlı Bankası'nın zemin katı düzgün kesme taş görünümlü sıvalıdır (Resim 7.36, 7.2, 7.111).

Zaman içerisinde hava koşullarına bağlı olarak yapı yüzeylerindeki tahribatlar sonucu yapıların cephe yüzeylerinde yer yer dökülmeler meydana gelmiştir. Bodrum katlar gri renkte, diğer katlar pembeye çalan kahverengidir.

Tekel Başmüdürlük Binası'nın bütün cepheleri, İzmir Osmanlı Bankası ve Borsa Sarayı'nın üst katları, 1. Vakıf Han'ın duvarları incelediğimiz yapılarda olduğu gibi taş taklidi sıvalıdır (Resim 8.1., 8.7., 8.9.). İzmir Ziraat Bankası binası düz sıvalı, Adana Ziraat Bankasında subasman seviyesinin üstünde kalan kısımların sıvanarak taş doku kapatılmış (Saban, 2016), 4. Vakıf Han'ın ön ve yan yüzleri kesme taş, bölme duvarları ve arka cephe tuğla ile örülerek sıvanmıştır (Hakyemez & Gönül, 2014). Etnoğrafya Müzesi ve Sultan Reşat Türbesinde kufeki taşı kullanımı görülmektedir. İzmir Osmanlı Bankası, Roma Bankası, İstanbul İş Bankası ve Etnoğrafya Müzesi'nin su basman seviyesinde ise taş kaplama kullanılmıştır. (Resim 8.2., 8.3., 8.14., 8.13., 8.19., 8.4., 8.11.).

Yapıların bazı bölümlerinde, özellikle giriş ünitelerindeki ve çoklu pencere düzenlemelerindeki sütun ve sütun başlıkları ile ana giriş merdivenlerinde mermer kullanımı görülmektedir. Osmanlı Bankası'nda birinci ve ikinci kat pencerelerinde kullanılan sütun başlıkları, Ziraat Bankası'nın giriş bölümündeki merdivenlerde, girişin tonozundaki mukarnas sarkıtlarında, pencere düzenlemelerindeki sütun başlıklarında, İş Bankası'nın giriş merdivenleri ve giriş kapısının iki yanındaki sütun gövde ve sütun başlıklarında mermer kullanılmıştır. (Resim 7.3, 7.30, 7. 40-7.41, 7.111)

Karşılaştırma dönem örneklerimizden İstanbul 1. Vakıf Han'ın yuvarlatılmış cephesindeki sütun başlıklarında, 4. Vakıf Han'ın en üst kattaki pencere kemerlerinin aralarına yerleştirilen sütun başlıklarında, giriş kapısının iki yanındaki sütuncelerde, Sultan Reşat Türbesi'nin taç kapısında, Etnoğrafya Müzesi'nin pencere kemer alınlığı ve

köşeliklerinde, balkonlarda, kat bitişlerindeki silme ve tepeliklerde mermer karşımıza çıkmaktadır (Resim 8.7., 8.13.- 8.14., 8.18.).

Ele aldığımız yapıların pencere şebekelerinde, balkon korkuluklarında ve saçaklarda ayrıca metal malzemenin kullanıldığı da görülmektedir. Osmanlı Bankası'nda zemin kat pencere ve alınlıklarında, Ziraat Bankası'nda giriş kapısında, zemin kat pencere şebekelerinde, birinci kat balkon kapılarında ve saçak konsollarında, İş Bankası'nın giriş kapılarında, ana giriş kapısının üstündeki sundurmada, zemin kat pencereleri ve alınlıklarında, ikinci ve üçüncü kat balkon korkuluklarında metal kullanılmıştır (Resim 7.2, 7.36, 7.111).

Dönemin diğer örneklerinde ise 1. Vakıf Han'da saçak altındaki konsollarda, 4. Vakıf Han'da bütün katlardaki pencerelerin üst seviyelerindeki şebekelerde ve saçak altındaki konsollarda, İstanbul İş Bankası Galata Şubesi'nde giriş kapısının tepe pencere şebekesinde, zemin kat pencere şebekelerinde ve saçak altı konsollarında, Ankara Tekel Başmüdürlük Binası'nın kapı-pencere şebekelerinde, İzmir Roma Bankası'nın balkon korkuluklarında, Sultan Reşat Türbesi, İzmir Osmanlı Bankası, İzmir Ziraat Bankası ve İzmir Borsa Sarayı'nın zemin kat pencere şebekelerinde metal malzeme kullanımı görülmektedir(Resim 8.1., 8.2., 8.4., 8.5., 8.7., 8.9., 8.15., 8.17.).

8.2. Cephe Düzenlemeleri

En genel biçimi ile bir yapının dıştan görülen yüzeyi (Sözen ve Tanyeli 1986: 51) olarak tanımlanan cephe; yapıların genel biçimleri, konumları ve üzerinde barındırdıkları unsurlar nedeniyle ön, yan ve arka cepheler olarak adlandırılırlar. Arseven, cephe kelimesinin yalnız kullanıldığında binanın en gösterişli ve süslü olan yüzü anlamına geldiğini belirtir ki, bunu ön cephe veya esas cephe (façade principale) olarak değerlendirir (Arseven 1958: 331). Strüktürel bir eleman olması nedeniyle yapı için taşıyıcı olduğu kadar sınırlayıcı özelliği de bulunan cephe, benzer işleve sahip olan duvardan farklı bir anlam dünyasına sahiptir. Her ne şekilde anılırsa anılsın yapıların giriş cepheleri, dışla ilişkinin yoğun olarak kurulduğu yüzeyler olmalarıyla önem taşırlar. Başta giriş cephesi olmak üzere diğer cepheler ve yapının genel silueti, bir kimlik belirteci olarak karşımıza çıkar.

Cephelerin bir mimari ürünün en çok yargıya hedef olan kısımları olduğu söylenebilir. Bu durumda cepheler, yani dış kabuk mimari estetiğin de önemli bir bileşenidir (Özdemir & Başkaya, 2006).

Yapının içi, sınırlanmış mekan olarak (Venturi 1991: 110) sokak dokusundan, kent içindeki diğer kuruluşlardan ve dış dünyadan duvarlarla koparılırken, aynı duvarların düzenlenişi ile dışla ilişki kurar. Bu noktada, cephelerin hem sınırlayan hem de dışla kurduğu ilişki ile sınırları kaldırmak gibi iki önemli işlevi bulunmaktadır. İki boyutlu bir yüzey olarak, yapının içini sınırlayan ya da iç mekanın oluşumunu sağlayan cephe, bir yandan da üzerinde barındırdığı unsurlar sayesinde, sınırlayıcı olan yüzeye hareket/ritim eklenmesiyle iç mekanın dışla ilişki kurmasını sağlamaktadır. Bu noktada yapının konumu, işlevi, plan şeması cephe ya da cephelerin biçimlenişinde etken unsurlar olarak ön plana çıkarlar.

Yukarıdaki veriler ışığında cephelerin genel anlamda; yapı ya da yapıların kentsel dokuyla paylaştıkları dış mekan birimi olduklarını söyleyebiliriz. Tüm cepheler içinde düzenlenişi ile öne çıkan giriş cephesi, yapının tarihsel, kültürel ve simgesel kimlik vurgusunu sağlayan ilk kentsel unsuru olmaktadır.

İncelediğimiz yapıların genel olarak büyük ölçekli ve cephe düzenlerinde yatay ve düşey bölümlenmelerin olduğu görülmektedir. Bölümlenmelerin silme ve plasterlerle sağlandığı yapılarda yatayda üç bölüm görülürken düşeyde cephelere göre bölümlenme sayısı değişmektedir. Dönemin diğer örneklerine bakıldığında, incelediğimiz banka binalarında olduğu gibi, yapı türü ne olursa olsun yapıların işlek caddelere bakan, büyük ölçekli, silme ve plasterlerle yatay ve düşey bölümlere ayrıldığı, ana caddelere bakan cephelerinin oldukça dikkat çekici düzenlemelere ve süslemelere sahip oldukları görülmektedir.

Osmanlı ve İş Bankası binaları köşe yapısı olmaları nedeniyle yuvarlatılmış birer cepheye sahiptirler ve yuvarlatılmış cepheleri yatay ve düşey üç bölüme ayrılmıştır. Osmanlı Bankası'nın(yuvarlatılmış cephesi hariç) diğer cepheleri yedi, İş Bankası batı cephede beş, doğu cephede dokuz düşey hatla bölümlenmiştir. Ziraat Bankası'nın ön cephesi Osmanlı Bankası'nda olduğu gibi yedi düşey hatla belirlenmiş olup asma katın dışa yansıması batı cephedeki, güney batı ve kuzey batı köşe kulelerindeki düşey

bölümlenmelerde farklılıklara neden olmuştur. Buna göre kuzey ve güney cephelerde sekiz, batı cephede dokuz düşey bölüm görülmektedir (Resim 7.2, 7.4-7.5, 7.36, 7.49, 7.53, 7.111, 7.115, 7.118).

Dönemin diğer örneklerinden; İzmir Osmanlı Bankası'nın giriş cephesi(güney cephe) üç, batı cephesi beş düşey, Borsa Sarayı'nın bütün cepleri iki yatay, giriş cephesi (kuzey cephe) yedi, doğu cephesi altı, batı cephesi dört düşey, İş Bankası Galata Şubesi'nin cepheleri iki yatay, giriş cephesi(kuzey cephe) beş, doğu ve batı cepheleri üç düşey, 4. Vakıf Han'ın giriş cephesi(güney cephe) yatayda üç, düşeyde on beş(doğu ve batı cepheleri kısmen yan binalara bitişiktir), Ankara Palas'ın ön cephesi(kuzey cephe) iki yatay, köşe kuleleriyle birlikte on üç düşey, Etnografya Müzesi'nin giriş cephesi revaklı giriş bölümüyle beraber dokuz düşey hatla bölümlenmiştir (Bkz. Resim 8.1, 8.5.- 8.6., 8.10., 8.12.- 8.13.- 8.14.).

İş Bankası'nda ana girişin köşeden sağlanması, Roma Bankası, İzmir Ziraat Bankası, Adana Ziraat Bankası ve Tekel Başmüdürlük binalarıyla benzerdir. İş Bankası'nın cephelerinde görülen simetrik cephe anlayışı Roma Bankası'nın cephelerinde görülmemekle beraber düşey hatların daha belirgin olduğu görülmektedir. Kuzey cephesi on düşey, doğu cephesi dört, batı cephesi beş düşey hatla belirlenmiştir. İzmir Ziraat Bankası'nın cepheleri iki yatay, kuzey cephesi altı, batı cephesi üç düşey hatla bölümlenmiştir (Resim 7.111, 8.2., 8.3., 8.4., 8.8.).

Ankara Osmanlı ve İş Bankası köşe arazisi üzerine konumlanmış işlek ana caddelerin kesiştiği noktalarda birer köşe yapısı olmaları yönünden İzmir Osmanlı Bankası, İzmir Ziraat Bankası, Adana Ziraat Bankası Şubesi, İzmir Roma Bankası (Vakıflar Bankası), İzmir Borsa Sarayı, İstanbul 1. Vakıf Han, Ankara Tekel Başmüdürlük binasıyla benzerlik gösterirler (Resim 8.1.- 8.2.- 8.3.- 8.4.- 8.5., 8.7.- 8.8.).

Resim 8.1. İzmir Osmanlı Bankası

Resim 8.2. İzmir Ziraat Bankası, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.3. Adana Ziraat Bankası

Resim 8.4. İzmir Roma Bankası, Çekim: Güneş Akdağ

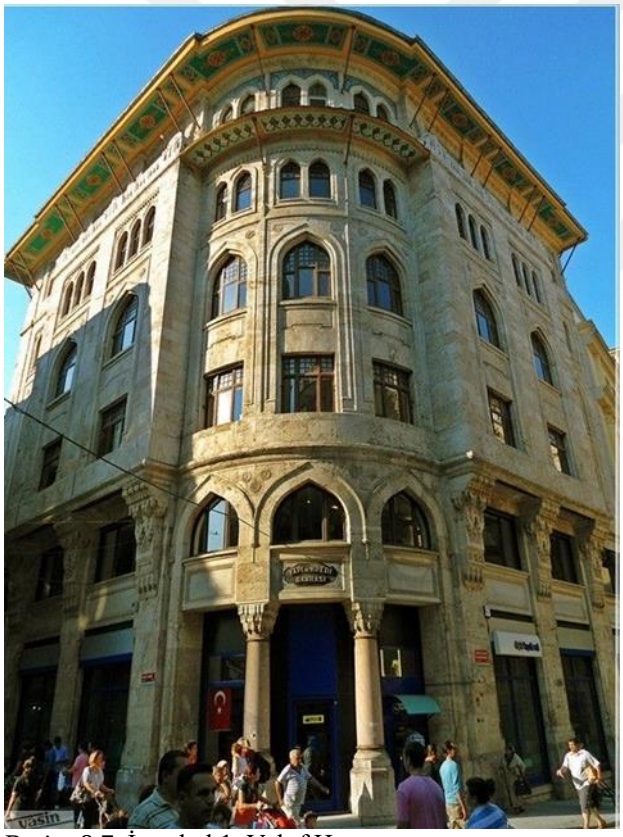

Resim 8.5. İzmir Borsa Sarayı

Resim 8.6. İzmir Borsa Sarayı, Çekim: Güneş Akdağ

Ankara İş Bankasının köşesi üç yatay ve düşey hatla bölümlenen yuvarlatılmış bir cepheye sahip olmasıyla 1. Vakıf Han'a benzerdir (Resim 7.111, 8.7.). İzmir Osmanlı Bankası ve Tekel Başmüdürlük Binasında bu bölüm farklı olarak üç kenarla dönülen sekizgen bir köşe kulesi şeklinde biçimlendirilerek üç yatay ve düşey hatla bölümlendirilmiştir (Resim 8.1., 8.8.). Borsa Sarayı ve Roma Bankası binasının diğer yapılardan farklı olarak iki köşeye oturmuş birer köşe cephesi bulunmaktadır. Borsa Sarayı'nın köşeleri, ana yapıdan yüksek çıkılarak içeride karşılığı olmayan birer kubbe uzantısına, Roma Bankası'nın kuzey batı köşesi ana yapıdan yüksek tutulmuş silindirik bir kule uzantısına sahiptir. Roma Bankası'nın kuzey doğu köşesinde ise tek kenarla geçilen dilimli kemerli bir alınlık yapıdan yüksek tutulmuştur (Resim 8.4.- 8.5.- 8.6.). İzmir ve Adana Ziraat Bankası'nda ise köşe tek kenarla geçilmiştir (Resim 8.2.- 8.3.).

Resim 8.7. İstanbul 1. Vakıf Han
(https://i.pinimg.com/1200x/4c/c3/5d/4cc35d1dfa36bd4d60dc9b0f78161266.jpg)

Resim 8.8. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası(Yunus Emre Vakfı) kuzey-batı cephe, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.9. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe
Çekim: Güneş Akdağ

Ziraat Bankası'nın köşe kuleleri diğer iki yapıda görülmemekle beraber, İş Bankası'nın doğu ve batı cephe kenarları cephe yüzeyinden dışarı ve yukarı taşırılarak belirginleştirilmiş ve köşe vurgusu yapılmıştır (Resim 7.36, 7.115).

Yapıların ortak özelliklerinden, ana caddeye bakan cephelerde ve özellikle giriş cephelerinde simetrik dağılım ve yoğun süsleme programları bulunmasına karşın ana caddeye bakmayan cephelerin sade tutulması ve simetriye önem verilmemesi dönemin diğer yapılarıyla benzerlik göstermektedir.

Osmanlı ve Ziraat Bankası'nda ana giriş eksen alınarak diğer mimari ögelerin cephe üzerindeki oranları girişe göre simetrik düzenlenmiştir, bu özellik İzmir Osmanlı Bankası, Borsa Sarayı, İstanbul İş Bankası Galata Şubesi, Ankara Palas ve Etnografya Müzesi binalarında da görülmektedir. İş Bankası'nda giriş yuvarlatılmış cepheden olmakla birlikte simetrik bir düzenleme görülmektedir (Resim 7.1, 7.36, 7.111, 8.1., 8.5.-6., 8.10., 8.12., 8.13.).

Resim 8.10. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi Binası
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.11. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi Binası, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.12. Ankara Palas
İnternet: (https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/ankara-palas-hukumeti-890446/)

Resim 8.13. Etnografya Müzesi, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.14. 4. Vakıf Han ön cephe

Ziraat Bankası'nda görülen, köşe kuleleri, giriş ana eksen alınarak yapılan simetrik düzenleme, kırma çatı ve geniş saçak uygulaması Ankara Palas'ın köşe kuleleriyle benzerlik göstermektedir. (Resim 7.36, 8.12.)

Köşe kulesi uygulaması İzmir Osmanlı Bankası, Roma Bankası, Borsa Sarayı, İstanbul 4. Vakıf Han ve Ankara Tekel Başmüdürlük binalarında da görülmekle beraber Ankara Ziraat Bankası'ndan farklı uygulamalara sahiptir. İzmir Osmanlı Bankası, Roma Bankası, Borsa Sarayı ve Tekel Başmüdürlük binalarının köşe cephelerinde birer köşe kulesi olarak uygulanmıştır. Ziraat Bankası'ndaki dikdörtgen biçimli kule çıkıntısı, İzmir Osmanlı Bankası'nda cepheden yukarı taşan kule sekizgen piramidal, Roma Bankası'ndaki ise silindirik olması ile farklılık göstermektedir. Ziraat Bankası'nda üst örtü kırma çatı, Borsa Sarayı, İstanbul 4. Vakıf Han ve Ankara Tekel Başmüdürlük binasında üst örtü işlevsel olmayan kubbe biçimindedir (Resim 8.1., 8.4.- 8.5-8.6., 8.8., 8.14.).

Ankara İş Bankası'nda görülen iki kenarın cephe yüzeyinden dışarı ve yukarı taşırılarak köşe vurgusu, İstanbul İş Bankası Galata Şubesi ve Ankara Etnoğrafya Müzesi'nin köşelerinde de görülmektedir (Resim 7.115, 8.10., 8.13.).

8.3. Giriş Kapıları

Mimarlık tarihi boyunca hemen tüm dönemler için, yapıların giriş cephelerinde kapı, konumu ve yapı için taşıdığı anlam nedeniyle her zaman önemlidir. Bu anlamda kapı; vurgu ve geleneksel geometrik uygulamalar sonucu çoğunlukla cephe ekseninde yer almaktadır (Eser, 2000).

İncelediğimiz yapıların giriş kapıları özellikle ana caddeye bakan cephelerde yer almakta ve bulundukları cepheyi uygulama ve süsleme programlarıyla zenginleştirmektedir. Giriş kapıları cephelerde ana eksen olarak alınmış ve diğer mimari ögeler bu kapının iki yanında simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Yer aldıkları cephelerde süsleme programları ve uygulanma biçimleriyle anıtsal bir görünüm sağlayan giriş kapıları, büyük ölçekli bu yapılarda önemli bir yer tutmaktadır.

Giriş kapıları genel olarak niş içinde; basık, sivri, dilimli kemerli ve dikdörtgen gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Giriş kapıları dönemin diğer örneklerinde de yapı türüne göre farklı biçim ve düzenlemelerle cephe üzerinde yerini almıştır.

Yapılarımızda görülen giriş kapıları (ana ve yan kapılar) anıtsallığa vurgu yapacak şekilde düzenleme ve yoğun bezemeye sahipken aynı 1. Vakıf Han'da ana girişin ara sokakta yer alması ve sadeliğiyle örneklerimizle farklılık göstermektedir[16].

Osmanlı Bankasının doğu cephesinde yer alan dikdörtgen niş içinde sivri kemer alınlıklı ana giriş kapısı, iki yandan kemer üzengi seviyesine kadar üstteki balkonu destekleyen kademeli konsollarla sınırlandırılmıştır. Girişle bir bütün izlenimi yaratan kapı üstündeki balkon; babaları, aynalı kemerli korkulukları, kademeleri bezemeli konsolları ve balkon alt yüzeyindeki geometrik süslemeleriyle girişe anıtsal bir görünüm kazandırmıştır. Ön cephedeki ana giriş dışında batı cephesinde bodrum katta biri büyük iki dikdörtgen kapı bulunmaktadır. Bu kapılar giriş kapısına oranla oldukça sade tutulmuştur (Resim7. 2, 7.5).

Dönem örneklerinden İstanbul 4. Vakıf Han'ın güney cephesinde yer alan iki giriş kapısı zemin katta simetrik olarak yerleştirilmiştir. Dikdörtgen çerçeveli, üst kat pencerelerini de içine alacak şekilde sivri kemerli niş içinde düzenlenen giriş kapıları, üstteki cumbaların her kademesi farklı bezemeye sahip konsollarıyla iki yandan sınırlandırılarak girişi zenginleştirmiştir. Cumbalar en üst katta balkon olarak değerlendirilmişlerdir. Bu kapı düzenlemesi Ankara Osmanlı Bankası'nın doğu cephedeki ana giriş kapısına benzemektedir (Resim 7.2, 8.15.).

[16] Son derece sade bir görünüme sahip olan 1. Vakıf Han'ın giriş kapısı, yapılarımızdan ve dönem örneklerinden farklı olarak ana caddeye ya da işlek sokaklara bakan cephede değil, dar bir ara sokağa bakan batı cephede yer almaktadır. Dikdörtgen niş içinde basık kemerli giriş kapısının iki dış kenarında birer sütünce, basık kemer üstünde ise yatay dikdörtgen pano içinde 1. Vakıf Han yazısı görülmektedir. Hanın yuvarlatılmış güney doğu cephesinde yer alan kapıdan zemindeki dükkanlara giriş sağlanmaktadır. Buradaki kapı son derece basit olmakla beraber kapının bulunduğu alan, üst katı da içine alacak şekilde üçüz sivri kemerleri taşıyan iki sütunla üç bölüm halinde düzenlenmiş dış iki kenara da birer sütünce yerleştirilmiştir.

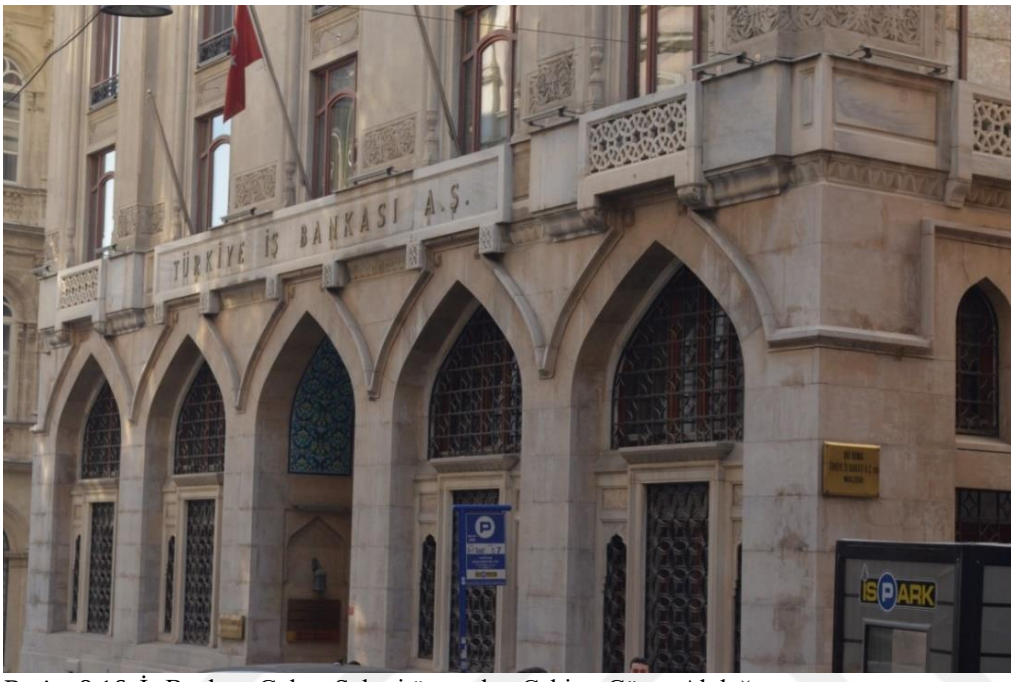
Resim 8.15. 4. Vakıf Han güney(ön) cephe, Çekim: Güneş Akdağ

Ziraat Bankası'nın tek giriş kapısı doğu cephesinde ana eksen üzerinde yer almaktadır. Osmanlı Bankasında olduğu gibi mimari ögeler, girişin iki yanında simetrik bir düzenle yerleştirilmiştir. Basık kemerli giriş kapısı, iki ayak arasına atılan üç basık kemerle sağlanan üç açıklıklı üstte balkon oluşturan basık tonoz örtülü anıtsal bir giriş bölümüne sahiptir. Diğer yapılarda görülmeyen oldukça farklı bu düzenlemesiyle giriş vurgulanmıştır (Resim 7.2, 7.36).

Osmanlı ve Ziraat Bankası'nda giriş kapısı eksen alınarak cephedeki diğer unsurların bu kapı etrafında simetrik bir düzenle yerleştirilmesi, İstanbul İş Bankası Galata şubesi, İzmir Osmanlı Bankası ve İzmir Borsa Sarayı'nda da görmektedir. Ayrıca, örneklerden İş Bankası Galata Şubesi'nde cephe simetrisinde eksen alınan ana giriş kapısı derin sivri kemerli niş içinde yer almaktadır[17]. Dıştan dikdörtgen çerçeveli, sivri kemerli derin niş içinde oldukça sade bir düzenlemeye sahip olan Borsa Sarayı'nın giriş kapısı, ikinci katın ortasına kadar taşırılmış, köşe sütunceleri ve kemer köşeliklerinde yer alan rozetlerle hareketlendirilmeye çalışılmıştır[18]. İzmir Osmanlı Bankası'nın sivri kemerli niş içinde yer alan dikdörtgen giriş kapısı oldukça sade bir görünüme sahip olmakla beraber,

[17] İş Bankası Galata Şubesi Binasının Kuzey cephede yer alan ana giriş kapısı dışında, doğu cephede yer alan yan giriş kapısı köşeleri pahlı dikdörtgen niş içinde düzenlenmiştir.
[18]Kuzey doğu ve kuzey batı köşede sivri kemerli niş içinde düzenlenen oldukça sade bir düzenlemeye sahip olan yan giriş kapıları yer almaktadır. Batı cephedeki diğer yan giriş kapısı dikdörtgen olup kaş kemerli bir düzenlemeye sahiptir. Kaş kemerli kapı uygulaması incelediğimiz yapılarda görülmeyen bir özelliktir.

üstündeki kırma çatılı sundurma ile hareketlendirilmiş ve bulunduğu cephede eksen alınarak cephe düzenindeki simetrik kurguya katkıda bulunmuştur (Resim 8.5.- 8.6., 8.16.- 8.17.- 8.18.).

Resim 8.16. İş Bankası Galata Şubesi ön cephe, Çekim: Güneş Akdağ

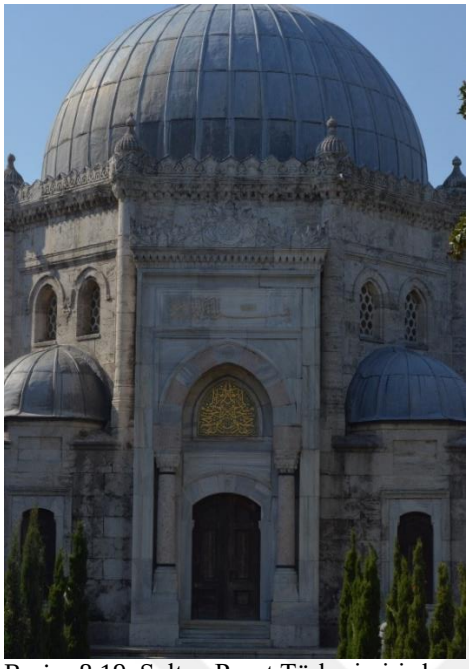
Resim 8.17. İş Bankası Galata Şubesi giriş kapısı, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.18. İzmir Osmanlı Bankası giriş cephesi
Çekim: Güneş Akdağ

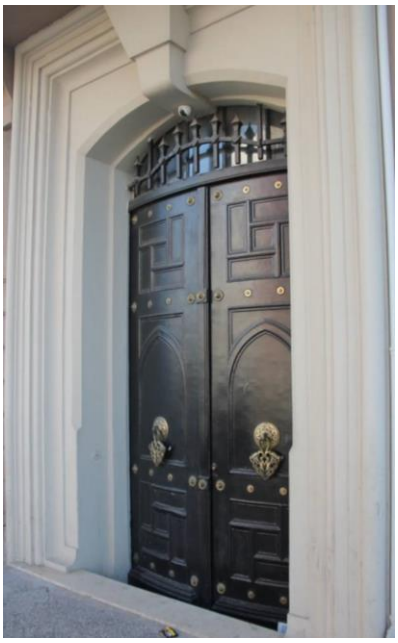
İş Bankasının ana giriş kapısı yuvarlatılmış güney cephede yer almakta ve doğu ile batı cephelerde de birer yan giriş kapısı bulunmaktadır. Ön giriş kapısı diğer yapılarda olduğu gibi cephede ana eksen olarak alınmış ve diğer ögeler simetrik bir düzenle etrafına yerleştirilmiştir. Sivri kemerli niş içinde yer alan ana giriş; iki yanda, kare kaideli, silindirik gövdeli ve mukarnas başlıklı birer sütun ile sınırlandırılmıştır. Sivri kemerli niş, dıştan dilimli kemerli bitkisel bezemeli bir alınlık ile çerçevelenmiş ve yine dilimli bir sundurma ile girişin üstü kapatılmıştır. İncelediğimiz yapılarda giriş kapısında sütun uygulaması sadece bu binada görülmektedir. Yapının batı cephesindeki yan giriş kapısı, ön cepheden farklı olarak ana eksende değil kuzey kenarda bulunmaktadır. Dikdörtgen kapı, dilimli kemerli niş içinde dilimli kemerli bir alınlığa sahiptir. Kemer üzengi taşları ve dilimli kemer alınlığı bitkisel bezemeli olan kapının iki yanında yuvarlak kaideli, silindirik gövdeli ve mukarnas başlıklı birer sütunce görülmektedir. Doğu cephede yer alan diğer yan giriş kapısı, ana giriş ile batı cephedeki yan giriş kapısına oranla oldukça sade bir görünüme sahiptir. Sivri kemerli niş içinde, sivri kemer alınlıklı dikdörtgen kapının iki kenarı pahlanmıştır (Resim 7.111-7.112, 7.116-7.117, 7.119).

Ankara İş Bankası'nın giriş kapısının iki yandan sütunlarla sınırlandırılması dönemin diğer örneklerinden Sultan Reşat Türbesi'nde de görülen benzer bir özelliktir. Sultan Reşat Türbesi'nin basık kemerli giriş kapısı, dıştan dikdörtgen çerçeveli iki yandan sütunların desteklediği sivri kemerli niş içinde görkemli bir düzenlemeye sahiptir (Resim 8.19.).

Resim 8.19. Sultan Reşat Türbesi giriş kapısı
Çekim: Güneş Akdağ

Ankara İş Bankası'nda ana giriş kapısının köşe cephesinde yer alması, İzmir Roma Bankası, İzmir Ziraat Bankası ve Ankara Tekel Başmüdürlük Binasında da görülen bir özelliktir; İzmir Roma Bankası'nda dikdörtgen çerçeveli, basık kemerli niş içinde düzenlenen giriş kapısının kilit taşı vurgusu, sade bir görünüme sahip olan girişe hareket katmıştır[19] (Resim 8.20.).

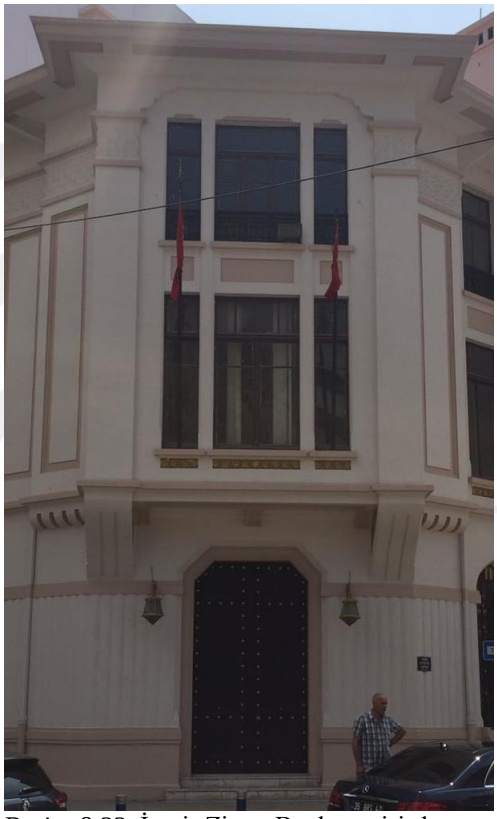
Resim 8.20. Roma Bankası giriş kapısı, Çekim: Güneş Akdağ

[19] Zemin kattaki dükkanların dışında kuzey doğu ve kuzey batı cephelerde birer yan giriş kapısı mevcuttur. Dilimli kemerli bu kapılar dikdörtgen çerçeve içinde düzenlenmiş sade görünümlü kapılardır.

İzmir Ziraat ve Adana Ziraat Bankası'nın giriş kapısı köşeli kemerli bir düzenlemeye sahiptir. İzmir Ziraat Bankası'nda girişin üst kısmında yer alan cumba ve cumbanın konsolları, Adana Ziraat Bankası'nda ise girişin üstündeki balkonun konsolları kapıyı iki yandan sınırlayarak girişe görkemli bir görünüm kazandırmıştır. İzmir Ziraat Bankası'nın kuzey cephesinde yer alan yan giriş kapısı da köşeli kemerli bir düzenlemeye sahip olmakla beraber kemer alınlığındaki Ziraat Bankası amblemi ve bitkisel bezemeler dışında son derece sade bir görünüme sahiptir (Resim 8.21.- 8.22.).

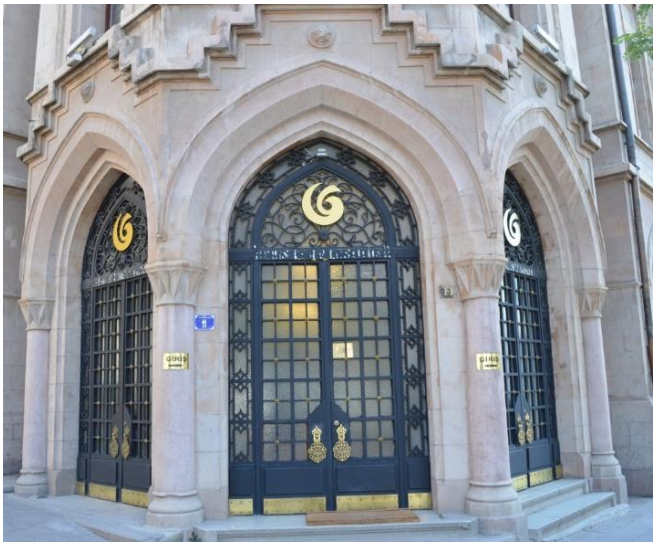

Resim 8.21. Adana Ziraat Bankası giriş kapısı

Resim 8.22. İzmir Ziraat Bankası giriş kapısı
Çekim: Güneş Akdağ

Tekel Başmüdürlük Binası'nın kuzey batı köşesindeki üç kenarla dönülen cephenin her yüzeyinde bir kapı yer almaktadır. Esas giriş ortadaki kapıyla sağlanmakla birlikte her üç kenardaki kapı düzenlemesi birbirinin aynıdır. Kapılar sivri kemerli niş içinde düzenlenmiş ve kemerler silindir gövdeli prizmatik üçgen başlıklı sütunlar üzerine oturtulmuştur. Sivri kemerlerin üst noktalarında geometrik bezeli birer kabara yer almaktadır. Girişin yuvarlatılmış köşeden sağlanması ve iki yanında sütun uygulaması Ankara İş Bankası'yla benzemektedir (Resim 8.23.).

Resim 8.23. Tekel Başmüdürlük binası giriş kapısı, Çekim: Güneş Akdağ

Ankara Palas[20] ve Etnoğrafya Müzesinde[21] görülen giriş düzenlemesi araştırma konumuzu oluşturan yapılardan farklı özellikler gösterir (Resim 8.12.- 8.13.).

8.4. Pencereler

Türk mimarlık tarihinde çeşitli biçimlerde uygulama alanı bulan ve yapıların aydınlatma problemine çözüm getiren temel mimari ögelerden biri olan pencerelerin yapılar içinde oldukça önemli bir yeri vardır. Pencereler iç mekanı aydınlatma amaçlı açıklıklar olmakla beraber, cephe düzenlemelerinde ve cephelerin süsleme programlarında da önemli bir yer tutar.

İncelediğimiz yapılar içinde de pencerelerin cephe düzenlemelerine ve süsleme programlarına dahil edildiğini görmekteyiz. Çeşitli biçim ve boyutlara sahip olan pencereler yapıların cephelerinde ve katlarında farklı düzenlemelerle karşımıza çıkmaktadır.

[20] Ankara Palas'ın kuzey cephesindeki dikdörtgen giriş ünitesi, cephe yüzeyinden dışa ve yukarı taşırılmış, alınlık kısmı ve kubbe örtüsüyle son derece dikkat çekici bir düzenlemeye sahiptir. Oldukça sade bir görünüme sahip olan giriş kapısı ise bu ünite içinde üst katın balkonuyla birlikte sivri kemerli niş içinde düzenlenerek anıtsal bir görünüm kazanmıştır.

[21] Etnografya Müzesi'nde cephe, revaklı giriş bölümü eksen alınarak simetrik bir düzenle kurgulanmıştır. Giriş kapısı, merdivenlerle çıkılan, dört sütun üzerine atılmış üçlü sivri kemerli revaklı giriş bölümünün içinde üçlü basık kemerli bir düzenlemeye sahiptir. Basık kemerlerin üstünde sivri kemerli çini süslemeli alınlıklar yer almaktadır.

Yapılarımızda pencere düzenlemeleri genel olarak tek, ikiz ve üçüz olarak karşımıza çıkmaktadır. Kare, dikdörtgen, dilimli, basık, sivri ve kaş kemerli pencere biçimleri en sık görülen pencere uygulamalarıdır. Sivri kemerli pencere ve dikdörtgen pencere uygulaması, aynı düşey ve yatay doğrultularda kalan pencere düzenlemeleri, dönemin bütün örneklerinde ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cephelerde önemli bir yere sahip olan pencereler ana yapılarımızda olduğu gibi dönemin diğer örneklerinde de biçim ve boyut bakımından çeşitlilik göstermektedir. Yapıların her cephesinde ve hatta her katında farklı şekillerde karşımıza çıkan pencereler, cepheleri hareketlendirmekte önemli rol oynamaktadır.

Dilimli pencere sadece İş Bankası'nın güney cephesinde birinci kat orta pencerelerinde karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.113).

Basık kemerli pencere İş Bankasında görülmezken; Osmanlı Bankası'nın kuzey cephesinde zemin kat pencerelerinde, Ziraat Bankası'nın kuzey, güney, doğu ve batı cephelerinde zemin kat pencere alınlıklarında, kuzey ve güney cephelerde ise köşe kulelerinin zemin kat pencerelerinde görülmektedir (Resim 7.7, 7.36, 7. 49-7.50, 7.53).

Sivri kemerli pencere Osmanlı Bankası'nın doğu (ön cephe), güney ve batı cephelerinde zemin kat pencerelere alınlıklarında, Ziraat Bankasının doğu(ön cephe), kuzey ve güney cephelerinde birinci ve ikinci kat pencerelerinde, batı cephesinde ise sadece ikinci kat pencerelerinde uygulanmıştır. İş Bankası'nda ise güney(ön cephe) cephede zemin kat pencere alınlıklarında, giriş kapısının alınlığında, üç ve dördüncü kat pencerelerinde, doğu ve güney cephelerde de zemin kat pencere alınlıklarında, üç ve dördüncü kat pencerelerinde uygulanmıştır (Resim 7.2, 7.4-7.5, 7.36, 7.49-7.50, 7.53-7.54).

Ankara İş Bankası'nın zemin kat pencereleri büyük boyutlu olması ve pencere altındaki bordürlerin bölümlenmesi açısından Borsa Sarayı'nın zemin kat sivri kemerli pencere düzenlemesiyle benzerdir (Resim 8.24.).

İş Bankası ve Ziraat Bankası Binalarındaki sivri kemerli pencerelerin dikdörtgen niş içinde düzenlenmesi, Tekel Başmüdürlük Binası'nın ikinci katında, İstanbul 1. Vakıf

Han'da, 4. Vakıf Han'ın yatay orta bölümünde, İzmir Osmanlı Bankası'nın birinci katında ve Borsa Sarayı'nın birinci ve ikinci katında görülmektedir (Resim 8.5.- 8.6., 8.7., 8. 9., 8.14., 8.18., 8.27.- 8.28.).

Resim 8.24. Borsa Sarayı zemin kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

Kare pencere İş Bankası'nda görülmezken, Ziraat Bankası'nda köşe kulelerinin çatı katında, Osmanlı Bankası'nda ise kuzey ve batı cephelerin bodrum katlarında görülmektedir (Resim 7.5-7.6, 7.56).

Ankara Osmanlı Bankası'nın konsollarla aynalı kemer görünümü verilmiş ikinci kat pencereleri ve kare bodrum kat pencereleri, İzmir Osmanlı Bankası'nın orta kütlede ikinci kat pencereleri ve kare bodrum kat pencereleriyle benzerdir (Resim 7.3, 7.5, 8.25.- 8.26.).

Resim 8.25. İzmir Osmanlı Bankası ikinci kat pencere düzenlemesi, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.26. İzmir Osmanlı Bankası bodrum kat pencereleri, Çekim: Güneş Akdağ

Dikdörtgen pencere Osmanlı Bankası'nın doğu, batı ve güney cephelerinde zemin, birinci ve ikinci kat, kuzey cephede ise birinci ve ikinci katlarda görülür. Ziraat Bankası'nda doğu cephede zemin ve birinci katta, kuzey, güney ve batı cephelerde ise zemin, birinci ve asma katta görülmektedir (Resim 7.2, 7.4-7.5, 7.36, 7.53-7.54).

İş Bankası'nda güney (ön cephe) cephede zemin katta iki yanda, birinci kat eksendeki üçlü düzenlemenin iki yanında, ikinci katta eksendeki üçlü pencere düzenlemesinde ve bunların doğu ve batısında; doğu ve batı cephelerde ise zemin, birinci ve ikinci kat pencerelerinde, cephelerin kuzey ve güney köşelerinde dördüncü katta dikdörtgen biçimli pencereler görülmektedir (Resim 7.111).

İkiz pencere düzenlemesi; İş Bankası'nda görülmezken, Osmanlı Bankası'nda ön cephenin birinci kattaki cumbalarda, Ziraat Bankası'nda güney, kuzey ve batı cephelerde ikinci katta görülmektedir (Resim 7.3, 7.52-7.53-7.54).

Tekel Başmüdürlük Binası'nın ikinci katındaki, İzmir Osmanlı Bankası'nın birinci katındaki ikiz pencere düzenlemesi, yapılarımızdan Ankara Osmanlı Bankası'nın ön cephe, birinci katında yer alan cumbalardaki ikiz pencere düzenlemesiyle benzerlik göstermektedir (Resim 193-194). İkiz pencere uygulaması, 1. Vakıf Han'ın yuvarlatılmış cephesinde dört ve beşinci katlarda, 4. Vakıf Han köşe kulelerinde beşinci katta, Sultan Reşat Türbesi'nin üst seviyesinde, İzmir Roma Bankası'nın ikinci kat pencerelerinde uygulanmıştır (Resim 8.29-8.30.- 8.31.- 8.32.).

Resim 8.27. Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe ikinci kat ikiz pencere düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.28. İzmir Osmanlı Bankası birinci kat ikiz pencere düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.29. 1.Vakıf Han, güney cephe ikiz pencereler, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.30. 4. Vakıf Han köşe kulesi ikiz pencereler, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.31. Roma Bankası ikiz pencereler
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.32. Sultan Reşat Türbesi ikiz pencereler
Çekim: Güneş Akdağ

Üçlü pencere düzenlemesi ise Osmanlı Bankası'nda görülmezken; Ziraat Bankası'nda ön cephede köşe kulelerinin ikinci katında, ortadaki geniş ve uzun yanlardaki dar ve kısa, köşe kulelerinin arasında kalan orta kütlede ise eşit boyutlarda görülmektedir (Resim 7.36, 7.44).

İş Bankası'nda ise ön cephede üç ve dördüncü katlarda karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü kattakiler Ziraat bankası köşe kulelerinde olduğu gibi ortadaki yüksek ve geniş yanlardaki dar ve kısa, dördüncü kattakiler eşit boyuttadır. Burada farklı olarak ana aksın iki yanındaki üçlü pencere gruplarında, ortadakiler pencere açıklığı iki yandakiler ise niş olarak düzenlenmiştir. Doğu ve batı cephelerde ise yukarı ve dışa taşırılmış köşelerin arasında kalan bölümde, eşit boyutta üçlü pencere düzenlemesi görülmektedir (Resim 7.111, 7.113-7.114-7.115).

Dönem örneklerinden İstanbul 1. Vakıf Han'ın doğu, batı ve güney cephelerinde, 4. Vakıf Han'ın köşe kulelerinin en üst katında ve orta kütlede dört ve beşinci katlarda, İzmir Borsa Sarayı'nın ön cephesinde girişin üstünde görülen üçüz kemer düzenlemesi; Ziraat Bankası ve İş Bankasındakilere benzemektedir. 4. Vakıf Han'ın köşe kuleleri ve orta kütlesinin en üst katında uygulanan sütunların üzerine oturan sivri kemerli üçüz pencere düzenlemesi, Ziraat Bankası'nın orta kütledeki ikinci kat pencereleri ve İş Bankası'nın orta kütle en üst kat pencere düzenlemelerine benzemektedir. İzmir Roma Bankası, Borsa Sarayı ve İstanbul 1. Vakıf Han'daki üçüz pencerelerin aralarında yapılarımızdan farklı olarak sütun kullanılmamıştır (Resim 8.33.- 8.34.- 8.35.- 8.36.).

Resim 8.33. 4. Vakıf Han üçüz pencere düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.34. 1. Vakıf Han üçüz pencere düzenlemesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.35. Roma Bankası üçüz pencere düzenlemesi, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.36. Borsa Sarayı üçüz pencere uygulaması (http://www.kentyasam.com/izmir-borsasina-tarihe-hizmet-odulu-hbrdty-4803.html)

8.5. Konsol ve Çıkmalar

Konsollar Türk mimarisinde genellikle, balkon, cumba, sundurma, çıkma, saçak gibi unsurları desteklemek amacıyla kullanılmakla birlikte, zaman zaman süsleme ögesi olarak da kullanılmışlardır.

Ulusal Mimarlık dönemi yapılarında sıkça karşımıza çıkan konsollar ele aldığımız yapıların cephelerinde de kendini göstermektedir. Özellikle balkon, cumba gibi çıkmaların altında ve saçaklarda destekleyici olarak kullanılmıştır. Ele aldığımız binalardaki konsollar; hem yapı özelinde hem de yapılar arasında farklılık göstermektedir.

Konsolların en yoğun kullanıldığı yapı Osmanlı Bankası'dır. Yapılar içinde balkon ya da çıkmaları destekleyen konsolları bezenmiş tek yapı olarak da dikkati çekmektedir. Ön cephesinde giriş kapısının üstündeki balkonun konsolları beş kademeli olarak düzenlenmiş, kapının sivri kemer üzengi seviyesine kadar uzatılarak birer kademe arayla bezenmiştir. Konsollar bu şekilde destekleyici görevini yerine getirirken bir taraftan da girişe süslü ve anıtsal bir görünüm kazandırmıştır. Osmanlı Bankası'nda yine giriş cephesi üzerinde güney ve kuzey kenarlarda yer alan çıkmaları destekleyen üç kademeli konsollar dışında kuzeydoğu cephedeki çıkmayı destekleyen üç kademeli iç-dış bükey konsollar da yapıya ve cepheye hareketlilik kazandırmıştır (Resim 7.2-7.3, 7.7, 7.10).

Ankara Osmanlı Bankası'nın ön cephesinde görülen dış bükey kavisli üç kademeli konsollar, İzmir Osmanlı Bankası'nın birinci kat balkon konsollarıyla aynı biçime sahiptir (Resim 7.3, 8.37.).

Resim 8.37. İzmir Osmanlı Bankası birinci kat balkon konsolları
Çekim: Güneş Akdağ

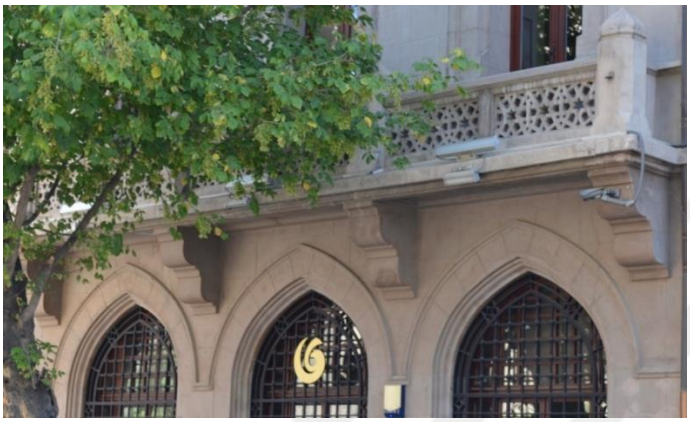
Ankara Palas'ta ise konsollar, dilimlerin inceliği bakımından farklı olsa da biçimsel açıdan yapılarımızda görülen iç - dış bükey kavisli üç kademeli konsollara benzemektedir (Resim 8.38.).

Resim 8.38. Ankara Palas kuzey cephe birinci kat balkon konsolları
Çekim: Güneş Akdağ

Ziraat Bankası'nda köşe kulelerinin birinci kat balkonlarını destekleyen konsollar iki kademeli ve bezemesiz olarak uygulanmıştır. Ziraat Bankası'nın köşe kulelerindeki birinci kat balkonlarında görülen dışbükey kavisli iki kademeli konsollar, Tekel Baş Müdürlük Binası'nın kuzey cephesindeki birinci kat balkonunun altında uygulanan

konsollarla benzerdir. Tekel Başmüdürlük Binası'nın batı cephesindeki çıkıntı yapan yüzey ile cumbanın konsolları yan yana uygulanmıştır. Cephe yüzeyinde çıkıntı yapan bölümün konsolu tek kademeli yuvarlak biçimlidir. Cumbayı destekleyen konsollar ise; dışbükey kavisli olmakla birlikte dört kademeli ve her kademe daralan bir düzenlemeye sahiptir. Kademeler içerden dışbükey küçük dişlerle bağlanmıştır. Bu özellikleriyle bizim yapılarımızda görülen konsollardan ayrılmaktadır (Resim 7.45, 8.39.- 8.40.).

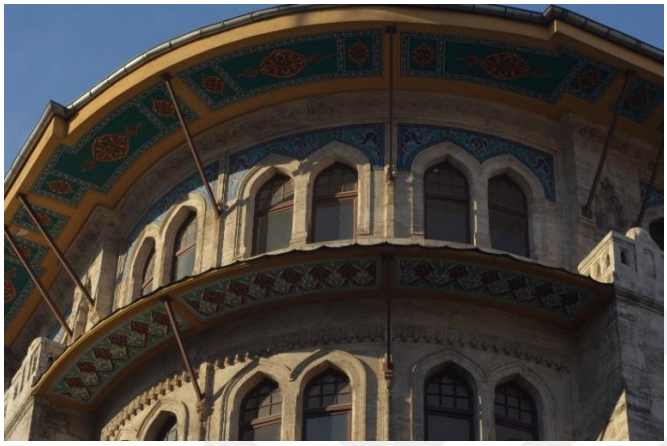

Resim 8.39. Tekel Baş Müdürlük Binası kuzey cephe birinci kat balkon konsollar
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.40. Tekel Baş Müdürlük Binası batı cephe cumba konsolları
Çekim: Güneş Akdağ

Ziraat Bankası'nda geniş saçak altlarını destekleyen metal konsollar Ankara'daki diğer bankalarda görülmemektedir. Ancak, İstanbul 1.ve 4. Vakıf Han'ın geniş saçakları destekleyen düz çubuk konsollar benzerlik göstermektedir[22] (Resim 7.56-7.57-7.58, 8.41., 8.43.).

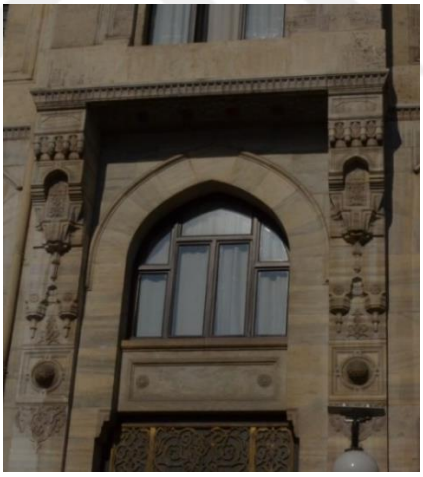
Fotoğraf 8.41. 1. Vakıf Han metal konsollar
Çekim: Güneş Akdağ

Fotoğraf 8.42. 1. Vakıf Han tas konsol

Resim 8.43. 4. Vakıf Han metal çubuk konsollar

Resim 8.44. 4. Vakıf Han taş konsollar

[22] 1. ve 4. Vakıf Han'ın cephe yüzeyinden dışarı taşırılmış bölümlerini destekleyen konsollar, yapılarımızda görülen konsollardan oldukça farklıdır. Her kademesinde farklı bir bezeme uygulamasına sahip olan konsollar destekleyici özelliğinden çok süslemesiyle ön plana çıkarak yapının görkemine katkı sağlamıştır.

İş Bankası'nda güney cephede ikinci kat balkon altlarında iç bükey, doğu ve batı cephelerin birinci kat balkon altlarında ise üç kademeli ve her kademesi üç parça olacak şekilde yivli konsollar cephelerdeki hareketliliği arttırmıştır. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi'nin konsolları da S kıvrımlı tek kademeli olması bakımından Ankara İş Bankası ile benzer olmakla birlikte, Ankara örneğine göre boyut olarak oldukça küçüktür (Resim 8.45- 8.46.- 8.47.).

Resim 8.45. İş Bankası güney cephe balkon konsolları

Resim 8.46. İş Bankası doğu cephe balkon konsolları

Resim 8.47. İş Bankası Galata Şubesi konsolları
Çekim: Güneş Akdağ

İncelediğimiz yapılar içinde çıkmalar açık ve kapalı olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar. Açık çıkmaları balkonlar oluştururken, kapalı çıkmaları cumbalar oluşturmaktadır.

Cumba uygulamasının görüldüğü tek yapı Osmanlı Bankası'dır. Konsollarda olduğu gibi cumbalar da birbirinden farklı biçimsel özelliklere sahiptir. Toplamda üç cumbaya sahip olan yapıda ön cephede yer alan iki cumba dikdörtgen biçimli ve üste balkon yapacak şekilde düzenlenmiş, ikiz kemerli pencere düzenlemesine sahipken; kuzeydoğu cephede yer alan cumba; üç kenarlı ve her kenarda kaş kemerli birer pencere olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu çıkmalar arasındaki tek ortak özellik üste balkon oluşturacak şekilde değerlendirilmeleridir (Resim 7.3, 7.7).

Yapılarımızda sadece Osmanlı Bankası'nda görülen cumba uygulaması Ankara Tekel Başmüdürlük Binası'nın batı cephesinde birinci ve ikinci kat pencerelerini içine alacak şekilde uygulanmıştır. İstanbul 1. Vakıf Han'ın doğu, batı ve güney cephelerinde, 4. Vakıf Hanın giriş cephesinde ve köşe kulelerinin doğu ve batı kenarlarında, üç katın pencerelerini içine alacak şekilde uygulanmıştır. 1. ve 4. Vakıf Han'da, çıkmaların üst kısımları Osmanlı Bankası'nda olduğu gibi balkon olarak düzenlenmiştir. İzmir Ziraat Bankası'nın kuzey-batı (köşe) ve batı cephesinde ana girişin hemen üstünde kademeli birer yüzeyle geçişi sağlanmış olan cumba uygulaması, bir ve ikinci kat pencerelerini içine alacak şekilde düzenlenmiştir (Resim 8.48.- 8.49.- 8.50.- 8.51.).

Resim 8.48. Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe cumbaları. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.49. 1. Vakıf Han, cumbalar. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.50. 4. Vakıf Han güney (ön) cephe, cumbalar
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.51. İzmir Ziraat Bankası, kuzey-batı ve batı cephesindeki cumbalar
Çekim: Güneş Akdağ

Balkonlar yapılarımızın hepsinde ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara Osmanlı Bankası'nın (1926) doğu cephesinde giriş kapısının ve cumbaların üstünde birer olmak üzere üç balkon yer alır. Girişin üstündeki balkon altta konsollarla desteklenmiş ve korkulukları iki köşeden birer baba ile üç bölüme ayrılmıştır. Cumbaların üstündeki ikinci kat balkonlarının ise iki yanında birer sütun yer almaktadır. Balkonlarda sütun uygulaması incelediğimiz yapılar içinde sadece bu binada karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.3).

Çalışma konumuzu oluşturan üç banka binasında farklı biçim ve sayıda balkon düzenlemeleri görülmektedir.

Ziraat Bankası'nın doğu cephesinde giriş bölümünün üstünde, köşe kulelerinin birinci ve ikinci katlarında olmak üzere beş balkon görülmektedir. Giriş bölümünün üstündeki balkon üç yönlü olup ön iki köşesinde dilimli kemerli gösterişli birer balkon babasıyla orta kısımlarda ise sade iki baba ile korkuluklar üç bölüme ayrılmıştır. Bu balkon düzenlemesi incelediğimiz yapılar içinde tek örnektir. Kuzey ve güney cephelerde köşe kulelerinin kuzey doğu ve güney doğu yüzlerine bakan birinci katta, kenarlarda iki baba ve ortada iki dikey şerit ile balkon korkulukları üç bölüme ayrılmıştır. İkinci katlarda yer alan balkonlarda korkuluklar dört baba ile üç bölüme ayrılmıştır. Orta bölümde ise birinci katın iki kenarında birer balkon yer almaktadır. Bu balkon korkulukları da dört baba ile üç bölüme ayrılmıştır (Resim 7.36, 7.42, 7.45-7.46, 7.49, 7.53).

İş Bankası'nın yuvarlatılmış güney cephesinin ikinci katında üç balkon görülmektedir. Balkon korkulukları iki yanda yer alan babalarla üç bölüme ayrılmıştır. Yapının doğu ve batı cephelerinde yer alan balkonlar dört baba ile üç bölüme ayrılmıştır. Bu balkonlar ele aldığımız yapılar içinde uzunluk bakımından en uzun balkon düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.113, 7.115-7.116, 7.118-7.119).

Dönem örneklerinden Ankara Tekel Başmüdürlük Binası (Yunus Emre Vakfı) kuzey-batı cephe köşe kulesinde, altı baba ile çokgen biçimde beş bölüme ayrılmış olarak; İzmir Osmanlı Bankası güneybatı köşe kulesinin birinci ve ikinci katında, dört baba ile üç bölümlü çokgen balkon düzenlemeleri görülmektedir. Tekel Başmüdürlük ve İzmir Osmanlı Bankası'nın köşe kulelerindeki balkon korkulukları aynalı kemerli düzenlemesi Ankara Osmanlı Bankası'na benzemektedir. İzmir Osmanlı Bankası'nın ikinci katındaki ve Ankara Palas'ın orta kütlede birinci katındaki sekiz köşeli yıldız bezemeli balkon korkulukları Ziraat Bankası'nın orta kütlesindeki saçak üstü korkuluklarıyla ortak özellikler göstermektedir (Resim 8.52.- 8.53.- 8.54.- 8.55.- 8.56.).

Resim 8.52. Tekel Başmüdürlük köşe kulesi balkon korkuluk detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.53. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi balkonları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.54. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi balkon korkuluk detayı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.55. İzmir Osmanlı Bankası ikinci kat pencere korkulukları

Resim 8.56. Ankara Palas birinci kat balkon korkulukları

Ankara Ziraat Bankası ve İş Bankası'nın balkon korkulukları, Ankara Palas'ın köşe kulelerindeki birinci kat balkon düzenlemesi iki köşe babası ile tek bölümlü korkulukları ve İş Bankası Galata Şubesi'nin balkon korkulukları(balkon babaları olmaması yönünden farklı olsa da) çokgenlerin geçmesiyle oluşan geometrik kompozisyona sahip korkuluklarıyla ile benzerdir (Resim 8.57.- 8.58.).

Resim 8.57. Ankara Palas birinci kat balkon korkulukları. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.58. İş Bankası Galata Şubesi korkulukları. Çekim: Güneş Akdağ

8.6. Kemerler

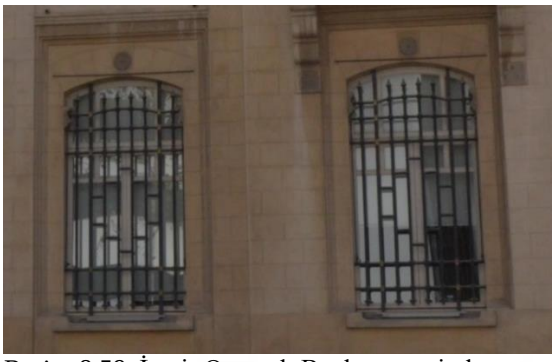
Geleneksel mimarinin yapı unsurlarından olan kemerler, I. Ulusal Mimarlık Döneminde günün gereksinimlerine uygun olarak yapılan apartman, banka, han, iskele, okul, otel, postane vb. gibi değişik işlevli pek çok yapı türünde uygulama alanı bulmuştur. Kemerler bu dönem yapılarında cephelerde genellikle kapı, pencere ve nişlerde kullanılmış ve cepheleri hareketlendirmişlerdir.

Ele aldığımız banka binalarının cephelerinde pencere ve kapılarda oldukça belirgin bir şekilde uygulanmış olan Basık, sivri, dilimli, aynalı ve kaş kemerler; silme ve şeritlerle kademelendirilerek pencere ve kapılara ve dolayısıyla cephelere derinlik katmış, yapılardaki hareketliliği arttırmıştır. Beş farklı tipte karşımıza çıkan kemerler yapıların cephelerinde farklı yoğunluklarda uygulanmışlardır.

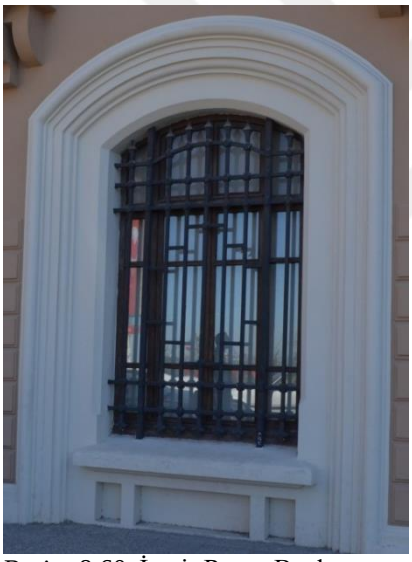
Basık kemer Ankara Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankasında, dilimli kemer İş Bankası'nda, aynalı ve kaş kemer Osmanlı Bankası'nda; sivri kemer ise en yaygın ve sık uygulama alanı bulan kemer tipi olarak bütün binalarda karşımıza çıkmaktadır.

Basık kemer; Osmanlı Bankası'nın kuzey cephesi zemin kat pencerelerinde, Ziraat Bankası'nın anıtsal giriş ünitesinin üç yönünde, giriş kapısı ve cephelerin zemin kat pencerelerinde; İzmir Osmanlı, İzmir Roma Bankası'nın zemin kat, İstanbul 4. Vakıf

Han'da birinci kat pencerelerinde, İstanbul Sultan Reşat Türbesi ve Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde ise giriş kapılarında karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.7, 7.36, 7.42, 8.59.- 8.60.- 8.61.- 8.62.- 8.63.).

Resim 8.59. İzmir Osmanlı Bankası zemin kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

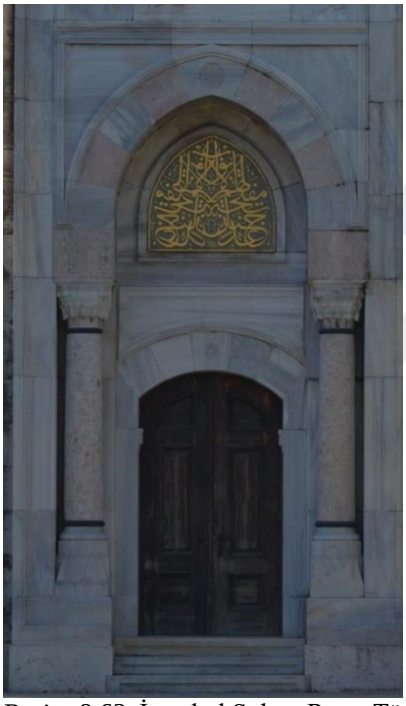
Resim 8.60. İzmir Roma Bankası zemin kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.61. Ankara Etnoğrafya Müzesi giriş bölümü
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.62. 4. Vakıf Han ön cephe birinci kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.63. İstanbul Sultan Reşat Türbesi giriş kapısı
Çekim: Güneş Akdağ

Sivri kemer; Osmanlı Bankası'nın doğu cephedeki giriş kapısında, doğu, güney ve batı cephelerin zemin kat ve birinci kat pencerelerinde, Ziraat Bankası'nda doğu cephede birinci ve ikinci kat, kuzey ve güney cephelerde asma kat ve ikinci kat, batı cephede ise ikinci kat pencerelerinde uygulanmıştır. İş Bankasında ise ön cephede giriş kapısında, zemin kat, üç ve dördüncü kat pencerelerinde, doğu cephedeki yan giriş kapısında, doğu ve batı cephelerde zemin kat, üç ve dördüncü kat pencerelerinde sivri kemer uygulaması görülmektedir. Dördüncü katta yukarı ve dışa taşırılmış iki kenar arasında kalan ana kütlede üçlü pencere düzenlemesi beraberinde üçlü sivri kemer uygulamasını getirmiştir (Resim 7.2, 7.4-7.5-7.6, 7.36, 7.43-7.44-7.45, 7.49, 7.53-7.54, 7.111-7.112-7.113-7.114-7.115, 7.118-7.119).

Sivri kemer dönemin bütün yapılarında cephelerde benzer biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. İş Bankası'nın zemin kat kemer ve pencereleri, büyük boyutlu olmaları ve pencere altındaki bordürlerin bölümlenmesi açısından İzmir Borsa Sarayı'nın zemin kat sivri kemerli pencere düzenlemesiyle ortak özellikler göstermektedir (Resim 7.112, 8.64.).

Resim 8.64. İzmir Borsa Sarayı zemin kat pencereleri
Çekim: Güneş Akdağ

Dilimli kemer; örneklerimizden sadece İş Bankası'nda ön cephede ana giriş kapısının üstünde (dilimli kemer burada kapı üstündeki sivri kemeri çerçeveler şekilde uygulanmıştır), birinci katın orta pencerelerinde, batı cephedeki yan giriş kapısında, doğu ve batı cephelerde ana kütleden dışarı ve yukarı taşırılmış bölümlerin bitişlerinde dördüncü katın sivri kemerli pencere düzenlemesini çerçeveler şekilde görülmektedir (Resim 7.112-7.113, 7.115, 7.117). Dönem örneklerinden Ankara Etnografya Müzesi'nin giriş cephesinin köşelerinde dışa çıkan kısımlarda, Ankara Tekel Başmüdürlük Binası'nın batı cephesinde, İzmir Borsa Sarayı kuzey ve güney cephelerin dışa taşkın köşelerinde ve İstanbul İş Bankası Galata Şubesi'nin cephesinde karşımıza çıkmaktadır (Resim 8.65.- 8.66.- 8.67.- 8.68.).

Resim 8.65. Ankara Etnoğrafya Müzesi köşe alınlığı. Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.66. Tekel Başmüdürlük Binası
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.67. İzmir Borsa Sarayı
Çekim: Güneş Akdağ

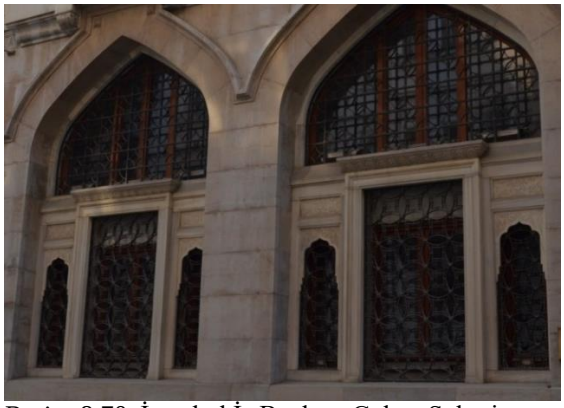

Resim 8.68. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi
Çekim: Güneş Akdağ

Kaş kemer, örneklerimizden Ankara Osmanlı Bankası kuzey cephesinin batı köşesindeki cumba pencere alınlığında; İzmir Borsa Sarayı'nın kuzey cephe köşesindeki kapı üstünde, İstanbul İş Bankası Galata Şubesi zemin kat pencere nişlerinde ve en üst kat balkon korkuluklarında görülmektedir (Resim 7.7, 8.69.- 8.70.- 8.71.).

Resim 8.69. İzmir Borsa Sarayı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.70. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi

Resim 8.71. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi

Aynalı kemer, Osmanlı Bankası'nda giriş kapısının üstündeki balkon korkuluklarında, Ankara Tekel Başmüdürlük Binası'nın köşe kulesi balkon korkuluğunda ve İzmir Osmanlı Bankası'nın köşe kulesinin üst kat balkonunda (günümüzde kapatılmıştır) bulunmaktadır. Ayrıca, Osmanlı döneminden İstanbul Kanuni Sultan Süleyman Türbesi korkuluklarında da karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.10, 8.72.- 8.73.- 8.74.).

Resim 8.72. Ankara Tekel Başmüdürlük binası balkon korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.73. İzmir Osmanlı Bankası balkon korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.74. Kanuni Sultan Süleyman Türbesi, korkuluklarından ayrıntı
(https://www.mimarsinan.gen.tr/kanuni-sultan-suleyman-turbesi/)

8.7. Saçaklar

Yapıların cephe duvarlarını, dolayısıyla cephedeki bezeme unsurlarını olumsuz hava şartlarına karşı koruma amaçlı kullanılan saçaklar, bu özellikleri dışında yapılarda değişik biçimlerde uygulanarak cephe düzenlemelerine ve süsleme programlarına da dahil edilmektedir. Geleneksel mimarinin önemli mimari ögelerinden biri olan saçaklar Ulusal mimarlık döneminde de farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

İncelediğimiz yapılardan Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası'nda görülen alt yüzeyleri bezemeli geniş saçak uygulaması; Ankara Tekel Başmüdürlük Binası'nda, Ankara Palas'ta, İstanbul 1. Vakıf Han'da, 4. Vakıf Han'da görülmekle beraber, İş Bankası Galata Şubesi'nin orta bölümünde, İzmir Borsa Sarayı'nda, İzmir Osmanlı, İzmir Ziraat ve Adana Ziraat Bankası'nda süslemesiz geniş saçak uygulaması karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.2, 7.57, 8.75.- 8.76.- 8.77.- 8.78.- 8.79.- 8.80.- 8.81.- 8.82.- 8.83.).

Resim 8.75. Ankara Tekel Başmüdürlük binası saçak uygulaması, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.76. Ankara Palas saçak uygulaması

Resim 8.77. 1. Vakıf Han saçak uygulaması
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.78. 4. Vakıf Han saçak uygulaması
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.79. İş Bankası Galata Şubesi, saçak
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.80. İzmir Borsa Sarayı saçak
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.81. İzmir Osmanlı Bankası saçak ayrıntı
Çekim: Güneş Akdağ

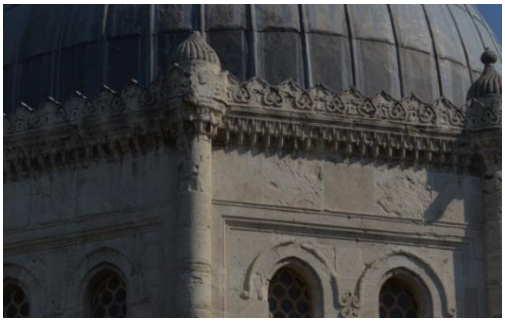

Resim 8.82. İzmir Ziraat Bankası saçak, ayrıntı.
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.83. Adana Ziraat Bankası saçak, ayrıntı.

Ankara İş Bankası'nda ise iki sıra mukarnastan oluşan saçak düzenlemesi cephe duvarlarını korumaktan ziyade süslemeye yönelik olmuştur. Benzer uygulama Ankara Etnografya Müzesi, İstanbul Sultan Reşat Türbesi'nde de karşımıza çıkmaktadır. Ankara Etnografya Müzesi ve Sultan Reşat Türbesi'nde görülen bezemeli saçaklar cephe duvarlarını korumaktan ziyade süslemeye yönelik uygulanmış olmaları açısından Ankara İş Bankası'na benzerdir (Resim 7.114, 8.84.- 8.85.).

İş Bankası'nın giriş kapısı üstündeki sundurma, girişi koruma amaçlı saçak görevini üstlenirken giriş cephesine hareket katmıştır (Resim 7.112).

Resim 8.84. Ankara Etnoğrafya Müzesi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.85. Sultan Reşat Türbesi saçak, ayrıntı Çekim: Güneş Akdağ

8.8. Örtü Sistemi

Çalışma konumuzu oluşturan yapıların örtü sistemleri kırma çatı, cam örtü ve beşik çatı olmak üzere üç farklı uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Bankası'nda üst örtü geniş saçaklı kırma çatı; Ziraat Bankası köşe kuleleri geniş saçaklı kırma çatı, köşe kuleleri arasında kalan ana kütlede çatı katının ortasındaki aydınlık açıklığı/iç avlu dikdörtgen cam örtü, aydınlığın kenarlarında kalan kısımlar ise geniş saçaklı beşik çatı, İş Bankasında aydınlık açıklığı /iç avlu oval cam örtü ile diğer kısımlar beşik çatı ile örtülmüştür. Yapıların hepsinde Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Tüm örneklerimizde bacalar kırma çatı örtülüdür (Resim 7.8-7.9, 7.58-7.59-7.60-7.61- 7.122-7.123).

Osmanlı Bankasında üst örtüde uygulanan geniş saçaklı kırma çatı düzenlemesi, Ankara Tekel Başmüdürlük binasının ana kütlesi, İstanbul 1.Vakıf Han, 4. Vakıf Han, Ankara Palas'ın köşe kuleleri ve ana kütlesi, İzmir Roma Bankası, İzmir Ziraat ve İzmir Osmanlı Bankası'nın köşe kulesi ve ortadaki cam örtünün yanında kalan kısımlarındaki kırma çatı uygulamaları ile benzerlikler göstermektedir (Resim 8.86.- 8.87.- 8.88.- 8.89.- 8.90.- 8.91.).

Resim 8.86. Tekel Başmüdürlük Binası çatısı
(http://wowturkey.com/t.php?p=/tr46/Cagatay_IMG_3052.jpg)

Resim 8.87. 4. Vakıf Han çatı

Resim 8.88. Ankara Palas, çatı
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.89. Roma Bankası çatı.

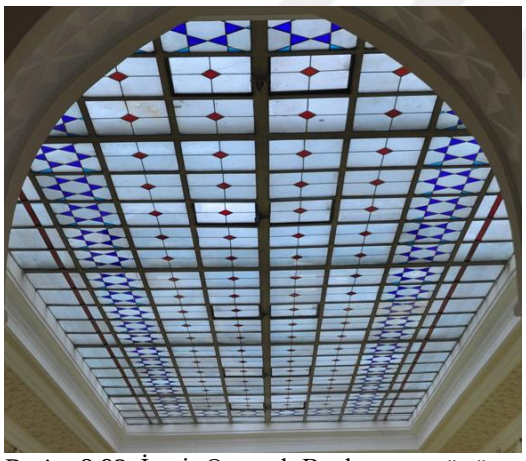

Resim 8.90. İzmir Osmanlı Bankası, çatı.

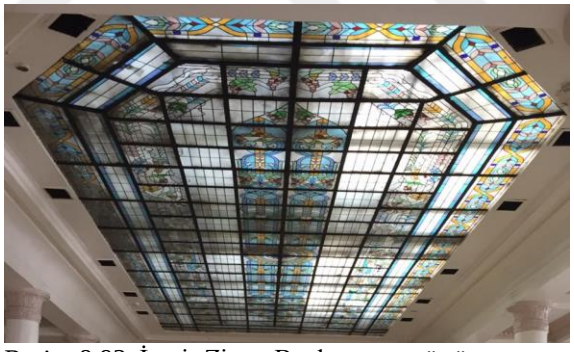

Resim 8.91. Adana Ziraat Bankası çatı[23]

Ziraat Bankasında dikdörtgen, İş Bankasında oval aydınlık açıklığı / iç avlu'nun camla örtülmesi, İzmir Osmanlı Bankasında dikdörtgen, İzmir Ziraat Bankası'nda ise düzgün olmayan altıgen biçiminde karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.59, 7.122, 8.92.- 8.93.).

Resim 8.92. İzmir Osmanlı Bankası cam örtü

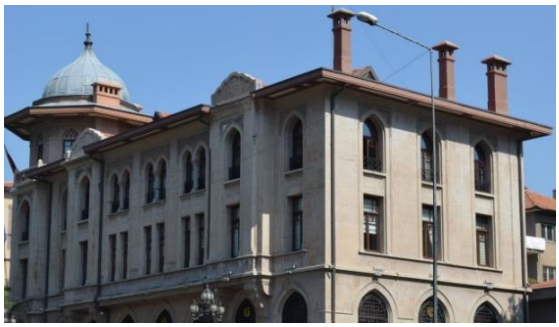

Resim 8.93. İzmir Ziraat Bankası, cam örtü

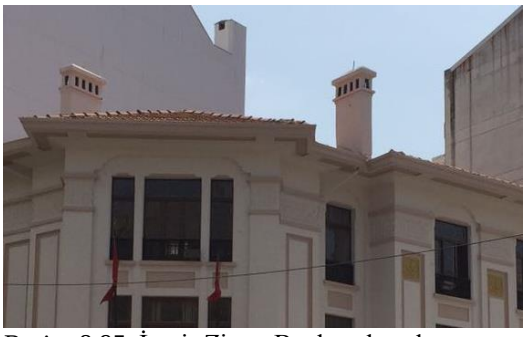
Araştırma konumuzu oluşturan banka binalarında görülmemekle birlikte dönemin diğer örneklerinden İzmir Osmanlı Bankası'nın köşe kulesi piramidal külah; Ankara Tekel Başmüdürlük Binası, İstanbul 4. Vakıf Han ve İzmir Borsa Sarayı'nda köşe kuleleri, Ankara Palas ve Etnografya Müzesi'nde ise giriş bölümünün üzeri kubbe ile örtülmüştür. Ankara Etnoğrafya Müzesi dışında diğer örneklerde kubbeler işlevsel değildir.

[23] Fotoğraf Ziraat Bankası Kurumsal İletişim Bölüm Başkanlığı arşivinden alınmıştır.

İncelediğimiz yapılarda görülen kırma çatı örtülü yüksek baca uygulamaları Ankara Tekel Başmüdürlük, İzmir Osmanlı Bankası, İzmir Ziraat Bankası ve Borsa Sarayı binalarında da ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 8.94.- 8.95.- 8.96.- 8.97.).

Resim 8.94. Tekel Başmüdürlük Binası bacaları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.95. İzmir Ziraat Bankası bacaları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.96. İzmir Osmanlı Bankası bacaları

Resim 8.97. İzmir Borsa Sarayı bacaları

8.9. Süsleme

Türk sanatında mimari süslemenin geçmişi oldukça eskidir. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı'nın Erken, Klasik ve Geç dönemlerinde süsleme konuları; geometrik, bitkisel, yazı, figürlü, mimari formlar ve eşya motifleridir. Bu konuların bir kısmı zaman içerisinde çeşitli nedenlerle azalarak yok olmuş, bir kısmı da gelişerek en olgun dönemlerini yaşamıştır. I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarındaki süsleme anlayışı bu geçmişin süzgecinden geçerek Cumhuriyet dönemine kadar gelen bir geleneğin devamı niteliğindedir.

Araştırmamıza konu olan binaların süslemelerinde; bitkisel ve geometrik motifler ve mukarnas olmak üzere üç farklı türde süsleme karşımıza çıkmaktadır. Süsleme konuları her yapıda farklı mimari ögeler üzerinde farklı yoğunluklarda dağılım göstermektedir. Genel

olarak süsleme kompozisyonlarının yapıların cephelerinde ve uygulandıkları mimari ögelerde tekrar ettikleri görülmektedir.

Selçuklu döneminden itibaren yapıların daha çok ana caddeye/yola bakan cephelerinde yoğunlaşan ve arka cephelerde neredeyse hiç uygulanmayan süsleme anlayışı, I. Ulusal Mimarlık Döneminde de bir dönem özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Bankası'nda süslemeler doğu cephe ve yuvarlatılmış güney cephede yoğunlaşmakla beraber diğer cephelerde yok denecek azdır. İş Bankası'nda süslemeler caddelere bakan güney, doğu ve batı cephelerde yoğunluk kazanmış ve arka cephede hiç uygulanmamıştır. Ziraat Bankası'nda ise ön (doğu) cephede yoğunluk gösteren süslemeler kuzey ve güney cephelerde sadece köşe kulelerinin bu yönlere bakan yüzeylerinde tekrarlanmış diğer yüzeyler sade bırakılmıştır.

İş Bankası ve Ziraat Bankası yoğun bir bezeme programına sahipken, Osmanlı Bankası bu iki yapıya göre daha sade tutulmuştur.

Ayrıca, Geleneksel Türk Mimarisine göndermelerin yapıldığı I. Ulusal Mimarlık Döneminin diğer yapılarında da süsleme geniş bir kullanım alanına sahiptir. Süslemelerin yapılar üzerinde, farklı mimari ögelerde ve farklı yoğunluklarda uygulandığı görülmektedir.

8.9.1. Bitkisel Kompozisyonlar

Bitkisel komposizyonların dağılımı yapıların kendi içinde farklılık gösterdiği gibi yapılar arasında da benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Motifler binalar üzerinde çoğu zaman belli bir kompozisyon içinde uygulanırken bazı mimari ögelerde tek bir motif olarak da uygulanmıştır.

Bitkisel süslemeler genel olarak yapılarda; kapı ve pencerelerin kemer köşeliklerinde, alınlıklarında, balkon korkuluklarında ve korkuluk babalarının başlıklarında, balkon alt yüzeylerinde, çörtenlerde, konsollarda, kemer iç yüzeylerinde, kemer iç şeritlerinde, kat veya pencere bitişini vurgulayan bordürlerde, panolarda, pencere şebekelerinde görülmektedir.

İncelediğimiz binaların bitkisel süsleme programlarında motif olarak; palmet, rumi, gülbezek, şakayık, lotus, kıvrım dal ve yaprakların kullanıldığı görülmektedir.

Söz konusu motiflerden lotus motifi yapılar içinde sadece İş Bankası'nda görülmekle beraber bu binanın da sadece batı cephesindeki yan giriş kapısının kemer üzengi hizasında iki yana devam eden bordürler üzerindeki kompozisyonda palmet motifi ile birlikte kullanıldığı görülmektedir (Şekil 7.81, Resim 7.151).

Şakayık motifi ise sadece Ziraat Bankası'nda doğu cephenin birinci kat sivri kemerli pencere düzenlemelerinin iç bordüründe uygulama alanı bulmuştur. Bu kat pencerelerinde aynı bordür tekrar edilmiştir (Şekil 7.37, Resim 7.81).

Palmet, rumi, gülbezek, kıvrım dal ve yapraklar bütün binalarda birlikte kullanılmış olmakla birlikte her binada uygulama yoğunlukları farklıdır.

Araştırmamıza konu olan yapılarda sıkça karşımıza çıkan palmet, rumi, kıvrım dal ve çiçek motifleri Anadolu Türk mimari süslemesinde 12. Yüzyıl sonlarından 20. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar inşa edilen yapılarda da uygulanmıştır. Yapılarda farklı mimari ögelerde ve farklı yoğunluklarda uygulanmış olan bitkisel motifler genellikle belli bir kompozisyon içinde kullanılmışlardır. Yer yer tek motif olarak kullanıldıkları da olmuştur. Motifler karşılaştırma yapılarında genellikle; taç kapı, pencere, mihrap, minber, mahfil, kubbe, konsol, kabara, çatı saçaklarında, çörtenlerde, pencere şebekelerinde, balkon korkuluklarında, kemer köşelik ve alınlıklarında, panolarda ve bordürlerde görülmektedir.

Rumi kompozisyonu; sadece Ziraat Bankası'nın basık kemerli zemin kat pencere alınlığında görülen bu kompozisyonda, kemer kenarlarından başlayan Rumiler iki kola ayrılmakta, kollardan biri içe doğru spiral yaparak birer rumi ile sonlanırken diğeri dışa doğru kıvrılıp aynı düzeni tekrar ettirmektedir (Şekil 7.33., Resim 7.74.). Dönem örneklerinden olan İzmir Borsa Sarayı'nın ikinci kat sivri kemer köşeliklerinde de benzer bir uygulama görülmektedir (Resim 8.98.).

Resim 8.98. İzmir Borsa Sarayı ikinci kat sivri kemer köşelikleri, Çekim: Güneş Akdağ

Palmet kompozisyonu; Ziraat Bankası'nın birinci kat sivri kemerli pencere alınlığında ve İş Bankası'nın doğu ve batı cephelerinde dışa ve yukarı taşkın köşelerindeki dördüncü kat sivri kemerli pencere alınlığında dilimli çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle meydana gelen eşit boyuttaki palmetlerin yatay ve çapraz diziliminden oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Ziraat Bankası'nda palmetlerin içleri boş, İş Bankasında doludur. Benzer düzenleme Tekel Başmüdürlük Binası'nın köşe kulesindeki sivri kemerli pencere şebekelerinde de görülmektedir (Şekil 7.36, 7.88, Resim 7.79-7.80, 7.164, 8.99.).

Resim 8.99. Tekel Başmüdürlük Binası köşe kulesi pencere şebekeleri, Çekim: Güneş Akdağ

Ankara Osmanlı Bankası'nın giriş kapısının iç yüzey bordüründeki ters palmet uygulaması, İzmir Osmanlı Bankası'nın çörtenlerinin alt kademesinde görülen mukarnas altında ters palmet uygulamasıyla benzerdir (Şekil 7.8, Resim 7.19, 8.100.).

Resim 8.100. İzmir Osmanlı Bankası'nın çörtenleri

Palmet-Rumi kompozisyonu; Osmanlı Bankası'nın girişinin üstündeki, Ziraat Bankası'nın giriş ünitesinin üstündeki ve İş Bankası'nın ikinci kat balkon babalarının başlıklarında görülmektedir. Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası'nın balkon babaları alan darlığı nedeniyle daha sade olmakla birlikte İş Bankası'nda balkon babalarının diğer yapılara oranla büyük olması daha gelişmiş bir kompozisyon yapılmasına olanak sağlamıştır. Osmanlı Bankası balkon babalarından farklı olarak Ziraat Bankası ve İş Bankası balkon babalarındaki ters palmet motifi kompozisyonları zenginleştirmiştir (Şekil 7.11, 7.35, 7.67, Resim 7.21-7.22, 7.77-7.78, 7.132).

İş Bankası'nın üçüncü kat pencere denizliklerinin altındaki panolarda palmet-rumi kompozisyonunun diğer örneklerden farklı olarak ters palmet oluşturarak ikizkenar dörtgenler içinde geliştiği görülmektedir (Şekil 7.68, Resim 7.133.-7.134.).

İş Bankası'nda girişin iki yanındaki taş konsolların mukarnas iç yüzeylerinde görülen palmet-rumi kompozisyonu uygulandığı alana oranla geniş sayılabilecek bir düzenlemeye sahiptir. Mukarnas iç yüzeylerinin bezenmesi sadece İş Bankası binasında görülmektedir (Şekil 7.61, Resim 7.125.).

İş Bankası'nda giriş kapısının iki yanında yer alan sivri kemerli pencerenin iç kademesinde yer alan bordürler, sıralı palmet dizisinden oluşan Palmet-rumi kompozisyonuna sahiptir. İki büyük rumi birleşerek ortadaki palmete çerçeve oluşturmuştur. Çerçeve içindeki palmetin taç yaprakları yukarıda çapraz birleşerek çerçeve dışına doğru devam ederek birer rumi ile sonlanmıştır. Çerçeve içindeki palmetin sapları ise çerçeve yapan ruminin yaprağı altından uzanarak ortadaki palmetin sapına bağlanmaktadır. Bu ikili palmet düzeni bordür boyunca devam etmektedir. Benzer bir düzenleme ile Karaman Hatuniye Medresesi (1382) güneybatı köşe oda kapısı kemer yüzeyinde karşımıza çıkmaktadır. (Şekil 7.64, Resim 7.129.-7.130., 8.101.).

Resim 8.101. Karaman Hatuniye Medresesi Batıdaki oda kapı ayrıntısı

Ziraat Bankası'nın köşe kulesi ikinci kat sivri kemerli niş iç yüzey bordüründe, palmetlere çerçeve oluşturan rumilerin birbiri içinden geçerek tekrarlamasıyla oluşturulan bir kompozisyon görülmektedir. Bu kompozisyon Anadolu Selçuklu döneminden Sivas Çifte Minareli Medrese'nin (1271) taç kapısının iki yanında yer alan pencere nişlerinin dış bordüründe, Sivas Divriği Ulu Cami (1228) batı taç kapısı içten ikinci bordüründe, Konya Sırçalı Medrese taç kapısı içten birinci bordüründe ve Osmanlı döneminden Balat İlyas Bey Cami doğu cephe kuzey alt pencere lentosunda görülmektedir (Şekil 7.48 Resim 7.96-7.97, 8.102.- 8.103.- 8.104.- 8.105.).

Resim 8.102. Sivas Çifte Minareli Medrese, Taç kapı yanındaki nişten detay

Resim 8.103. Sivas Divriği Ulu Cami. Batı taç kapı

Resim 8.104. Konya Sırçalı Medrese Taç kapı detayı

Resim 8.105. Balat İlyas Bey Cami doğu cephe kuzey alt pencere detayı (Özbek, 2002)

Palmet-rumi kıvrımdal kompozisyonu; Osmanlı Bankası'nın birinci kat pencerelerinin kemer alınlıklarında ve köşeliklerinde, Ziraat Bankası'nın zemin kat basık kemerli pencere alınlığında, birinci kat pencerelerinin sivri kemer köşeliklerinde, ikinci kat pencere düzenlemesinin kemer köşelikleri ve alınlıklarında, köşe kulelerinin ana sivri kemer köşeliklerinde, İş Bankası'nın doğu ve batı cephelerinde, birinci kat balkonunun altında yer alan zemin kat pencerelerinin kemer köşeliklerinde, dördüncü kat sivri kemerli üçüz pencere düzenlemesinin kemer alınlıklarında ve dördüncü kat düşey hatlarındaki dilimli kartuşların içlerinde görülmektedir.

Bu kompozisyonlarda ana kurgu, merkezde kademelenmeleri farklılıklar gösteren düz palmet saplarının aşağıda ters palmet oluşturması ve palmetlerin üst yapraklarından çıkan kıvrım dalların rumilerle spiraller halinde kollara ayrılarak gelişmesiyle oluşturulmuştur.

Osmanlı Bankası'nın birinci kat pencere kemer köşelikleri, Ziraat Bankası'nın ikinci kat, İş Bankası'nın dördüncü kat üçüz pencere düzenlemesindeki kemer alınlığı ve köşeliklerinde, tepe noktasındaki palmetin saplarından çıkan iki ruminin aşağıda ters palmet oluşturması ve rumilerin meydana getirdiği ters palmetin iç yüzeyinden iki yana doğru gelişen kıvrım dalların birer rumi oluşturarak sonlanmasıyla meydana gelen kompozisyon dönem örneklerinden Ankara Palas'ın köşe kulelerinde birinci kat, Ankara Tekel Başmüdürlük Binası'nın ikinci kat, İzmir Osmanlı Bankası'nın birinci kat sivri kemer köşeliklerinde de görülmektedir. İzmir Osmanlı Bankası'nın kemer köşeliklerinde uygulama alanının geniş olması kompozisyonun biraz daha geliştirilmesine olanak sağlamıştır (Şekil 7.13, 7.44, 7.74, Resim 7.24, 7.88, 7.141, 8.106.- 8.107.- 8.108.).

Resim 8.106. Ankara Palas köşe kulesi, birinci kat kemer köşelikleri, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.107. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası, Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.108. İzmir Osmanlı Bankası birinci kat kemer köşelikleri, Çekim: Güneş Akdağ

Ankara Osmanlı Bankası'nın birinci kat sivri kemer alınlıklarında; iki rumi motifi çapraz birleşerek büyük bir palmet halinde merkezde yer alan küçük palmet motifini çerçeve içine almış ve tepe noktasında yeni bir palmet oluşturmuştur. Aşağıda yer alan ters palmet motifinin sapları ise alttan çerçeve yapan palmetin taç yaprağına bağlanmıştır. Merkezdeki küçük palmetin taç yapraklarından iki yana doğru gelişen kıvrım dallar spiraler oluşturarak ilerlerken rumilerle sonlanmıştır. Çerçeve yapan palmetin sapları ters palmetin altından iki yana doğru dönerek kıvrılıp birer rumiyle tamamlanmış olan Palmet-rumi-kıvrımdal kompozisyonu, Tekel Başmüdürlük Binası'nın batı cephesinde dışa ve yukarı taşkın yüzeylerin dilimli kemer alınlıklarında ve İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesinin ikinci kat kemer köşeliklerinde görülen kompozisyonla benzerdir. İzmir Osmanlı Bankası'ndaki kompozisyon diğerlerine oranla daha sade bir kurguya sahiptir (Şekil 7.12, Resim 7.23, 8.109.- 8.110.).

Resim 8.109. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası batı cephe, dilimli kemer alınlığı

Resim 8.110. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi, ikinci kat kemer köşeliği

Ziraat Bankası'nın birinci kat sivri kemer köşeliklerinde, ortadaki gülbezek motifinin alt ve üstündeki palmetlerden gelişen kıvrım dalların gülbezeği çevreleyerek, en alttaki ters olmak üzere beş kademe palmet oluşturacak şekilde köşelere doğru daralarak ilerlediği görülmektedir. Benzer kompozisyonu dönemin diğer örneklerinden İstanbul 4. Vakıf Han'ın üçüncü kat sivri kemer köşeliklerinde; Anadolu Selçuklu döneminden Sivas Gök Medrese (1271) Taç kapısı ve beylikler döneminden Karaman Hatuniye Medresesi iç taç kapısının sivri kemer köşeliklerinde görüyoruz (Şekil 7.38, Resim 7.82, 8.111.- 8.112.- 8.113.).

Resim 8.111. 4.Vakıf Han üçüncü kat sivri kemer köşelik ayrıntısı.
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.112. Sivas Gök Medrese (1271) taç kapı detayı

Resim 8.113. Karaman Hatuniye Medresesi Batıdaki oda kapı ayrıntısı

Ziraat Bankası'nın ikinci kat üçüz sivri kemer alınlıklarında görülen kompozisyonda, çapraz birleşen iki ruminin uçları tepe noktasındaki üç yapraklı palmetin sapını oluşturmaktadır. Rumilerin içeriden yuları ve yanlara doğru kıvrılan uçlarından çıkan kıvrım dallar, köşelere doğru yönelerek iki koldan spiral yapmış ve birer rumi ile sonlanmışlardır. Kemer alınlığının orta kısmında ise merkezdeki palmetin saplarından çıkan iki rumi aşağıda birleşmiştir. Palmetin taç yapraklarından çıkan kıvrım dallar iki yana doğru spiral oluşturarak ilerlemiş ve iki kola ayrılmıştır. Kollardan biri yanlara doğru

birer rumi ile sonlanırken diğeri merkezdeki palmet motifine çerçeve oluşturacak biçimde kıvrılarak palmetin üst noktasında sonlanmıştır. Dönem örneklerinden Tekel Başmüdürlük Binası'nın ikinci kat ikiz sivri kemer alınlıklarında görülen *palmet-rumi-kıvrımdal kompozisyonu* bu kompozisyonla benzerdir. Ziraat Bankasındaki kemer düğümleri burada görülmez (Şekil 7.44, Resim 7.88, 8.114.).

Resim 8.114. Ankara Tekel Başmüdürlük Binası, batı cephe, ikinci kat kemer alınlığı
Çekim: Güneş Akdağ

Ziraat Bankası'nın köşe kulelerindeki birinci kat sivri kemer köşeliklerinde görülen kompozisyon orta kütle birinci kat kemer köşelikleriyle aynıdır (Bkz. Resim 7.82, 8.111.- 8.112.- 8.113., Şekil 7.38). Ziraat Bankası köşe kulelerinin ana sivri kemer köşeliklerinde ise kompozisyon farklı olarak, merkezdeki kabaranın alt ve üstündeki ters-düz palmetlerden çıkan kıvrım dallar spiraller oluşturarak rumilerle kollara ayrılarak köşelere doğru ilerleyerek sonlanmaktadır (Şekil 7.52, Resim 7.103-7.104).

İş Bankası'nın güney cephe zemin kat pencerelerinin sivri kemer köşeliklerinde palmet-rumi-kıvrımdal kompozisyonu merkezde dört kademe palmet motifinden gelişen kıvrım dal ve rumilerin köşelere doğru spiraller yaparak ilerlemesiyle oluşturulmuştur. Burada diğer uygulamalardan farklı olarak merkezde ters palmet motifi görülmemektedir (Şekil 7.65, Resim 7.131).

Rumi-gülbezek-kıvrım dal kompozisyonu; sadece İş Bankası'nın güney cephesinde Sivri kemerli ön giriş kapısının dilimli kemer alınlığında görülmektedir. Buradaki kompozisyonda, kemer köşelerinde üç koldan gelişen uçları rumi motifli kıvrım dallar, spiraller yaparak ilerlerken kesiştikleri noktalarda yine rumiler oluşturmuş ve belirli aralıklarla yerleştirilen gülbezekleri çevrelemişlerdir (Şekil 7.63, Resim 7.128).

Palmet-rumi-gülbezek-kıvrım dal kompozisyonu; İş Bankası'nın güney cephe üçüncü kat üçüz sivri kemerli pencere düzenlemesinin kemer köşeliklerinde, batı cephedeki yan giriş kapısının dilimli kemer alınlığında, doğu ve batı cephelerde birinci kat balkon konsollarının altındaki kare panolarda, doğu ve batı cephelerde yukarı ve dışa taşkın kenarların dilimli kemer alınlığında görülmektedir. Belirtilen bölümlerdeki kompozisyonların birbirinden farklı uygulandıkları ve kendi içlerinde simetrik bir düzenlemeye sahip oldukları görülmektedir.

Güney cephe üçüncü kat üçlü sivri kemerli pencere düzenlemesinin kemer köşeliklerinde; yan kenarlara yakın bölümde yer alan palmet motifinin sapları yüzeyden taşkın rumiler şeklinde iki yandan yukarı doğru gelişerek birleşmiş ve palmete çerçeve oluşturmuştur. Palmetin taç yapraklarından çıkan kıvrım dalların bir ucu spiral dönerek bir gülbezekle iki yöne ayrılmış ve ortadaki sivri kemer kıvrımına doğru daralan rumilerle sonlanmıştır (Şekil 7.69, Resim 7.135).

Batı cephedeki yan giriş kapısının dilimli kemer alınlığında, kompozisyon ortadaki daire içinde yer alan gülbezek etrafında geliştirilmiş simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Ortadaki gülbezeğin altındaki palmetin saplarından gelişen kıvrım dallar iki yönden spiral dönen rumiler oluşturarak dilimi kemerin iki kenarına yakın bölgede kabarık birer gülbezekle sonlanmaktadır. Ortadaki gülbezeğin altındaki palmetin iki yan yaprağının altından yukarı doğru dönen ve kenarlardaki kabarık gülbezeklerin üstündeki kıvrım dalların üstünde de birer küçük gülbezek yerleştirilmiştir (Şekil 7.79, Resim 7.149).

Doğu ve batı cephelerde birinci kat balkon konsollarının altındaki kare panolarda merkezi bir kompozisyon uygulanmıştır. Ortası dilimli kabaranın yapraklarından çıkan kıvrım dallar çapraz spiraller yaparak ilerlemiş ve köşelerde rumiler çapraz birleşerek palmetler oluşturmuşlardır (Şekil 7.82, Resim 7.152).

Doğu ve batı cephelerde yukarı ve dışa taşkın kenarların dilimli kemer alınlığında, kompozisyon ortadaki büyük ve iki yandaki küçük kabaraların etrafında uygulanmıştır. Palmet saplarından gelişen kıvrım dallar rumiler oluşturarak ilerlerken küçük gülbezeklerle birbirine bağlanmış ve ortadaki büyük kabaranın iki yanında baklava biçimli bir çerçeve oluşturarak içindeki dört yapraklı çiçek motifine bağlanmışlardır. Kıvrım dallar iki yandaki küçük kabaraların üst tarafında birer düğüm oluşturmuştur (Şekil 7.90, Resim 7.166).

Palmet-lotus kompozisyonu; sadece İş Bankası'nın batı cephesindeki yan giriş kapısının kemer üzengi hizasından iki yana devam eden bordürler üzerinde görülmektedir. Palmetlerin sapları lotus sapları arasından geçerek diğer palmet sapına bağlanmış aynı şekilde lotus sapları da palmet saplarının altından geçerek diğer lotus sapına bağlanarak atlamalı bir şekilde devam etmektedir (Şekil 7.81, Resim 7.151).

Gülbezekler; İncelediğimiz yapılarda gülbezeklerin hem bitkisel kompozisyonların içinde hem de farklı mimari ögeler üzerinde tek başlarına kullanıldığı görülmektedir. Genellikle kapı-pencere düzenlemelerinin kemer alınlıklarında, köşeliklerinde ve bitiş şeritlerinde, balkon babalarının başlıklarında, çörtenlerde uygulanmıştır. Gülbezekler tek, iki, üç ve dört kademe olarak farklı kademelenmelere sahip olmakla beraber genel olarak bir göbek etrafına dizilen farklı sayıda yapraklardan oluşturulmuşlardır.

İş Bankası'nda doğu ve batı cephelerin kenarlarındaki dışa ve yukarı taşkın dilimli kemer alınlığında görülen kompozisyon içinde bir göbek etrafında *tek kademeli,* dört yapraklı, batı cephedeki yan giriş kapısının dilimli kemer alınlığındaki kompozisyonda kıvrım dallar üzerinde beş yapraklı, ön cephe üçüncü kat üçüz sivri kemer köşeliklerinde altı yapraklı, çörten oluklarının hemen altında yuvarlak çerçeve içinde sekiz yapraklı, batı cephedeki yan giriş kapısının dilimli kemer alınlığında ve kemer üzengi taşlarındaki kare panolar içinde bir göbek etrafında gelişen on iki yapraklı gülbezekler görülmektedir. Tek kademeli gülbezek incelediğimiz yapılarda sadece İş Bankası'nda görülmekle beraber Anadolu Selçuklu döneminden Divriği Sitte Melik Türbesi (1196) taç kapısının kemer köşeliklerinde benzer bir uygulama olarak tek kademeli on iki yapraklı gülbezekler yer almaktadır (Resim 7.135, 7.145, 7.149, 7.150, 7.166, 8.115.).

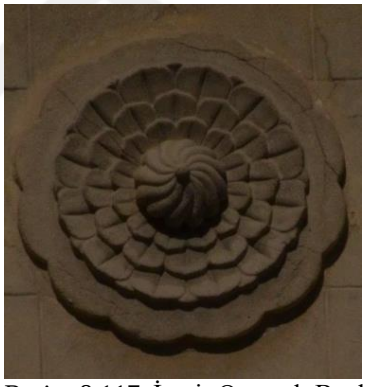
Resim 8.115. Divriği Sitte Melik Türbesi, taç kapı kemer köşelikleri

Osmanlı Bankası'nın giriş kapısının sivri kemer köşeliklerinde bir göbek etrafında *iki kademeli*, her kademesi on iki kıvrık yapraktan oluşan gülbezek bulunur. Ziraat Bankası'nın giriş ünitesinin basık kemer üst bordüründe mukarnas sarkıtları arasında ve İş Bankası'nda sivri kemerli ön giriş kapısının dilimli kemerli alınlığında da iki kademeli gülbezekler yer almakta olup kademeleri sekiz yapraklıdır (Şekil 7.3, 7.29, 7.63, Resim 7.10-7.11, 7.67-7.68, 7.128).

Osmanlı Bankası'nın zemin kat pencerelerinin kemer köşeliklerinde; *üç kademeli*, her kademesi on iki yapraklı ve göbeği çarkıfelek biçimli kabaradan oluşan gülbezekler dıştan bezemesiz daire biçiminde çerçeve içine alınmıştır. Dönem örneklerinden İzmir Osmanlı Bankası'nın güney cephe birinci kat üçüz sivri kemer düzenlemesinin aralarında görülen gülbezeklerle kademe sayısı farklı olsa da yaprak sayısı ve biçimsel açıdan benzerdir (Şekil 7.4, Resim 7.12-7.13, 8.116.- 8.117.).

Resim 8.116. İzmir Osmanlı Bankası birinci kat pencere düzenlemesi

Resim 8.117. İzmir Osmanlı Bankası birinci kat pencere düzenindeki gülbezekler

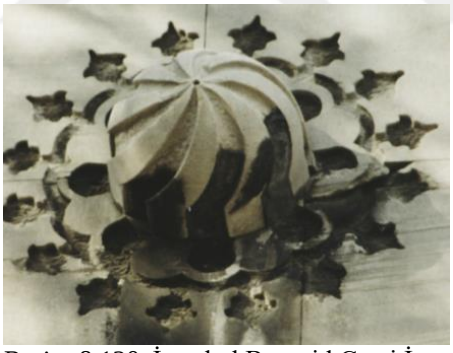
Ziraat Bankası'nın birinci kat sivri kemerli pencere düzenlemesinin kemer köşeliklerinde, İş Bankası'nda çörtenlerin yukarı taşan alınlık kısmında, batı cephedeki yan giriş kapısının dilimli kemer alınlığında kemerin iki yan kenarına yakın kısımlarda ve birinci kat balkon babaların üstünde de üç kademeli gülbezekler görülmekte ancak bunlarda farklı olarak gülbezeklerin her kademesinde sekiz yaprak bulunmaktadır. Ayrıca Anadolu Selçuklu döneminden Avanos Sarı Han (1249), avluya açılan kapıların kemer köşeliklerindeki gülbezeklerle benzerdir (Şekil 7.38, 7.77, 7.79, Resim 7.82, 7.145, 7.149, 7.156-7.157, 8.118.).

Resim 8.118. Avanos Sarı Han avluya açılan kapıların kemer köşelikleri

Ziraat Bankası'nın giriş bölümündeki çörten oluklarının altındaki kare panoda bir göbek etrafında *dört kademeli* ve her kademesinde on iki yaprak bulunan birer gülbezek yer alır. Dört kademeli gülbezek incelediğimiz yapılar içinde sadece bu yapıda görülmektedir (Şekil 7.31, Resim 7.70).

Ziraat Bankası'nın düşey hatlarında görülen kabaralar, İzmir Osmanlı Bankası güney ve batı cephelerin ikinci kat kenar pencerelerinin köşeliklerinde görülen kabara uygulamasıyla benzerdir. Benzer bir uygulama Osmanlı döneminden İstanbul Bayezid Cami (1505) imaret kapısındaki kabaralarda da karşımıza çıkmaktadır (Şekil 7.40, Resim 7.85-7.86, 8.119., 8.120.).

Resim 8.119. İzmir Osmanlı Bankası ikinci kat pencere köşeliklerindeki kabaralar

Resim 8.120. İstanbul Bayezid Cami İmaret Kapısı Kabaraları (Cıda, 2005)

Şakayık Kompozisyonu; sadece Ziraat Bankası'nın köşe kulelerinde sivri kemerli nişin iç bordüründe görülmektedir. Düz-ters dilimli kemerli çerçeveler içinde düz-ters şakayık çiçeğinin tekrarından oluşmaktadır (Şekil 7.37, Resim 7.81).

Dört yapraklı çiçek kompozisyonu; Sadece İş Bankası'nın batı cephesindeki yan giriş kapısının iki yanında yer alan sütunce kaidelerinde görülmektedir. Yarım daire biçimindeki kaidelerin üzerinde dört yapraklı çiçeklerin sıralı dizilmesiyle oluşan bir kompozisyon yer almaktadır (Şekil 7.78, Resim 7.148).

8.9.2. Geometrik Kompozisyonlar

Türk ve İslam sanatında süreç içerisinde, geometri bilgisinin hayal gücü ile birleşmesi geometrik kompozisyonları özgün bir bezeme türü haline getirmiştir (Bulut, 2017).

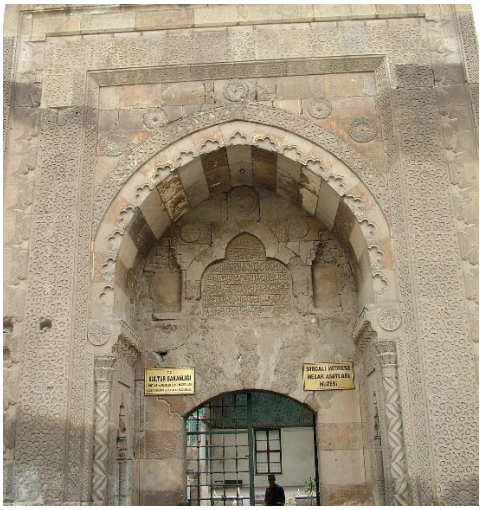
Geometrik kompozisyonlar, çalışma konumuzu oluşturan yapılarda da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Anadolu Türk mimari süslemesinde 12. Yüzyıl sonlarından 20. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar inşa edilen yapılarda; taç kapı, kapı, pencere, mihrap, vb. öğelerin bitişini belirleyen şeritlerde, kat bitişlerini vurgulayan şeritlerde, sütun başlıklarında, sütünce gövdelerinde, balkon korkuluklarında, balkon alt yüzeylerinde, kemer üzengi taşlarında, konsollarda, çörtenlerde, saçaklarda, saçak alt yüzeylerinde, bordürlerde, panolarda ve kabaralarda görülmektedir.

Yapılardaki geometrik kompozisyonları; zik zag, zencerek, prizmatik üçgen, baklava, altı köşeli yıldız, sekiz köşeli yıldız, altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, yarım altıgen, sekizgen, düzgün olmayan onikigen ve düzgün olmayan ondörtgen oluşturmaktadır.

Zik zag; Osmanlı Bankası'nın doğu ve güney cephelerinde birinci kat pencere denizliklerinin altındaki bordürde; kırık çizgilerle oluşturulan ters-düz üçgenlerin içlerinde androlak motifi olan bir kompozisyon şeklinde uygulanmıştır (Şekil 7.15, Resim 7.27-7.28).

Ziraat Bankası'nda giriş ünitesinin ayaklarındaki köşe sütuncelerinde düşey yönlü kırık çizgilerle, giriş kapısının iki yanındaki sütuncelerde ise yatay yönlü çizgilerle oluşturulmuştur (Şekil 7.28, Resim 7.66, 7.71).

Ziraat Bankası giriş kapısının iki yanındaki sütünce gövdelerinde kademeli zig zag lardan oluşan kompozisyon, Konya Sırçalı Medrese taç kapısının iç köşelerinde yer alan sütünce gövdelerinde de karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.71, 8.121.- 8.122.).

Resim 8.121. Konya Sırçalı Medrese taç kapı

Resim 8.122. Konya Sırçalı Medrese taç kapı detayı

Zencerek; Osmanlı Bankası'nın ikinci kat pencerelerinin sütunce başlıklarında tek şerit halinde, üç yatay çizginin paralel ilerleyerek köşe dönüşlerinde kırılıp belli aralıklarla kesişmesiyle devam eden bir düzenleme görülmektedir. Dönem örneklerinden, İstanbul 4. Vakıf Han'ın sütunce başlıklarında da bu desenin benzeri görülmektedir (Resim 8.123.- 8.124.- 8.125.- 8.126.).

Resim 8.123. Ankara Osmanlı Bankası ikinci kat pencere sütünce detayı

Resim 8.124. Ankara Osmanlı Bankası ikinci kat pencere sütünce detayı

Resim 8.125. 4. Vakıf Han köşe sütunceleri

Resim 8.126. 4. Vakıf Han köşe sütünce ayrıntı

Prizmatik Üçgen; Prizmatik üçgenler genellikle sütun başlıklarında görülmekle beraber kat bitişlerini vurgulayan şeritlerde de karşımıza çıkar. Osmanlı Bankası'nda doğu cephe ve kuzey cephenin doğuya yakın cephesinde ikinci kat balkonlarındaki sütun başlıklarında ve İş Bankası'nın güney cephesinde üç ve dördüncü katlarda sivri kemerli üçüz pencere düzenlemelerindeki sütun başlıklarında uygulanmıştır. Prizmatik üçgenin en geniş uygulama alanı bulduğu yapı Ziraat Bankası'dır. Burada giriş ünitesinin balkona geçmeden saçak altı şeridinde, ön cephede ikinci kat sivri kemerli üçüz pencere düzenlemesinin sütun başlıklarında ve bitiş şeridinde, saçak altı şeridinde, köşe kulelerinin ikinci kat sivri kemer üzengi seviyesinin iç yüzeyindeki ince şeritte, köşe kulelerinin ikinci kat bitiş şeridinde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 7.19, 7.30, 7.41, 7.43, 7. 49, 7.53, 7.70, 7.73, Resim 7.31, 7.67, 7. 69, 7.87, 7.89-7.90-7.91, 7.98, 7.106, 7.135, 7.140).

Dönemin diğer örneklerinde ise; 4. Vakıf Han'ın pencere ve kat bitişini belirleyen şeritlerde, sütun başlıklarında, İstanbul İş Bankası Galata Şubesinde pencere bitişlerini belirleyen şeritlerde, Sultan Reşat Türbesi'nin balkon korkuluk babalarında, taç kapı alınlığına geçiş şeridinde, İzmir Osmanlı Bankası'nın sütun başlıklarında, Ankara Tekel Başmüdürlük binası girişindeki sütun başlıklarında, Ankara Palas'ın birinci kat pencere bitiş şeridinde, Etnoğrafya Müzesinin saçak alt şeridinde, ayrıca Osmanlı döneminden Manisa Muradiye Caminin (1583-1585) minber süpürgeliklerinde görülmektedir (Resim 8.127.- 8.128.- 8.129.- 8.130.- 8.131.- 8.132.- 8.133.- 8.134.- 8.135.).

Resim 8.127. 4. Vakıf Han prizmatik üçgen ayrıntıları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.128. 4. Vakıf Han prizmatik üçgen ayrıntıları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.129. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi zemin kat pencere bitiş şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.130. İstanbul Sultan Reşat taç kapı alınlığına geçiş şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.131. İzmir Osmanlı Bankası sütun başlıkları

Resim 8.132. Tekel Başmüdürlük sütun başlıkları

Resim 8.133. Ankara Palas birinci kat pencere bitiş şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.134. Etnoğrafya Müzesi saçak alt şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.135. Manisa Muradiye Cami
Minber süpürgelik detayı

Baklava; İş Bankası doğu ve batı cepheleri dördüncü kat pencere denizliklerinin alt köşelerinde, dört çapraz kırık çizginin belli aralıklarla kesişmesiyle aralarda oluşan baklavaların hepsini içine alan büyük baklava ile çerçevelendiği baklava kompozisyonu, İzmir Osmanlı Bankası'nın cephelerinde saçak altında yer alan panoların içinde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 7.87, Resim 7.162-7.163, 8.136.).

Resim 8.136. İzmir Osmanlı Bankası saçak altındaki panolar
Çekim: Güneş Akdağ

Altı köşeli yıldız; onikigenlerin birbirine geçerek ortada altı köşeli yıldız, yanlarda düzgün olmayan altıgen ve sekizgenlerden oluşan kompozisyon; .Ankara İş Bankası'nın doğu ve batı cephesinde birinci kat, Ziraat Bankası'nda girişin üstündeki balkon ve birinci kat pencere korkuluklarında görülen kompozisyon, dönem örneklerinden İstanbul İş Bankası Galata Şubesi birinci kat balkon korkuluklarında ve yan giriş kapısı üstünde, Ankara Palas'ın giriş üstü ve köşe kulelerindeki balkon korkuluklarında görülmektedir. Benzer kompozisyon Erzurum Emir Saltuk Kümbedi taç kapı alınlığında, Beyşehir Eşrefoğlu Cami (1297) içindeki ahşap sütunlar arasındaki ahşap korkuluklarda, Aksaray Ulu Cami (1431) minber korkuluklarında, Bursa Yeşil Cami (1420) eyvan korkuluklarında, Şehzade Cami (1548) hünkar mahfili girişindeki mermer pencere şebekelerinde, İstanbul Süleymaniye Camiindeki (1551-1558) bronz şadırvan şebekelerinde ve Mimar Sinan Türbesi (1489-1588) bahçe şebekelerinde, Edirne Selimiye Camii (1575) avlu pencere şebekelerinde, Gebze Çoban Mustafapaşa Cami (1523) taç kapısının birinci bordüründe bulunmaktadır (Şekil 7.34, 7.85, Resim 7.75-7.76, 7.155, 8.137.- 8.138.- 8.139.- 8.140.- 8.141.- 8.142.- 8.143.- 8.144.- 8.145.- 8.146.- 8.147.).

Resim 8.137. Ankara Palas birinci kat balkon korkulukları

Resim 8.138. İş Bankası Galata Şubesi konsolları Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.139. Erzurum Emir Saltuk Türbesi taç kapı alınlığı.

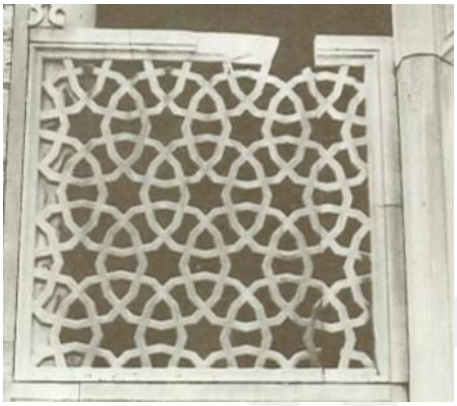
Resim 8.140. Aksaray Ulu Camisi Minberi

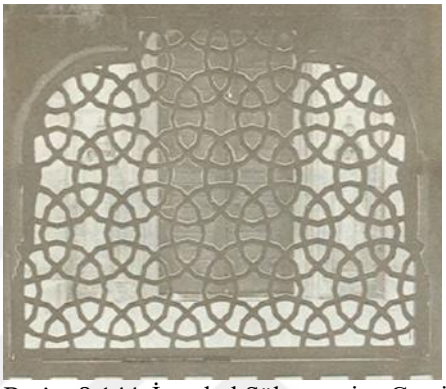
Resim 8.141. Beyşehir Eşrefoğlu Cami ahşap korkulukları. Ayrıntı.

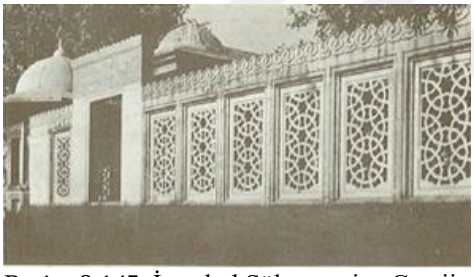
Resim 8.142. Bursa Yeşil Cami alt kat mahfili

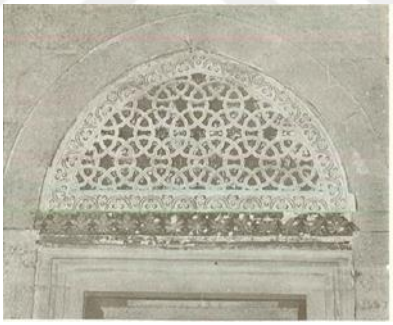
Resim 8.143. Şehzade Camii Hünkar mahfili pencere detayı. (Mülayim, 1982)

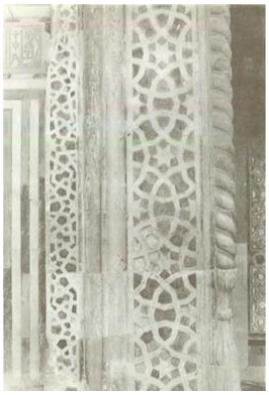
Resim 8.144. İstanbul Süleymaniye Cami bronz şadırvan şebekeleri. (Mülayim, 1982)

Resim 8.145. İstanbul Süleymaniye Camiindeki Mimar Sinan Türbesi mermer bahçe şebekeleri. (Mülayim, 1982)

Resim 8.146. Edirne Selimiye Camii avlu pencere alınlığı. (Mülayim, 1982)

Resim 8.147. Gebze Çoban Mustafa Paşa Cami, Taç kapı ayrıntı. (Mülayim, 1982)

Sekiz köşeli yıldız; Osmanlı Bankası'nda birinci kat pencerelerinin kemer üzengi taşlarında baklava dilimi içinde tek motif olarak, ön cephede ise ikinci kat balkon sütunlarının üstündeki kare panolarda, Ziraat Bankası'nda giriş ünitesinin köşeleri pahlı ayalarının alt kısmındaki panolarda merkezde yine sekiz köşeli yıldız meydana gelecek şekilde uygulandığı görülmektedir. İş Bankası'nda ise güney cephe ikinci kat balkon korkulukları üzerindeki panolarda, doğu ve batı cephelerde ikinci kat pencerelerinin altındaki yatay dikdörtgen panolarda yatay düşey ve çapraz çizgilerin merkezde sekiz köşeli yıldızlar oluşturacak şekilde birbirini kesmesiyle meydana getirilmiştir. Dönemin diğer örneklerinden İzmir Osmanlı Bankası'nın köşe kulesi dışında kalan cephelerinde balkon konsollarının altındaki panolarda merkezde sekiz köşeli yıldız oluşturacak şekilde uygulanmıştır (Şekil 7.14, 7.26, 7.66, Resim 7.25-7.26, 7.63-7.64, 7.132, 7.159, 8.148.).

Resim 8.148. İzmir Osmanlı Bankası balkon konsolları altındaki pano
Çekim: Güneş Akdağ

Sekiz köşeli yıldızın farklı bir uygulaması ise profilli kare çerçevelerde içleri boş olarak; Osmanlı Bankası'nın ikinci kat balkon korkuluklarındaki ve Ziraat Bankası'nın orta kütle çatı korkuluklarında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dönem örneklerinden İzmir Osmanlı Bankası'nın doğu cephe üst kat pencere korkuluğunda ve Ankara Palas'ın orta kütle balkon korkuluklarında da benzer uygulama görülmektedir (Şekil 7.17-7.18, 7.45, Resim 7.30, 7.93, 8.149.- 8.150.).

Resim 8.149. İzmir Osmanlı Bankası ikinci kat köşe pencere korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.150. Ankara Palas ana kütle birinci kat balkon korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

On köşeli yıldız; Ziraat Bankası'nda, orta kütlede düşey hatların üst seviyesinde yer alan kabaraların zemininde görülmektedir. Kabaralara zemin olacak şekilde düzenlenen bu yıldızın her köşesi üstüne birer ters palmet motifi yerleştirilmiştir. Diğer iki yapıda görülmez.

Altı kollu yıldız; Ziraat Bankası köşe kulelerinin ana sivri kemer alınlığında yanlardaki kabarada merkezde altı köşeli yıldız ve aralarda oluşan altıgenlerden gelişen altı kollu yıldız kompozisyonu, İstanbul 4. Vakıf Han'ın ön cephesindeki kabaralarda görülmektedir. Ziraat Bankası'nda farklı olarak bunlarda altı kollu yıldızların bitişlerinde düzgün olmayan üçgen, dörtgen ve yedigenler görülmektedir (Şekil 7.51, Resim 7.101-7.102, 8.151.).

Resim 8.151. İstanbul 4. Vakıf Han ön cephe kabaraları
Çekim: Güneş Akdağ

Sekiz kollu yıldız; Osmanlı Bankası'nın giriş kapısı üstündeki balkon konsollarının üstünde, Ziraat Bankası köşe kulelerinin ana sivri kemer alınlığında ortadaki kabarada karşımıza çıkmaktadır. Kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde sekiz kollu yıldız, aralarda düzgün olmayan üçgeni dörtgen ve beşgenlerden oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonu yapılara göre farklılıklar gösterir. Ziraat Bankası'nda *sekiz kollu*

*yıldız*lardan sonra beş köşeli küçük yıldızlar gelişmiştir. Osmanlı Bankası'nda merkezdeki yıldız kabara olarak düzenlenmiştir. Osmanlı Bankası'nda aralarda düzgün olmayan dörtgen, üçgen ve düzgün olmayan beşgenler oluşmuş, Ziraat Bankasında ise aralarda düzgün olmayan dörtgen ve altıgenler meydana gelmiştir. Sekiz kollu yıldız kompozisyonu dönem örneklerinden İstanbul İş Bankası Galata Şubesi ön cephe üst kat balkon korkuluklarında, 4. Vakıf Han'ın ön cephesindeki kabaralarda da görülmektedir (Şekil 7.6, 7.50, Resim 7.16-7.17, 7.99-7.100, 8.152.- 8.153.).

Resim 8.152. İstanbul İş Bankası Galata şubesi, ön cephe üst kat balkon korkulukları
Çekim: Güneş Akdağ

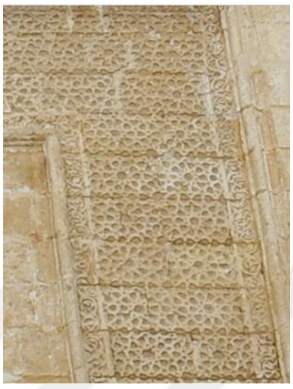
Resim 8.153. 4. Vakıf Han ön cephedeki kabaralar
Çekim: Güneş Akdağ

On kollu yıldız; Osmanlı Bankası'nda girişin üstündeki balkonun alt yüzeyinde, İş Bankası'nın doğu ve batı cephelerinde; dışa ve yukarı taşkın dilimli kemer alınlığının ortasındaki büyük kabarada, kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde on kollu yıldız, yıldız kollarında düzgün olmayan dörtgen ve altıgenler ve kolların ucunda beş köşeli yıldızlar ve düzgün olmayan altıgenlerden oluşan on kollu yıldız kompozisyonu görülmektedir. Osmanlı Bankası'nda kompozisyonun ortasında kabara şeklinde on köşeli yıldız vardır. Ziraat Bankası'nın saçak alt yüzeyinde ise ahşap malzemeye boya ile uygulanmıştır. Bu kompozisyon 4. Vakıf Han'ın köşe kulelerinde üçüncü kat kemer köşeliklerindeki madalyonlarda görülmektedir. Burada bizimkilerden farklı olarak madalyon içinde yer almakta ve yıldızın kollarında üçgen ve düzgün olmayan dörtgenlerden oluşan bir düzenleme görülmektedir. Ayrıca, Kızıltepe Ulu Camisi (1204)

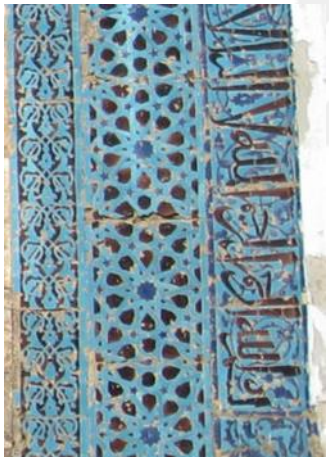
mihrabında, Konya sahip Ata Camisi (1258) taç kapısında, Tokat Gök Medrese (1270) ana eyvan ikinci bordüründe, Niğde Sungur Bey Camisi (1335) mihrabında (Görür, 2002), İznik Yeşil Cami (1391) mihrabındaki madalyon içinde de benzer kompozisyon yer almaktadır (Şekil 7.5, 7.44, 7.89, Resim 7.14-7.15, 7.92, 7.165, 8.154.- 8.155.- 8.156.- 8.157., 8.158.).

Resim 8.154. 4. Vakıf Han köşe kuleleri, üçüncü kat kemer köşelikleri

Resim 8.155. Kızıltepe Ulu Camisi. Mihrap

Resim 8.156. Tokat Gök Medrese. Ana eyvan, ikinci bordür

Resim 8.157. Niğde Sungur Bey Camisi. Mihrap

Resim 8.158. İznik Yeşil Caminin mihrap detayı (Özbek, 2002)

Yarım Altıgen; İş Bankası'nın üçüncü kat pencere denizliklerinin altındaki panolarda yarım altıgen ve zik zak çizgilerin birbirini kesmesiyle meydana gelen kompozisyon görülmektedir. Bu kompozisyonunun zemini palmet-rumilerden oluşan bitkisel bezemelerle doldurulmuştur (Şekil 7.68, Resim 7.133-7.134).

Sekizgen; Ziraat Bankası Köşe kulelerinin ikinci kat balkon korkuluklarında görülen; eksendeki yatay düz çizgiyle, düşey ve çapraz akslardan belli açılarla gelen kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşan merkezde sekizgen aralarda dört köşeli yıldız ve yıldızlara çerçeve oluşturan eşkenar dörtgenlerden oluşan geometrik kompozisyon, Beyşehir Eşrefoğlu Cami (1204) minber korkuluklarında görülen geometrik kompozisyonla benzerdir (Şekil 7.46, Resim 7.94, 8.159.).

Resim 8.159. Beyşehir Eşrefoğlu Camisi. Minber korkuluk, ayrıntı.

İş Bankası'nın doğu ve batı cephe birinci kat balkon alt yüzeylerinde kırık çizgilerin belli açılarla kesişmesiyle merkezde içinde kabaralar yer alan sekizgenler ve onları ana akslarda kuşatan beş köşeli dört yıldız, çapraz akslarda ise dört düzgün olmayan altıgenden oluşan sekizgen kompozisyonu, Dönem örneklerinden 4. Vakıf Han'ın köşe kulelerindeki ve han girişinin üstündeki balkon alt yüzeylerinde görülmektedir. Erken dönemden ise Selçuk İsa Bey Camisi (1373) batı taç kapı giriş bölümü tavan panosunda bulunmaktadır (Şekil 7.84, Resim 7.154, 8.160.- 8.161.).

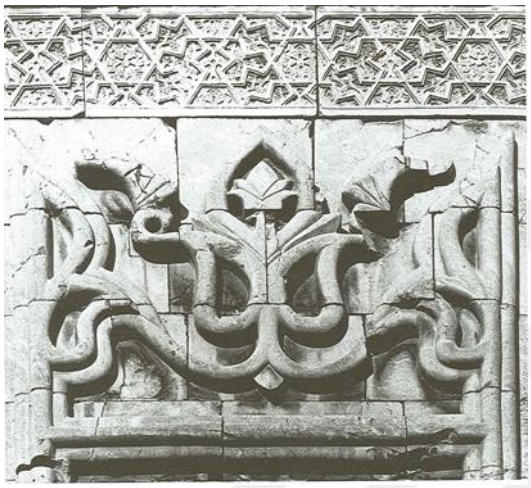

Resim 8.160. 4. Vakıf Han balkon alt yüzeyleri

Resim 8.161. Selçuk İsa Bey Cami batı taç kapı giriş bölümü tavanı.

Düzgün olmayan onikigen; Osmanlı Bankası'nın birinci kat sivri kemerli pencere aralarını dolaşan bordürde görülen düzgün olmayan onikigenlerin dizilimiyle meydana gelen kompozisyon, Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin (1271) avlu yan taç kapı pencere çerçevesinde, Ağzıkara Han'ın (1236) avlu taç kapısındaki yan niş sivri kemerlerinde, Konya Sahib Ata Cami (1258) mihrabında düz mukarnas içlerindeki çini yüzeylerde görülen kompozisyonla benzerdir (Şekil 7.16, Resim 7.29, 8.162.).

Resim 8.162. Erzurum Çifte Minareli Medrese avluya açılan mekanların kapısı. Alınlıktan ayrıntı.

Düzgün olmayan ondörtgen; İş Bankası'nın üçüncü kat düşey hatlarında görülen panolar içinde, C kıvrımları ve üç yan yapraklı palmetlerden oluşan bitkisel bezemeli zemin üzerinde kırık çizgilerin birbirini kesmesiyle oluşan düzgün olmayan ondörtgenlerden oluşan kompozisyon, Sivas Gök (1271), Sivas Çifte Minareli (1271) ve Karaman Hatuniye Medresesi (1382) taç kapı dış bordürlerinde görülmektedir (Şekil 7.72, Resim 7.138-7.139, 8.163.- 8.164.- 8.165.).

Resim 8.163. Sivas Gök Medrese(1271). Taç kapı (Schneider, 1980)

Resim 8.164. Sivas Çifte Minareli Medrese (1271). Taç kapı (Schneider, 1980)

Resim 8.165. Karaman Hatuniye Medresesi (1382). Taç kapı

8.9.3. Mukarnaslar

Mukarnaslar, diğer süsleme konularına göre daha seyrek görülmekle beraber, incelediğimiz yapılarda genellikle; sütun başlıklarında, kemerlerin üzengi seviyesinin iç kısmında, pencere düzenlemeleri ve kat bitiş bordürlerinde saçaklarda, çörtenlerde, ayrıca bir örnekte de (İş Bankası) konsol üzerinde karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Bankası'nda; birinci kat cumbalarındaki ikiz kemerli pencere düzenlemesinde görülen sütun başlıklarında tek sıra sarkıtlı mukarnas uygulaması, dönem örnekleri İstanbul 1. Vakıf Han'da yuvarlatılmış köşedeki dördüncü kat bitiş şeridinde, diğer cephelerde dördüncü kat üçüz pencere düzenlemelerinin bitiş şeridinde ve zemindeki sütun başlıklarında, çıkmaların altındaki konsollarda, 4.Vakıf Han'da köşe kulelerinde kubbe saçağında, dördüncü kat pencere düzenlemelerinin bitiş şeridinde ve ön cephedeki çıkmaların altındaki konsollarda tek sıra sarkıtlı mukarnas uygulaması karşımıza çıkmaktadır (Resim 7.34-7.35, 8.166.- 8.167.- 8.168.).

Resim 8.166. 1.Vakıf Han yuvarlatılmış cephe dördüncü kat bitiş şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.167. 1.Vakıf Han dördüncü kat üçüz pencere bitiş şeridi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.168. 4.Vakıf Han köşe kulesi, kubbe saçağındaki mukarnas şeridi.
Çekim: Güneş Akdağ

Mukarnasın en yoğun kullanıldığı yapı Ziraat Bankası'dır. Köşe kulelerinin saçak altındaki bitiş şeridinde Osmanlı Bankası'nda olduğu gibi tek sıra sarkıtlı mukarnas, köşe kulelerindeki dikdörtgen nişin ikinci bordüründe, köşe kulelerindeki ana sivri kemerin ve

giriş bölümündeki basık kemerin iç üzengi seviyesindeki şeritte iki sıra mukarnas, orta kütlede birinci kat pencere düzenlemesinin bitiş bordüründe ve giriş bölümündeki basık kemerin üstündeki bordürde iki sıra mukarnasın aralarına küçük gülbezekler yerleştirilerek düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Girişin üstündeki çörtenlerde iki sıra mukarnas, giriş bölümünün tavanındaki tonozun çevresinde yukardan aşağı daralan sarkıtlı mukarnas uygulaması görülmektedir (Şekil 7.29, 7.31, 7.39, 7.49, 7.53, 7.55, Resim 7.67-7.68, 7.70, 7.72, 7.83-7.84, 7.98, 7.105-7.106, 7.109).

Dönem örneklerinden, İzmir Osmanlı Bankası'nda köşe kulesinin bitiş bordüründe, Borsa Sarayı'nın girişindeki sivri kemer üzengisinde, İstanbul İş Bankası Galata Şubesi'nin en üst katındaki sütun başlıklarında, Erken örneklerden Manisa Muradiye Caminin (1583-1585) mihrap duvarında iki sıralı sarkıtlı mukarnas dizisi uygulanmıştır. Ayrıca Ziraat Bankası'nın orta kütlede birinci kat pencere düzenlemesinin bitiş bordüründe ve giriş bölümündeki basık kemerin üstündeki bordürde iki sıra mukarnasın aralarına küçük gülbezekler yerleştirilerek oluşturulan düzenleme İstanbul Bayezid Cami (1505) İmaret kapısının üstünde de benzer uygulama görülmektedir (Resim 8.169-8.170.- 8.171.- 8.172.- 8.173.).

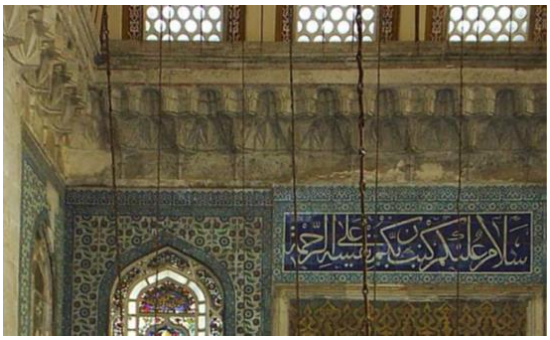
Resim 8.169. İzmir Osmanlı Bankası köşe kulesi bitiş bordürü
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.170. Borsa Sarayı'nın girişindeki sivri kemer üzengisi
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.171. İstanbul İş Bankası Galata Şubesi üst kat sütun başlıkları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.172. Manisa Muradiye Camisi güney duvarında mukarnas dizisi (Öztürk, 2008)

Resim 8.173. İstanbul Bayezid Cami İmaret Kapısı mukarnaslar (Cıda, 2005)

İş Bankası'nda ise; saçak kısmında üç sıra, çörtenlerde iki sıra, giriş kapısının iki yanındaki sütun başlıklarında üç sıra, girişin yanındaki konsollarda yukarıdan aşağıya daralarak üç sıra halinde uygulanmıştır. Bu konsolların içleri bitkisel bezemelerle doldurulmuştur (Şekil 7.61, 7.76, Resim 7.123-7.124-7.125, 7.144) Dönem örneklerinden Etnoğrafya Müzesi girişindeki sütun başlıklarında da üç sıra halinde uygulanmıştır (Resim 8.174.).

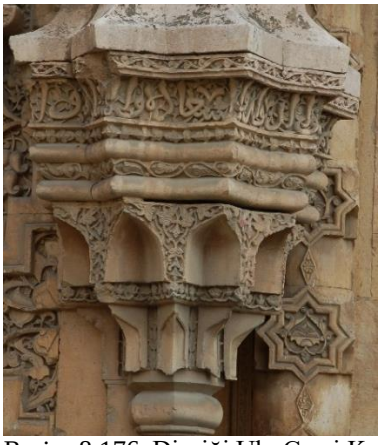
Ayrıca, Mardin Kızıltepe Ulu Camisi (1204) mihrap sütünce başlıkları ile Divriği Ulu Cami (1228) taç kapısının sütun başlıkları İş Bankası'nda girişteki sundurmanın konsollarındaki uygulamanın benzeri görülmektedir. Kızıltepe taç kapısındaki sütunce başlıkları İş Bankasında olduğu gibi iç yüzeyleri bitkisel bezemeliyken, Divriği Ulucami'de mukarnas dış yüzeyleri bezemeliyken mukarnas içleri sade bırakılmıştır. Benzer bir uygulama Osmanlı döneminden Üsküdar Mihrimah Sultan Cami (1548) Son cemaat yeri kemer üzengisinde görülmektedir (Resim 8.175.- 8.176.- 8.177.).

Resim 8.174. Ankara Etnoğrafya Müzesi, giriş bölümündeki sütun başlıkları
Çekim: Güneş Akdağ

Resim 8.175. Mardin Kızıltepe Ulucami mihrap

Resim 8.176. Divriği Ulu Cami Kuzey Taç kapı

Resim 8.177. Üsküdar Mihrimah Sultan Cami Son cemaat yeri kemer üzengisi (Papila, 2006)

Ziraat Bankasının birinci kat pencere düzenlemelerinin bitiş bordüründe, girişteki basık kemerin üst bordüründe mukarnasların aralarında ve İş Bankası'nın çörtenlerinde istiridye kabuğu motifi uygulanmıştır (Şekil 7.39, 7.77, Resim 7.83-7.84, 7.145).

Türk sanatında mimari süslemenin geçmişi oldukça eskidir. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı'nın Erken, Klasik ve Geç dönemlerinde süsleme konuları; geometrik, bitkisel, yazı, figürlü, mimari formlar ve eşya motifleridir. Bu türlerin bazıları zaman içerisinde çeşitli nedenlerle azalarak yok olurken, bazıları ise gelişerek sürekliliğini korumuştur. I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarındaki süsleme anlayışı, geçmişin süzgecinden geçerek Cumhuriyet dönemine kadar gelen bir geleneğin canlandırması niteliğindedir.

Anadolu Selçuklu yapılarında cephe önem ve özenle ele alınırken diğer cepheler ikinci planda kalmış, çoğu kere fazla önem verilmemiştir. Oysa Osmanlı dönemi yapılarında cepheler arasında bir uyum çabasına gidilmiş ön cephe ile birlikte yan cephelerde de pencereler önemle ele alınmıştır. Yapılarda dış bezemelere çok az yer verilirken içleri, son derece zengin çini alçı, ahşap ve kalemişi ile bezenmiştir. Anadolu Selçuklularında cephelerde bezeme yoğun olarak görülürken Osmanlıda sadeliğin ön planda tutulduğu görülmektedir (Ersan, 1988: 88-89)

Süslemelerin yer aldığı yapı türlerini Anadolu Selçuklu döneminde kale, han, cami, medrese, zaviye ve türbe; Beylikler döneminde cami, medrese, imaret, darülhüffaz, zaviye, tekke, türbe, hamam ve çeşme; Erken Osmanlı döneminde cami, medrese ve bedesten oluşturmaktadır (Görür, 1999). Klasik ve Geç Osmanlı döneminde cami, medrese, türbe, saray, köşk, çeşme, Birinci Ulusal Mimarlık döneminde ise banka, otel, han, müze, kamu hizmet binaları, türbe vb yapı türleri oluşturmaktadır.

Yapılarda süslemelerin yer aldığı mimari öğeleri ele aldığımızda, Anadolu Selçuklu döneminde taç kapı (portal), kapı, pencere, minare, eyvan, mihrap, Beylikler döneminde cephe, portal, kapı, pencere, korkuluk, şebeke, saçak, minare, eyvan, tavan ve mihrap; Erken Osmanlı döneminde ise portal, pencere alınlıkları, tavan ve mihrapla sınırlı tutulduğu dikkati çekmektedir (Görür, 1999). Klasik Osmanlı döneminde taş süslemeler kapılar, mihraplar, minberler, vaaz kürsüleri, korkuluk şebekeleri, minareler, şadırvanlar, sebiller, çeşmeler, kuş köşkleri, havuz fıskiye köşkleri, mermer sandukalar ve sütun başlıklarında kullanılmışlardır (Cimilli, 1996). Birinci Ulusal Mimarlık döneminde ise cephe, giriş üniteleri, giriş kapıları, pencereler, pencere alınlıkları, kapı-pencere kemer köşelikleri, pencere denizlikleri, korkuluklar, şebekeler, balkon alt yüzeyleri, saçaklar ve çörtenlerde süslemelerin yer aldığı görülmektedir.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde süslemelerin yer aldığı biçimsel düzenlemeleri şeritler, panolar, madalyonlar, kabaralar, kemer ve kavsara köşelikleri, kaval silmeler, sütunce gövde ve başlıkları, çörtenler; Erken Osmanlı döneminde ince şeritler, pano, pencere alınlık ve tavanları ile kavsara köşelikleri oluşturmaktadır. Biçimsel düzenlemelerdeki azalma süslemeye de yansımış, bu nedenle Erken Osmanlı dönemi yapılarında süsleme bazı örnekler dışında, basit geometrik süslemeler ile rumi ve palmet-lotustan oluşan sade bitkisel uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır (Görür, 1999). Klasik Osmanlı Döneminde ise süsleme harim içinde, minberde, son cemaat yerinde, mahfil korkuluklarında ve ayrıca mimari elemanlarla yapılmış; mahfil altındaki kemer ile eyvan kemerlerinde renkli, dilimli şekilde karşımıza çıkar (Öztürk, 2008). Birinci Ulusal Mimarlık döneminde ise şeritler, panolar, madalyonlar, kabaralar, kemer köşelikleri, sütünce gövde ve başlıkları, çörtenler oluşturmaktadır.

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi yapılarında süsleme türlerini geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer motifler ve yazı, Erken Osmanlı döneminde geometrik, bitkisel ve yazı oluşturmaktadır. Klasik Osmanlı döneminde geometrik (inci dizisi, çintemani, çark-ı felek süslemeler), bitkisel, figürlü, yazı ve mimariyle ilgili süsleme unsurları, renkli mermer, beyaz mermer ve sırlı tuğla süslemeler ile boyalı alçı süslemeler olarak belirirler (Cimilli, 1996). Birinci Ulusal Mimarlık dönemi yapılarında ise, geometrik, bitkisel ve mukarnas oluşturmaktadır. Geometrik ve bitkisel süslemenin bir arada kullanıldığı örnekler de görülmektedir.

Birinci Ulusal Mimarlık döneminde incelediğimiz banka binaları ve diğer yapı türlerinde süsleme konularının yapılar üzerindeki dağılımı farklı yoğunluklarda karşımıza çıkmaktadır. Geometrik süslemeler, çörtenlerde, kapı-pencere ve kat bitişlerini belirleyen şeritlerde, sütun başlıklarında, sütünce gövdelerinde, balkon korkuluklarında, balkon alt yüzeylerinde, kemer üzengi taşlarında, konsollarda, bordürlerde, panolarda ve kabaralarda yoğunlaşmaktadır.

Geometrik kompozisyonları altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, sekiz köşeli yıldız, on köşeli yıldız, prizmatik üçgen, düzgün olmayan dörtgen, baklava, onikigen, düzgün olmayan onikigen, ondörtgen, zik zag ve zencerek oluşturmaktadır.

Altı kollu yıldız kompozisyonu genellikle kabaralarda görülürken, sekiz kollu yıldız kompozisyonu kabara, balkon alt yüzeylerinde ve balkon korkuluklarında karşımıza çıkmaktadır. On kollu yıldız kompozisyonu balkon alt yüzeylerinde, kabara ve madalyonlarda, sekiz köşeli yıldız kompozisyonu balkon korkuluklarında, on köşeli yıldız bir örnekte kabarada, prizmatik üçgen genellikle sütun başlıklarında, pencere ve kat bitişini belirleyen şeritlerde, düzgün olmayan dörtgen panolarda, baklava kompozisyonu panolarda, onikigenler balkon korkuluklarında, düzgün olmayan onikigenden oluşan kompozisyon bordürlerde, ondörtgenlerden oluşan kompozisyon panolarda yoğun olarak görülmektedir.

Bitkisel süslemeler kapı ve pencerelerin kemer köşelikleri ve alınlıklarında, balkon korkuluklarında ve korkuluk babalarının başlıklarında, çörtenlerde, konsollarda, kemer iç yüzeylerinde, kemer iç şeritlerinde, kat ve pencere bitişini vurgulayan bordürlerde, pano ve pencere şebekelerinde yoğunluk göstermektedir.

Bitkisel kompozisyonlar; Rumi ve Palmet kompozisyonu pencere alınlıklarında; Palmet-Rumi kompozisyonu balkon babalarının başlıklarında ve bordürlerde, Palmet-rumi kıvrımdal kompozisyonu pencere kemer alınlıklarında, kemer köşeliklerinde ve kartuşlarda; Rumi-gülbezek-kıvrım dal kompozisyonu kemer alınlığında; Palmet-rumi-gülbezek-kıvrım dal kompozisyonu kemer alınlıkları ve kemer köşeliklerinde, panolarda; Palmet-lotus kompozisyonu bordürlerde, Gülbezekler kapı-pencere düzenlemelerinin kemer alınlıklarında, köşeliklerinde ve bitiş şeritlerinde, balkon babalarının başlıklarında, çörtenlerde, Şakayık Kompozisyonu bordürlerde yoğunlaşmaktadır. Dört yapraklı çiçek kompozisyonu tek bir örnekte sütünce kaidelerinde görülür.

Mukarnaslar ise saçak, çörten, sütun başlıklarında, kemer yastıkları, pencere düzenlerinin ve kat bitiş bordürlerinde, konsollarda yoğunluk kazanmaktadır.

Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde yapı türü farketmeksizin yapıların genelinde ortak özellikler görülmektedir. Yapıların önemli bir bölümünün köşe arsasında meyilli arazi üzerine konumlandığını ve bodrum katlarının kısmen toprak seviyesi altında kaldığını söyleyebiliriz.

Giriş cephelerinin, ana cadde ve ara sokaklara bakan cephelerin oldukça hareketli, dikkat çekici, yoğun süslemeli düzenlemelere sahip oldukları, arka cephelerin ise oldukça sade düzenlendikleri görülmektedir. Cephelerin yatay ve düşey bölümlenmelerle, giriş eksen alınarak belli bir simetrik düzen içinde tasarlanması, pencerelerin aynı yatay ve düşey doğrultularda izlenebilmesi, silmelerle belirginleştirilen kat bölümlenmelerinde her katın farklı cephe düzenlemesine sahip olması dönem yapılarının genelinde karşımıza çıkar. Yapıların genelinde düşey hatların daha çok göze çarptığı söylenebilir.

Giriş kapıları, merdivenlerle çıkılan, sütun, sütünce, konsol, kemer gibi ögeler ve süslemelerle bazı örneklerde de revaklı giriş düzenlemeleriyle girişin anıtsallığına vurgu yapılmıştır. Örnek olarak Ankara Ziraat Bankası, İş Bankası, Etnoğrafya Müzesi, Sultan Reşat Türbesi örnek verilebilir.

Yapılarda tek pencerenin yanı sıra, ikiz ve üçüz pencere düzenlemelerinin uygulandığı, kat cephelerinde pencere düzenlemelerinin ve süsleme elemanlarının tekrarlandığı dikkati çekmektedir. Geleneksel Türk Mimarisinde karşımıza pek çıkmayan ikiz ve üçüz pencere düzenlemeleri genellikle yapıların üst katlarında görülmektedir. Batıda mimarlık eğimi almış Türk ve yabancı mimarların I. Ulusal Mimarlık Döneminde uyguladıkları bu pencere düzenlemeleri batı etkisinin yansımalarını göstermesi bakımından oldukça önemli bir özelliktir.

İkiz pencere düzenlemesi Ankara Osmanlı Bankası'nın ön cephe, birinci katında yer alan cumbalarda, 1. Vakıf Han'ın yuvarlatılmış cephesinde dört ve beşinci katlarda, 4. Vakıf Han köşe kulelerinde beşinci katta, Sultan Reşat Türbesi'nin üst seviyesinde, Roma Bankası'nın ikinci kat pencerelerinde görülmektedir.

Üçüz pencere düzenlemesi, Ziraat Bankası'nın orta kütledeki ikinci kat pencerelerinde, İş Bankası'nın orta kütle en üst katında, 1. Vakıf Han'ın doğu, batı ve güney cephelerinde, 4. Vakıf Han'ın köşe kulelerinin en üst katında ve orta kütlede dört ve beşinci katlarda, Borsa Sarayı'nın ön cephe girişin üstünde görülmektedir. 4. Vakıf Han'ın köşe kuleleri ve orta kütlesinin en üst katında görülmektedir.

Pencerelerin genellikle dıştan dikdörtgen içten sivri kemerli çerçeveler içine alınarak cephe yüzeyinden içte düzenlendikleri görülmektedir. Osmanlı Bankası'nın zemin

ve birinci katlarında, Ziraat Bankası'nın bir ve ikinci katlarında, İş Bankası'nın zemin, üç ve dördüncü katlarında, Tekel Başmüdürlük Binasının ikinci katında, Ankara Palas'ın köşe kuleleri birinci katında, 1. Vakıf Han'ın bir, üç, dört ve beşinci katlarında, 4. Vakıf Han'ın üç, dört ve beşinci katlarındaki pencere düzenlemeleri örnek olarak verilebilir.

Ziraat Bankası ve Ankara Palas'ta görülen köşe kuleleri, İş Bankası, Tekel Başmüdürlük Binası ve Roma Bankasında görülen cepheden dışa ve yukarı taşkın alınlıklı yüzeyler, Osmanlı Bankası, Ziraat Bankası, İş Bankası, Tekel Başmüdürlük Binası, Ankara Palas, 1. Ve 4. Vakıf Hanlar İzmir Ziraat Bankası gibi yapılarda görülen balkon, cumba ve konsol uygulamaları cepheleri hareketlendirmede önemli rol oynamaktadır.

Batılı mimari elemanlarla geleneksel Türk Mimarisini simgeleyen unsurları, özellikle ön cephe düzeninde birleştiren yaklaşım, dönemin karakteristik mimari özelliği olmuştur. Kemer sistemleri, mukarnaslı kuşak ve başlıklar, çini kaplı yüzeyler, mermer merdivenlerle çıkılan girişler, renkli cam işçiliği ve işlevsel özellikleri olmayan kubbeler bu yapıların genel görünümlerinde klasik sanatın izleri olarak ortaya çıkar (Kafkas, 1998).

Bu dönem binalarının, kitlesel olarak belirli bir klasik anlayışa göre biçimlendirilmesine rağmen (simetrik, belirli yerlerde çıkmalar yapan, üç yatay bölüm halinde v.s.), birbirine yakın sayıda değişik oluşumların görülmesi, pencere düzenlerinde belirli kalıplar içinde kalınmasına rağmen ortaya konan çeşitlilik, girişlerin zaman zaman taç kapıvari bir görünüme ve biçime ulaşması, dönemin kendine özgü taraflarıdır (Sıkıçakar, 1991).

1900'lü yıllardan itibaren çeşitli dönemlerde Türkiye'de bulunan ve İstanbul'da Batı seçmeciliği anlayışıyla mimari uygulamalar yapan İtalyan Mimar Giulio Mongeri'nin Cumhuriyet'in ilanından sonra Ankara'da tasarlamış olduğu banka binalarında I. Ulusal Mimarlık döneminin üslup özellikleri görülür (Aktemur & Arslan, 2006). Dönemin diğer banka binalarına oranla Selçuklu ve Osmanlı dönemi süsleme kompozisyonlarının en yoğun uygulandığı bu banka binaları, zengin süsleme programlarıyla Geleneksel Türk Mimarisine göndermeler yaparken, ustalıkla kullanılan dairesel köşe dönüşleri Barok üslubun, cephe düzenlemesinde plasterlerle sağlanan yatay ve düşey hat bölümlenmeleri, ikiz ve üçüz pencere düzenlemeleriyle batı mimarlığının etkilerini açıkça yansıtmaktadır.

9. SONUÇ

1. Ulusal Mimarlık döneminde araştırma konumuzu oluşturan Mimar Mongeri'nin Ankara'daki üç banka binası (Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası (1926-1929), Osmanlı Bankası A.Ş. Ankara Şubesi (1926) ve Türkiye İş Bankası A.Ş. Ankara Şubesi (1929)) ile Ankara, İstanbul ve İzmir'deki farklı yapı türlerinden Sultan Reşat Türbesi (1911-1912), Birinci Vakıf Han Binası (1918), Dördüncü Vakıf Han Binası (1911-1926), Adana Ziraat Bankası (1930), Ankara Palas (1924-1928), İzmir Osmanlı Bankası Binası (1926), Ankara'daki Tekel Başmüdürlük Binası(1928), İzmir Ziraat Bankası (1930), Etnografya Müzesi (1925-1927), İzmir Borsa Sarayı (1926-1928), Roma Bankası (1930-1932), İş Bankası Galata şubesi (1934) incelenmiştir. Bu yapıların yanı sıra Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi yapılarının süsleme programları incelenerek 1. Ulusal Mimarlık dönemi ile bağlantıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma konumuzu oluşturan banka binalarında olduğu gibi, genellikle betonarme inşaat arası tuğla dolgu tekniğiyle inşa edilen dönem yapılarında, bu tekniğin yanı sıra çelik iskelet, betonarme karkas ve yığma karışık, betonarme gibi farklı tekniklerin de uygulandığı görülmektedir.

Cephelerde, taş taklidi sıva kullanımı sıklıkla görülürken, düz sıvalı, kufeki taşı, su basman seviyesinde taş kaplama uygulaması da karşımıza çıkmaktadır. Sütun başlıklarında, sütuncelerde, pencere kemer alınlığı ve köşeliklerinde, balkonlarda, kat bitişlerini belirleyen silme ve tepeliklerde Mermer malzemeye yer verilmiştir.

Mimar Mongeri'nin Ankara'daki Banka binalarında ustalıkla uyguladığı, köşe arsası üzerine konumlandırılmış yapıların, yuvarlatılmış veya parçalı kenarlarla dönülen köşelere sahip olması dönemin en karakteristik özelliklerinden biridir. Bu dönemde yapı türü ne olursa olsun yapıların işlek caddelere bakan, büyük ölçekli, silme ve plasterlerle yatay ve düşey bölümlere ayrıldığı, ana caddelere bakan cephelerinin oldukça dikkat çekici düzenlemelere ve süslemelere sahip oldukları görülmektedir. Yapıların köşe arsasına oturtulmaları, cephelerde yoğun olarak kullanılan yatay ve düşey hatlar, ikili ve üçlü pencere düzenlemeleri batılı mimarların ve batıda eğitim almış yerli mimarların batı etkisini yansıtan ve dönemin karakteristiğinin oluşmasını sağlayan önemli uygulamalardır. İncelediğimiz bu banka binaları dönemin diğer banka binaları ve yapı türlerine oranla en

yoğun süsleme programına sahip yapılar olarak dönem örnekleri içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Geleneksel Türk Mimarisine oldukça hakim olan Mimar Giulio Mongeri'nin Batı etkili uygulamalarla Türk Mimarlık unsurlarını ustalıkla harmanladığı görülmektedir.

Yapıların büyük bir kısmında giriş aksının eksen alınarak diğer ögelerin girişe göre simetrik bir düzenle yerleştirilmesi, pencerelerin aynı yatay ve düşey düzlemlerde yer alması giriş cephelerinin karakteristiğini oluştururken, arka cephelerde simetriye, süslemeye ve düzenlemeye önem verilmemesi dikkat çekicidir. Özellikle giriş ve işlek caddelere bakan cephelerde görülen yoğun süsleme programının arka cephelerde uygulanmaması Selçuklu dönem özelliğinin bu döneme yansımasını göstermesi açısından önemlidir.

Giriş kapıları genellikle niş içinde basık, sivri, dilimli, dikdörtgen olarak farklı biçim ve düzenlemelere sahiptir. Giriş kapıları, konsol ve çıkmalar işlevsel özelliklerinin yanı sıra cephe düzenlemelerine ve süsleme programlarına dahil edilerek dönem yapılarını zenginleştiren önemli elemanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dönem yapılarında genel olarak tek, ikiz ve üçüz olarak karşımıza çıkan pencere düzenlemelerinde dikdörtgen, basık, sivri ve kaş kemerler sıklıkla uygulanmışlardır. Sivri kemerli pencere ve dikdörtgen pencere uygulaması, aynı düşey ve yatay doğrultularda kalan pencere düzenlemeleri dönemin bütün örneklerinde ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmamıza konu olan yapıların cephelerinde oldukça geniş bir kullanım alanına sahip olan kemerler, dönemin diğer örneklerinde de büyük ölçüde uygulanmıştır. Basık, sivri, dilimli, aynalı ve kaş kemer tipleri yapıların cephelerinde farklı yoğunluklarda görülmektedir. Sivri kemer ve basık kemer, en sık kullanılan kemer tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kemerler dönem örneklerinde de çoğu zaman, profilli silmelerle kademelendirilerek cepheye derinlik katmışlardır.

Dönem yapılarında çeşitli şekillerde karşımıza çıkan saçaklar, yapıları kötü hava koşullarından koruma amacıyla yapılmış olsalar da cephelerin süsleme programlarında da önemli yeri olan mimari ögelerdir.

Selçuklu, Beylikler, Osmanlı Dönemi mimarisi gibi geleneksel Türk mimarisine göndermelerin yapıldığı I. Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında önemli bir yeri olan süsleme, ele aldığımız yapıların cephelerinde geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Süslemeler yapılar üzerinde, farklı mimari ögelerde ve farklı yoğunluklarda uygulanmış olmakla beraber süsleme konuları açısından Selçuklu ve beylikler dönemine oranla daha sınırlı tutulmuştur. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı'nın Erken, Klasik ve Geç dönemlerinde karşımıza çıkan; geometrik, bitkisel, yazı, figürlü, mimari formlar ve eşya motifleri gibi geniş bir yelpazede işlenen süsleme konularının bir kısmı zaman içerisinde çeşitli nedenlerle azalarak yok olmuştur. 1. Ulusal Mimarlık döneminde genel olarak kullanılan bitkisel, geometrik, mukarnas süsleme konuları bu geçmişin adeta bir canlandırması niteliğindedir.

Bu dönemde bitkisel kompozisyonları genellikle palmet, rumi, lotus, kıvrım dal ve çiçek motifleri oluşturmaktadır. Söz konusu motifler, belli bir kompozisyona dahil edilmeden tekil olarak da uygulanmışlardır. Bitkisel kompozisyonlar, *Rumi kompozisyonu, Palmet kompozisyonu, Palmet-Rumi kompozisyonu, Palmet-rumi kıvrımdal kompozisyonu, Rumi-gülbezek-kıvrım dal kompozisyonu, Palmet-rumi-gülbezek-kıvrım dal kompozisyonu, Palmet-lotus kompozisyonu, Gülbezekler, Şakayık Kompozisyonu ve Dört yapraklı çiçek kompozisyonu* olmak üzere çeşitlilik arz etmektedir.

Bitkisel süslemeler daha çok, kapı ve pencerelerin kemer köşeliklerinde, alınlıklarında, balkon korkuluklarında ve korkuluk babalarının başlıklarında, balkon alt yüzeylerinde, çörtenlerde, konsollarda, kemer iç yüzeylerinde, kemer iç şeritlerinde, kat veya pencere bitişini vurgulayan bordürlerde, panolarda, pencere şebekelerinde görülmektedir.

Yapılardaki geometrik kompozisyon programlarını; *altı kollu yıldız, sekiz kollu yıldız, on kollu yıldız, sekiz köşeli yıldız, on köşeli yıldız, prizmatik üçgen, düzgün olmayan dörtgen, baklava, onikigen, düzgün olmayan onikigen, ondörtgen, zik zag ve zencerek* oluşturmaktadır.

Geometrik süslemeler ise, çörtenlerde, saçaklarda, saçak alt yüzeylerinde, kapı-pencere bitişini belirleyen şeritlerde, kat bitişlerini vurgulayan şeritlerde, sütun

başlıklarında, sütünce gövdelerinde, balkon korkuluklarında, balkon alt yüzeylerinde, kemer üzengi taşlarında, konsollarda, bordürlerde, panolarda ve kabaralarda uygulanmıştır.

Mukarnaslar, diğer süsleme konularına göre daha seyrek görülmekle beraber, dönem örneklerinde genellikle; saçaklarda, çörtenlerde, sütun başlıklarında, kemer yastıklarında, pencere düzenlemeleri ve kat bitiş bordürlerinde, konsollarda karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak; 1. Ulusal Mimarlık Döneminde ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumun etkisiyle her alanda olduğu gibi mimarlık alanında da milli değerleri ön plana çıkararak geçmişe öykünme, geçmişi canlandırma anlayışı hakim olmuştur. Dolayısıyla Türk ve yabancı mimarlar devletin teşvikiyle yoğun mimarlık faaliyetlerine başlayarak Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi yapılarından esinlenerek günün koşullarına uygun yapı türlerini harmanlamış ve mimari alanda yeni bir ulusal akım meydana getirmişlerdir.

Yapı türü fark etmeksizin hemen her yapıda uygulanan kubbe, piramidal ve silindirik örtü sistemleri, sivri, yuvarlak, basık, dilimli kemerli pencere ve kapı düzenlemeleri, köşe kuleleri, cephe yüzeyinden dışa ve yukarı taşkın alınlıklar, konsol ve çıkmalar, geometrik ve bitkisel süsleme programları bir banka binasına ya da bir müzeye cami görünümü katabilmekte ve yapı gruplarının kendine özgü bir karakteristiğinin oluşmasına engel teşkil edebilmektedir. Bu yaklaşım, banka binaları, eğitim yapıları, müze, okul v.b sivil ve kamu hizmet yapılarında, hiçbir işlevsel karşılığı olmayan, geleneksel mimarinin yapı elemanları ve süsleme programlarının uygulandığı tek tip yapı anlayışını beraberinde getirmiştir.

Mimar Giulio Mongeri kütlesel anlamda yapının konumlanması ve cephe yüzeylerini programlama açısından batılı mimari uygulamaları ile Geleneksel Türk Mimarisinin süsleme unsurlarıyla mimari ögelerini kullanarak geçmişe atıflar yapmış ve 1. Ulusal Mimarlık Döneminin en karakteristik örneklerini ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

Aktemur, A. M., Arslan, M. (2006). I. Ulusal Mimarlık Akımı ve İstanbul - Karaköy'deki Örnekleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 1-32.

Alsaç, Ü. (1976). *Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi.* Trabzon: KTÜ Baskı Atelyesi.

Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık.* Konya: Beta Basım Yayın.

Altuğ, O. (2000). *Banka İşlemleri Muhasebesi.* İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Altun, A. (2002). Türkiye Selçukluları Mimarlığı. H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. K. (Editörler) içinde, *Türkler* (Cilt 7, s. 820-827). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Altun, A. (2017). Türkiye Selçukluları Mimarlığı. *Özgür Tarih Dergisi*.

Arık, B. F. (2006). *Erken Cumhuriyet Dönemi'nde G.S.A. VE İ.T.Ü. Mimarlık Bölümlerinde Yabancı Mimarlar (Görevin İdari ve Mali Çerçevesi).* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Arık, O. (1993). *Başlangıç Devri Anadolu-Türk Mimari Tezyinatının Karakteri, Malazgirt Armağanı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Aslanoğlu, İ. (1984). Birinci ve İkinci Millli Mimarlık Akımları Üzerine Düşünceler. *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri* (s. 41-47). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Aslanoğlu, İ. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938.* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Ataş, N. (1966). *Banka İşletmeciliği ve Tatbikatı.* İstanbul: Garanti Matbaası.

Bademli, R. R. (1985). 1920-40 Döneminde Eski Ankara'nın Yazgısını Etkileyen Tutumlar. *Mimarlık*(2-3), 10-16.

Bakırer, Ö. (2002). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süreklilik ve Değişim. H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. K. (Editörler) içinde, *Türkler* (Cilt 7, s. 828-835). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Berkant, C. (2015). İzmir'de İki İtalyan Proje: Stefano Molli (1858- 1916) ve Giulio Mongeri (1873-1953). *Ege Mimarlık*, 50-53.

Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm Ve Ulusun İnşası, Erken Cumhuriyet Türkiyesi'nde Mimari Kültür.* İstanbul: Metis Yayınları.

Bulut, M. (2017). Geometrik Sistemin Çözümlenmesi, Selçuklu Örnekleri Üzerine Birkaç Girişim. *Sanat Tarihi Dergisi*, 27-44.

Can, C. (1995). İstanbul'da gayrimüslim mimarlar: Levantenler, Ermeniler. *Arredamento Dekorasyon*, 96.

Cantay, G. (2002). Anadolu Türk Beylikleri Sanatı. H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. K. (Editörler) içinde, *Türkler* (Cilt 8, s. 15-29). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın İlk Planı 1924- 25 Lörcher Planı.* Ankara: Arkadaş Yayınları.

Cezar, M. (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Cezar, M. (1983). Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne. Z. Sönmez içinde, *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl* (s. 68).

Charles, T. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi.* Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.

Cıda, İ. (2005). *İstanbul Bayezid Camii Taş Süslemeleri.* İstanbul.

Cimilli, H. C. (1996). *Türk Süsleme Sanatında 17. Yüzyıl Taş Süslemesi.* İstanbul.

Çaha, M. (2014). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimarın Hikayesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 139-145.

Çıkış, Ş. (2011). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi İzmir Konutu: Yerellik ve Melezlik. *METU JFA*(2), 45-61.

Çinici, D. (2015). Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar:Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü. *Ankara Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 13-41.

Doğan, A. (2016). Vallaury'nin Klasisist Cephe Tasarımları. G. Çelik içinde, *Geç Osmanlı Döneminde Sanat, Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları* (s. 191-203). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Durmuş, İ. (1997). Anadolu'da Kimmerler ve İskitler. *Belleten*(231), 273-286.

Erdoğan, S. (1993). Türkiye'de Bankacılığın Tarihi Gelişimi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(6), 483-496.

Ersan, E. (1988). *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Taş Üzerinde Bitkisel Bezeme.* Erzurum.

Eser, E. (2000). *11. - 14. Yüzyıllar Anadolu-Suriye Sanat İlişkileri (Cephe Mimarisinde Suriye Etkileri).* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Gençaydın, E. E. (1996). *Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Mekansal Sorunlara Yaklaşımı ve Etkisi.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Görür, M. (1999). *Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1435).* Ankara: .

Görür, M. (2002). Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme Programı. *Türkler*, 46-54.

Görür, M. (2002). Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme Programı. H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. K. (Editörler) içinde, *Türkler* (Cilt 8, s. 46-54). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Görür, M. (2002). Beylikler Dönemi Yapılarında Taş Süslemede Görülen Geçme Geometrik Kompozisyonlar. *Ortaçağ'da Anadolu, Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan* (s. 269-290). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınları.

Hakyemez, B., Gönül, B. (2014). Eminönü Hanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi Kapsamında Değerlendirilmesi: IV. Vakıfhan. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 101-129.

Hazar, N. (1986). *T.C. Ziraat Bankası 1863 - 1983.* Ankara: Ziraat Bankası Kültür Yayınları.

Ildız, E. (2013). *Eski Çağ'da Bankacılık ve Bankerlik.* İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

İnay Erten, Ö. (2016). *Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri.* İstanbul: Bozlu Sanat Yayınları.

İnternet: cografyaharita.com/haritalarim/4l_ankara_ili_haritasi.png. (tarih yok).*Ankara İli Haritası*. http://cografyaharita.com adresinden 18 Şubat 2018'de alınmıştır.

İnternet: Cihan, S. (2012, Nisan 1).*Ankara'nın Tarihi Ve Turistik Yerleri*. Edebiyat ve Sanatak Ademisi: https://edebiyatvesanatakademisi.com adresinden 18 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet: Çeker, M. (2011, Kasım 28). *http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/*. http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/: http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/banka%20hukuku/T%C3%9CRK%20BANKACILI%C4%9EININ%20TAR%C4%B0H%C4%B0%20GEL%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0.doc adresinden 1 Aralık 2018'de alınmıştır.

İnternet: Eliçalışkan, M. (2014, Ocak 7). *Coğrafya Dünyası*. Coğrafya Dünyası Ankara Tarihi: http://www.cografya.gen.tr adresinden 2 Mayıs 2018'de alınmıştır.

İnternet: *google*. (2019, Ocak 6). www.google.com: https://www.google.com/maps/place/Garanti+Bankas%C4%B1+Ulus+Ankara+%C5%9Eubesi/@39.9377361,32.8519733,17z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x14d34e5f799a9135:0xc9c0dfbb891b1bd!8m2!3d39.937732!4d32.854162 adresinden 6 Ocak 2019'da alınmıştır.

İnternet: *google*. (2019, Şubat 4). www.google.com: https://www.google.com/search?q=ziraat+bankas%C4%B1+genel+m%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC&npsic=0&rflfq=1&rlha=0&rllag=39947565,32839876,1515&tbm=lcl&ved=2ahUKEwjX2qTv0aLgAhVIL1AKHadZBdkQtgN6BAgEEAQ&tbs=lrf:!3sIAE,lf:1,lf_ui:4&rldoc=1#rldoc=1&rlfi=hd:; adresinden 4 Şubat 2019'da alınmıştır.

İnternet: Özçam, M. (2012, Temmuz 1). *paranomist.com*. paranomist.com: https://www.paranomist.com/osmanli-imparatorlugu-doneminde-bankaciligin-gelisimi.html adresinden 4 Nisan 2018'de alınmıştır.

İnternet: *Türk Dil Kurumu*. (2017, Kasım 18). Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr adresinden 6 Şubat 2019'da alınmıştır.

İnternet: Ulgay, K. (2009, Şubat 9). *Ankara Kalesi Başkent Ankara'nın Tarihçesi*. Ankara Kalesi: www.ankarakalesi.com adresinden 9 Şubat 2019'da alınmıştır.

Kafkas, M. E. (1998). *19. Yüzyılda İstanbul'da Kamu Yapıları Cephe Düzenlemeleri.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlik Tezi.

Kınık, R. Ü. (2010). Bankalarda Ürün Yeniliğinin Müşteri Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Bir Özel Banka Uygulaması. Konya, Türkiye.

Kıvırcık, H. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı ve Sorunları.* İstanbul: Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kum, L. (2005). Sultan Reşad Türbesi Taş İşçiliği. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (s. 432-441). İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları.

Kuyulu, İ. (2000). İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarisi. *Sanat Tarihi Dergisi, 10*(10), 91-100.

Mülayim, S. (1982). *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler - Selçuklu Çağı -.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mülayim, S. (1982). Geometrik Kompozisyonların Çözümlenmesine Bir Yaklaşım. *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, 51-69.

Mülayim, S. (1983). Türk Süsleme Sanatında "Arabesk" Problemi. *Arkeoloji - Sanat Tarihi Dergisi*, 62-84.

Mülayim, S. (1983). Türk Süsleme Sanatında "Arabesk" Problemi. *Arkeoloji - Sanat Tarihi Dergisi, 2*(2), 62-84.

Mülayim, S. (1996). Osmanlı Mimarisinde Çininin Konumu. *Çini Yazıları, Prof. Dr. Şerare Yetkin Anısına*(1), 103-108.

Mülayim, S. (1999). *Değişimin Tanıkları Orta Çağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Mülayim, S. (2008). *Araştırmacıya Notlar.* İstanbul: Kişisel Yayın.

Oflas, M. (2016). Tarihi Süreç İçerisinde Ankara. *Yazan Tarih*(1), 14-22.

Onat, N. (1992). İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Yapıları. *Ege Mimarlık* , 63-66.

Ortabağ, E. (2008). Dördüncü Vakıf Han. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* , 1-30.

Öney, G. (1989). *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV. Yüzyıl 1300-1453.* Ankara: TTK - Türk Tarih Kurumu.

Örnek, Z. (2013). *Gelenekten Değişime: Geç Dönem Osmanlı İstanbul'unda Okullu Mimarlar.* İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Özbek, Y. (2002). Ortaçağ Anadolu Türk Mimarîsinde Süsleme. H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. K. (Editörler) içinde, *Türkler* (Cilt 7, s. 893-910). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Özbek, Y. (2002). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300-1453).* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Özdemir, B. (2009). *Osmanlı Devleti Dış Borçları.* Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayını.

Özdemir, E. E., & Başkaya, A. (2006). Tarihsel Süreçte Kamu Yapısı Cephesi: Ulus-Sayıştay ve Ankara Ticaret Odası. *Çatı ve Cephe Sistemleri Dergisi*, 1-8.

Özkan, T. (2013). Ankara'nın Başkentlikleri. *Kontrast Fotoğraf Dergisi*, 37.

Öztürk, F. (2008). *Manisa Muradiye Camii Süslemeleri.* Ankara.

Öztürk, H. (1985). Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki Yapıları. Ankara, Ankara, Türkiye.

Papila, A. (2006). *Mimar Sinan'ın 1540-1570 Yılları Arasında İstanbul'da İnşa Ettiği Camilerdeki Süsleme Programı* . İstanbul.

Pehlivanoğlu, K. (2012). İzmir'in Yıllara Meydan Okuyan Yapısı: Borsa Binası. *İzmir Kültür ve Turizm Dergisi*, 102-108.

Saban, D. (2016). Giulio Mongeri'nin Banka Tasarım İlkeleri - Ziraat Bankası Adana Şubesi Örneği. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 115-129.

Sargın, H. (2012). *Antik Ankara.* Ankara: Arkadaş Yayınları.

Schneider, G. (1980). *Geometrische Bauornamente der Seldschuken in Kleinasien.* Wiesbaden.

Sıkıçakar, M. A. (1991). *"Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi" Giriş Cepheleri Analizi.* İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Söylemezoğlu, H. K. (1973). Mimarlığımız 1923 - 1950. *Mimarlık*(2), 24-33.

Sözen, M. (1984). Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları. *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri* (s. 35-39). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Sözen, M. (1987). Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı. *İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı-Bildiriler* (s. 219-220). İstanbul: İki Nokta.

Sözen, M., & Dülgerler, O. N. (1981). Birinci Ulusal Mimarlık Döneminin Önemli Bir Yapısı: Konya'da Sanayi Mektebi. M. Aktepe, & M. Kaplan içinde, *Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk'e Armağan* (s. 437-449). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 485-508.

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18*(2), 485-508.

Şener, M. (2016). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ziraat Bankası ve İş Bankası Hizmet Binaları: "Milli Mimarlık" ve Banka Yapıları. *Tarih ve Uygarlık - İstanbul Dergisi*(9), 205-226.

Şensoy, F. (2018). Beslenme Arkeolojisi: Günümüz Ankara Yemeklerinde Geçmişin İzleri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 209-233.

Urgancı, H. (1982). *Para ve Banka.* Adana: Önder Matbaası.

Yavuz, Y. (1973). Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında Mimari Biçim Endişesi. *Mimarlık*(11-12), 26-44.

Yavuz, Y. (1976). İkinci Meşrutiyet Döneminde Ulusal Mimari Üzerindeki Batı Etkileri(1908-1918). *O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2*(1), 9-34.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Güneş AKDAĞ

Uyruğu : T.C

Doğum tarihi ve yeri : Diyarbakır / 18.02.1981

Medeni hali : Bekar

Telefon : 0534 546 10 72

Faks:

e-posta : guakdag@ziraatbank.com.tr / gunesakdag@gmail.com

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet yılı**
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü	2019
Lisans	Gazi Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü	2005
Lise	Kaya Bayazıtoğlu Lisesi	2000

İş Deneyimi, Yıl	**Çalıştığı Yer**	**Görev**
2018- devam ediyor	Ziraat Bankası	Kurumsal İletişim B.B.
2013- 2018	Ziraat Bankası	B.T. Operasyon B.B

Yabancı Dili

İngilizce

Hobiler

Sinema, tiyatro, kitap okuma, yüzme.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...